

Handwritten notes in the top left corner, including the number '18' and some illegible scribbles.

Return

003992

Bullinger, H

119603

non voluit. Tunc vero sanctus pater
(Cyprianus) magis in hoc sudare se vidit,
mox, quomodo nos in corpore Christi et
in vana sed et massa transierit, quod
et panis in aqua in corpore Christi transie-
rit. Confidere igitur, quibus manibus, quo ore
et mensuris suscipere dicitur tanta
mysteria

Testimonium 1. 4.

Acceptus panis et distributus dissipatus
est, et panis illud panis hoc est corpus meum
dicitur. et figura corporis meum. figura
autem panis nisi veritate esset corpus
carum carum nos quod est panis non
figura in panis non potest

5/16

J. P. Vandevord
1786

L. ber. ledy
Z. Bingham

ORTHODO

XATIGVRINAE ECCLESIAE ministrorum Confessio, illorum & fidem et doctrinam, quam cum Catholica sanctorum ecclesia communem habent, continens, in primis autem de COENA DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI: una cum aqua & modesta responsione ad uanas et offendiculi plenas D. MART. LUTHERI calumnias, condemnationes & conuitia, quae tum alibi, tum in nouissimo libello suo (quem Breuem de sancto Sacramento Confessionem dixit) potissimum edita & uulgata sunt:

... è Germanico Latinitate donata, R.

Gualthero interprete.

any bible. Hittel ...

ROM. X.

Si confessus fueris ore tuo Dominum Iesum, & credideris in corde tuo, quod Deus illum excitauit a mortuis, saluus eris. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.

TIGVRI apud Christ. Frosch. 1545.

COPIES

1. [illegible]
2. [illegible]
3. [illegible]
4. [illegible]
5. [illegible]
6. [illegible]
7. [illegible]
8. [illegible]
9. [illegible]
10. [illegible]

[illegible]

VNIVERSIS DIVINAE

VERITATIS ET CHRISTIANAE

innocentiæ studiosis, quotquot Catholicam Chri-

sti fidelium ecclesiam incolunt, Tigurinæ ec-

clesiæ ministri gratiam & pacem à Deo pa-

tre per Dominum nostrum IESVM

CHRISTVM precamur.

ON equidem dubitamus, ô sancti Christi fideles fratresq; dilecti, plurimos inter uos esse pacis & concordiae amantes, quorum animos acerbæ illæ eorum, qui doctrinæ titulo notari solent, contentiones & infesta eorundem scripta iam olim offenderint & magna implerint molestia: quibus propterea & hoc quoq; institutum nostrum minus fortassis poterit probari. Eos uero per Dei nomen obsecramus, ut uel aliqua longanimitate nos ferre, & ineuitabile illud præsentis necessitatis nostræ telum iusto animi iudicio perpendere, & uel in hac causa solum patientes ac beneuolas aures nobis præbere dignentur. Nam & nobis certe singularem quandam animi molestiam & dolorem acerbissimum pariunt contentiones istæ, quas in Christiana ecclesia exerceri uidemus, in primis autem infœlix illa pugna & altercatio quæ circa Domini Cœnam exorta per multos annos hætenus agitata est: cum uidelicet Cœnam hanc ab ipso Domino, iam iam à suis discessuro discipulis, ceu insigne aliquod & longe excellentissimum mysterium, ueri uidelicet

P R A E F A T I O .

corporis & sanguinis sui ac redemptionis nostræ
 per mortem illius acquisitæ Sacramentum summe
 uenerandum, & Christianæ charitatis atq; concor
 diæ arctissimum uinculum, institutam esse constet.
 Quapropter & nos per multos annos, licet sæpe
 numero nos ad pugnam prouocari uideremus, pa
 tienti silentio usi multas & uarias iniurias deuora
 re nequaquam dedignati sumus, hac nimirum spe
 commoti, quod pugnas huiusmodi & dissidia tan
 dem finiri, & omnes turbarum causas simultatūq;
 semina deleri & tolli posse arbitraremur. Ceterum,
 cum nos hac spe nostra indies magis atque magis
 frustrari, & patienti hoc nostro silentio non aliud
 impetrari posse uideamus, q̄ quod & nos & mul
 tæ uere fidelium ecclesiæ, et nostrum quod in eccle
 sia administramus officium, unà cum multis san
 ctis uiris partim in uiuis adhuc agentibus, partim
 uero uita hac pie & fœliciter defunctis, temeraria
 & audaci quorundam libidine indignis modis il
 ludamur, iniquissime traducamur, dānemur, pro
 scribamur, & ceu omnium qui uiuunt impijssimi
 hæretici, Dei & Sacramentorum sacrorūq; om
 nium contemptores & prophanatores omniū ex
 ponamur uolentia, diuturnius silentium & iniu
 riarum offendiculiq; plenæ illorum libidinis pa
 tientiam nec famæ nostræ honos, nec officij digni
 tas, nec fides qua obstricti sumus, admittere uel fer
 re potest: nisi nostra improbitate, ignauia & perfid
 dia diuinam ueritatem, & nostro ministerio com
 missas ecclesias, nostram deniq; functionem & fi
 dem, &

dem, & pluriū (qui de fideiū ecclesia optime sunt meriti) tam mortuorum quàm uiuentium adhuc, honorē ac famam indigne prodere uelimus. Omnes ergo Christi fideles, ueritatis, innocentiae pacisq; studiosos oramus & obtestamur, ut de hac nostra responsione quod res ipsa loquitur iudicare uelint, ut quam durum & ineuitabile necessitatis telū nobis extorserit, non arrogans animi libido, nec nullis laceſſita iniurijs temeritas, nec inuida & pertinax contendendi cupiditas citra omnem causam dignā iustāq; pepererit. Non multis enim ab hinc retro diebus elapsis libellus quidam à D. MART. LUTHERO in lucem æditus est, quem ipse Breuem de sancto Sacramento confessionem inscripsit, in quo nominatim nec id sine graui contumelia taxat, & ceu obstinatos & omnis impetatis sibi conscios hæreticos, Dei & Sacramentorum prophanatores, omniū deniq; qui uiuunt hominum sceleratissimos nocentissimosq; proscribit & damnat, primo quidem ecclesiarū nostrarū fidelissimos doctores & ecclesiastas, P. M. D. IOANNEM OECOLAMPADIUM & M. HVLD. ZVINGLIUM, deinde uero cum his illorum quoq; qui Tiguri sunt (sic enim ille scribit) uel ubicunq; terrarum, discipulos. Libellus hic tanta diabolorum atq; selectissimorum & à Christiana fide cum primis abhorrentium conuitorum copia scater, tanta uerborum immodestia, fœditate & impuritate turget, tanto deniq; iracundiæ, maledicentiæ, furoris & insanix impetu furit, ut quotquot illum lege

P R A E F A T I O.

re dignantur (modo non ipsi quoque cum illo infamire cœperint) non sine graui animorum stupore infœlix hoc et inaudirum hæctenus exemplum admirari cogantur: quod uidelicet tantum uirum, multa iam senectute grauem, multa rerum experientia & exercitatione instructum, & in pretio hæctenus à multis habitū, tanta animi & affectuum impotentia effrenem ruere & rapi uident, ut tam indignis modis prorumpens, apud omnes uera ratione præditos se totum uilem & contemptum reddat. Magna est ipsius apud multos nominis auctoritas: hac nimirum confusus illius grauitate nos terere, debellare & opprimere conatur. Dum enim omnem nostram amicitiam & cōmunionem abominatur ac reiicit, dum nec literas, nec libros, nec salutationes, nec benedictiones nostras, nec aliqua nostrorum scripta intra animi sui (ut ipse ait) penetralia admittere, nec uisu uel auditu dignari uult, non obscure equidē prodit qualem nimirū unusquisque mortalium sese gerere debeat, siquidē iuxta Lutheri exemplum, quod bonum & pium est facere uoluerit, ut nimirum à nostro ceu perniciosissimorum hominum commercio abstineat, libros nostros & quæcunq; scripta à nobis proficiscuntur nusquam admittat, nostras responsiones ac innocentiae nostræ testes apologias non audiat, sed nos & proscriptos iam & iure damnatos prorsus æstimet. Qua uero causa et occasione motus hoc faciat, siue contentiosorum quorundam stimulis irriteretur, siue malignus ille omnis pacis & concordiae hostis

hostis, siue propria animi libido ipsum instiget & compellat, tam ipsi quàm illi iudicandum relinqui mus, qui ipsos animos & mentes hominum cognitas ac perspectas habet. Nouit is nulla nos priuata in Lutherum inuidia rapi, nullo etiã priuato odio exacerbari. Dolet præterea nobis grauiter, quod pugnae & contentionis huius instauratione multos uera animi pietate præditos affligi premiis, & plures infirmiores adhuc & simplicioris ingenij homines offendi & in fidei negotijs p̄ cõtentiones huiusmodi & pugnas impediri uideamus. Quotquot maligno sunt in ueritatem & ueram religionem animo pugnis istis cum primis delectantur & superbiunt, conuitia & calumnias huiusmodi hinc inde spargunt & dissipant, & hoc fuco tam se ipsos quàm causam suam exornari & uestiri posse arbitrantur. Speramus tamen omne, quod tam in hac quàm alijs causis oboriri solet, offendiculi periculum hac Confessione nostra & modesta excusatione magna ex parte minui & molliri posse. Ea certe est hisce nouissimis temporibus Christiani orbis plus satis afflictæ calamitas, offendiculis, afflictionibus, infidijs, periculis, seditionibus & bellis ita scatent omnia, ut ad extremum interitum uergerè uideatur: fidei & religionis, charitatis & modestiæ in multorum animis quàm minima portio cernitur: maxima quoque hominum pars Dei uerbum, admonitiones, doctrinam & correptionem omnem, non modo contemnere, sed & odio habere & iniquissime persequi solet: qua de causa

P R A E F A T I O .

graue & horrendum, quod Christiano orbi immi-
 ner, Dei iudicium cernimus : quæ omnia satis ad-
 monent, Christianos homines, eos in primis qui
 Christiani doctores quoq; dici uolunt, magis de-
 cere posse, ut mutuis operis & cõsilijs sese inuicem
 & consolarentur & iuarent, quò Dei ira declina-
 ri, Christiana charitas, modestia & concordia plan-
 tari, & communis ac publica omnium incolumi-
 tas parari & conseruari posset. Hæc, inquam, &
 Deo & uere Christianis hominibus magis utique
 placere possent, quàm quod immoderata conui-
 tiandi libidine nos inuicem proscindere, damnare
 & satanæ tradere satagimus. Quandoquidem ue-
 ro concordia & amicitia studium D. Luthero ne-
 quaquam placere potuit, sed hostiliter potius hic
 agere maluit, quod ipsum luce clarius proh dolor
 uidere licet, nos porro in hac Confessione & re-
 sponse nostra constanti in clementem Deum fi-
 dutia freti, & precibus ad Christū Iesum Dominū
 & redemptorē nostrū animati, omni modestia dili-
 genter studebimus, sic ut ueritatē, p uirili & libere
 fateamur & tueamur fideliter : ut præterea & san-
 ctæ Christi, quarū ministri sumus, ecclesiæ excusen-
 tur, ut functio nostra, dignitas & innocentia asse-
 ratur, ut sancti & omni laude digni uiri, tam uiui
 adhuc quàm è uiuis sublati, ab iniurijs defensi im-
 manissima quoque conuitorum libidine liberen-
 tur, in primis uero, ut Dei honor propagari, & ec-
 clesia emendari possit. Oramus ergo, ut huic insti-
 tuto nostro spiritus Dñi nostri Iesu Christi adesse
 dignetur. Porro

Porro nequaquam in hoc sumus, ut ad singula *Diuisio*
 Lutheri uerba & obiectiones quasuis respondere *operis.*
 instituerimus (hoc enim molestiae quidem pluri-
 mum, fructus uero & utilitatis quam minimū pa-
 riturum esset) sed potissima duntaxat eius capita in
 medium producta tractabimus. Et primo quidem,
 cum Lutherus Marpurgensis Colloquij, quod ante
 annos ab hinc retro quindecim transactum est,
 semel atq; iterum, idq; non nisi iniquissime memi-
 nerit, hoc unum uidelicet quærens, ut sub huius
 prætextu Doctorum nostrorum & ecclesiastarum
 piæ & fœlicis memoriæ honori & authoritati non
 nihil derogeret: interim uero tanto studio & diligen-
 tia & oret & hortetur, ne quis uel Marpurgensis
 Colloquij conuentionibus uel aliorum dictis aut
 persuasionibus sese adduci patiatur, ut Lutherum
 nobiscum conuenisse & idem nobiscū sentire cre-
 dat, &c. Primo quidē de Marpurgensi Colloquio
 quædam dicemus, deinde uero quid in concordiae
 negotio actum sit docebimus. Vnde Christianus
 Lector facile uidere poterit, præsens illud, quo Lu-
 therus nostros premi posse existimat, negotium ne-
 quaquam tam atrox & horrendū esse, quam ipse
 fingit. Constabit præterea nos paci nunquā non
 studuisse, Lutherum uero nulla necessitate impul-
 sum, nullis denique uel nostris uel nostrorum me-
 ritis irritatum turbas hæce & altercationes non si-
 ne graui offendiculo excitare, in quarum arenam
 & palæstram nos quoque, quos pacis studium ma-
 gis delectat, uel inuitos protrahit. Deinde, cum &

P R A E F A T I O.

antecessores nostros & nos diro conuictio obstina-
 tos & pœnitere nescios hæreticos esse clamitet, qui
 uidelicet hæreseum ipsi nobis consciij simus, inte-
 rim tamen falsam hanc & uenenatam doctrinam
 ecclesijs proponamus, sanctas quoque ecclesias se-
 ducamus miserè, imò ne unum quidem Christianę
 fidei articulum uere credamus, in primis autem de
 sacrosancto corporis & sanguinis Christi sacra-
 mento falsum, blasphemum, impium, diuino uer-
 bo & ueteri Christianę ecclesię doctrinæ contra-
 rium dogma proferamus, inculcemos & tueamur,
 tam fidem quàm doctrinã nostram, paucis & bre-
 uibus comprehensam, sed & eam quam de Domi-
 ni nostri Iesu Christi Cœna tenemus sententiam, li-
 bere, uere, breuiter & dilucide exponemus & fate-
 bimur: certis nimirum (diuino sic fauente numi-
 ne) & perspicuis rationibus demonstraturi, nostrã
 & doctrinam & fidem, Christianam ac orthodo-
 xam, non hæreticam nec falsam, quin potius è Dei
 uerbo petitam esse, & cum ueteri sanctę & catholi-
 cę ecclesię doctrina nullo modo pugnare. E di-
 uerso autem Lutheri de Sacramento sententiam &
 doctrinam diuino uerbo & ueteri ecclesiarum do-
 ctrinæ contrariam esse, sed & sibi ipsi contradicere
 & pugnare docebimus. Atqui hoc nõ ideo factu-
 ri sumus, quod Lutheri errores tanto studio & fer-
 uore in lucem protrahere cupiamus, uel quod pri-
 uato quodam affectu illi contradicere libeat: sed
 quod nostri officij esse scimus ueritatem & fateri &
 causam illius promouere studiosius: & ut omnes
intelligent,

intelligent, cur nec nostram doctrinam deserere,
nec Lutheri sententiam, quæ tam incerta & uana
est & omni argumentorum præsidio destituta, re-
cipere & amplecti possimus. Postremo, cum Pauli,
quæ ad Titum est de hæretico uitando, sententiam
Lutherus adducat, & admonitiones aliquot, quæ
obstinatis nobis & pœnitere nescijs (ut ipse iudi-
cat) frustra obuenerint, iactitet, hisce nimirum ar-
gumentis nos & hæreseos conuinci & condem-
nari posse existimans, imò ceu hæreseos conuictos
iam condemnet & proscribat: ipsa rei ueritate do-
cebimus, eum non aliquam huius condemnationis
& proscriptionis suæ causam iustam inuenisse
adhuc: & quod nostros nunquam hætenus uel ar-
gumentis conuincere uel mendacij arguere potue-
rit: sed quod tam ipsos quàm nos temeraria con-
uiciandi libidine falso & impie proscindere &
eorum criminum insimulare solitus
sit, quæ nullis unquam ueris
& certis rationibus
sit euicturus.

TRACTATUS

PRIMVS.

ET hanc quidem breuem causæ, quæ nobis cum Luthero agitur, summam secuti, hoc opus nostrum in tres partes uel tractatus diuidere, et in priori quidem de Marpurgensi Colloquio, & alijs quibusdam, quorum paulo ante mentio facta est, dicere instituiamus.

De Marpurgensi Colloquio: & num in hoc Oecolamp. ac Zuinglius in omnibus articulis ad Lutheranorum partes concesserint.

A quo &
quare Mar
purgense
Colloquiũ
institutũ sit

PRIMO quidẽ Lutherus nostros uiam & modum quæsiuissẽ dicit, quo pacto causam suam prauam sarcire & cum Lutheranis cõuenire possent, et tunc Marpurgẽse illud Colloquium institutum fuisse. Et hæc quidem Lutheri uerba eum sensum præ se ferre uidentur, quasi nostri illi ut Colloquium hoc institueretur laborarint, ut uidelicet doctrinã suam, quam antehac suis tradiderant, commode deserre, cum Luthero conuenire, & illius sententię ac doctrinę adherere possent. Quod si hoc uult dicere Lutherus, in eodem hoc certe libello suo seipsum mendacij arguit, dum uidelicet disputationem uel Colloquium hoc in articulo de Sacramento nihil effecisse

eisse & Concordiam minus promouisse fatetur. Cum enim Colloquium institutum & transactum sit, nihil hic remoræ oboriri potuisset, siquidem causæ suæ labascenti iam (ut Lutherus inquit) consulere & centones, quod aiunt, sarcire uoluisent. Atq; in hac ipsa causa nihil, uel ipso Luthero teste, uel actum uel cōcessum est. Colloquij ergo huius prætextu nostri nec aliquod causæ suæ periclitanti subsidium quærere, nec quicquam sarcire instituerunt.

Præterea Colloquium hoc nostri nunquam ex petiuerunt, nec aliquo modo ut illud institueretur, elaborarunt, sed Illustrissimus Princeps Philippus Hessorum Landgrauus, uere pia & Christiana mēte primus literis aliquot ad nostros transmissis huius occasionem quæsiuit & obtulit, petens nimirum ut amicum & ab omni disputandi contentione alienum Colloquium cum Luthero & suæ partis hominibus inire dignarentur, si forte clemens & misericors Deus gratiam suam conferre dignatus efficiat, ut utriusq; partis sectatores circa hunc quoq; Sacramenti articulū in sacrosanctę scripturę fundamento & doctrina (non uano & ficulneo fundamento) conuenirent, quo tandem ab infirmioribus multis offendicula tolli, Christiana charitas plantari, & concordia circa orthodoxam doctrinam institui augeriq; possent. Et hæc quidem literis è Spira missis & feria quinta post Dominicā Iubilare, anno Christi saluatoris 1529. scriptis Illustrissimus Princeps monuit. Hæ & plures aliæ ad

Colloquij huius institutum & negotium pertinentes, integræ adhuc & illæfæ apud nos hæctenus seruatq; etiam nunc sedulo seruãtur, quas, siquidem necessitas omnino postulare, palàm proferre possemus. Nostri ergo per Colloquium hoc causæ suæ (de cuius certitudine & fide nunquam dubitarunt) nulla sutela consulere, sed ueram concordiam, Dei cultum & Ecclesiæ incolumitatem promouere studuerunt. Et hunc instituti sui scopum finemq; Illustrissimus quoq; & uere Christianus Princeps uice spectauit. Vnde Lutherus quoq; prauam hæc de nostris suspicionem commodius & maiori cum gloria cælare potuisset, quàm quod tam uane & incaute de hisce rebus differit.

Num Oecolampa. & Zuinglius ab errore suo descierint.

Secundo loco, nostros in Colloquio hoc Marpurgensi causam et sententiam suam aliqua ex parte correxisse scribit, & ab errore suo pristino desciuisse, ut confiterentur scilicet, non nudum panem modo & uinum in Cœna esse, sed corpus quoq; & sanguinem Domini, spiritualiter ramen, nõ corporaliter &c. Atq; luce clarius constat, & quotquot Zuinglij ac Oecolampadij libros ante Marpurgense illud Colloquium æditos legerunt, non ignorant eos non Marpurgi demum sic sentire & docere cepisse, sed semper & iam olim ab initio ad hunc modum docuisse. Quod si uero aliqui hic dubitare adhuc solent, secundam Oecolampadij ad Lutherum responsionem legant, in cuius decimo octauo capite euidentissime demonstratur, ipsos nunquam docuisse, quod nudus duntaxat in Cœna panis sit.

Præterea

Præterea & alterū ex Zuinglij libris testimonium in tertio operis huius tractatu proferemus, Oecolampadij doctrinæ per omnia consonum. Licebit etiam, si quis uolet, Zuinglij responsionem ad Lutheri Confessionem scriptam legere. In Bernensi disputatione, cui ambo interfuerunt, inter alia in hunc modum pronuntiant: Nos Christi corpus in Cœna edi, & sanguinem eius bibi, nequaquam negamus: illud uero spiritualiter per fidem fit &c. Ex tant uerba hæc in disputationis huius Actis excusa, folio 120. Quapropter, cum multa præter hæc eiusdem sententiæ testimonia extent, deploranda certe calamitas est, tantum uirum tam incaute & uane multa dicere.

Eiusdem generis est, quod Lutherus non minus *Num Oea* uane nec sine insigni quadam arrogantia inquit: *colamp.* & Nos ne in uno quidem articulo in illorum partes *Zuinglius* concessimus: sed ipsi in omnibus articulis in *in omnibus* stram sententiam concedebāt &c. Nam quotquot *articulis in* ab Oecolampadio & Zuinglio ante Colloquium *Lutheri* hoc libri scripti sunt, etiam hoc loco euincere pos- *partes con-* sunt, ipsos per omnia prius quoque eam doctri- *cesserint.* nam suis tradidisse, quæ articulis illis Marpurgensis Colloquij & concordia continetur. Possumus hic multa ex istis testimonia producere, sicubi necesse fuerit. Ad hæc titulus quoque articulorum, qui finito illo Colloquio in lucem æditi sunt, nihil huius rei pollicetur, quasi nostri illi aliqua in re in Lutheri partes cōcesserint & ad illius defecerint sententiã, sed talis ferè legitur: IN hac Christianæ doctrinæ

summa uel cōpendio utrosq; sibi inuicē cōuenire ac cōsentire deprehensum est. Itē, ¹IN hisce infra positis articulis Marpurgi conuenerunt III. Octobris, quorum nomina subscripta extant. Sed & Oecolampadius quoq; quædam huc maxime pertinentia ad Berchtoldum Hallerum Bernensem Ecclesiastem scripsit, quæ in primo epistolarum libro, folio 24. uidere licet. Quapropter Lutherus hac quoque in re infælix illud suum ingenium & uanam arrogantemq; iactantiam prodidit potius, quàm quod aliquid uel utile uel se dignum effecerit.

Num nostri calua apud Lutherū excusatione usi sint.

Tertio, Lutherus sic ait: Quidam illorum hac ratione sese excusari posse putabāt, quod nos & Pontificiorum asseclas huiusmodi sententiam tenere et sequi credidissent, quasi Christi corpus localiter in pane, perinde ut in sacco stramen, concluderetur. Sed ô uanam, mancam & caluam excusationem. Nam neq; nos nec Pontificios unquam sic docuisse probe nouerant &c. Atqui hoc loco nostrorum integritatem & innocentiam, utpote quibus uiolenta omnino (siquidem illorum sententiam Lutherus uere percipit) infertur iniuria, paucis quidē sed uere asserere necesse est. Semper enim simpliciter, uere, integre et fideliter egerunt omnia, ab omni fraude doloq; alienissimi. De Zuinglio quidem hic multis agere opus non est. Huius enim ad Lutheri Confessionem responsio ipsum calua hac excusatione nequaquam usum esse, abūde satis testari potest. Ioannes Oecolampadius uero in responsione ad Lutheri Confessionē sic scribit: Non equidem

dem ignoramus, quid in scholis fit traditū, corpus Christi nimirū in Sacramento nequaquā localiter contineri. Cæterum idem hoc quoq; longe lateq; patebit, & plus quiddā secum afferet. Si enim Christus corpus habet uerum, ubicunq; illud corporaliter instar corporis fuerit, ibi locum quoq; suum habeat necesse est. Et cum locus aliquis unicus, nō plures, sed unus duntaxat locus sit, corpus quoq; non nisi uno in loco esse poterit: siquidē corpus uerum illud esse fateri uelimus. Quod si autē hoc modo in cælis est, in terris certe esse non potest. Lutherus ergo hic quoq; sibi similis esse, ut antehac, deprehensus est, quod ea nimirū subinde nostris impingere conatur, quæ nullo ueritatis testimonio euinci & pbari possunt. Quod si uero hæc de alijs quibusdā ille pronūciauit, nihil id ad nos pertinere putamus, sed ipsis illud diluendū relinquimus.

Præterea illud quoq; Lutherus ait, Zuinglium *Nū Zuinglius absurdam de locali inclusionem disputationem* prolixam & absurdam de locali inclusionem disputationem secum habuisse, qua Christi corpus pane nequaquam cōtineri posse demonstrare uoluerit. *Ad hæc uero nos ad hunc modum respondemus. Lutherus in Marpurgensi Colloquio huiusmodi propositionem admiserat, Corpus Christi in Cæna est, sed non ut in loco. His uero Zuinglius sic respondit: Cum Christi corpus finitum esse agnoscas & fatearis Luthere (illud enim paulò ante Lutherus admiserat) & omne quod finitum est, in loco sit: & Christi corpus non ut in loco præsens est, certe omnino non præsens est. Hæc inter multa*

alia, quæ de Marpurgensi Colloquio per Zuingliū
annotata & ab eodē relicta in nostras manus per-
uenerunt, inuenimus: quibus per omnem modum
ea quoq; consentiunt, quæ quidam ecclesiæ nostræ
minister, uir eruditione & uitæ integritate clarus
(qui & ipse cum Zuinglio Marpurgum profectus
colloquio isti interfuit) eodem & loco & tempore
consignauit. Et hic quidem omnium, qui uera ra-
tione & fide præditi sunt, iudicio permittimus, q̄
bona fide & quo nam ueritatis studio Lutherus
hanc de Marpurgensi Colloquio mentionem con-
tra eos qui iam uita defuncti sunt, introduxerit: qui
certe si adhuc in uiuis agerent, Lutheri fraudes &
improbritatem euidentius multo in lucem protra-
here possent.

*De Zuinglij ad Regem Christianum libello: & quod
Marpurg. Colloquij pactis steterit, nec ceu Sacramēti hostis
obierit.*

*Libellus
ad Christiani-
um Regē,
Christiani-
nus libel-
lus est.*

Vtherus eam ob causam plurimū indi-
gnatur, quod quidam è nostris Zuing-
glii libellum ad Regem Christianum
conscriptū, post illius obitum demum,
ceu pecuniarem quendā Zuinglianæ doctrinæ the-
saurum, in lucem emiserunt. Nos uero firma & cer-
ta in Deum fiducia freti, omnes Christi fideles, qui
libellum istum Christiana & ab omni affectuum
tentatione libera mente perlegerunt, idem de illo
nobiscum testaturos esse speramus: quod uidelicet
singulare quoddam sit Christianæ doctrinæ pecu-
nium, euidens item ac lucē clarius specimen, quo
Zuinglium

Zuingliū ab ijs fidei articulis, qui in Marpurgensi colloquio pie et Christiane conditi sunt, nequaquā defecisse, sed in fidei negotio uera & integra fide semper usum nihil prorsus dolo malo unq̄ egisse demonstratur. In libello enim hoc sacrosanctæ & catholicæ fidei nostræ articulos, de unica & indiuidua diuinitatis essentia, de sacrosancta trinitate, de Domino Christo, uero Deo & homine in una & indiuidua persona, ingenue & fatetur & exponit. In eodem hoc, omnes homines per peccati morbū corruptos, citra solius Christi intercessionem, ad uiam tam & iustitiam nequaquā peruenire posse docet. Præterea, quæcunq; de Christi conceptione & incarnatione, de eiusdem passione & morte, de ipsius deniq; resurrectione & ascensione, & omnibus alijs ad huius cognitionem pertinentibus, fides nostra catholica credere iubet, ea omnia in libello hoc paucis simul & orthodoxe ac Christiane comprehensa sunt. De Euangelio item, de fide, de bonis operibus, de fidelium meritis, de sancta ecclesia, de magistratu, & alijs huiusmodi æque necessarijs articulis, in eodem isto tam pie disserit, ut nihil uel scripturæ authoritati, uel Marpurgensis conuentus articulis contradicat. De Sacramento quoq; paulo post commode & digne quid Zuinglius ibidem senserit, exponemus.

Præterea, quod Lutherus absurdas illas, ineptas *Turpes* & inciuiles fœdasq; dicendi formulas Zuinglium *immodeste* libelli huius authorem non obscure prodere scribit, omnibus nobis, imò unicuius libelli istius *Le mula,*

TRACTATUS

ſtori, non poteſt non multū dolere. Norunt enim
 quotquot libellum iſtum uiderunt, Zuingliū tam
 in hoc quā alijs libris ſuis modestiæ ſemper ſtu-
 diſſe, & de fidei negotio honeſte, decēter, circum-
 ſpecte & citra omnem offendiuli occaſionē diſſe-
 ruiſſe. Sed errat forſitan Lutherus, & ſub Zuinglij
 nomine haud dubie de ſeiſo iſta loquitur. Nemi-
 nem enim unquā mortaliū Luthero uel ſœdus uel
 inciuius uel inhoneſtius, idq̃ præter omnes Chri-
 ſtianæ modestiæ & ſobrietatis terminos, in nego-
 tijs illibatæ religionis noſtræ & alijs magnis & ar-
 duiſ diſputationibus ſcripſiſſe, luce clariuſ conſtat,
 nec à quoquam etiam negari poteſt. In omnium
 enim manibus uerſantur Lutheri Heinzius Angli-
 cus contra Angliæ regē æditus: & aliuſ neſcimus
 quiſ Heinzius cum Meinzius quodam in ſpurco
 ſuo libro, quem *Hans Woſt* appellari uoluit.
 Accedit hiſ eiuſdem contra Iudæos liber, ubi ſœda
 & ſpurciſſima quædam de Iudæorum Biblijs & li-
 teris, quas non legere ſed uorare illi debeant, de-
 blaterat. Extat præterea eiuſdē Schem hamphoras
 liber prodigioſus, porcorum frequenti mētionē &
 oleri ac ſterquiliniſ crebra et ſœda cōmemorationē
 ſpurcus atq̃ ſœtens, quem ſi fortē ſubulcus aliquiſ
 (non inſignis huiuſmodi animarum paſtor) ſcri-
 pſiſſet, aliquam fortaiſſis, quamuis non adeo ſplen-
 didam, excuſationem mereretur. Atqui non nega-
 mus quorundā peccata & ſcelera correptiones gra-
 uiſſimas mereri: interim tamē qui ſub Chriſti per-
 ſona & nomine corripit, illud ſemper memine-
 rit oportet,

oportet, quid suam quoque personam deceat, quid denique plus offendiculi, quam emendationis pariat. Suum ipsius ergo finem inspiciat Lutherus: penes se enim, non in Zuinglij libello, absurda, fœda & inhonestæ uerba reperiet: & in hoc sit, quo pacto fœdum illum & inciuilem orationis suæ genium tandem mutare & deserere possit. Huiusmodi enim dicendi scribendique formulis parum ædificare, plurimum uero offendere & incommodare poterit.

Immanissimum uero & atrocissimum crimen, cuius libellum istum Lutherus incusat, illud est, quod Zuinglius non modo Sacramenti hostis esse perrexerit, sed in uniuersum gentilis uel Ethnicus factus sit. Et hæc quidem proprio testimonio per libellum hunc de seipso prodidisse, clamitat. Nos autem ex eodem libello isto euidentissimis locis & certis rationibus demonstrabimus, quod Zuinglius de Cœna Domini & Sacramentis omnibus, pie, orthodoxe & bene senserit simul & docuerit. Ipsius autem uerba huc ascribemus: ea sunt huiusmodi: Christum credimus uere esse in cœna, imò non credimus esse domini cœnam nisi Christus adsit. Confirmatur. Vbi duo uel tres fuerint in nomine meo congregati, isthic sum in medio illorum: quanto magis adest ubi tota ecclesia ei est congregata? Sed quod corpus eius ea dimensione edatur qua isti dicunt, id uero est à ueritate & fidei ingenio alienissimum. A ueritate, quia ipse dixit, Ego posthac non ero in mundo, & caro non prodest quicquam, ad edendum scilicet, isto modo quo Iu-

*Quomodo
Christus sit
in cœna.*

TRACTATUS

dæi tunc & nunc Papistæ putant edendum esse. A fidei autem ingenio abhorret, quia fides (loquor autem de augusta & uera fide) complectitur in se Charitatem & Religionem siue reuerentiam & uerecundiam. Quæ religio abhorret ab ista carnali et crassa manducatione, non minus quàm quisq; abhorret edere amantissimum filium. Confirmatur. Centurio, cuius fidem Christus supra Israelitarum fidem prædicat, per fidei uerecundiam ad illum dicit, Domine non sum dignus ut uenias in ædes meas. Petrus autem, cum illum in captu piscium à se iubet exire, per timorem qui eum incesse rat, ex eadem uerecundia, abhorret ab eius corporali uisibiliq; præsentia. Constat igitur & mentem & fidem, hoc est ueritatem, quæ unica mentis lux est, & religionem qua Deum amplectimur, ueneramur, ac deosculamur, abhorre à tam crassa manducatione, qua Capernaitæ & Papistæ sese perhibent edere corpus Christi. Nam iuxta Augustini sententiam, Capernaitæ cum dicerent, Quomodo potest hic nobis carnem dare ad manducandum? &, Nonne hic est filius Ioseph? putabant sibi offerri corpus ad edendum quomodo carnes à macello eduntur, quomodo scilicet sensibile ante eos stabat, in sua specie ac proceritate. Papistæ uero quid aliud adfirmant cum dicunt ea magnitudine qua in cruce ac sepulchro pependit & iacuit manducari? Quia ueritas & mens ab huiusmodi manducatione abhorrent, Religio uero & fides sanctius obseruant & amplectuntur Christum

sum quàm ut hac ratione cupiant mandere.

Adserimus igitur non sic carnaliter & crasse manducari corpus Christi in cœna ut isti perhibēt, sed uerum Christi corpus credimus in cœna sacramentaliter & spiritualiter edi, à religiosa, fideli, & sancta mente, quomodo & diuus Chrysostronus sentit. Et hæc est breuis summa nostræ, imò non nostræ sed ipsius ueritatis, sententiæ de hac con-
trouersia.

Et hæc quidē omnia Zuinglij sunt, quibus suã de Cœna Domini sententiam exposuit: hæc nos libero fideiũ iudicio excutiēda relinquimus, bona nimirum spe, ipsos de Zuinglio hac in re honestius multo, quàm Lutherus fecerit pronũciaturos esse. Præterea eiusdē, quam de Sacramentis quoq; professus est, doctrinam ex eodem isto libello apponemus. Sic enim scribit: Quid autem? an ne sa-
cramenta nullam habent uirtutem?

Virtus prima. Res sanctæ & uenerandæ sunt, utpote à summo sacerdote Christo institutæ & susceptæ. Ipse enim Baptismum non tantum instituit, sed & ipse quoque recepit. Ipse non tantum Eucharistiã celebrare iussit, sed primus celebrauit.

Virtus secunda. Testimonium rei gestæ præbent. Vniuersæ enim leges, mores ac instituta, auctores suos initiãq; prædicant. Baptismus ergo cū Christi mortem ac resurrectionē significando prædicat, eas uere gestas esse oportet.

Tertia uirtus. Vice rerum sunt quas significam,

b 4

*De sacra-
mentorū
uirtute &
efficacia*

unde & nomina earum sortiuntur. Transitus aut præterito qua Deus filijs Israël pepercit, ante oculos poni non potest, sed Agnus eius rei symbolum uice illius proponitur. Sic & corpus Christi omniaq; in illo gesta cum oculis subijci nequeant, panis & uinum eius loco edenda proponuntur.

Quarta. Res arduas significant. Ascendit autem cuiusque signi pretium cum æstimatione rei cuius est signum. Vt si res sit magna, pretiosa, & amplifica, iam signum eius rei eo maius reputetur. Annulus reginæ uxoris tuæ, quo eam despondit tua maiestas, illi non auri pretio æstimatur, sed pretium omne superat, quantumuis si substantiam reputes aurum sit. Quia symbolum est mariti regis, unde & omnium annulorum ei rex etiam est, ut si quando mundum suum nominatim uocer ac censeat, indubie dicat, Hic est rex meus. Hoc est, hic est annulus mariti mei regis quo me sibi despondit. Hoc est symbolum indifunctæ societatis ac fidei. Sic panis & uinum amicitia illius quo deus humano generi per filium suum reconciliatus est, symbola sunt, quæ non æstimamus pro materiae pretio, sed iuxta significatæ rei magnitudinem, ut iam non sit uulgaris panis, sed sacer: non panis tantum nomen habeat, sed corporis Christi quoque, imò sit corpus Christi, sed appellatione & significatione, quod recentiores uocant sacramentaliter.

*Nō nudus
panis ac uinum.*

Quinta uirtus est. Analogia symbolorum & rei significatæ. Habet autem Eucharistia duplicem analogiam.

analogiam. Vnam quæ ad Christum pertinet. Vt enim panis humanam uitam sustinet ac fulcit, ut uinum hominem exhilarat: sic destitutam omnî spe mentem solus Christus restituit, sustinet & lætificat. Quis enim ultra desperatione contabescat qui dei filium uidet suum esse factum? cum animo illum tenet ueluti thesaurum qui eripi non potest, quo uero impetrare omnia apud patrem potest. Alteram habet analogiam quæ ad nos pertinet. Vt enim panis ex granis multis fit, uinū uero ex multis acinis confluit: sic ecclesiæ corpus ex infinitis membris in unum corpus, una in Christum fiducia, quæ ex uno spiritu prouenit, coagmentatur & erigitur, ut sit uerum templum & corpus inhabitantis spiritus sancti.

Sexta. Auxilium opemq; adferunt fidei, Et hoc præ omnibus facit Eucharistia. Scis, ô Rex, fidem nostram semper exerceri ac tentari. Cribrat enim cum apostolis nos satanas sicut triticum. At quia nos arte petit? Domestica proditione, per corpus enim uelut per ueterem ac ruinosam muri partem, admotis ad sensus nostros cupiditatum scalis, obruere satagit. Cum ergo sensus aliò uocantur quàm ut aurem illi præbeant, iam minus procedit eius consilium. Nunc autem in sacramentis non modo negantur sensus satanæ suadelis, sed etiam fidei mancipantur, ut iam uelut ancillæ nihil aliud agant quàm quod agit iubetq; hera fides, adiuant ergo fidem. Sed palàm loquar. In Eucharistia quatuor potentissimi, imò uniuersi sensus à

*Sacramen
ta fidē ad
iuuant.*

T R A C T A T V S

carnis cupiditatibus uelut uindicantur ac redimuntur & in obsequium fidei trahuntur. Auditus cum iam non symphonias cordarum diuersarumq; uocum harmoniam, sed cœlestem uocem audit, Sic Deus dilexit mundum ut filium suum unigenitum pro uita illius dederit. Adsumus ergo fratres ut pro ea in nos liberalitate gratias agamus. Ipsi enim filij iussu merito istud facimus. Qui iam moriturus hanc gratiarum actionem instituit, ut perpetuum amoris erga nos sui mnemosynum ac pignus relinqueret. Accepit autem panem, gratias egit, fregit, deditq; discipulis hæc sacra simul effatus de sacratissimo ore uerba, Hoc est corpus meum. Aequè & calicem accepit, &c. Cum ista inquam auditus accipit, an non totus consternatur & admirabundus in hoc unum quod prædicatur intentus est? Cum Deum audit, cum amorem illius, cum filium pro nobis neci traditum? At cum huc intentus est, an non idem facit quod fides? Fides enim est quæ Deo per Christum nititur. Auditus ergo cum ad idem spectat, iam fidei ancillatur, iam fidem non molestat suis friuolis istis cogitationibus ac studijs. Visus cum panem uideret ac calicem, quæ uice Christi ut illius bonitatem ingeniumq; significant, an non & ille fidei obsequitur? Christum enim uelut ante oculos conspicit, quem mens eius inflammata pulchritudine deperit. Tactus panem in manus sumit, qui iam non panis sed Christus est significatione. Gustus Olfactusq; & ipsi huc aduocantur, ut odorent quæ suauis

suavis fit dominus, quamq̄ beatus fit qui in illo fedit. Vt enim illi cibo gaudent & expergefiunt, sic mens hunc cœlestis spei suauem naçta gustum gessit & exultat. Adiuuant ergo fidei contemplationem sacramenta, concordant cum mentis studijs, quod aliàs citra sacramentorum usum non tantopere tantoq̄ fit consensu. In Baptismo, uisus, auditus, tactusq̄ aduocantur ad fidei opus. Fides enim, siue ecclesiæ, siue eius qui baptizatur, agnoscit Christum pro ecclesia sua mortem tulisse, resurrexisse, ac triumphasse: idem auditur in baptismo, uidetur, ac tangitur. Sunt ergo sacramenta uelut frena quibus sensus, ad cupita sua excursuri, reuocantur ac retrahuntur ut menti fideiq̄ obsecundent.

Septima sacramentorum uis est. Quod uice iurisiurandi sunt. Nam & Sacramentum Latinis pro iureiurando usurpatur. Qui enim unis eisdemq̄ sacramentis utuntur, una eademq̄ gens ac sancta quædam coniuratio fiunt, in unum corpus, inq̄ populum unum coeunt. Quem qui prodit periuurus est. Populus ergo Christi cum eius corpus sacramentaliter edendo, in unum corpus coniungitur, iam qui perfidus est, attamen sese huic societati audet insinuare, corpus Christi, pdit, tam in capite quam in membris. Quia non dijudicat, hoc est, nō tanti æstimat corpus domini, cum quod pro nobis ille tradidit, tum quod illius morte liberatum est. Vnum enim corpus cum cum ipso sumus.

Cogimur ergo uelimus nolimus agnoscere q̄

TRACTATUS

hæc uerba, Hoc est corpus meum &c. non naturaliter ac pro uerborum proprio sensu esse intelligenda, sed symbolice, sacramentaliter, denominatiue, aut *μυστικῶς*, hoc modo, Hoc est corpus meum, id est, hoc est sacramentum corporis mei, siue hoc est corpus meum sacramentale siue mysticum, id est eius quod uere adsumpsi mortisq; obiecti, symbolum, sacramentale & uicarium.

Et hæc quidem omnia ex Zuinglij libello adducere idcirco libuit, ut uel hinc, Zuinglium sacramenti hostem & prophanatorem nequaquam fuisse, sed uerum eiusdem cultorem & orthodoxum de eodem illo doctorem, in uera hac & sententia & doctrina pie quoq; & feliciter obdormiuisse, omnibus cõstet. Videat ergo Lutherus, quo ore & quibus rationibus suam illam, qua in mortuos & innocentes nihilq; tale meritos grassatur, maledictionem, coram Deo & ecclesia uel defendere uel excusare possit.

Quod Zuinglius nequaquam gentilis factus sit. Et num omnes gentiles, qui extra Israelis rempub. absq; sacramentis è uiuis excesserunt, idcirco damnati sunt.

Zuinglius gentilis factus nõ est.

TRANSIMVS nunc ad alteram illam calumniam & immane cõuitium, quo Zuinglium Lutherus traducit, eum in uniuersum gentilem & Ethnicum factum esse dicens, eò quod impios Ethnicos (utpote Socratem, Aristidem, horrèdum illum Numam, qui primus per dæmonis reuelationem, ut D. Augustinus de Ciuitate Dei testatur, idololatriã apud Romanos

Romanos instituit, & Scipionem Epicureum) inter beatos numerauerit. Quorsum enim (inquit Lutherus) baptismo, Sacramentis, Christo & sacra scriptura nobis opus est, si Ethnici huiusmodi & beati & sancti sunt? Et quid nam aliud huiusmodi Ecclesiae credere potest, quàm quod quilibet in sua fide & religione, imò idololatra quoq; et Epicureus salutem & beatitudinem consequi possit? Et hæc quidem Lutheri est intentio.

Atqui poterat hoc potissimum loco cautiùs, modestius, humanius deniq; et minori cum offendiculo ista agere, nisi totus affectuù impetu raperetur. Nequaquam enim eius sententiæ Zuinglius unquam fuit, quod iuxta Mahumetanã opinionem unusquisq; in sua religione, qualiscunq; tandem illa sit, salutem possit consequi. Nunquam præterea docuit, quod idololatræ, Epicuræi uel quacunq; alia impietate corrupti, quoad in impietate sua perseuerarint, salui fiant: uel quod aliquis citra Dei gratiam & misericordiam, proprijs uiribus uel qualiscunq; religionis merito, extra Christum saluetur. Quapropter si Numa Pompilius aliqua uel societate uel pacto Satanæ addictus fuit, uel in ueneficijs et diabolicarum artium exercitio in finem usq; perseuerauit, non obscurum esset uidere, ipsum causa apud Deum iudicem cadere. Atqui huiusmodi Numam Zuinglius sanctis & beatis nusquã adnumerat. Cæterum ex historijs colligi potest, Numam idololatriæ non ita addictum uel immersum fuisse, sicut de ipso Varro (quem & Augustinus & La

Numa.

7. de Ciuit.

dei 34. c.

35. cap. Et

instit. 1. ca.

22.

TRACTATUS

stantius secuti sunt) prodidit. Plutarchus enim in
 uita Numæ, de eodem illa quoq; tradit: Primum
 principium ille, neq; sensui neq; perturbationi sub
 iectū, sed mentē inuisibilē & increatā esse censuit.
 Hic aut Romanos prohibuit existimare imaginem
 Dei, aut hominis speciem, aut animalis habere for
 mam. Nec fuit apud eos uel picta uel quocunq;
 modo efficta Dei species aut imago. Sed in priori
 bus centum & septuaginta annis templa quidem
 edificabant, sacraq; tuguria erigebāt: simulachrum
 uero nullum corporeum faciebrā, nefas nimirum
 arbitrati deterioribus meliora assimilare, cum &
 Deus non nisi intelligentia percipi posse ipsis cre
 deretur. Et hæc quidem Plutarchi sunt, qui præter
 illa pacis quoq; studium in Numa commendat,
 quod uidelicet sectatus Romanos ab omnibus tur
 bis & bellis abstraxit, et nunquam non pacem,
 concordiam & mutuum amorem fuit, sic ni
 mirum ut per annos regni sui quadragintatres so
 lida & secura pax omnibus suis contigerit. Atqui
 nemo nostrum ignorat, quid nam ipse Dominus
 de his, qui pacis & concordiae studium sectantur
 plantantq;, pronuntiet. Hæc ergo Zuinglius respe
 xit, sperās uidelicet, Dominum Deum, qui tantam
 notitiam & gratiam Numę lagiri dignatus fuerat,
 eidem misericordiam suam nequaquam subduxif
 se, sed abundantius multo cōtulisse et opulentius.
 Præterea credibile est, libros per Numam conscri
 ptos, tandemq; aliquot post obitum ipsius sæculis
 (quemadmodum Augustinus ex Varrone prodidit

dit) inuentos, Romanorum (qui tunc uiuebant) superstitioni & infinitæ idololatriæ ex diametro, quod aiunt, repugnauisse, ideoq; ab idololatriis Romanis igne esse crematos, ne ipsorum insignis stultitia & insania per uetustum illum regem Numam reprehensa in lucem protraheretur. De Socrate factis fausta & fœlicia ipse D. Augustinus de Ciuit. Dei lib. 9. cap. 3. tradidit. Et eundem illum hæc unã ob causam Athenis damnatum cicutam bibisse ex fide dignis scriptoribus certo constat, quod de gentilijs Dijs & idolis minus honorifice sentiret, & uerum unicumq; Deum, cœli & terræ creatorem agnosceret, illumq; longe alijs, quàm Atheniensibus in usu essent, cultibus colendum esse doceret. Vbi non inepte sperare licet, Deum suam illam imensam misericordiam illi nequaquam negauisse, qui ueritati sese nunquam opposuit, quin potius illam, prout per Deum illi reuelata erat, firmiter amplexus tam ipsius quàm Dei causa necatus est. Aristides Ethnicorum humanissimus & optimus fuisse legitur, unde & nomen hoc non immerito consecutus est. Iustitiam, modestiam & temperantiam in omnibus suis gestis & dictis euidentissime exeruit: fide & beneficijs in patriam collatis eximius & clarus fuit: in exilio & ærumnis suis grauissimis insigni patientia & longanimitate claruit: inimicis suis et maleuolis nunquam malum malo compensauit, cum id posset maxime: sed & multa alia eiusdem generis præclara facinora in uitæ suæ gestis inuenire licet. Zuinglius ergo huiusmodi uirtutes

Socrates.

Aristides.

non ex gentilitiæ mentis uoluntate (è qua nihil boni exoriri potest) profectas, sed diuinæ gratiæ fructus et operationes fuisse reputauit. Vnde eò quoq; perductus est, ut clemētem illum & misericordem Deum se longe liberalius adhuc aperuisse & per gratiam suam, non sine Christi merito, eosdem salute uera coronauisse sperarit, quibus tanta prius suæ gratiæ specimina obtulerat. Atqui his rationibus ductus quosdam è gentiliū numero, non ut Ethnicos & à Dei cultu fidēq; alienos, sed ut gratuita Dei misericordia saluatos, inter beatos numerari posse existimauit.

*Scriptura
non omnes
gētes extra
Israelis
remp. con-
stitutas. dā
nat.*

Præterea gentes, quæ ab Israelis repub. alienæ fuerunt, nequaquam ita striçte & absolute in scripturis damnantur, sic nimirum, ut omnes isti à salute exclusi sint, qui ante Christum natum nullam cum Iudaicis sacramentis communione usi sunt. Illud quidem fatemur, sacramentorum huiusmodi contemptum perditionis causam ijs extitisse, qui cum Israelitæ essent, Sacramenta tamen diuinitus instituta impie contempserunt. Deus quippe singulari quodam gratiæ suæ beneficio sese Israeli reuelare uoluit: interim tamē gentes quoq; non in uniuersum aspernatus, sed & his quoq; seipsum aperire reuelareq; dignatus est. Vbicunq; uero Dei reuelatio cernitur, ibidem gratiæ quoq; & fidei spes aliqua existit. Dominus enim apud Esaiam cap. 55. sic inquit: Quemadmodum pluuia aut nix de cælo descendit, & illò non redit, sed irrigat terram, & parere atq; germinare eam facit: ita erit uerbū meum quod

quod exit de ore meo : non redibit ad me uacuum : sed faciet quæcunq; uolo , & prosperabitur in his , ad quæ misi illud . Porro Deum gentibus quoque , prorsus quam Christus nasceretur , sese aliquo modo reuelauisse , duplici argumento demonstrari potest . Primo , Paulus apostolus ad Rom . cap . 1 . sic scribit : *Deus gentibus quoque sese aliquo modo reuelauit .* Palàm fit ira Dei de cælo aduersus omnem impietatem & iniustitiam hominum , qui ueritatem in iniustitia detinent . Propterea , (id est , ideo hoc dico) quod id , quod de Deo cognosci potest , in ipsis manifestum est . Deus enim illis patefecit , &c . Et cap . 2 . eiusdem epistolæ idem ait : Gloria & honor & pax omni operanti bonum , Iudæo primum simul & Græco . Non enim est personarum respectus apud Deum , &c . Quæ uerba D . Chrysostomus quoque homilia ad populum 12 . de gentibus , qui ante Christum natum fuerunt interpretatur , & inter alia uerba euidenter simul & clare sic ait : Græcum hic uocat non idololatram , sed Deum quidem solum adorantem : Iudaicarum uero obseruationum necessitati non deditum , sabbatismis dico , circumcisioni & uarijs purificationibus , &c . Sed & Paulus in eodem capite pergit hoc modo : Nam cum gentes , quæ (scriptam illam & Iudaicam) legem non habent , natura tamen quæ legis sunt faciant , ex legem (scriptam) non habentes , sibiipsis sunt lex , qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis , simul attestante illorum conscientia , & cogitationibus inter se accusantibus , aut etiam excusantibus , in die iudicij , &c .

TRACTATUS

cundo, Deum compluribus tam ante quam extra Israelis rempublicam seipsum reuelauisse, multis simul & præclaris exemplis demonstratur, utpote uetustissimorum patriarcharum, qui quotquot Abrahæ tempora præcesserunt, cum incircumcisi & Iudaicarum obseruationum (ut quæ nondum institutæ erant) expertes essent, in fide tamen per Dei gratiam saluati sunt. Cum Abrahamo demum & semine eius fœdus & Testamentum instituitur, imò renouatur, & circumcisionis symbolum traditur. Interim tamen præter semen hoc, scriptura plures alios ex uarijs & diuersis gentibus commemorat, de quorum salute & beatitudine optima quæque sperare possumus. Et horum quidem nonnullos hic quoque producemus. Melchizedech Iebusæus uel Chananæus erat, Abimelech Philistæus. Sub Iosephi gubernatione non pauci Aegyptij haud dubie ueram fidem amplexati sunt. Iob Idumæus, Iethro Madianita fuit. Ex Loth Ammonitæ & Moabitæ descenderunt. Ruth Moabitis, Rachab Chananæa. Regina Sabæ, quam ad Solomonem profectam esse sacra historia testatur, ex Arabia uel Meroë Aethiopica oriunda fuit. Hiram cum Tyri rex esset, Solomoni tamen in templi extructione non pœnitendo auxilio affuit. Naeman Syrus, & tamen Dei acceptus cultor extitit. Nineuë Assyriorum metropolis unà cum rege suo Assyrio, Dei uerbo fidem habet. Nabuchodonozorem item Chaldæum, Darium Medum, Cyrum & Darium Hytaspem Persas fuisse legimus.

Gentiles
sancti & si
deles.

legimus. Num ergo inter Romanos quoque & Græcos aliquot Dei amicos uel cultores fuisse absurdum putabimus? Non dubium certe est, quin Babylonica quoque & Græca Iudaici populi, qui in Oriente, in Aegypto & alijs finitimis regionibus dispersus fuit, captiuitas suos quoque fructus protulerit. Vnde D. Augustinus lib. de Ciuitate Dei 18. cap. 47. pie simul & orthodoxe sentit, non omnes gentes, quæ extra Israelis rempublicam fuerunt, damnatas esse, sed quod plures etiam ex gentibus ad ciuitatem Dei et populum Dei pertineant.

Hicce uero nec Christus annihilatur, nec Verbum & Sacramenta dissoluuntur uel abolentur. Quicumque enim ex gentibus saluati sunt, non extra Christum, nec citra Dei reuelationem ac inspirationem saluati sunt. Nam omnis caro in primo parente Adam corrupta & damnata est. Quapropter extra benedictum illud semen, secundum Adamum uidelicet, nulla uel benedictio, uel uita, uel salus est. Vbicunque ergo benedictio, uita uel salus est, ibi per Dei gratiam, in benedicto semine, Iesu Christo nimirum, Dei filio, consistit atque perficitur. Porro, quod Verbum uel reuelationem attinet, Deus multiuarias & omnis generis rationes ac modos habet, quibus seipsum hominum animis & cordibus reuelare consueuit. Citra internam profecto & singularem quandam Dei inspirationem, Iob fortissimus ille patientiæ miles, splendidam illam confessionem

Nemo ex gentibus extra Christum saluatus est.

T R A C T A T V S

nequaquam protulit, qua & Christum, & peccatorum remissionem, & carnis resurrectionem, & uitam æternam hisce uerbis multo clarissimis confitetur, ac dicit: Utinam scribantur mei sermones: utinam in libro exarentur, stiloq; ferreo incidantur in plumbum aut saxum, quò perpetuo durent. Noui etenim quod uindex meus uiuit, & quod nouissimo (tempore) adhibebit uim suam pulueri. Postquam uero circundederint (Trinitas, nimirum) hoc (quod uidelicet nunc sum) mea cute, spectabo Deum è carne mea. Quem ego mihi contemplantor, & oculi mei uidebunt, & non alius: quod unicum meum est desyderium. Quid uero his clarius dici poterat, de mortuorum resurrectione, peccatorum remissione, de Christo denique Domino nostro, qui propter humanæ naturæ, quam nobiscum communem habet, similitudinem uindex noster dicitur? Naaman Syro, ut ad ueri Dei cognitionem perueniat, per captam ex Israelitarum finibus puellulam occasio offertur. Habet præter hæc angelos quoq; suos Dominus, quorum opera ad hominum ministerium uti consuevit. Sed & prophetas gentibus sua fata prædicere iussit, & Ionam ad Nineuitas ablegauit. Et ut paulò ante dictū est, multæ quæ ad salutem, id est, ueritatis cognitionem perducere possent, occasiones p̄ Israelitici populi captiuitates & dispersiones gentibus oblatae sunt. Orientales Magos stella duce Bethlehem usq; ad Christum Iesum peruenisse legimus. Accedunt his Sibyllarum uatidici spiritus,

2. Reg. 5.

tus, quarum ministerio Deus per uniuersum terrarum orbem inter gentes quoque aliquo modo ueritatis cognitionem reuelauit. In Asia enim Sam- *De Sibyllis & uaticinijs earum.*
 bethe Persica, Erophyle uel Erythræa Chaldæa uel Babylonia, & cum his Phrygia & Hellepontica floruit. In Affrica ea, quam Libycam dixerunt, fuit celebris, Europa Samiam, Delphicam, Albu-
 meam, Cumeam & Amaltheam uel Cumanam habuit. Celeberrima ex his Erythræa, ex Chaldæorum gente oriunda, extitit. Quæcunque uero per hanc simul & reliquas literis mandata ad nos per-
 uenerunt, nos breui compendio comprehensa proponemus.

Vnus, inquiunt, Deus uerus est, cœli et terræ creator. Hic filium suum, qui & ipse uerus Deus est, in *De Christo saluatore. Sibyll.*
 mundum misit, qui Verbo morbos curauit (præteritis autem pro futuris prophético more utuntur) mortuos resuscitauit, claudos, cæcos, surdos & mutos integritati restituit, uentorū procellas domuit, super aquarū planiciem ambulauit, & uulgi multitudinem mirifice pauit. Tradetur autem hic in impiorum manus, qui alapis cæsum conspuent, felle & aceto potum cibumq; eius miscebunt. Coronam gestabit spineam, totus calamitosus, miser & contemptissimus erit. Propter nos autem patietur, ut afflictis & mœrentibus spem faciat. Templi uelum scindetur, & meridiem per trium horarum spaciū tenebræ obscuraturæ sunt. Tertia die resurget à mortuis, primitiæ resurrectionis à mortuis ad uitam. In consummatione sæculi cœlitus descen-

T R A C T A T V S

det ad iudicandum uiuos & mortuos. Impios quidem repulſos tenebris & igni mancipabit, pios uero in uitam ſuſcipiet, &c. Hæc & multa alia huius generis Sibyllæ literis mandata ad poſteros tranſmiferunt: è quarum numero quæ Erythræa dicitur inter alia ſic inquit: Phanaticam & mendacem me dicent: porrò ubi hæc ut dixi euenerint, tunc demum mei recordabuntur, nec me mendacem amplius, ſed magni Dei prophetiſſam fuiſſe ſentient. Quam ob rem neminem eſſe exiſtimamus, qui hæc tam manifeſta & clara Sibyllis reuelata oracula ex diabolo profecta eſſe iudicare poſſit, cum per omnia diuinæ ueritatis præconibus prophetis conſentiant. Quod ſi uero quis hæc, quæ de Sibyllis recitauiſus, uel fabuloſa eſſe putauerit, uel non tanta luce & euidencia ab ipſis prædicta eſſe ſuſpicetur, Auguſtini Steuchi de perenni philoſophia libros uideat, Lactantium item lib. 4. & 7. & Auguſtinū de Ciuit. Dei lib. 18. cap. uigeſimo tertio. Veteres Chriſtiani enim Sibyllinis, ut ueris ac fide dignis, testimonijs uſi ſunt: quamuis interim prophetarum oracula (ut par eſt) apud illos quoque maiori in pretio fuerint.

Iuſtinus

*Martyr de
Sibyllis.*

Iuſtinus ſanctus eccleſiæ doct̄or & martyr Chriſti *προφητικόν*, id eſt, admonitorium ad Ethnicos libellum olim conſcripſit, ad Chriſti & ſcripturæ ſacræ fidem illos adhortans, in quo inter alia ſic ait: Itaque uiri gentiles, aſſentimini uetuſtæ iſti antiquiſſimæq; Sibyllæ, cuius uolumina toto terra-

rum

rum orbe asseruari contigit: quæ superne afflata oraculis uos erudiet, quod qui dicuntur, Dii non sunt. De Saluatoris autem nostri Iesu Christi futuro aduentu, & de his omnibus quæ is factururus est, manifeste prænunciat, &c. Hæc Iustinus. Et hæc quidem de Verbi reuelatione, quæ de Christo quoque inter gentes aliquo modo olim uulgata est, licet propter illorum cæcitatem & contemptum (quo reuelatam sibi ueritatem negligentius receperunt) non usque adeo clara & euidentis fuerit, quàm quod Paulus ipsos ante Christi aduentum absque Deo simul & à testamento alienos in tenebris & ignorantia oberrauisse scribat. Quem admodum apud Israelitas quoque in plena prophetarum copia multum ignorantia & cæcitate uidere licuit. Sed & Christo iam incarnato & in mundo uersante, uniuersa illa salutis reuelatio tam apud Iudæos quàm gentes, iuxta Ieremiæ uaticinium, clarius perfectiusq; prædicata est: cum tamen ne sic quidem apud omnes fidem inueniret & recepta sit.

Ex eo uero, quod quosdam gentilium saluatos *Sacramen* arbitramur, non illud colligitur, quod Sacramen- *ta gentiliu* ta quæ singulari illi Dei populo instituta & tra- *salute non* dita fuerunt, idcirco abolita & sublata sint. Ba- *ex antiquis* ptismum & Sacramenta, quorum Lutherus me- *tur.* minit, tunc temporis nondum instituerat Dominus. Alia tunc in usu erant, utpote circuncisio cum nonnullis alijs. De circuncisione autem Paulus sic scribit: **Circuncisio quidē prodest si legem seruaris.**

T R A C T A T V S

Quod si transgressor legis fueris, circumcisio tua in
 præputium uersa est. Ergo, si præputium iustifica-
 tiones legis seruauerit, nonne præputiū illius pro
 circumcissione imputabitur? et iudicabit quod est ex
 natura præputium (id est, gentilis) si legem serua-
 uerit, te qui per literam & circumcissionem trans-
 gressor es legis. Non enim ea quæ in manifesto
 sit carnis circumcisio, circumcisio est, sed circumcisio
 cordis circumcisio est, quæ spiritu constat, non li-
 tera, &c. Et his quidem uerbis Paulus circumcisio-
 nem in Israelitis nec soluit, nec abrogat: interim
 tamen gentiles non damnat, qui incircumcisi qui-
 dem, id est, Iudaico Sacramento initiati nequa-
 quam erant, pie tamen & sancte per diuinæ gra-
 tiæ uirtutem & opem uiuebant. Præterea luce cla-
 rius constat, salutem uel beatitudinem Sacramen-
 tis minime alligatam esse. Et ab eo tempore, quo
 baptismi & cœnæ symbola per Christum Domi-
 num instituta sunt, non paucos uere fideles Chri-
 sti cultores in desertis hinc inde oberrantes sine
 Dominicæ cœnæ communione fœliciter obdor-
 miuisse, manifestum est. Quidam in grauissimis
 illis per Romanos imperatores excitatis persecu-
 tionibus nondum baptizati martyrij coronam ad-
 epti & propter Christum occisi sunt. Et bona spes
 est complures etiam hodie uere Christianos ho-
 mines apud Barbaros, Tartaros, Aethiopes, In-
 dos & Turcas sub grauissimo persecutionis & ser-
 uitudinis iugo absque omni Sacramentorum usu. &
 sancte uiuere & fœliciter in Christo mori, Quo &
illud

illud facit, quod à D. Augustino Quæst. super Leuiticum 84. proditum est, quibusdam nimirum inuisibilem sanctificationem sine uisibilibus sacramentis affuisse, inter quos & latronem cum domino crucifixum cõnumerat. Addit uero: Nec tamen ideo sacramentum uisibile contemnendũ est: nam cõtemptror eius inuisibiliter sanctificari nullo modo potest. Quod ipsum & nos hoc loco testatum uolumus, nostram uidelicet sententiam nequaquã eò tendere, ut Christi Sacramẽta aliquo modo uel extenuentur uel tollantur penitus. Vbi enim diuinarum institutionum & Sacramentorum contemptus et spontanea, imò impia, eorundem negligentia regnat, ibi non magna de fide, interna gratia & spiritus integritate spes esse potest. Christo absolutissima spiritus perfectio adfuit, nihilominus tamen in Iordane baptizatur. Eunuchus ille Aethiops Christo fidem habet, & Cornelius spiritu sancto donatus legitur: interim tamen uterq; externum etiam aquæ baptismum accipit. Apostoli firma & excellenti in Christum fide erant præditi, spiritali fidelium cibo nunquam destituebantur, interim tamen externam quoque Dominicæ cœnæ celebrationem obibant. In ecclesia ergo Sacramenta iuxta Christi institutionem ab omnibus ijs, qui uerè Christiani salutem consequi cupiunt, & accipi & dari debere credimus & docemus. Quapropter quæcunq; hæctenus diximus, propter eos dicta sunt, quibus uel ante Christum incarnatum Sacramenta nulla instituta fuerunt, uel post Chri-

T R A C T A T V S

ſti tempora nulla offeruntur, nullo tamen horum contemptu, ſed neceſſitate, quò minus illis commu-
nicare poſſint, impeditis.

Itaque, cum diuina ſcriptura citra omnem Chri-
ſti abnegationem, & citra omnem uel Verbi uel
Sacramentorum annihilationem aut contemptù,
gentiles ab externa Iſraelis republica alienos, ne-
quaquam abſolute & ſtricte condemnet, ſed & plu-
res eorum (quorum numerus ſoli Deo notus eſt)
ſanctos & beatos pronunciet, modeſtius certe &
ciuilius Luthero hic quoq; pronuntiandum erat
de eo, quod Zuinglius gentiles nonnullos ſanctis
& beatis adnumerandos eſſe cenſuit: cum uidelicet
non niſi præſtantiffimos quoſque & iuſtitix ſum-
mos cultores ex eorum numero producat, & per
hos omnes eos intelligi uoluerit, qui per gratiam
Dei in Chriſto ſaluati ſunt. Zuinglium enim nec
Chriſtum euacuare, nec quenquam abſq; Dei gra-
tia uel extra Chriſtum beatum dicere, ex ipſius de
Originali peccato libello euidentiffime colligi po-
teſt, in quo ſic ait: Quì ſcimus, quid fidei quiſq; in
corde ſuo Dei manu ſcriptum teneat? Senecæ uiri
ſanctiffimi fidem, quam epiſtola ad Lucilium ^{34.}
prodit, quis non admiretur? cum ait: Sic certe ui-
uendum eſt, tanquam in conſpectu uiuamus: ſic
cogitandum, tanquam aliquis in pectus intimum
proſpicere poſſit, & poteſt. Quid enim prodeſt ab
homine aliquid eſſe ſecretum? Nihil Deo clauſum
eſt. Inter eſt animis noſtris, & cogitationibus me-
dijs interuenit. Sic interuenit dico, non tanquam
aliquando

*Zuinglius
ipſe ſuam
ſententiam
declarat.*

aliquando discedat. Hæc Seneca. Quis quæso hanc fidem in cor hominis huius scripsit? Neque quisquam putet ista in euacuationem Christi tendere, ut quidam nos insimulant: amplificant enim illius gloriam. Per Christum enim accedere oportet, quicumque ad Deum ueniunt, de qua re paulo post. Vnde sacerum Mosis ne suspicamur quidem alia uia, quàm quæ dicit, Ego sum uia, ueritas & uita, ad Deum peruenisse: qua & Moses & omnes uenerunt. Et hæc quidem omnia Zuinglij sunt.

Porro, si Zuinglius idcirco totus Ethnicus uel gentilis factus est, quod quosdam è gentiliū numero (propter Dei gratiam, non ideo quod gentiles uel fuerunt uel esse perrexerunt) inter eos qui in Christo saluati sunt numerauit, qualem quæso ipsum Lutherū factum esse dicemus, qui & ipse gentiles aliquot, ab Israelis repub. alienos, per **F O R T V I T A M** Dei misericordiam sanctos et saluatos fuisse tradidit. Quod si hoc dogma Lutherum gentilem reddere nō potest, certe nec Zuinglius idem docendo gentilis factus est. Constat ergo, Lutherum affectuum impetu ductum & abreptum longe alium se gerere, quàm huiusmodi uirum decere possit. Porro si quis hic nobis diffidens Lutherum id nunquam docuisse putauerit, is ea quæ ex ipsius libris modo producemus, testimonia audiatur. Primo etenim anno à nato Christo 1528. hominibus aliquot in Genesim à Luthero conscriptæ sunt & editæ: & in caput illius uigesimum scri-

Ipsæ Lutherus quoque gentes non in uniuersum damnat.

T R A C T A T V S

bens uerum disputationis huius caput ac fundamentum, ut & Zuinglius, præmittit, nullam uidelicet extra Christum opem esse, & sine Christo neminem saluari posse. Deinde singulorum iudicij excutiendum relinquit, num Abimelech (de hoc enim Philisteorum rege eo in loco disputatur) uere sanctus fuerit, uel in eo dūtaxat, quod circa Abrahamæ uxorem contigit, facinore. Postea non nihil pergens, sic inquit: Illud enim negari non debet, sæpe numero scilicet inter gētes quoq; uere sanctos (uel integros. Christianos fuisse: qualem & Nabuchodonozorem regem & Naeman Syrum fuisse legimus: qui & ipsi, & plures alij gentilium uiri sancti fuerunt. Credibile ergo est, hunc quoq; (Abimelech nimirū) fidelem fuisse. Noli enim rem leuem aut ridiculam putare, sicubi Deus tantam gratiam exhibet, quantam huic Regi contulit, sic nimirum, ut illum conueniat, illi sese reuelet, illi colloquatur, & ne damnum aliquod incurrat, præmoneat. Virum certe non uulgarem fuisse oportuit. Gentiles suæ ipsorum rationi permittit. Si uero alicui tanta familiaritate sese coniungat, hoc quasi signo prodit, se illius uitam uigilanti oculo inspicere, & eundem coram se in aliquo precio haberi. Gentiles certe non ita prorsus reijci debent, qui Iudæis uicini in illorum confinijs habitauerunt: eò quod quidam ex ijs quoq; sancti fuerūt, quales & Reginam Sabæ & Hiram regem Tyri fuisse legimus. Et paulo post: Velim equidē diuinam gratiam ad gentes quoq; extendi, & magni beneficij ac gratiæ loco ducendum

ducendum esse existimo, quod ipse Dominus illum admonere & ipsi apparere dignatur. Secundo, idem Lutherus in cap 4. Geneseos in enarrationibus anno 1544. æditis sic scribit: Valde credibile est, quod multi ex posteritate Cain saluati sint, qui se coniunxerunt cum uera ecclesia, Sicut postea apud Iudæos etiam locus fuit profelytis & gentibus. Sic ualde dura lex fuit, ne quis ex Moabitis & Ammonitis adhiberetur ad ecclesiasticas operas. Et tamen multum Ammonitæ tum Moabitæ saluati sunt, qui uenerunt ad reges Iuda & seruiuerunt eis. Sic Ruth mater & proaua Saluatoris nostri, fuit ipsa quoq; Moabitis. Hæc fuit, ut sic uocem, fortuita misericordia, non certificata prius per promissionē. Sic Naaman, sic rex Niniuitarum, sic Nebucadnezar et Euilmerodach, & alij ex gentibus fortuita misericordia saluati sunt. Non enim, ut Iudæi, habebant promissionem de Christo. Rursus in eodem libro, folio 84. idem Lutherus etiam hoc ait: Etsi enim soli Iudæi habebant gloriam huius seminis & promissionem (secundum Psalmum 147. Non fecit taliter omni nationi) tamen gentes habuerūt, ut sic dicam, ius mendicandi, & consequebantur idem beneficium propter misericordiam Dei, quod Iudæi propter ueritatem seu promissionem Dei habebant. Et hæctenus Lutheri uerba recensuimus. Quem uero tam hebetis ingenij hominē dabimus, qui non intelligat, quàm misere affectuum turbinibus agitata Lutheri causa periclitetur? Zuinglius eodem ferè modo, quo & Lutherus, de gentium salute disse

T R A C T A T V S

ruit: id tamen ea animi amarulentia iste excipit & ea malignitate (quemadmodum supra dictum est) interpretatur, quasi hanc unam ob causam Christianæ fidei desertor totus in Ethnicum uel gentilem degenerauerit, cum tamen idem Lutherus gratiam ad gentes quoque extendi uelit. Quid multis? Zuignlius disertis uerbis illud confessus est, quod non nisi per Christum Iesum saluati sint, quicumque gentium salutem sunt consecuti. Lutherus autem non nihil obscurior hic, per fortuitam Dei misericordiam illos salutem inuenisse asserit. Hæc ergo fidelium iudicio examinanda relinquimus.

Vt Lutherus post Marpurgensis Colloquij pactum et conditiones sese nec pacificum nec amicum præbuerit.

BERGIT deinde in Marpurgensis Colloquij mentione Lutherus, sic dicens: In Sacramenti negotio minus conueniri potuit, quæ tamē pugna ea conditione dirempta est, ut utraq; pars se alteri amicam præbere, & ab acerbo illo & acri contētiōforū librorū stilo sibi temperare deberet &c. Quam egregie uero Lutherus ab acerbis illis & amarulentis scriptis sibi temperauerit, ex ijs libris facillime intelligi potest, qui post Marpurgensis Colloquij conventiones ab ipso sunt æditi. E quibus aliquot (quis enim omnia enumerare posset?) testimonia huc producemus, ut quicumque uolet de ijs iudicare possit.

*Luth. fana
ricos sedi-
bus pellere
suadet.*

Anno post natum mundi saluatorem 1532. ad Illustriſſ. principem D. Albertum Marchionē Brandenbur

denburgensem & Prussiae ducem epistolam typis excusam Lutherus scripsit, in qua post multa in fanaticos & sectarum studiosos spiritus iactata conuitia, tandem illud apud Principem precibus & admonitionibus impetrare cupit, ut & nos & doctrinam nostram deuitet, & intra ditionis suae limites serpere nusquam patiatur. Ipsum enim, si istiusmodi spiritus admittat uel ferat, conscientiam suam immani scelere aggrauaturum esse, sic ut nunquam fortassis illam pacare rursus liceat. Quoniam uero unicus epistolae illius finis & scopus hic erat, ut Illustrissimus Princeps omnes eos agro & ditione sua pelleret, qui Lutheri doctrinam minus reciperent, nos quoque illorum ærumnas miseri ad eundem Principem unanimi consilio literas dedimus, humiliter nimirum hoc unum precati, ne quid seuerius in eos, qui nostram, imò orthodoxam fidem sequerentur, statueret. Et licet tunc quoque Lutherus nos immanibus conuitijs obrutos, in uniuersum abijceret, nos tamen illum nec damnandum nec abijciendum esse censebamus, nec conuitijs conuitia referebamus. Testantur hoc ipsius epistolae nostrae uerba, quae in hunc modum ad Principem scripta sunt: Lutheri famam ac nomen nullo modo hinc nostris uel eleuare uel extenuare cupimus: Ipsum sane eximium Dei ministrum agnoscimus, fatemur quoque Deum illius opera usum multos & eximios fructus in uniuerso terrarum orbe protulisse. Hoc unum uero illum admonemus, ut se hominem esse agnoscat, & quod non omne illud

Kottens
geister.

T R A C T A T V S

spiritus sit, quod ab ipso scribitur uel dicitur & agitur, quod denique errare possit, & ne suos in opere Dei conseruos in uniuersum contemnat et reijciat. Nam & Petrum post acceptum iam spiritum errauisse, & Pauli correptionem patienter tulisse constat. Nequaquam enim conuenit, ut carnem pro spiritu uenditemus. Saul à Domino electus erat, & tamen in multis errauisse legitur. Similiter & David uir iuxta uoluntatem Dei celebris, qua ratione adulterium suum spiritus fucō uelare poterit? Eniut Moses quoque fidus ille in domo Dei seruus uacillans & impingens errauerit. Lutherum ergo precamur, ut nos fratres suos agnoscat, se à nobis non separet, nos non in uniuersum abijciat: omnem de nobis charitatis & pacis spem illi pollicemur, ipse solum modo agnitam ueritatem nos deserere ne cogat &c. Amica hæc & placida ad Illustrissimum principem responsio, eodem anno scripta & missa est: apud Lutherum uero tantum (si Dijs placet) effecit, ut indies inhumanior, arrogantior & insolentior factus sit. Anno enim proxime sequenti ad Francfordienses, ad Mœnum sitos, epistolam typis excusam dedit, in qua præter omnem modum conuitiatur & furit. Inter alia certe sic scribit: Quisquis Ecclesiasten uel parrochum suum Zuingliani dogmatis sectatorem & doctorem esse certo nouit, ipsum deuitare debet, & per omnem uitæ cursum potius à sacramenti communione abstinere, quàm ut ab illo suscipiat, imò moriendum potius & extrema quæque sibi ferenda esse putabit. Et paulo post
etiam

etiam hoc addit: Ab officio & suggestu repellendi et ditione eiſciendi erāt isti homines. Ad quid enim profunt horrenda illa * præſtigia, quibus populū docere student, cū interim nihil diſerte enunciant, * sed in tenebras plus quā Cimerias illum abducunt. Præterea eodem loco fanaticos illos (Suermeros enim dicit) archidiabolos esse clamitat: sed & distinguit inter hos, duo ipsorum genera constituens: quosdam enim crassos esse dicit, Tropistas nimirum & Figuristas, alios præter hos, bilinges hypocritas. Ibidem etiam sic pergit: Quod si ecclesiastes tuus tibi suspectus fuerit, ipsum libere accedas uelim, uel misso aliquo internuncio significanter hoc tibi expedire iube, quid nimirum hoc esse dicat, quod ipse manibus suis tibi porrigit, & tu ore tuo excipis: omissa interim quæstione hac, quid animus interne uel credat uel non credat. Hoc unum simpliciter respondeat, quid nimirum manus & os accipiat. Quod si fanaticus uel Suermerus est probus & integer, qui aperte tecum agere uelit, sic responsurus est: quod nimirum nudum panem & uinum tibi porrigat, in quibus interim Christi corpus & sanguinem considerare & illi credere debeas, &c. Quod si uero quidam è circumlatorum numero fuerit, qui * occultius & fraudulenter hic agunt, † incertum quiddam & ambiguum dicens & dogmatis sui pulmentum incertis labijs hinc inde uoluens tandem saluam suam sic expuet: Sufficit equidem ut illud corpus credas, quod Christus hic intelligit, &c. Atqui hic nō

Gougel
spil.Wysend
sy ins
finster
loch.Fanaticorum
duo
genera.Vnder
dem hüt
lin spi
lend.† Num
mum.

T R A C T A T V S

Sen pry *decet pulmentum in ore tanta cum ambiguitate
im mau uoluere & reuoluere ac nihil certi pronunciare.
pmwerf Nequaquam ita docendum est, Crede corpus,
sen oder quod Christus intelligit. Pulmentum hoc semel
welzen. expuendum, omnis ambiguitas tollenda & libere
 ac aperte dicendum erit, Num ore suo nihil aliud
 præter panem & uinum accipiat. Quomodo enim
 corpus illud credere debeat, quod Christus intelli-
 git, in suggestum uel aliud tempus reseruandum
 est. Hic illud expediendum erit, quid panis & ui-

Im fact num sint in Sacramento, nec illum *obscuris hu-
verkouf iusmodi inuolucris uenditare oportet. Hic enim
sen. nihil occultius & fraudulentius agere, nec etiam
Maus in tenebris *micare conuenit.

sen. His & alijs huius generis ineptis & impuris
 epistolis Lutherus nondum contentus, nec etiam
 adhuc animi sui impotentis furorem ac odium ad-
 uersus complures sanctas ecclesias earundemq; mi-
 nistros restringere potuit. Nam alium illico li-
 brum de Missa priuata & sacerdotum consecratio-
 ne anno 1534. in lucem emisit, in quo inter multa
 alia sic ait: A me ipso hic exordiri & confessiuncu-
 lam aliquam facere institui. Quondam intempe-
 sta nocte è somno euigilaui, & mox Satan huius-
 modi disputationem in animo meo (quemadmo-
Satan cū dum scilicet multas noctes mihi satis amarulen-
Luthero di tas & acerbas reddere ille nouit) mecum instituit:
sputat. Audis ne excellentissime Doctor: Num ignoras
 te quoque per annos quindecim priuatas Missas
 quotidie ferè celebrasse? Quid uero, si Missis huius-
 modi

modi meram idololatriam exercuisses, & nõ Christi corpus & sanguinem, sed nudum panem ac uinum illic & tu adorauisses & alijs quoque exhibuisses adorandum? Respondebam sic: Atqui sacerdos sum ad istud muneris consecratus, qui & chrisma & consecrationem ab episcopo olim habui; præterea omne hoc ex meorum iussu & obedientiæ debitò per me factum est. Cur ergo non consecrauissem, cum uerba ipsa diligenti studio pronunciauerim & summa qua potui deuotione in Missis celebrandis usus sim? Vere equidem hoc dicis (respondit Satan.) Sed & Turcæ & Ethnici omnes quæcunque in templis suis agunt, ex iussu & studiosa obedientia facere solent, &c. Hæc illo dicente sudor obortus est, & cor mihi tremere & subsultare cœpit. Diabolus sua argumenta fortiter figere & urgere nouit. Voce quoque graui & fortiter uititur. Nec longis & multis meditationibus disputationes istiusmodi transfiguntur, sed momento uno & quæstio & responsio absoluitur. Sensi equidem & probe expertus sum, quam ob causam illud nonnunquam euenire solet, ut sub auroram quidã mortui in stratis suis inueniantur. Corpus ille perimere uel iugulare potest. Nec id modo, uerum & animã disputationibus suis ita urgere & in angustum coarctare nouit, ut in momento quoque illi excedendũ sit, quò sanè me quoque nõ semel tantum non perpulit. Deinde eodẽ loco etiã hoc addit Lutherus: Credo equidẽ, quod Emserus & Oecolampadius, ac alij horũ similes, istiusmodi ignitis

TR A C T A T V S

Burtz
wylig.

Satanæ telis & hastis confossi subitanea morte perierint: Nemo enim mortalium citra singulare Dei auxilium ac robur illas sustinere potest. *Iucū dum equidem sese disputando præbet, scilicet. Breuibus enim transigit omniã, nec diu moras neçtit, si quidem uirum solitarium domi suæ inuenerit, &c.

Hæc Lutherus: ex quibus aliud colligi non potest, quàm quod Oecolampadius subitanea morte sublatus, & per Satanæ fraudes, tentationes, uires & ignita tela interemptus sit. Et hic Lutheri sermo per totam legitur Germaniam, & cum multi quæcunque à Luthero dicuntur, reuera sic gesta esse credant, apud multos quoque illud iam conclusum & receptum est, D. Ioannem Oecolampadium subitanea morte & quasi ab ipso diabolo occisum occubuisse. Quæ opinio postea apud multos simplicioris ingenij homines doctrinam quoque nostram suspectam & inuisam reddit. Interea tamen nihil ultra dicemus, quanta cum iniuria Lutherus Oecolampadium, fidelem illum Christi ministrum, Emsero insigni illi euangelicæ ueritatis persecutori coniungat: quanta etiam cum uanitate & offendiculo coram infirmis de Satana & uiribus uel potentia ipsius disputet, quàm horrendum denique & ab omni Christianæ fidei consolatione alienum illud sit, quod de multis uere pijs et fidelibus, qui subito sed sæliciter satis beateq; expirantes sub auroram in stratis suis mortui reperiuntur, scribit ac differit. His, inquam, omiſſis omnem de Oecolampadij obitu historiam simpliciter
ac uere

ac uere contra uanissimam illam Lutheri calumniam, qua optimum uirum ubique locorum infamem reddere studuit, apponemus: ut uel hinc, qui Luthero nimium tribuere solent, liquido colligere possint, quod nō omne illud, quod ille tradit, citra omnem inquisitionē pro uero, certo ac solido recipi debeat.

D. IOANNES OECOLAMPADIUS, P. *De obitu*
 M. inclyræ Basileæ fidelis pastor et orthodoxus do *D. Ioan.*
 ctor, nec subitanea nec misera morte obiit, nec a *Oecolampadij.*
 diabolo iugulatus expirauit, sed cum per dies aliquot decubuisset, fœliciter obdormiuit. Priusquam uero decumberet, diu ante corporis ægritudinem sensit, nec tamen ideo aut concionari, aut prælegere, aut lucubrari desijt. Vbi uero decumbere coactus est, diebus plus quindecim decubuit. Medici summo studio & cura, idq; à Senatu iussi & admoniti, illi affuerunt. Interea quantum amicorum in urbe fuit, ordinum quidem omnium, utpote de Senatu optimus quisque, de doctorum numero & plebe illum inuisere cœperunt, quos omnes humaniter acceptos & pijs consolationibus confirmatos dimisit. Vbi uero decimusquartus ab eo quo decumbere cœpit tempore dies illuxisset, & naturæ uires deficerent, ut extremam fati sui horam non usque adeo procul abesse non obscure sentiret, parochos, doctores & ministros Basiliensis ecclesiæ conuocauit. Eos cum ad ipsum conuenissent, in uera fide confirmauit, charitatis stu-

T R A C T A T V S

*Protestatio
Oecoz
lampadij
ante obitū
facta.*

Psal. 51.

dium commendauit, & ut fortes & in Christiana ueritate constantes esse pergerent, hortatus est. Inter alia uero hæc quoque dixit: Corruptæ ueritatis scelus, quod nobis imputatur, nihil moror. Superbeo iam bona per gratiam Dei conscientia tribunal Christi, hic liquidum erit, Ecclesiam per nos non esse seductam. Cuius quidem sententiæ contestationisq; nostræ testes uos relinquo, & ipse hoc extremo spiritu confirmo. His dictis omnes ministros accedere iussit, ut dextris datis ecclesiæ curam bona fide suscepturos esse pollicerentur. Postridie, quæ iam quindecima dies fuit, liberos & uxorem in conspectum duci iussit, quibus ubi ualedixisset, uxorem, ut liberorum curam gereret, & in pietatis ac religionis studio educaret, hortatus est. Vbi uero crastina quoque, quæ decimum sextum & fatalem diem sanctissimo uiro aduehebat, aurora oriri cœpit, celeberrimam illam Dauidis pro peccatis deprecationem integram à principio ad finem ductis ab imò pectore pijs gemitibus palam omnibus peregit. Interea temporis adfuerunt decem ex fratribus, in genua circa lectulum deuoluti sublatis omnes in cœlum animis & manibus. Postquam Psalmum graui & difficili sermone totum absoluit, & ultima iam uitæ portio superesset, ultimam uocem, SALUA ME CHRISTE IESU, ædixit. Et paulò post spiritum creatori reddidit, tanta animi per omnia lenitate, tam certa in Christum Dominum fiducia

ducia, ut quotquot præsentés erant, singularem inde animi fortitudinem, certissimam fiduciam & insignem in Deo tranquillitatem perciperent. Et postquam uita hac defunctus esset, magno & publico luctu ad sepulturam elatus est, ipsum funus tota ciuitate & omnis ordinis hominibus comitantibus. Viuunt etiam nunc Basileæ multi & fama & uitæ integritate præclari uiri, qui hæc (ut breuissime modo exposuimus) sic reuera gesta esse testari possunt. Extat præterea Oecolampadij obitus optima fide conscriptus & in lucem æditus per pientissimum doctissimumq; uirum, Simonem Grynæum, Basiliensis ecclesiæ professorem, fratrem nostrum dilectissimum, qui omnium quæ scripsit ipse & auditor & spectator præsens adfuit, & quia hæc omnia coram uidit, publico scripto ueritati testimonium maximas ob causas ferre uoluit. Quod si hic Oecolampadij obitus Lutherum non latuit, nihilominus tamen hoc malignum cõmentum suum per uniuersam Germaniam longe lateq; diffudit, periculum certe est, ipsum hoc ex nullo bono spiritu hausisse, sed illius potius instinctu scripsisse, qui tunc temporis disputationem cum illo instituit, & quantum ex hoc eius facinore iudicare licet, Lutherum disputando superauit. Quod si uero ex aliorum rumoribus aut scriptis illud didicit, & ipsi se niti posse existimamus incerta fama falsus tam fœdam calumniam defuncto iam intentauit, facinus

T R A C T A T V S

indignius certe & hoc est, quàm quod Lutherum decere, aut à quo se digne purgare possit. Sed & aliàs optimum uirum D. Ioannem Oecolampadium, uitæ sanctimonia & eruditione excellentissimum, Lutherus tam in hac sua Confessione, quàm alibi, inhonestius simul & inciuilius tractare solet, quàm ulli honestatis & modestiæ amantes (utcunque Lutherani nominis studiosi admiratores) æqua mente ferre aut commode excusare possint. Quanta enim donorum diuinitus sibi concessorum fœlicitate abundarit, quo fidei orthodoxæ studio, qua animi integritate, qua eruditione & experientia tam in sacris scripturis, quàm in linguis quinque potissimum, Hebraica, Græca, Latina, Germanica & Chaldæa ex parte, in omni denique artium liberalium cognitione, excellens & præstans fuerit, libri ipsius testantur, & plures in Germania, Gallia, Italia & multis alijs nationibus uere docti & eruditi uiri comprobant. Permittimus hic ipsi denique Luthero iudicium pronunciandi quãto seipsum interuallo præferat Oecolampadio. Nolumus enim gloriari in immensum. Quàm uero in uitæ conuersatione honestus, quàm eximio & miti spiritu præditus, quàm laboriosus & longanimis, quàm diligens & circumspectus, quàm assiduus in studio, qua denique leuitate, Christianæ charitatis ardore & precandi assiduitate instructus fuerit, quanta cura ecclesiæ præfuerit, Basiliensis ecclesia, cuius fidelis pastor per annos

per annos aliquot extitit, multiplici & uero testimonio etiam nunc comprobare potest. Sancta & fidelis Basiliensis ciuitatis ecclesia ueritatis à pastore suo traditæ corona, gloria, testimonium & sigillum est. Et fidelis ille ac uerus pastor ecclesiæ suæ, quæ tamen Christi ecclesia est, honor & gloria est. Sed Lutherus sancti & fidelis Christi ministri honorem infamia polluere studet, cum interim hoc suo studio seipsum potius infamet ac polluat. Deus illi peccata sua remittat, & faxit ut tandem sua ipsius facinora possit agnoscere.

Redimus nunc ad intermissam nonnihil expositionem nostram, qua quid post Marpurgense Colloquium gestum sit docemus. Vbi itaque ea, cuius supra meminimus, ad Franckfordienses epistola uulgata est, & eidem alter ille de Missa priuata liber successit, tanta in Oecolampadium calumnia insignis, communi consilio inter nos, Tigurinæ ecclesiæ ministros, statutum erat, fidei nostræ, doctrinæ item & rituum omnium rationem Latine simul & Germanice conscribere, nostram & nostrorum innocentiam tueri & asserere, & hanc quoque typis excusam uulgare. Etiam ad extremam ferè metam hic labor noster desudarat, cum ab Argentina adest eruditione insignis D. Vuolphgangus Capito P. M. frater noster in Christo uenerabilis, & multis exponit, quantum offendiculi apud simplices, & impeditenti circa fidem apud infirmos ex istiusmodi contentio-

D. Vuolphgangus Capito.

T R A C T A T V S

His Euangelij doctrinam prædicantium scriptis,
 oboriri soleat: spem quoque bonam esse pollice-
 tur, Lutherum nihil posthac tam absurdi factu-
 rum: alios eius incentores ac stimulatōres esse,
 qui ipso longe in hac re nocentiores sint & ma-
 gis reprehensione digni: præterea illam quoque
 spem iam apertam esse dicebat, quod omnes cir-
 ca Domini cœnam exortæ pugnæ & contentio-
 nes breui per Christianam ac ueritati consonam
 Concordiam essent tollendæ, quod in ea sarcienda
 plures & principes & docti uiri iam occuparen-
 tur: & hoc quidem tam salubre opus nos nostro
 illo Apologetico impedituros querebatur. Multū
 ergo obsecrabat, ut ab Apologetici huius æditio-
 ne abstineremus, simul etiam fidem & studia sua
 tam nobis quàm ecclesijs nostris pollicebatur. His
 ergo tandem moti, Capitonis sententiam admisi-
 mus, sic ut Apologeticus in lucē non æderetur, &
 Luthero atroces illæ & nostris & nobis ipsis inten-
 ratæ calumniæ amicè & humaniter cōdonarentur;
 hac nimirū spe animati, q̄ plures esse crederemus
 per uniuersam Germaniam homines ab huiusmo-
 di affectuum intemperie liberos, qui tam nostro-
 rum quàm nostræ innocentæ & Christianæ con-
 uersationis non omnino ignari essent.

Copiosius paulò & fusius hæc omnia idcirco
 exponere uisum est, ut hinc omnibus constet, utra
 pars pacis & concordie studiosior fuerit, & quàm
 bona fide Lutherus, ab amarulentis illis scriptis
 suis,

fuis, iuxta Marpurgensis Colloquij cōventionem,
sibi temperauerit.

*Quid & qua ratione de Concordia inter Lutherum &
Helueticas ecclesias actum sit.*

IS uero, quæ hæctenus exposita sunt,
ea quoque quæ in Concordiæ nego-
tio euenerunt, cohærent, & cum ho-
rum ab ipso Luthero mentio quædam
facta sit, nobis etiam paucis de his differendum
est, ut nimirum negotium omne plenius intelli-
gi, ueritas clarius agnosci, & innocentia nostra
aperius cerni possit. Lutherus enim in hac ulti-
ma sua Confessione sic ait: Quapropter si quis
uel Marpurgensis Colloquij aut conuentionis ru-
more, uel alijs causis persuasus me fanaticorum
sententiam probare & inter nos conuentum esse
putauerit, illum per Dei nomen obsecro, ne hoc
ullo modo credere dignetur. Deus prohibeat oro,
ut & hæctenus fecit, ne mei nominis autoritate
uel minimum fanaticorum articulum sciens uo-
lensq; uel tegam uel confirmem. Et paulò post:
Nam uel centies quoque laniari aut igne combu-
ri malle, quàm cū Zuinglio, Oecolampadio, &
quicumq; præterea sunt, * miseri & infœlices fana-
tici, eandem uel sententiam uel uoluntatem sequi,
uel in illorum doctrinam consentire. Hæc Lutheri
uerba illud ferè innuere uidentur, quasi nos Luthe-
rum nobiscum sentire gloriati simus, & hac uel

*Lutherus
orat, ne
quis illum
nobiscum
sentire
putet.*

*Die lei-
digen
schwero
mer.*

T R A C T A T V S

gloria uel Lutherani nominis autoritate nostram sententiam mundo persuadere & inculcare quodammodo uoluerimus, quasi tanta sit illius apud omnes autoritas, ut nihil bene & digne uel dictum uel factum uideri possit, quàm quod Luthe- ro authore dictum & factum est. Sed Lutherum hoc loco securum & læto animo esse iubemus. Sui enim nominis autoritate nihil unquam uel proba- uimus uel probare potuimus: præterea nunquam illius tanta fuit apud nostrates autoritas, ut huius patrocinio multum proficere potuissemus. Funda- mentum, super quod nos ædificauimus, Christus, & gloria nostra sacrosanctæ scripturæ ueritas est: ex illa hætenus nostrates instituere & doctrinam nostram confirmare & tueri soliti sumus. Quod si quid unquam secus facere, & uel Luthe- ro uel alijs quibuscunq; hominibus niti & nobis commissos niti uoluissimus, nobis nec aures nec fidem nostri præbuis- sent. Scripturis autem auscultarunt, & Deo crediderunt. Interim tamen Lutherum nunquam sumus aspernati, sed uerbi præconem & ecclesiæ ministrum esse agnouimus, qui ipsi Domino et scri- pturarum autoritati atq; ecclesiæ nõ minus quàm nos subiectus sit. Quod si nostræ sententiæ nullo modo accedere nec nostræ uoluntati cõsentire uult, illud quo minus fiat, prohibere non possumus. Se- mel illud nobis ferendum est. Quibus uero rationi- bus se hic tueri & purgare possit, ipse uiderit. Pau- lus certe sic ait: Obsecro autem uos fratres per no- men Domini nostri Iesu Christi, ut idem loquami- ni

Lutheri no- mine nihil unquã uela- uimus.

Nos à nul- lis fidelium qualescunq; aut ubi sint, nos separa- mus.

ni omnes, & non sint inter uos dissidia: sed sitis integrum corpus, eadē mente, eadem sentētia Hanc ergo Paulini dogmatis rationem secuti haectenus eandem uoluntatem & sententiam cum omnibus ijs secuti fuimus, & etiam nunc sequimur, qui ubi uis gentium scripturis credunt, fidem suam & fundamentum in unum Christum, Dei filium, collocantes Christiane ac pie uiuunt. Et hic quidem à ne mine scindimur aut separamur, nisi ab ijs, qui iam antese à Christo & scripturis scindi & separari passi sunt. Eandem Pauli doctrinā secuti, aliorum quoq; consilia & rationes audire non sumus dignati, cum de Concordia cum Luthero, imò cum uniuersis inferioris Germaniæ ecclesijs, ineunda, amice per quosdam compellaremur. Primo enim alij quidam apud nos eam rem agitare cœperunt, nec quisquam, ut Concordiam hanc ambiret, unquam per nos subornatus est, ne quid hic iniquius de nobis suspicari Lutherus possit quasi nos dolo & astu quodam hæc subornauerimus, ut causam nostram prauam (qualem nos nullam agere certo scimus) uelare & ornare nobis liceret. Ita autem res hæc gesta est, quemadmodum nunc paucis & breui compendio illam complecti, non autem omnia per singulas circunstantias exponere (quamuis & hoc ex omnium Comitiorum Actis facile liceat) instituiamus.

Anno 1536. circa finem ferè mensis Ianuarij, ma- *Prima Con-*
gnis & grauibus de causis Helueticæ ecclesiæ, quæ *cordiæ oc-*
Euangelij doctrinam abiectis humanis traditioni *casio.*
bus amplexatæ sunt, Comitia missis ad hæc legatis

T R A C T A T V S

suis Basileæ habuerunt. Interuenerunt his sua spon-
 te, neq; alio (sicut ipsi testabantur) quàm concor-
 diæ & pacis studio, quam plantare unice cupiebāt,
 excitati doctissimi uiri D. Vuolphgangus Capito
 P. M. & Martinus Bucerus, & multis quidem ac co-
 piofis uerbis exposuere, esse quosdam pietate insi-
 gnes uiros, qui multum hæctenus molestiæ, labo-
 ris & sumptuū insumpserint, si quo modo inter su-
 perioris Germaniæ; Heluetiæ in primis, ecclesias
 & D. Lutherum, imò omnes inferioris Germaniæ
 ecclesias concordia & pax constitui, & discordia cir-
 ca Sacramentū oborta (quæ in uerbis potius quàm
 ipsa sententia existeret) commode declinari possit.
 Et hos quidem eousq; rem perduxisse dicebant; ut
 Lutherus, postquam nostrorum sententiam ac ra-
 tiones diligentius inspectas plenius quàm antehac
 ab alijs cognouerit, se humaniorem multo & ma-
 gis fidum præbere cœperit, & omnino cupere, ut
 qui senex iam, antea tamē papatum primo aggres-
 sus & aliorum cooperariorum laboribus adiutus
 diuini uerbi ariete quassatum subruerit, ipso quoq;
 uiuente sancta & euangelica Christi ecclesia in u-
 num eūdemq; sensum unanimiter perducatur.
 Hoc ergo ipsos (Capitonem nimirum & Bucerū)
 enixe precari & precibus summis contendere, ut
 cum fidei Confessionem cōscribere instituissemus
 eam sic temperare ac moderari dignaremur, ut insti-
 tutæ Concordiæ seruire posset: non equidem quod
 ueritati quicquam derogatum cupiant, sed ut in eo-
 potissimum, qui de Domini Cœna est, articulo, ea
uerba:

uerba, quæ contentionis materiam præbere possent, ommitterentur, & negotiū omne circa contentione pacate cōponeretur cōscribereturq̃. Hoc enim si fiat, sperare se Concordiā fœliciter processurā esse. Postremo illud quoq̃ se omnino orare, ut si quando Ecclesiarum uere fidelium institueretur Synodus, Helueticæ quoq̃ ecclesiæ legatos suos eò ablegare non detrectarent.

Et his quidem auditis per Helueticæ ecclesiæ ministris, præsentibus Capitone simul & Bucero, Argentinenfis ecclesiæ doctoribus, fidei & doctrinæ nostræ Confessio conscripta est, in qua de Cœnæ negotio inter plures alios articulos sententiam nostram exposuimus, hoc modo: De Cœna uero my
 stica sic docemus: Quod Dominus corpus & sanguinem suū, idest, seipsum suis uere ad hoc offerat, ut magis magisque in illis uiuat, & illi in ipso. Non quod panis & uino corpus & sanguis Domini uel naturaliter uniantur, uel hic localiter includantur, uel ulla huc carnali præsentia statuatur: sed quod panis & uinum ex institutione Domini symbola sint, quibus ab ipso Domino per ecclesiæ ministerium, uera corporis & sanguinis eius communicatio, non in perituum uentris cibum, sed in æternæ uitæ alimoniam exhibeatur. Hoc sacro cibo idcirco utimur sæpe, quoniam huius monitu in crucifixi mortē sanguinemq̃ fidei oculis intuentes &c.

Porro in Confessione hac illud iuris obtinere omnino uoluimus, ut si quis uerba nostra uel mutare, uel in alium quempiam sensum (diuersum ab

*Confessio
de cœna dō
mini in Cō
cordiæ gr
tiam con
scripta.*

TRACTATUS

eo quem ipsa proprio intellectu accepta præ se fe-
runt, & qui hæctenus in ecclesia nostra simpliciter
traditus est) detorquere conaretur, nobis quoq; tam
uerba quàm sententiam nostram clarius explicare
& exponere liceret.

*Synodus
Isenacensis.*

Postea uero circa Aprilis finem nostris per litem
ras ab Argentina missas nuntiatum est, Synodum
Isenaci Thuringiæ oppido ad 14. Maij diem indi-
ctam esse, in quam & Lutherus & plures alij eccle-
siarum, quæ in Saxonia, Hetsia & alijs inferioris
Germaniæ partibus sunt, ministri unà cum superio-
ris quoq; Germaniæ ecclesiasticis conuenire statue-
runt, ut de uera & solida Concordia consultari poss-
fit: simul autem petebatur, ut & Helueticæ ecclesiæ
aliquos è ministris suis eò ablegare dignarentur.
Et cum hæc nuntiaretur, Synodus ecclesiarum, per
quas Confessio illa Basileæ ante conscripta erat,
in Helueticis coacta, et unanimes consensu decretum
est, nostros tam temporis angustia quàm itineris
plus satis longinquo spatio impediri, quo minus
in tanta omnium festinatione aliquem illuc able-
gare possent. Porro, ut tam Luthero quàm alijs il-
lis ecclesiarum ministris Helueticæ ecclesiæ doctri-
na & religio plene & solide perspecta esset, à D.
Vuolphgango Capitone & Mart. Bucero per litem
postulatum est, ut Confessionem nostram Ba-
sileæ conscriptam ipsis legendam exhiberent, spe-
rantes nimirum, ipsos hac lecta & expensa fide-
liter nobiscum posthac firmam & solidam pacem
iniruros esse,

Eodem

Eodem anno mense Septembri alia Synodus Basileæ coacta est, in quam cum & Capito & Bucerus aduenissent, multis uerbis retulerunt, ut Ise-
 naci quidem nemine è doctorum numero inuen-
 to, unà cum alijs quibusdam superioris Germaniæ
 ministris Vuitenbergam usque profecti ipsum Lu-
 therum cum suis conuenerint: ubi amicè inter il-
 los conuentum fit, et Luthero Confessionem illam
 Basileæ conscriptam nequaquã displicere. Interim
 tamen articulos de Domini Cœna ab utriusq; par-
 tis ministris Vuitenbergæ scriptos & receptos esse,
 in quibus Concordiã solide cõsistere posset, si qui-
 dem & nos illis subscribere dignaremur; Et hoc
 quidẽ Helueticæ ecclesiæ facere detrectabant. Nec
 enim uidere poterant, quod Vuitenbergenses isti
 articuli cum Basiliensi Confessione uerè & solide
 in ipsa sententia cõuenirent: in his maxime, quod
 in primo illo Vuitenbergensi articulo sic diceretur:
 Confitentur, sentiunt, atque docent, cum pane &
 uino uere ac substantialiter adesse, exhiberi & su-
 mi corpus & sanguinem Christi. Item, quod & in-
 dignis (ut Paulus ait) Christi corpus et sanguis por-
 rigatur, & quod indigni quoque eadem illa acci-
 piant, si Domini institutio & uerba seruentur. Hic
 uero longa & copiosa declaratione articulos hosce
 explanare & exponere Bucerus cœpit, cuius tamẽ
 summa huc inclinabat, q̃ Helueticæ ecclesiæ Con-
 fessio Basileæ conscripta per Vuitenbergenses istos
 articulos nec infirmaretur, nec euerteretur penitus:
 similiter, quod nec Dñi nostri Iesu Christi humani

*Articuli
 Vuitenber-
 genses.*

Lutherus

T R A C T A T V S

ras, nec corporis eiusdem in cœlos ascensio (qui nō amplius in mundo, hoc est, carnaliter, sed in cœlesti sua gloria & honore manet) iisdem illis negaretur: præterea quod Dominus noster Iesus Christus (cū sancta illa cœna iuxta ueram Christi institutionē in ecclesia celebratur & distribuitur) per sese sola fī deli mente uere percipiatur sentiaturq; &c. Et licet Helueticæ ecclesiæ declarationē istam Confessionī suæ (citra subscriptionem tamen) nihil obstare nec contrariā esse iudicarent, nec etiā suos ministros unquam aliter docuisse scirent, nihilominus ad omne prauæ suspicionis periculū declinandū (quasi uide licet in Helueticis ecclesijs de uerbi ministerio & Sacramentis minus orthodoxe nec iuxta scripturæ sententiā sentiretur docereturue, declaratio quædā de Verbi ministerio & Sacramentis conscripta & Luthero transmissa est.

Declaratio de Cœna Domini ad Lutherū. Ex hac autē Declaratione ad Lutherū scripta breuem nostræ sententiæ de Cœna Dñi summam paucis cōprehensam huc apponemus. Nullū aliū uel cibū uel potum animarū, ad æternæ uitæ acquisitionem necessariū, q̄ uerum Christi corpus & sanguinem, p̄ nobis in mortē traditū, agnoscimus. Post ipsum enim Dominū in mortē, p̄ nobis traditū neq; in cœlo neq; in terra aliud est, q̄d animas nostras, imò totū hominem, in uita conseruare, cibare & satiare possit. Interim uero cum scripturis simul sacris & uetustissimis patribus fatemur, Iesum Dominū nostrū corporaliter ex mūdo hoc abiisse, ad dextrā Dei patris in cœlestibus confidere, nec amplius in terrenum

terrenum hunc & periturum mundum detrahi aut deduci posse. Quapropter Christi in Cœna præsentia (Christum enim Dominum ecclesiæ sponsum & fidelium cœna non excludimus) cœlestis, non terrena nec carnalis est. In fidelium cœna autem uerū Christi corpus & sanguis à fidelibus uere editur & bibitur, at non ita crude & carnaliter, ut Papistæ hætenus docuerūt (substantialiter nempe, hoc est, corporaliter siue carnaliter, pane in carnem & uino in sanguinē uerso, uel corpore in pane contento) sed spiritualiter, id est, spirituali modo & mente fidelit. Cum ergo fideles Domini cœnā celebrant, & Domini panis ac potus sensibus ipsorū offertur, animi sui cogitationes non pani aut uino immergunt, quasi in hoc duntaxat conuenerint, ut pane & uino (quemadmodum domi suæ solent) uescantur, sed in hoc potius animum suum intendunt, cuius memoria externis illis signis ipsis offertur & repræsentatur, &c. Et sic quidē in cœna nostra, quam ab ipso Domino accepimus, nequaquam nuda symbola, panē & uinū scilicet, habemus. Qui enim uera fide Domini cœnam accedit, & hac iuxta institutionem suam digne fruitur, is promissorū Dei bonorum particeps est & redditur, remissionis uidelicet peccatorum ac uitæ æternæ, sed & cum Christo & fidelibus cunctis unum corpus est. Qui autē indigne, id est, sine fide (per quā solam Domini & salutis efficimur participes) de pane hoc ederit, & poculo biberit, illum sibi iudicium manducare & bibere sentimus, ut Paulus scripsit in Corinthiis, &c.

c 2

- 1 ~~immortalis quia non potest mori~~
 - 2 immortalis quia non potest mori
 - 3 immortalis quia non potest mori
 - 4 immortalis sunt boni & mali
- boni & mali sunt boni & mali
 quia non potest mori
 immo ea sunt boni & mali

T R A C T A T V S

Hæc, inquã, in declaratione ista ad Lutherum data copiosius & pluribus uerbis exposita sunt, simul etiam illũ precati & adhortati sumus, ut hæc boni consulere & se amicum & Christianæ mansuetudinis memorem nobis præbere dignaretur.

Lutherus His Lutherus per literas anno Domini 1537. ad
Cõcordiam nostros transmissas respondit, in quibus de cœnæ
non reijcit. & concordix negotio inter alia sic scribit: De Sacra-
 mento corporis & sanguinis Christi neq; nos un-
 quam docuimus, nec etiã nunc docemus, q̃ Chri-
 stus cœlitus à dextera Dei uisibiliter aut inuisibili-
 ter descendat uel ascendat. Fidei articulo cõstanter
 insistimus, qui talis est: Ascendit in cœlos, Sederat
 dextrã Dei, unde uenturus, &c. Qua ratione uero
 aut modo Dñi corpus & sanguis in cœna nobis
 offeratur, cum uidelicet iuxta ipsius uerbũ conue-
 nitur et ipsius celebratur institutio, diuinę omni-
 potentix cõmendamus uel relinquimus. Nullius hic
 uel ascensionis uel descensionis mentionem faci-
 mus, sed uerbis ipsius simpliciter inhæremus, quæ
 sunt: Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus.
 Veruntamen, si hic nondũ plene nos mutuo intel-
 lexerimus, illud nũc cõmodissimum ac utilissimũ
 fit, ut nos nobis inuicẽ amicos præbeamus & opti-
 ma quęq; de nobis inuicẽ speremus, *donec multis
 cõtentionib. turbata aqua paulatim subsidat, &c.

Biß sich Ad hæc anno proxime sequente Maio mēse Lu-
dz trüb thero ab Helueticis ecclesijs denuo responsum est,
wasser quod & ipsæ catholicę fidei articulis insistere & eã,
setze. quã in Confessione & Declaratione sua ad ipsum

transmissa

transmissa exposuerint, sententiã retinere, & in his cum ipso conuenire uellent, sperantes nimirũ, Luthero illud nequaquam displicere posse, si præsentiæ modus nostris ecclesijs cõmodissimis uerbis ac rationibus intellectu facillimis exponatur. Simul etiã illud amicè rogabant, ut si qd Christianæ concordia et fraternę charitati aduersum ad ipsum deferreretur, illi fidẽ minus præbere, et nostrã quoq; sententiã æquo animo audire dignaretur. Helueticas enim ecclesias idem facturas & Christianæ concordia ac charitatis studiũ prompte & beneuole semper securas esse, &c.

Vbi uero hæc peracta sunt, nihil iam aliud q̃ ueram pacem & concordiam solidam de Luthero nobis polliciti sumus, & ueterũ contentiõnẽ ac inimicitiarum acerbã memoriã ab utraq; parte sublata & abolita iam esse sperauimus. Interim de Concordia hac cum Luthero inita apud neminẽ mortaliũ aliter differuimus unquam, q̃ ipsa rei ueritas dicere iussit, & hæctenus breui cõpendio expositum est: imò concordia huic nunquã ita confisi sumus, ut rerũ nostrarũ spem ipsi inniti uellemus, nec unquã in eum usum illã detorquere studuimus, quasi nostram doctrinam hoc fuco illinere & uenditare conaremur, quã Dei uerbo cõfirmare & simplicitate exornare cõsueuimus. Et cum indigna illa Lutheri scripta ac conuitia, quorũ supra meminimus, iustas causas nobis præberent, propter quas & nos longe alios præbere potuissemus, nihilominus tamẽ, cum amicitiam & concordiam nonnulli apud nos am-

T R A C T A T V S

birent, omnem amarulentiã animo eijcere & nos
 amicos planè & faciles præbere dignati sumus, si
 fortè offendiculum, quod contentiones illæ nostræ
 & discordiæ fama iam pepererant, tolli posset. Con-
 cordiæ studio moti fidei nostræ Confessionē libere
 & absq; omni contentionis specie & amarulentia
 conscriptam Luthero transmisiimus, euidēter nimi-
 rum exponendo in quibus & quo pacto nobis cū
 illo conuenire possit. Interim non dissimulabimus
 Lutherum in postremis suis ad nostros literis quos-
 dam ut sibi suspectos non nihil perstrinxisse: quos
 tamen nihilominus, quantū posset liceretq; æqua-
 nimiter ferre uellet quoad honeste id fieri posset,
 donec & ipsi propius accederent. Atqui ex postre-
 mis illis literis facile intellexerat, in qua nã senten-
 tia & ecclesias nostras & nos ipsos (nisi quis melio-
 ra edocuisset) perseuerare institueramus. Quod si
 ergo Lutherus se uel centies potius cremari, q̄ uel
 nobiscum uel cum ecclesijs nostris conuenire: uel si
 Zuinglij, Oecolampadij & nostram doctrinã suo
 testimonio nequaquã approbare, imò eandem nul-
 lo modo ferre & admittere: uel si neminē mortaliū
 quicquã de Concordia aut dicere aut cogitare uole-
 bat: ipsum equidē decebat hunc animū suum erga
 primam statim Cōfessionem nostram testari, & in
 literis suis nullius omnino pacis aut cōcordiæ me-
 minisse. Cum uero omne hoc reuera (ut hæctenus
 expositum est) ab ipso peractum sit, neminem certe
 tam hebetis ingenij esse arbitramur, qui nō uideat,
 q̄ immerito Lutherus nūc bacchetur & insaniat, &
 quod

quod nos Concordia hac nec gloriati, nec eadē illa (ut Lutherus suspicatur) in aliqua re abusi simus.

Quam iniquum & hostilē Lutherus post Concordiæ negotium sese præbuerit.

Vm uero pacem iam solidam posthac fore, & cōuitiandi libidinem ueteresq; inimicitias in uniuersum sublatas & aboliras esse speramus, ecce nouum librum de patribus & Concilijs anno pximo sequente Lutherus scribit, in quo Zuinglium Nestorianæ hæreseos palàm insimulat, eò quod diuinitatē impassibilem esse aliquando contra Lutherū contēdisser. Et quamuis publicum hoc conuitium, & publico scripto infonti & iam uita defuncto intērata calumnia plurimum doloris ac molestiæ afferret, nec deessent pietatis studiosi homines, qui nos q̄q; publico scripto illi occurrere debere arbitrantur, conditionis tamen eius, quam & nostri & nos ipsi in ultimis literis Luthero obtuleramus, memores tum fuimus, quæ si quid hostiliter Concordiæ inite aduersum fortè eueniat, omne illud amicè ab alterius partis hoibus declinare & lenire iubet. Quapropter à publico scripto nobis temperantes priuatas & amicas literas communi omnium Tigurinae ecclesiæ ministrorum nomine ad Lutherū dedimus, quibus illud potissimum exponebamus: Vidisse nimirum nos librum ipsius de Concilijs et patribus æditum, in quo Zuinglium Nestorianæ hæreseos accuset, & hoc nobis singularē animi dolorē peperisse: cū uidelicet ignorare non possit, imò

Zuinglius
Nestorianæ
hæresis
accusatus.

TRACTATUS

ex ipso Zuinglio Marpurgi probe cognouerit, ipsum nihil prorsus cum Nestorio cōmune habere; nec unquā sententiæ ipsius fuisse sectatorē, nec etiā nunc esse. Quibus & illud addebamus, quod Zuinglius uerā & orthodoxā fidem de utraq; Christi natura in una indiuidua persona in scriptis suis contra Nestorium euidentissime cōfessus sit, in primis autem in Cōfessione fidei, Carolo Imp. Aug. transmissa. Zuinglium deniq; uirum fuisse doctum, bonum & integritatis studiosum, ueræ etiam doctrinæ & Christianæ fidei sectatorē. Orare ergo nos, ut ab huiusmodi cauillis Lutherus abstinere & meliora de Zuinglio sibi polliceri uelit. Et hæc quidē iuxta ultimi illius pacti conditionē, quæ si quid alterutri parti in altera displiceat, amice & modeste illud transigere iubet, nos ad ipsum scribere testabimur: simul etiam illud precati, ut si quid ipse Lutherus uel in nobis uel in doctrina nostra (cuius confessionem iam olim uiderit) desyderet, illud ipsum libere proferre, omnes erga nos affectus sinistros ponere, & de nobis ea sibi, quæ de fratribus, polliceri uelit. Scriptæ sunt literæ hæc anno 1539. III. Callend. Septemb.

*Zuinglius
hæreticis
et seditiosis
adnumeratus.*

Et hæc quidem amice & humaniter ad Lutherum data epistola, nec responsionē aliquam apud illum mereri, nec quicquā aliud efficere uel impetrare potuit, quàm quod non multo post in libelli de precibus contra Turcas faciendis æditi ipso statim limine Zuinglium inter Catabaptistarum & Monetariorum seditiosam sectam medium collocaret,

caret, hæreseos accusaret, & hoc cum primis crimine nos apud oēs inuisos reddere conaretur, quasi omnis illa publica Germaniæ calamitas ex nobis potissimum promanaret. Atqui tunc quoque plures pij & honesti uiri nos nimium faciles & benignos esse iudicabant: hic enim non nos modo priuatim, sed publicam ueritatis & innocentiæ causam sanctasq; ecclesias periclitari. Nos uero malum bono uincere, & licet in semel suscepto erga Lutherū silentio perseverare instituissemus, à scribendi tamē & laborandi studio in ecclesiarum salutem nequaquam abstinere, modestiæ tamen semper memores nullam iniquiorem Lutheri mentionem facere studebamus. Interea temporis tamen priuatis literis apud multos quidam nostratiū causam hanc egerunt, in quibus & nos excusabāt, & de Lutheri iniurijs querebantur, hoc unū orantes, ut humanius non nihil & amice magis nobiscum (utpote Christi fidelibus) agere dignarentur.

Dum hæc amice geruntur, denuo Lutherus prorumpit & nostratiū cuidam, cui Tigurino, huiusmodi literas propria manu conscriptas transmittit, ut ex genio & argumento earum facile conijcere liceret, ipsum nequaquam ut supprimerentur, sed ut ad nostras quoq; omniū manus peruenirent, uoluisse. Multis enim & summis obtestationibus factetur, se cum Tigurinæ ecclesię ministris nihil commertij habiturum, illorum libros & opera nec recepturum nec lecturū esse, utpote cum quibus Dei ecclesiæ nullo modo cōmunicare possint: qui mul-

*Lutherus
omnem Tigurinae ecclesie ministris amicitiam & pacem abnuuit.*

T R A C T A T V S

tos quidem labores exhauriant, sed nequicquam, cum iam damnati sint & perditī. Ipsos deniq; miseros homines secum ad Tartara abducere: Lutherū ergo damnationis illorum & blasphemæ doctrinæ participare nolle, sed ab omni ipsorum impietate liberum contra nos & precibus & doctrina pugnaturum esse, quoad uita hæc illi superstes sit. Simul & Deum orat, ut uel aliquot nostrū conuertere, & miseris ecclesijs opem ferre dignetur, ut falsis huiusmodi & seductorijs doctoribus liberari possint. Quibus multa alia contra Zuinglium quoq; absurde dicta & conuitia accedunt, quibus & doctrinam nostram (quam uenenum uocat) carpit. Et tales quidem ab illo literas nequaquam expectabamus, cum nulla illi per nos data esset tam diu scribendi occasio. Præterea si ille aliquid contra nos habebat, maiori certe cum prudentia & laude nobis ipsis, quàm alijs, ea perscripsisset.

*Opera
Zuinglij
eius reco-
gnita &
denuo excu-
sa sint.*

Cum ergo quotidiana experientia edocti à Lutherō non modo nullam pacis & concordie spem proficisci, uerum etiam eundem illum tam ecclesijs nostris quàm earum ministris, Zuinglio, Oecolampadio & nobis omnibus, quæcunq; illi Satan suggereret conuitia & crimina impingere uideremus, & nostrum illud silentiū ac in iniurijs ferendis longanimitas ueritatis negotiū non modo non prouheret, sed et plurimū remoraretur, cōmuni & unanimi omnium nostrū, quotquot Tigurinæ ecclesiæ ministri sumus, consilio, Lutheri calumnijs non sine summi numinis ope & gratia, iunctis om-
nium

nium uiribus iuste, modeste et fortiter occurrere decretum est. Et primo quidē Zuinglij opera denuo excusa in lucē ædere statuimus: in quorū æditione omnes & recognoscendi & transferendi labores Rodolphus Gualtherus Tigurinæ ecclesiæ, quæ apud D. Petrū est minister & ecclesiastes, frater nos- ter dilectus, sua sponte subiit. Hoc uero nō ut ali- cui insultare liberet, sed in hoc duntaxat facere insti- tuimus, ut singuli ex Zuinglij libris propria indu- stria perdiscerēt, ipsum nec hominē fuisse impiū & iniustū, nec doctrinā eiusdē, quam in Tigurina ec- clesia tradidit, hæreticam esse, quemadmodū Luthe- rus subinde falsò calumniari solet. Accesserunt his nō paucorū è multis nationibus eruditorū preces, qui oēs ut Zuinglij opera denuo excuderētur, ami- cè postulabant. Nec immerito. Certò enim cōstat, Zuinglium sua doctrina falsam religionē simul & doctrinā ualidissime oppugnauisse & euertisse pe- nitus: è contra aut uerā fidē, honestatē, religionem solide plantauisse & euexisse, utpote qui in oībus Christianæ modestiæ studiosior et à cōuitijs alienus magis, quā Lutherus semper fuerit. Testes hic cita- mus omnes, quibus utriusq; libros legere contigit.

Dum uero hæc extrema necessitate cōpulsi in ec- clesiarū & omniū nostrū, imò ueritatis q̄q; & pie- tatis, assertionem molimur, en nouus Lutheri liber in Genesim cōscriptus (quem sui singulare quod- dam clenodium, cuius simile mundus non uide- rit, esse iudicant) nobis offertur. In hoc eandem illam in miseros Suermeros uel fanaticos ferociam

*Enarratio
nes Luthe-
ri in Gene-
sim.*

T R A C T A T V S

& rabiem exerceri deprehendimus. Vbi tamen ex
 ijs, qui hunc præcesserūt, libris nos in primis notari
 nō obscure cō. iere poteramus. Fanaticos aut̄ & Sa
 cramētarios à ueritate defecisse, Lutheri acerrimos
 hostes & ecclesiæ turbatores factos Diabolū iā Dei
 loco habere dicit: & nunc quidem nos ueritatis uir
 tute stratos succumbere & latere, ut primum uero
 Lutherus è uiuis excesserit, cateruatim prorupturos
 esse, ut hæresim nostram longe lateq; spargere pos
 simus. Hic ergo nouis stimulis prouocati non ob
 scure uidebāmus tam honestatem quàm necessita
 tem ipsam iubere, ut uiuente adhuc Luthero per
 tinax illud silentium rumperemus. Nec tamen his
 omnibus contentus, tandem ultimo hoc libello
 suo, quem breuem Confessionē inscripsit, prorumpens
 omnia quæ antehac inique, absurde et inho
 neste nimis egit, quasi obsignat, & omnem suam
 immodestiam, qua in ecclesias nostras, in anteces
 sores nostros & nos ipsos debacchatus est sæpius,
 in compendium quoddam & breue summarium
 contractam omnibus spectandam proponit: sed
 & nos uel inuitos & ceu crinibus arreptos in are
 nam & pugnam protrahit, dum nos qui Tiguri
 sumus nominatim perstringit & notat. Et hæc
 quidem hæctenus de his dixisse sufficiat, quæ in
 hoc dicta sunt, ut constet tandem, quàm iniquum
 & hostilem Lutherus ab eo tempore quoq; se no
 bis præbuerit, quo Cōcordia inchoata & cœpta est.

Nunc uero uniuersum hoc Marpurgenſis Col
 loquij & Concordiæ negotium, unā cum omni
 bus

*Lutheri
 breuis de sa
 cramento
 Confessio.*

bustam præcedentibus quàm consequentibus & coniuñctis Lutheri gestis scriptisq̃, præterea nostrum illud diuturnum silentium, nostrã longanimitatem, nostra quoq̃ scripta & acta omnia modesto & sobrio omnium fidelium iudicio committimus, ut illi nimirum in ecclesia iudicent, nos ne an Lutherus fidelem ecclesiam infestet, turbet & oneret: utri etiam pacis studiosiores uel effreni animi libidine ad turbas promptiores fuerint: utri alterius partis homines uel inuitos non sine aperta ui ad pugnam coegerint, offendiculorũ apud infirmos authores fuerint, qui denique omnis Christianæ modestiæ immemores temere & non sine graui offendiculo in multos tã uiuentes adhuc q̃ uita defunctos desguierint hæctenus.

TRACTATUS S E C V N D V S.

HIS præmissis, nostræ quoq; doctrinæ compendium & Confessionem, diuino sic fauente numine, exponemus, quid uidelicet de sanctæ & Catholicæ fidei articulis, quid etiam de Domini nostri Cœna ex Dei uerbo unâ cum sancta & Catholica Christianorum ecclesia & credamus & doceamus: atqui hoc modo omnibus notum faciemus, nos ecclesias, quarum ministerium nobis commissum est, ita erudire & instituere, ut uere Christianos doctores decet, & nihil prorsus uel cum hæreticis uel hæresibus illorum commune habere. E diuerso Lutheri quoq; de Cœna Domini fidem et doctrinam quàm probe nimirum illa cum diuina ueritate & ueteris ecclesiæ doctrina cõueniat, examinabimus.

Tigurinæ ecclesiæ ministri, non Zuingliani, sed Christiani sunt: nec quicquam aliud, q̃ quod scripturis traditum est, ex his ueram, ueterẽ & orthoxã fidem credunt ac docent.

RIMO omnium uero illud fatemur, nos non nisi Christianos & Christi discipulos, non Zuinglianos, non Oecolampadianos, et multo minus Lutheranos, uel Lutheri discipulos esse. Nullum enim præter commune illud Christianorum

stianorum nomen, ab ipso Domino & redemptore nostro desumptum, nos uel ferre, uel admittere uel amplecti possumus: nec etiam ecclesiasticas, quarum ministros nos Dominus constituit, aliter docere solemus. Paulus quippe ad Corinthios scribens sic inquit: Cum unusquisque uestrum 1. Cor. 1. ̄
 dicit, Ego quidem sum Pauli, ego uero Apollo, ego 3.
 uero Cephæ, nonne carnales estis? uel num diuinus est Christus? Num Paulus crucifixus est pro uobis? aut in nomine Pauli baptizati estis? Et quemadmodum ibidem loci inquit apostolus: Quis igitur est Paulus? quis autem Apollo? nisi ministri per quos credidistis, & ut cuique Dominus dedit. Ita nos quoque tam Zuinglium & Oecolampadium, quam plures alios, qui primi inter Heluetios Euangelium prædicarunt, Christi ministros esse iudicamus, per quorum ministerium ueram fidem nobis reuelarit Dominus, & ex Antichristianis tenebris in euangelicæ & Christianæ ueritatis lucem euocarit. Et quemadmodum Berrhæenses illi diligenti Biblicarum scripturarum lectione & examinatione Pauli doctrinam & ueram & orthodoxam & probatam esse inuenerunt: ita nos quoque Ecclesiasticis illis nostris, uel uerbi præconibus, eorumque fidem habuimus, quoad doctrinam illorum in sacris quoque scripturis contineri uidimus, & ipsi scripturæ testimonijs suffulti illam tradiderunt. Homines enim illos fuisse iudicauimus, & tales hodie quoque iudicamus, qui citra scripturas sacras falli & errare possint. Quapropter fundamentum nostrum Acto. 17.

T R A C T A T V S

omne in nullam carnem ac sanguinē, sed in uiuentis Dei uerbum collocamus. Interim uero nos nunquam non amice simul ac ut dignum & æquum est offerimus, quod si quis nos per sacrosanctæ & Canonice scripturæ autoritatem meliora & ueriora edocere poterit, illum lubenti & uolenti animo audiemus, illum sequemur, illius etiam doctrinæ non sine laude et gratiarum actione locum uolentes dabimus. Absq; scripturis uero, uel contra earundem autoritatem, uel etiam harum testimonijs quidem, sed uiolenter detortis & peruersis, à uera, simplici & apostolica fide (diuino freti auxilio & gratia) nos nunquam abduci patiemur.

De scriptura canonica.

De sacrosancta & Canonica scriptura in hunc modum credimus & docemus. Sancta scriptura Canonica, quæ uera & infallibilis est æterni uerbi Dei reuelatio, per spiritum sanctum tradita, & per sanctos prophetas et electos apostolos mundo uel humano generi prædicata & descripta, omnium uetustissima, perfectissima & præstantissima doctrina est, omne illud absolute comprehendens ac docens, quod ad salutarē Dei cognitionem, ad ueram fidem, spem firmam, charitatem non simulatam, ad uerum denique Dei cultum, ad uerā et Christianā iustitiā, ad uitæ quoque honestę sanctę & beatę institutionem, necessario requiritur. Et quia Dei uerbum est, per sese & in sese abunde satis fidei, autoritatis, certitudinis, ueritatis, æstimationis & perfectionis habet: ita ut non per ecclesiam demum uel humani testimonij autoritatem authentica reddi, uel humanis

nis traditionibus compleri & absolui debeat.

Scriptura hæc canonica ueteri & nouo Testa- *Libri Cano-*
 mento comprehensa est. Veteris Testamenti libri *nonica scri-*
 sunt, Mosis Pentateuchus, liber Iosue & Iudicum, *pturae.*
 Ruth, libri duo Samuelis & Regum totidem, duo
 etiam libri Chronicorum, totidem quoq; Esdræ &
 Nehemiæ, liber Hester. His uero & librū Iob, Psal-
 terium, & tres libros Solomonis, Prouerbia nimi-
 rum, Ecclesiasten & Cantica adnumeramus: qua-
 tuor item prophetas maiores, & minores duode-
 cim. Quotquot uero extra Canonem hunc nume-
 rantur, quales ferè sunt, Thobias, Iudith & alij qui-
 dam, nequaquam pari authoritate cum primis illis
 præditos, nec eodem in pretio habendos esse cen-
 semus: interim tamen eosdem nec damnamus, nec
 reiçimus. Nā et olim in ecclesia lecti sunt, et etiam
 num hodie, si recte & cum iudicio legantur, suū in
 ecclesia fructū ferunt. Quod si uero alicubi priori-
 bus illis nō per omnia cōgruere uidebuntur, iuxta
 illorū normā & sententiā dirigi & exponi debent.
 Noui porro Testamenti libros hosce numeramus:
 Euangelium Matthæi, Marci, Lucæ & Apostolorū
 Acta ab eodem conscripta, & Ioānis euangelium.
 Quatuordecim itē Pauli, & septem aliorum apo-
 stolorū epistolas, unā cū Reuelatione Iesu Christi,
 quā Ioāni apostolo & Euangelistæ exhibuit. In hi-
 sce modo enumeratis noui Testamēti libris nullo
 loco nodosiori nos offendimur, nec quicquid in illis
 straminei esse suspicamur, & nihil etiā inordinate
 & cōfuse mixtū credimus. Et licet hominū spiritus

T R A C T A T V S

cum Apocalypfi & alijs nōnullis minus cōuenire possit, nos huiusmodi cōuenientiā nō multū moramur. Scimus enim hominū iudicia scripturis, non autē scripturas hominū iudicijs accōmodandas esse.

De interpretatione scripturæ.

De interpretatione autē sacrosanctę scripturæ Canonice illud sentimus & docemus, quod nō secundum cuiusuis hominis sensum & opinionē, multò minus autē iuxta uniuscuiusq; libidinem, sed per se ipsam & ex seipsa iuxta linguarū proprietates, et diligenti tam antecedentiū, q̄ coniunctorū & consequentiū, omniū deniq; circūstantiarū consyderatione, iuxta aliorū deniq; locorū, qui uel clariores, uel similes uel cōtrarij uidentur, sententiā per fidei & charitatis regulā normamq; exponi debeat.

De patrib.

Et sicubi patres, sacrosanctę ecclesię doctores, scripturas hoc modo interpretati sunt, nec aliquid in hanc modò præscriptam regulam legemue deliquēre, illos non inuiti pro fidis & industrijs scripturæ interpretibus & eximijs sancti spiritus organis agnoscimus, quorū laboribus & industria Dominus in ecclesia ad nominis sui gloriam & fidelium utilitatem usus est. Quapropter illorum contemptores nobis minus probari possunt.

De humanis traditionibus.

Reliquas uero hominū doctrinas & traditiōes, quocunq; tandē splendore, fuce, authoritate & ueritate cōmendantur, si nullis scripturarū testimonijs nitantur, præterea à Deo quoq; , à scriptura & uera fide abducant, uel in hisce nos impediunt: per omnia uanas & inutiles, inefficaces q; , imò perniciosas & noxias iudicamus: quemadmodum & ipse

ipse Dominus de iisdem pronunciat, Matth. 15.

Cæterū scripturæ huius Canonice hic unicus *Scopus* scopus est & finis, ut omnes omnium gentium & loco *scripturæ.* rum homines per hanc de Dei gratia, dilectione et fide, de redemptione item, beneficentia et salute mundo huic peccatis corruptissimo, in Christo Iesu cumulatum exhibita præstita; erudiri & instrui possint: in primis uero ut salutis huius per uerā fidem participes, renati iam & sancti Dei patris filij facti omnium quoque bonorum eius hæredes constituentur.

In Christianæ fidei negotio non aliud uel cre- *De fide.* dimus uel profitemur uel docemus, quam quod à sanctis apostolis nobis traditū est, & quod à Christianis maioribus & parētibus nostris accepimus. Et illud quidē hæctenus constanter & fideliter nulla ex parte uiolatū retinuimus, idem nimirū, Christi sic fauente gratia, in posterum et extremum uitæ nostræ finem retenturi & confessuri, hoc modo:

1 Credo in unum Deum : patrem omnipotentē, creatorem cæli & terræ.

2 Et in Iesum Christum, filium eius unigenitum, Dominum nostrum.

3 Qui cōceptus est de spiritu sancto: natus ex Maria uirgine.

4 Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus et sepultus est. Descendit ad inferos.

5 Tertia die resurrexit à mortuis.

6 Ascendit ad cælos: sedet ad dexteram Dei, patris omnipotentis.

7 Inde uenturus iudicare uiuos & mortuos.

T R A C T A T V S

- 8 Credo in spiritum sanctum.
- 9 Sanctam ecclesiam catholicam, sanctorum communio-
- 10 Peccatorum remissionem. (nem.
- 11 Carnis resurrectionem.
- 12 Et uitam æternam.
- 1 Et hoc quidem sacrosanctæ, uerustissimæ & catho-

*De Deo & sacrosan-
cta trinitate.* licæ fidei nostræ fundamento innixi, uere simul ac
euidenter docemus & fatemur, unicū duntaxat san-
ctum, æternū, omnipotentē Dominū et Deum esse,
in sacrosancta indiuisa & inconfusa trinitate, Deū
patrē, filiū, & spiritum sanctū. Et quod quæcūq; in
reæ natura sunt, tam uisibilia q̄ inuisibilia, à Deo
in hominis cōmodum bene & recte condita sint,
& per eundē illum conseruentur simul & admini-
strentur. Quapropter Deus nō p̄pter creationē mo-
do, uerūetiam quotidianā illam conseruationē, bo-
nitatē æternā, misericordiā, prouidentiam, consola-
tionem & auxilium, humani generis pater est.

De diuinitate Christi. 2 Credimus & docemus, Deum patrem nō post
creationem modo hominum patrem factum esse,
sed quod unus ille Deus & uerus pater ab æterno
fuerit, unde & filiū habeat æternum, unigenitū, ab
æterno ex Deo patre diuino & ineffabili modo
progenitum. Credimus & docemus hunc Dei fi-
lium ex substantia patris, & proinde coessentialē,
coæqualem aut consubstantialem, eiusdem inquā
cum illo substantiæ, naturæ, uirtutis, potentiæ, ue-
rum deniq; & naturalem Dominū atq; Deum su-
per omnia, in omnibus & per omnia esse. Filiū ta-
mē præcipue Dominū nostrū esse fatemur, eò quod
nos

nos ex Satanæ dominio, potestate & tyrannide liberauit, et nos sanguine suo ꝑ nobis effuso redēptos peculiū suū fecit: qua de re postea pluribus agetur.

Credimus & docemus, quod idē ille Dei filius, ³ qui ab æterno cum patre fuit & est, in hoc sæculo, *De humanitate Christi* iuxta Dei promissionē ꝑ ministros & cultores suos patriarchas & prophetas traditā, uere humanā naturā ex benedictæ uirginis Mariæ, quæ Abrahami filia & ex Dauidis familia oriunda erat, carne ac sanguine assumpserit, & ex illa intemerata & casta existente & manente uirgine uerus Deus & homo (in una indiuisa persona, naturis tamē diuinitatis & humanitatis nō confusis) natus, hominibus, fratribus suis, ꝑ omnia (solo peccato excepto) animā nimirū rationali & immortalī & carne mortali, similis factus sit. Et in hunc modū, illum non ex uirili semine, sed ē sancto spiritu in castæ & intemeratæ uirginis utero, ex illius benedicto sanguine uerū & naturalē hominem conceptū, & ex eadē illa uirgine uerum hominē, mundū tamē *et sanctum*, progenitū esse, cōfitemur. Omnes enim homines iuxta naturā suam in peccatis & concipiuntur, & filij iræ ad mortem nascuntur. *Quo loco* Originale peccatū diserte confitemur. Nam si hūmanum genus per Christum mūdari, *et a peccato simul ac morte liberari et redimi oportebat uerissime* erat, ut immaculate & sancte citra omnē peccati maculam conciperetur nascereturq; *et uirginem* maculatā & mundam hostiā pro adultis *simil* et paruulis ad nostri purificationem *et redemptionem* offerre posset.

TRACTATUS

4 Credimus & docemus, quod idē ille Dei & Ma-
 De Christi rixæ filius, Dominus noster Iesus Christus, salutis
 doctrina et uiam in terris hisce, inter salutis nostræ administra-
 operibus. tionem, perfecte & absolute tradiderit: & quod idē
 ille, ut se unicum uitæ et mortis dominū esse, qui so-
 lus iuuare queat & penes quē auxiliū omne quæri
 debeat, certius nobis demonstraret, omnis generis
 morbos curauerit, uentorū marisq; pcellas domue-
 rit, Saranæ potentiā refrenarit, omnē aduersariam
 potestātē depresserit, peccata remiserit, & mortuos
 quoq; in uitā reuocarit. Et post hæc omnia eundē
 illum uolentē & sua sponte se in mortē tradidisse,
 & à Iudæis quidē turpiter & ignominiose proditū
 traditūq; à gentibus uero innocentē crudeli suppli-
 cio excruciatū & postremo in crucē affixum esse cre-
 dimus. Et hic quidē, hunc Dominū nostrum Iesum
 Christi, uerū Deum & hominē, non propter se, sed
 propter nos & peccata nostra indignos & graues
 dolores sustinuisse, & in humana natura (utpote
 quæ mori poterat) reuera mortuū & sepultū esse, fa-
 temur. Hæc uero passionē sanctam & innocentis
 filij dei mortē, unicam, perfectam et æternā coram
 Deo iustitiā et ueram pro totius mundi peccatis sa-
 tisfactionē esse, firmissime credimus.

Quia propterea ratio hoc & solido huius nostræ ue-
 us, indubitans et Christianæ fidei argumento in-
 stanti nullis humanis uel opibus uel meritis, sed
 per solā dei gratiā, id est, per sanctā illam cru-
 cifixi filij dei passionē & innocentē mortem, ho-
 mines iustitiā consequi, à peccatis mundari, uel
 eorundem

De morte
Christi.

eorundem satisfactionem aut expiationem impetrare posse docemus. Et quod mortis Christi, innocentiae & meriti participes tunc reddamur, cū Dei filium nostrū esse, & propter peccata nostra, ut nos nimirū iustos & beatos redderet, mortem subiisse, uera & cōstanti fide credimus. Dei gratiā enim, quę in Christi passione & morte quę euidētissime sese exeruit, nequaquam uel contemnere uel annihilare uolumus. Quin illud potius firmiter credimus, quod Christi mortē palām reiecturi & annihilaturi essemus, si purificationē, salutē & iustitiā nostrā ullis alijs medijs, præterquam unicæ Christi Iesu passioni & redemptioni ipsius per fidē acceptā ferremus: cum uidelicet Paulū apostolū audiamus, quod sic dicit: Non aspersion frustra mortuus est, Gal. 2. Et rursus ca. 3. Si ex lege est hæreditas, nō iā est ex promissione. Atque Abrahæ per promissionē donauit Deus. Vnde qui fidē habent, cum fidei Abrahæ benedictionē accipiunt. Quotquot ergo ab Adam primi parentis tempore usque ad Christi aduentū apud ueteres sancti & iusti facti sunt, eos per solum Iesum Christum, benedictum illud semen, in fide sanctos & iustos factos esse ex gratia, credimus & docemus.

Credimus itē & docemus, quod Iesus Christus, ^s uerus Deus & homo, eo ipso corpore, quo in crucē ^{De resurre} suspensus & inde denuo ablatu & sepultus fuit, ^{ctione Christi} a mortuis resurrexit: sic ut uera ipsius caro & ossa, ^{sic.} id est, illud uere humanum ipsius corpus unā cum anima eiusdem rationali & humana, nō deificatū,

TRACTATUS

*Clarificatio
quid.*

id est, in diuinitatem mutatum, sed clarificatum duntaxat fuerit. Clarificatio autē uere humani corporis proprietates uel substantiam & formam, nec consumit nec tollit; sed ipsum corpus & formam ipsius ab omnibus morbis uel uitijs aut infirmitatibus, utpote metu, terrore, dolore, tristitia, solitudine, curis, odio, carnali amore, cupiditatibus, gaudio, luctu, affectibus, turbationibus, fame, frigore, æstu, lassitudine, omnis generis infirmitatibus & molestijs, in primis autē mortalitate liberat: è contra uero corpus & formam corporis gloriosam, claram, immortalem & incorruptibilem reddit. Huiusmodi corpus Paulus gloriosum & spirituale dicere cōsueuit: non equidē, q̄ posthac nō sit amplius caro, & in spiritū trāsierit: sed quod nullis amplius carnis huius molestijs obnoxiiū, nec uitijs & infirmitatibus subiectū, incorruptibilitate, immortalitate & infinitis alijs spiritualibus donis ornatū sit.

*Virtus re-
surrectiōis
Christi.*

Et quemadmodum Christi corpus à mortuis resuscitatum, uerum corpus mansit, posthac uero immortale & gloriosum factum est; ita omniū quoq; fidelium corpora in resurrectione Christi Iesu corpori conformia reddentur: qua de re in undecimo fidei nostræ articulo plura sequentur. Gloriosa enim illa à mortuis resurrectione Dominus euidentissime euincit & demonstrat, quod peccatū è medio abstulerit, mortem ex peccati malo promanantem debilitarit, uitam uero restituerit, & inferos omnibus ijs qui uera fide sunt præditi expugnarit, & Satanam potenter deuicerit.

Credimus

Credimus & docemus, quod dominus noster 6
 Iesus Christus cum eodem illo suo à mortuis resu- *De ascensio*
 scitato uere humano corpore in cœlos ascenderit, *ne Christi.*
 nec in terris hisce posthac agat corporaliter. Nam
 iuxta uere humani corporis naturam & propieta-
 rem uno & eodē temporis momento non nisi uno
 in loco quoq; non pluribus simul, existit. Cum ue-
 ro carnem nostram in cœlos subuexit, & ad dexte-
 ram patris sui, id est, in æternum gaudium & fœli-
 citatem collocauit, certo iam illud fore sciunt om-
 nes fideles, quod uia cœlorum aperta iam & reclu-
 sa sit, & quod ipsi quoq; per Christum, cui credūt,
 anima simul & corpore in æternā uitam sint trās-
 ferendi. Dominus enim dilucidis & claris uerbis
 dixit: Volo pater, ut ubi ego sum, ibi etiam sit mi- *Ioan. 17.*
 nister meus. Certa ergo & inconcussa carni nostræ
 spes fixa est, quod cū Christi Domini & fratris no-
 stri caro in cœlis iam habitet et uersetur, ipsa quoq;
 illuc transferenda, & illic iuxta Christi promissio-
 nem, Ioan. 14. locum suum habitura sit.

Præterea ad dextram patris cœlestis Christus do *De sessione*
 minus residet, id est, is qui uerus Deus & homo est *Christi ad*
 pari potentia & pari gloria cum Deo patre regnat *dextrā pa-*
 & imperitat: ita ut omnia ipsius potentia subiecta *tris.*
 sint, & ipse unā cum Deo patre & sancto spiritu o-
 mnia sustineat ac conseruet, & uerus atq; æternus
 Deus adoretur simul & colatur. Ad Dei dextram *Christus*
 omniū fideiū summus pontifex & supremus Rex *summus fi-*
 confidet. Christus Iesus omniū fidelium unicus, *deliū pon-*
 æternus & fidelis pontifex est. Omnes fideiū suo- *tifex.*

T R A C T A T V S

rum res & causas coram Deo patre suo cœlesti fidelissime transigit. Huic omnia dona, in primis autem fidelium suorum preces immolat. In Dei conspectu semper apparet, pro illis orat ac intercedit, & ipsidem benedicit. Nullum, præter hunc, mediatorem, intercessorem & sequestrem fideles uel admittunt uel recipiunt. Solus Christus enim uerus ille & unicus fidelium coram Deo mediator & intercessor est. Idem unica illa & æterna est uictima, quæ semel oblata semper durat, omnes fideles mundat simul & sanctificat. Idem hic summus noster Pontifex ecclesiam suam spiritu & uerbo suo quotidie docet, doctores quoque fidos & synceros eidem largitur, quos simul gratia sua & donis amplissimis instruit, & ab omni malo tuetur. AD Dei dextram Christus confidet, Rex noster supremus, Rex regum, iudex, ac cœli terræque potens dominus. Ecclesiam & populum suum salutaribus & bonis legibus fideliter instituit, iuxta quas res suas omnes ad Dei & proximi charitatem dirigunt. Hic Rex noster nos fideliter respicit, & omnes nostras molestias fido animo recondit. Fidelium suorum omnium querelas & desideria beneuolus audit, nec unquam uel defatigatur uel tædio horum molestatur. Ipse denique fons ille est inexhaustus, cui quod largiatur nunquam deest, qui solus saturat, nunquam tamen uel decrescit uel deficit. Hunc nihil prorsus, imò nec hominum cogitationes, latere possunt. Iudex est uere iustus iuxta cordis institutum iudicans, qui tam bonis quam malis omnè quod agunt, citra omnem

*Christus
summus fide-
lium rex.*

mnem

mnem personarum respectum, retribuit. Oppressis læta & consolationis plena ope succurrit. Audaces uero, arrogantes & potentia sua superbos iusto tempore agit præcipites. Nihil prorsus negligit. Sapiencia sua infinita, iustis quoque & dignis medijs ubiq; utitur. Magistratus fidos bonosq; ipse per immensam suam gratiam largitur: eosdem ipse quoq; dirigit & in ecclesia sua sustentat. E diuerso hypocritis nonnunquam in peccatorum peccatam iniquos magnates tribuit. Quid multis? Nusquam non suos à uisibilibus simul & inuisibilibus hostibus tuetur et defendit. Et ad hunc modū Christus ad dei dextrā residet, sic ipse unicū fidelis sui populi caput, unicus et supremus Pontifex, supremus & æternus Rex & princeps suorū existit. Horum ecclesiam nunquam deserit, semper in medio illorum uersatur, sic ut nullius uicarij officio uel auxilio opus habeat. Ipse enim unicus & æternus iustitiæ Sol est, qui licet in cælis uno duntaxat in loco sit, sensibiliter tamen & fructuose sua uirtute, luce, splendore, calore & potētia in omnibus fidelibus operatur. Hic etiam Deum absq; omni intermissione orare, per Christum Iesum inuocare, et eundem fidelibus hymnis nunquā non laudare, docemus.

Credimus & docemus, quod sæculum hoc & 7 mundus hic corruptibilis, qui initium suum habet *De aduentu Christi ad iudicium.* & à Deo cōditus est, finem quoq; suum sortiturus sit, & in totum abolendus: & quod in consummatione mundi Christus Dominus noster corpore suo, quod uulneratum est, in nubibus cæli reuera

TRACTATUS

uenturus sit, ad iudicandū uiuos & mortuos. Cum enim maxima mundi huius pars Antichristi tyranni obnoxia, in summo tam Dei quā uerbi ipsius contemptu, securitate impia, in omni deniq; flagitiorum genere & libidine sese uolutabit, cum uere fideles ridere & persequi studuerit, filius hominis improuiso aduētū, quasi fulgur de cœlo in nubibus cum sanctis angelis ipsius ad iudicium uenturus est. Eadem hora per Christi potētiam & uirtutem quotquot à prima mundi origine usq; ad ultimum mundi finem mortui fuerint, rediuiui illico resurgent: reliqui uero qui uita hac nondum defuncti ad nouissimi usq; diei iudiciū uitæ suæ tempus extenderunt, in momēto temporis ex mortali & corruptibili in immortale & incorruptibile mutabuntur. Et postquam omnes homines ex omnibus mundi elementis restituti & collecti coram tribunali Iesū Christi constiterint, et iudicem supra se in nubibus cœli corporaliter, in eo nimirum quo passus est corpore, uiderint, tunc iustus ille iudex, Dominus noster Iesus Christus, ultimum suum iustumq; iudiciū super omnem carnem feret, eo modo & forma, quam ipse iam olim prædixit, Matth. 25. Tūc itaq; unicuiq; iuxta opera sua retribuetur. Postea, qui fideles sunt, corpore simul et anima per Dei uirtutem & potentiam de terra hac sursum (ut *1. Theff. 4* Christi corpus de monte Oliueti olim sublatū est) in nubes subuehentur ad Christum Dominum, hunc sequentur, & apud hunc in æterno gaudio semper & absq; omni intermissione permanebūt.

Infide-

Infideles uero Satanæ, cuius cultores fuerunt & mancipia, addicendi sunt, ut tam anima quam corpore ineffabiles dolores & tormenta in æternum usq; sentiant.

Et hic quidem, ultimum illud Dei iudiciũ nunquam non singulari studio ob oculos ponere, & *De bonis operibus et eorundẽ retributione.* omni iustitiæ bonisq; operibus studere nostræ fidei creditos docemus. Vt enim clare simul & euidenter tradimus, quod nõ per nostra merita & bona opera, sed per solam Christi gratiam in fide, iusti, sancti & beati reddamur, sic ut omnis gloria & honor, soli gratiæ Dei & filij ipsius redẽptioni manifeste & simpliciter tribuatur: ita illud quoq; inde sinenter & constanter docemus, quod fides hæc in fidelibus efficax fit, & omnis generis bona opera, iuxta Dei uerbum, operetur. Qui enim iustus est (quemadmodum fides iustos reddit) idem etiam iuste uiuit & iuste agit omnia. Et qui Dei uerbo fidem habet, citra omnem dubitationem bonũ esse sentit quod Deus iubet, malum uero, quicquid ille uerat. Sed & fides eundem illum, ut quod malũ est deserat, & bonũ rectumq; persequatur, urgere consuevit. Præterea, qui salutare illud redẽptionis per fidem negotiũ probe intellexerit, is Deum quoq; & proximum reuera diligit. Charitas autem legis est perfectio, imò in dilectione Dei & proximi tota lex & prophetæ pendent. Huiusmodi opera, spiritus & charitatis fructus, uitæ quoq; nostræ emendationem, & quicquid præter hæc Dei uerbum nobis cõmendat (non ea, quæ homines citra Dei uer-

T R A C T A T V S

bum ex suo pte ingenio cōminisci solent) urgemus & docemus sedulo. Monemus interim, ne qui in Dei p̄ceptis ambulat & uere bonis opibus diues est, ijs quicq̄ tribuat, quasi p̄pter illa iustus, sanctus & Deo acceptus sit. Sola enim Christi mors & Dei gratia hominē domino Deo nostro acceptū, & ad omne bonū idoneum reddit: imò uniuersa fideiū bona opera, non nisi libera quædā sunt diuinę gratiæ operatio. Quapropter omne illud, q̄d in scripturis de p̄mio & mercede fideiū dicitur, Dei gratia & donū esse merito iudicari debet. Vnde & D. Augustinus docuit, omnia fideiū opera bona dei gratiam esse, deumq̄ sua merita in fidelibus coronare ornareq̄ p̄mijs, quæ uidelicet pro sua liberalitate tanquam propria nostra merita reputat.

8 *De spiritu sancto.* Credimus & docemus, q̄ spiritus sanctus, tertia sacrosanctę trinitatis p̄sona, cū patre & filio uerus & æternus Deus sit: quod & Dominus noster per spiritū sanctum nūc in ecclesia sua regnet & administret om̄ia, quemadmodū ipse dixit: Ego rogabo patrē, & alium consolatorē dabit uobis, ut maneat uobiscū in æternū, spiritum ueritatis, quem mūdus non potest accipere: quia nō uidet eum, nec nouit eum. Vos autē cognoscitis eum, quia apud uos manet, & in uobis erit. Ille uos docebit omnia, & suggeret uobis omnia, quęcūq̄ dixi uobis. Et rursus: *Ioan. 16.* Veritatē dico uobis, expedit uobis ut ego uadā. Si enim non abiero, cōsolator ille non ueniet ad uos. Sin autē abiero, mittā eum ad uos. Et cum uenerit ille, arguet mundū de peccato, &c. Dominū ergo nostrum

strū in terris hisce apud ecclesiā suam corporaliter nequaquē esse, sed per suum & patris spiritū in fidelibus suis agere & regnare, ipsos deniq; confortare & sanctificare docemus. Omne solatiū, omnis uirtus, omnis deniq; quę in fidelibus est sanctificatio, Dei spiritus est. Extra hunc dei spiritū nihil uel sanctum est uel integrū. Fidem nemo hominum ex se habet, sed tam hæc quę omnia alia bona dona, Dei spiritus sunt: quod ipsum Paulus apostolus in epistolis suis multifariam docet, in primis aut Ephes. 4. & 1. Corinth. 12.

Credimus & docemus, quod omnes Christi fideles, 9
 quotquot in toto terrarū orbe sunt, unū corpus & *De Eccles*
 ecclesia Christi sint, quam ipse per spiritū suum in *sia catholis*
 sanguine suo sanctificat. Vnico aut spiritus & fidei *ca.*
 uinculo atq; charitate omnes isti cū Christo simul
 & inter se inuicem, ceu unius corporis membra, u-
 niuntur, in primis aut capitis sui & seruatoris Chri-
 sti gratiæ & donorum participes fiunt. Ecclesia hæc
 sancta est, ex Dei uerbo generatur, omnia secundū
 Dei uerbum agit & instituit: in Christiana mode-
 stia & honesta disciplina uiuit: sacrosanctis Christi
 Sacramentis (quæ duo potissimum numerantur,
 Baptismus nimirum & Cœna dominica) ubicūq;
 licet & nulla necessitate impeditur, cōmunicat. Ab
 ecclesia hac nec matrimonij usum, nec externarum
 opum possessionem, nec honestorum artificiorum
 & negotiationū studia, nec magistratuū ordines,
 nec dominationes, nec seruitutē, & quæcūq; alia
 sunt huius generis, excludimus.

TRACTATUS

10 Credimus & docemus, quod per Dei gratiam

De peccato in Christo Iesu omnia peccata, fidelibus, siquidem
& peccati illa agnouerint, & Deo unico ueroq; confessori il
remissione. la confessi fuerint, quouis tempore remittantur aut
condonentur. Et hoc quidem ipsissimum euange-
lium esse sentimus. Soli uero infideles, & qui in in-
credulitate sua & diffidentia perseuerant, ueram pec-
catorum remissionem nunquam possunt consequi.

Peccata quoq; non paria & æqualia, sed alia alijs
grauiora & maiora esse docemus, prout contra Dei
gloriam & dilectionem, contra fidem & proximi-
charitatem alia alijs uel minus uel magis tendere
consueuerunt. Præterea quicquid contra Dei legē,
id est, uoluntatem & uerbum Dei committitur, pec-
catum esse docemus. Quapropter peccatū nequa-
quam Deo omnia operanti acceptum ferimus, sed
originem ipsius in apostata Dei & humani gene-
ris aduersario & in corrupta hominis uoluntate de-
monstramus. Nullas è Roma allatas peccatorū in-
dulgentias uel iactamus uel commendamus alijs,
imò nec ipsi eas in aliquo habemus pretio: quapro-
pter eas nec alijs uendimus, nec ab alijs uenum ex-
positas coemimus: non ignari nimirum, peccato-
rum remissionem pro nulla unquam pecunia uel
oppignoratam uel redemptam esse, & quod Petrus
apostolus omnes eos unam cum pecunijs suis exe-
cratus sit & diris deuouerit, qui Dei dona pecunijs
redimi posse existimant. Simul etiam omnem Simo-
niam & Chananaicam in ecclesia nūdinationem
ex animo odimus, & constanti doctrina profliga-
mus.

*Rom. indul-
gentiæ.*

Act. 8.

mus. Et quoniã nullam, extra Christi sanguinem, Ignis purgatorius. peccatorum purgationem uel purificationẽ agnoscimus, eos qui uita hac defuncti sunt, nullo alibi purgatorio igne purgari, sed uinis potius eorundẽ heredibus cistas & loculos per huiusmodi somnia euacuari docemus. Fidelis hominis anima in ipso mortis articulo cœlestes beatorum sedes, infidelis uero inferorum locos petit, ut paulò post clarius dicetur. Similiter monasticæ etiam uitæ nullam prorsus purificationem tribuere solemus, quam in alijs Vita monastica. quoq; innumeris cum apostolica doctrina & religione & contra iustam & tranquillam politiæ administrationem pugnare docemus.

Credimus & docemus, quod hæc nostra corpora, in quibus nunc uel bonum uel malum operamur, & nõ alia pro his, à mortuis resurrectura sint. Id est, Carnem hanc nostram in nouissimo die resuscitatam, per Dei potentiam uere resurrecturam esse credimus, & quod animæ defunctorum ad resuscitata iam corpora reuersæ, cum iisdem denuo uniõdæ sint, idq; de uniuersis, tam bonis quàm malis, pronũciamus, Paulum scilicet secuti, qui inquit: Omnes nos manifestari oportet coram tribunali Christi, ut reportet unusquisq; ea quæ fiunt per corpus, iuxta id quod fecit, siue bonũ siue malum. Veruntamen iusti iuxta Christi capitis sui exemplar corporibus suis gloriose clarificabuntur, ad incorruptibilitatem nimirum, uitam æternam, & nunquam finiendum ac ineffabile gaudium. Et quem admodum inter stellas cœli aliæ alijs clariores &

11.

De resurrectione carnis.

2. Cor. 5.

T R A C T A T V S

lucidiores sunt: ita in mortuorū etiam resurrectione idem continget, ut nimirū qui in ecclesia & hac lachrymarū ualle multa passi, in eius quod bonum est, plantatione ac uitiorū demolitione fideliter laborauerunt, præ alijs quoq; iuxta Danielis uaticinium, splendeant. E contra uero infidelium corpora non quidē clarificabūtur, sed immortalia & incorruptibilia reddentur, ut ad æternos dolores, anxietates & nunq̄ finiendos cruciatus sufficere possint. Atqui hæc mortuorū resurrectio in nouissimo die demū continget, quando nimirū Dominus noster ad iudicandū uiuos et mortuos, ut modo diximus, uenturus est.

12 *De uita æterna.* Credimus & docemus, q̄ uitam hanc nostram æterna & nunq̄ finienda uita secutura sit, quam nimirum Deus à prima statim rerū origine ex mera sua gratia humano generi præparauit, & fidelibus in Christo est pollicitus, quā simul uere & fideliter ipsē illis exhibiturus est. Vnde cum fidelis è uiuis excedit, anima ipsius in nullū uel iudiciū, uel ignē, uel doloris alicuius carnificinā abit, nec etiā obdormiscit (dormire enim non potest) nec cum corpore simul moritur (immortalis enim est) sed à corpore duntaxat discedit, & per Christi uirtutem sustentata in æternū gaudium & beatitudinē suscipitur. E contra post hanc uitam, æternā mortem quoq; id est, æternam & nunquam finiendam pœnam, æternos cruciatus & dolores uel cōdemnationem à iusto Deo cunctis infidelibus & pœnitere nescijs hominibus paratam esse, docemus; sic nimirum, ut

cum

cum infidelis homo extra Christū in peccatis suis moritur & perit, anima quoq; eius confestim à corpore hac morte ad inferos simul delata æternis cruciatibus mancipetur. Et licet anima hæc in mortuorum resurrectione ad corpus suum reuersa, & cum illo rursus unita fuerit, simul tamen cum corpore suo & ipso diabolo à Dei conspectu in æternam pœnam repellatur: Quemadmodum & fideles in nouissimo illo die anima simul & corpore in æternum gaudium suscipientur.

Et hæc quidem spes nostra firma est, paucis, simplicibus & ab omni mendaciorū fūco alienis uerbis comprehensa, hæc nostra expectatio, hoc unicū desiderium, hoc summū solatium, hæc certa fiducia, hæc nostra deniq; fides & doctrina est, quam diuina gratia adiuti bona fide tradimus, quā simul in ijs ecclesijs, quarū ministri sumus, ab ipso Domino & ecclesijs uocari, indefinēti studio & diligentia urgemus. Ex his petimus omnes nostras correptiones, consolationes admonitionesq;, quibus apud gregē dominicum utimur. Huc omnia nostra consilia, omnes sermones, omnis scripturarū interpretatio, omnes deniq; labores nostri unice tendūt, hinc suam habent originē, & in his omne suum robur & uirtutē obtinent. Testes hic citamus, Christū Iesum, redemptorē nostrū, ecclesiæ suæ sanctæ caput, summū nostrum sacerdotem, Regem et principem, omēs quoq; uere Christianas, fideles & honestatis amantes animas, quæ aliquā nostrę doctrine, nostrę fidei et omniū studiorū nostrorū cognitionē

T R A C T A T V S

affecutæ sunt. Deo itaq; & causæ nostræ sanctissimæ confisi, hinc iam certo constare speramus, nos non pertinaces & pœnitere nescios hæreticos, sed fidos Domini nostri cultores & ueros Christi fideles esse, quorum doctrina & fides, orthodoxa, sancta, uetustissima quoq; & indubitata Christianæ ecclesiæ fides sit.

Tigurinæ ecclesiæ ministri, nulla in re cum hæresibus, seclis ac falsis doctoribus communicant: sed in orthodoxa & uera sanctæ catholicæ ecclesiæ doctrina firmiter persistunt.

QUAMVIS non dubitemus, quin omnibus uera fide præditis, & ab affectuum intemperie alienis hominibus hæc nostra confessio, quam hæctenus paucis exposuimus, satis factum sit: quia tamen nouis indies ijsq; grauissimis suspiciõibus apud multos premimur, quasi noua quædam dogmata commiscamur, & eadem obtrudamus ecclesijs, sed & ueritatis doctrinam non pure deprædicemus, quin eandem illam uenenatis & noxijs traditionibus mixtam corrupamus, utpote qui pluribus iam olim damnatis sectis communicemus: clarius adhuc & euidentius, diuinæ gratiæ ductu confisi, sententiam nostrâ exponere, explicare, munire, & ab omni falsæ doctrinæ, peruersæ fidei, hæreticæ labis (quam multi nihil tale meritis nobis aspergunt) suspicione liberare, nostram functionem & doctrinam asserere, & ecclesiarum, quibus seruimus, honorem, gloriam & innocentiam tueri instituimus: illud
etiam

etiã euidentissime euicturi, quod ueram & ortho-
 xam catholicæ ecclesię doctrinam, uera & constan-
 ti fide recipiamus simul & doceamus.

Et primo quidem omnes eos hæreses, hæreticos *Hæretici*
 & sectas dānamus, & in uniuersum pernegamus, *contra scri-*
 quæcunq; in sancta fidelium ecclesia per spiritum *pturam.*
 sanctum diuino & infallibili ueritatis uerbo erro-
 ris conuictæ, damnatæ & reiectæ sunt. Et nomi-
 natim quidem omnes eos abominamur, qui con-
 tra Vetus & Nouum testamentum pugnare ausi
 sunt, qui uidelicet alios quidem ex ijs libros rece-
 perunt, alios uero uel reijcere, uel corrumpere non
 sunt ueriti, uel de Biblica scriptura minus honori-
 fice senserunt: quales Basilidem, Carpocratem, Ar-
 temonem, Valentinum, Colorbasum, Cerdonem,
 Marcionem, & alios huius sententiæ complures le-
 gimus.

Abominamur præterea omnes eos, qui de Deo, *Hæreses*
 & cum primis de diuinæ essentiæ unitate, de perso- *contra deū*
 narum distinctione, de sacrosancta trinitate, ali- *& Christū.*
 quid sacræ scripturæ minus consonum impie uel
 docuerunt uel scripserunt, quales Praxeas, Sabel-
 lius, Photinus & complices horum fuere, qui par-
 tim diuinæ essentiæ unitatem minus agnouerunt,
 partim uero sacrosanctam trinitatem negare au-
 si sunt.

Nihil etiam nobis cum Ario & ijs, qui ex doctri *Arius.*
 na ipsius postea exorti sunt, utpote Eunomio & a-
 lijs, est uel societatis uel commercij, qui de diuini-
 tate Domini nostri Iesu Christi false & impie do-

T R A C T A T V S

*Macedo-
nius.*

cuerunt, filium scilicet patri consubstantialem, Deum uerum unicum & æternum esse negantes. Eodem modo Macedonium quoq; & omnes cum eo spiritus sancti diuinitatem, quam cum Deo patre & filio reuera habet, oppugnantes & negantes, damnamus & reijcimus. Eam uero & fidem & confessionem amplectimur, quam sancti illi tam Dei quam ecclesiæ ministri ex Dei uerbo, primo quidē Nicæ, deinde uero in Constātinopolitana quoq; Synodo, Christiane & orthodoxe contra Arium & Macedonium confessi sunt. Et quia Nicenæ Synodi Symbolum Constantinopolitano comprehensum extat, nos quoque ore simul & corde cum sancta Catholica ecclesia illud fatemur, hoc modo:

- Symbolum
Constanti-
nop.*
- 1 C R E D O in unum Deum, patrem omnipotentem, factorem cæli & terræ, uisibilem omnium et inuisibilem.
 - 2 Et in unum Dominum, Iesum Christum, filium Dei unigenitum, ex patre natum ante omnia sæcula: lumen ex lumine, Deum uerum ex Deo uero, genitum, non factum, consubstantialem patri: per quem omnia facta sunt.
 - 3 Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cælis, & incarnatus, ex spiritu sancto & Maria uirgine homo factus est.
 - 4 Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus & sepultus est.
 - 5 Et resurrexit tertia die, secundum scripturas.

Et

Et ascendit in cœlos, & sedet ad dexteram pa- 6
tris.

Et iterum venturus est cum gloria, iudicare ui- 7
uos & mortuos: cuius regni non erit finis.

Et in spiritum sanctum, Dominum, uiuificato- 8
rem, ex patre procedentem: & cum patre & filio co-
adorandum & conglorificandum.

Qui locutus est per prophetas in unam Catho- 9
licam & apostolicam ecclesiam.

Confiteor unum baptisma in remissionem pec- 10
catorum.

Expecto resurrectionem mortuorum. 11

Et uitam venturi sæculi. 12

SIMVL etiam erronea ac falsa Nestorij & Eu- *Nestorius.*
tychis damnamus dogmata, quorum ille anno
post natum Christum quadringentesimo tricesi-
mo indiuisam Christi personam (quæ ex duabus
distinctis naturis coniuncta & unita est) soluens
personæ unitatem in duas diuidebat. Mariam e-
nim non Deum, sed nudum duntaxat hominem
peperisse contendebat. Quod si illi cōcessum fuis-
set, necessario illud quoq; sequi oportuisset, quod
Christus in duas personas esset diuisus, quarum al-
tera quidem Dei filius, altera autem homo esset ex
Maria prognatus. Quod ipsum manifeste fal-
sum est. Maria enim illum reuera peperit, qui ue-
rus Deus erat: unde Deum quoque reuera pepe-
rit: quamuis interim diuina natura per sese æ-
terna sit, & ex nulla muliere generari possit. Al-

Eutyches. ter uero ille, Eutyches nimirum, in contraria sententia nimius fuit. Vt enim Christus secundum propheticas, euangelicas & apostolicas scripturas, in una ac indiuisa persona duas impermixtas & inconfusas naturas complectitur: ita ille propter personæ unitatem naturas quoque & earundem proprietates confundebat: quasi uero eod quod Christus una & indiuidua persona est, idcirco diuinitatem ipsam humanitatem quoque & sic in Christo unam duntaxat naturam esse oporteret, unde diuinitatem quoque passam esse sequeretur, &c. Vt uero Nestorius in Synodo ecclesiæ ministrorum Ephesi coacta damnatus est: ita Eutyches quoque anno humanæ salutis 450. reiectus, & à Christianæ ecclesiæ commercio repulsus est, in Chalcedonense nimirum Synodo, in quam ex uniuerso Christianorum orbe Christi ecclesiarumque ministri, ad controuersiam hanc dirimendam, conuenerunt. Hi ueræ ac orthodoxæ doctrinæ catholicæque fidei summam, in Ephesina & Chalcedonense Synodo receptam & expositam ea forma comprehendunt, quam & nos similiter cum ipsis & credimus & docemus, nempe ad hunc modum:

Tolet. C5c.
1. Si quis dixerit uel crediderit, Deitatem Christi conuertibilem fuisse uel passibilem, anathema sit.

Ex decreto Synodi Chalcedonensis.

CONSENTIENTES itaque sanctis patribus, unum eundemque filiū confiteri Dominū nostrum Iesum Christum consona uoce edocemus, pariter perfectum eundem in deitate Deum, & hominem uerum eundem ex anima rationali & corpore: secundum diuinitatem, unius cum patre naturæ:
secundum

secundum humanitatē, eundem unius naturæ nobiscum, per omnia similit̄ nobis absq; peccato: ante sæcula quidem ex patre natum secundum diuinitatem: in nouissimis uero diebus eundem propter nos & propter nostram salutem hominē factum. Hunc unum eundemq; Christum, filium Dominum, unigenitum, in duabus naturis inconfuse, immutabiliter, indiuisē, inseparabiliter cognoscendum (docemus & fatemur) in nullo naturarum differentias propter unitatem perimendas, magis autem salua utriusq; naturæ proprietate & in unam personam & in unam substantiā concurrentē, non in duabus personis partiendum uel diuidendum, sed unum eundemq; filium, unigenitum, Deum, Verbum, Dominum Iesum Christum: sicut ab exordio prophetæ de eo, & ipse nos eradiuit, & nobis patrum tradidit symbolum. His ergo cum omni undiq; diligentia & sollicitudine à nobis ordinatis statuit sancta & uniuersalis Synodus aliam fidem nulli licere profiteri, aut scribere, aut docere, aut dicere aliter.

Ad huius uero doctrinæ & Confessionis explanationem plurimum facit, quod D. Vigilius Tridentinus episcopus et Martyr, qui non multis post Synodum hanc annis Christū tam scriptis quàm doctrina professus est, de Chalcedonenſi hac Synodo lib. 5. contra Eutychem tradidit. Illum, qui uolet, legat. Idem lib. 4. breuem orthodoxæ confessionis ac Christianæ doctrinæ summam proponens contra Eutychem & complices eius sic scribit; Si

TRACTATUS

De duabus uerbi & carnis una natura est, quomodo cū uerbū
distinctis ubiq; sit, non ubiq; inuenitur & caro? Nanq; quan
naturis do in terra fuit, non erat utiq; in cælo: & nunc quia
Christi in in cælo est, non est utique in terra, & in tantum
una perso- non est, ut secundum ipsam Christum spectemus
na. uenturum de cælo, quem secundum uerbum no-
 biscum esse credimus in terra. Igitur secundum
 uos aut uerbum cum carne sua loco continetur,
 aut caro cum uerbo ubique est, quando una natu-
 ra contrarium quid & diuersum non recipit in se-
 ipsa. Diuersum est autem & longe dissimile, cir-
 cumscribi loco, & ubiq; esse: & quia uerbum ubiq;
 est, caro autem eius ubiq; non est, apparet unum
 eundemq; Christum utriusque esse naturæ, & esse
 quidem ubiq; secundum naturam diuinitatis suæ,
 & loco contineri secundum naturam humanita-
 tis suæ: creatum esse, & initium non habere: mor-
 ti subiacere, & mori non posse: quod unum illi est
 ex natura uerbi, qua Deus est, aliud ex natura car-
 nis, qua idem Deus homo est. Igitur unus Dei
 filius, idemq; hominis factus filius, habet initium
 ex natura carnis suæ, & non habet initium ex na-
 tura diuinitatis suæ: creatus est per naturam car-
 nis suæ, & non est creatus per naturam diuinita-
 tis suæ: circumscribitur loco per naturam carnis
 suæ, & loco non capitur per naturam diuinitatis
 suæ: minor est etiam angelis per naturam carnis
 suæ, & æqualis est patri secundum naturam diui-
 nitatis suæ: mortuus est natura carnis suæ, & non
 est mortuus natura diuinitatis suæ.

H A B C.

E S T

EST FIDES ET CONFESSIO CATHOLICA, quam apostoli tradiderunt, martyres roborauerunt, & fideles nunc usque custodiunt. Et hæc quidem omnia D. Vigiliij uerba sunt, Martyris nimirum sanctissimi, cuius nomen in ecclesia semper celeberrimum fuit, adeo ut postea quoque in Romana ecclesia dies festus, decima quinta Maij scilicet, illi dicatus sit: quæ quidem re ipsi in cœlis iam agenti, utpote fidei Christi ministro, nequaquam seruire, nec honor hic illi gratus esse potest. Vt uero hæc ueterum & sanctorum fides exposita est: ita nos quoque unanimiter credimus & docemus.

*D. Vigilius
Tri-
dentinus
martyr.*

Quæcunque etiam, præter hæc, in alijs fidelium Synodis Symbola, uel fidei articuli conditi & recepti, & ex primis istis longe uetustissimis desumpti sunt (utpote Constantinopolitanæ quintæ & sextæ, Toletanæ primæ, quartæ & sextæ Synodorum symbola, & quæcunque eius sunt generis) pro uere Christianis & orthodoxis agnoscimus, & secundum hæc tam credimus quam docemus.

Præterea omniū hæreticorū & hæresum doctrinam abnegamus, quæcūque de peccato & gratia non secundū scripturæ regulā docuerunt, quæcūque etiā humanis uiribus nimium tribuerunt, uel peccato minus perfecte agnito liberæ Dei gratiæ aliqd derogarunt, ut Pelagius, Cœlestinus et alij horum similes facere solebāt. In primis uero oīm eorū doctrinā & traditiones abominamur et rejicimus, quæ hominē non per

*Hæreses
de gratia
et peccato.*

T R A C T A T V S

solam gratiã in fide Iesu Christi, sed per sua quoq; opera, per legẽ deniq; & propria merita, iustitiam & beatitudinem consequi sentiunt. Quorum opinionem Paulus Apostolus singulari uehementia oppugnauit.

*Hæreses
cõtra resur-
rectionem
mortuorũ.*

Quicumque ueram & perfectam peccatorũ re-
missionẽ ueramq; carnis resurrectionem fateri de-
dignantur, ut Nouatus, Valentinus & alij, abomi-
nationi nobis sunt: ut & omnes alij supremi numi
nis contemptores & Epicuri de grege porci, qui de
Dei uerbo et lege, de animarum immortalitate, cor-
porum resurrectione & uenturæ uitæ æternitate,
minus digne & honorifice sentiunt. Huiusmodi
enim, tanquam *athæos*, irreligiosos & deuotæ impie-
tatis homines abominamur, quoad in huiusmodi
abominandis & execrandis erroribus perseuera-
uerint.

*Anabaptis-
mus.*

Sed & Anabaptistarũ sectæ Lutherus nos cõnu-
merat, & in præfatione quadam unum & eundem
illorum nostrumq; spiritum esse scribit. Nos uero
coram Deo & ecclesia eius, nobis cum Anabapti-
stis nihil prorsus commercij esse, palàm et libere tes-
tamur. Libri quoq; nostri cõtra Anabaptistas con-
scripti & æditi argumento sunt, Lutherum hic no-
bis uehementer iniurium esse & publicis menda-
cijs ac obtrectationibus immanissimis hoc unum
conari, si quo modo nos apud omnes inuisos &
exosos reddere possit. Præterea uix aliam præter
nostram ecclesiam dare licebit, quæ tot ac tantis A-
nabaptistarum turbis & tumultibus agitata, simul
etiam

etiam per Dei gratiam tam fœliciter ab infœlici illa secta asserta & liberata sit. Certò enim cognouimus & cum ipsis Anabaptistis publice ac priuatim congressi, illorum doctrina et secta plurimas ueterum hæresum innouari instaurariq; & multa nocentissima dogmata (quæ olim à uere fidelibus ueritatis patrocínio damnata & deuieta sunt) ceu ab inferis reuocari, claris et solidis demonstrationibus euicimus. Quapropter aduersus omnem Anabaptismi speciẽ uigilanti animo excubamus, ut quẽ singulari abominatione dignum iudicamus, &c.

Adhæc, quæcunque alia sunt prioribus istis consona & conformia Symbola, licet à priuatis ecclesiarum ministris, non generalibus Synodis, conscripta & recepta sint (qualis est fidei expõsitio per Irenæum tradita, Tertulliani item, Cyrilli, Hieronymi & aliorum doctorum, qui Christianam & orthodoxam doctrinam secuti sunt, symbola) agnoscimus, & nullo modo reiicienda censemus. Quin tam illa, quàm aliorum Symbola hoc loco in duo potissimum redigemus, id est, duo ex omnibus eligemus, quibus reliqua omnia comprehensa sunt, Athanasij nimirum & Damasi. Duo enim isti celebres & eximij Christi atq; ecclesiarum ministri suo sæculo extiterunt. Prior Græcus in Oriente floruit, *Athanasius.* magnis & diris persecutionibus pro Christiana & orthodoxa doctrina agitatus, cum interim, ut Helias propheta olim, Christi (cuius gloriã & honorem assererat) gratia animatus firma & incõcussamente perseuerauerit. Alter Latinus fuit in Occi-

T R A C T A T V S

Damasus dente celebris, Romanæ ecclesiæ doctor & minister. Athanasij symbolū in ecclesijs publice lectum & semper in pretio est habitum. In Damasi doctrina & fidei confessione Gratianus, Valentinianus & Theodosius Imppp. Auggg. edictum illud suū de uera & falsa doctrina, de Christi fidelibus & hæreticis æditum fundauerunt: illos nimirū Christianos & uere fideles esse confessi, qui eam fidem, quam Damasus confessus est et docuit, retinuerint: è contra uero nō uere fideles sed hæreticos esse, qui secus uel credant uel doceant. Qui ergo Tiguri sumus ita & docemus & credimus, quemadmodum ante nos Athanasius & Damasus crediderunt docueruntq̄, nempe hoc modo:

*Symbolum
Athanasij.*

QVICVNQVE uult saluus esse, ante omnia opus est, ut teneat catholicam fidem:

Quam nisi quis integram inuiolatamq̄ serauerit, absq̄ dubio in æternum peribit.

- 1 Fides autem catholica hæc est, ut unum Deum
- 2 in Trinitate, & Trinitatem in unitate ueneremur.
- 3 Neq̄ confundentes personas, neq̄ substantiam separantes.

Alia est enim persona patris, alia filij, alia spiritus sancti.

Sed patris & filij & spiritus sancti una est diuinitas, æqualis gloria, coæterna maiestas.

Qualis pater talis filius, talis spiritus sanctus.

Increatus pater, increatus filius, increatus spiritus sanctus.

Immensus pater, immensus filius, immensus spiritus sanctus.

Æternus

Aeternus pater, æternus filius, æternus spiritus sanctus.

Et tamen non tres æterni, sed unus æternus.
Sicut nō tres increati, nec tres immensi, sed unus increatus, & unus immensus.

Similiter omnipotens pater, omnipotens filius, omnipotens spiritus sanctus.

Et tamen non tres omnipotentes, sed unus omnipotens.

Ita Deus pater, Deus filius, deus spiritus sanctus.

Et tamen non tres Dij, sed unus est Deus.

Ita Dominus pater, Dominus filius, Dominus spiritus sanctus.

Et tamen non tres Domini, sed unus est Dominus.

Quia sicut singillatim unamquamque personam Deum aut Dominum confiteri Christiana ueritate compellimur:

Ita tres Deos ac Dominos dicere catholica religione prohibemur.

Pater à nullo est factus, nec creatus, nec genitus.

Filius à patre solo est, non factus, nec creatus, sed genitus.

Spiritus sanctus à patre & filio, non factus, nec creatus, sed procedens.

Vnus ergo pater, nō tres patres: unus filius, non tres filij: unus spiritus sanctus, non tres spiritus sancti.

Et in hac Trinitate nihil prius aut posterius, nihil maius aut minus.

TRACTATUS

Sed totæ tres personæ cœternæ sibi sunt et cœquales.

Ita ut per omnia, sicut iam dictum est, & unitas in trinitate, & trinitas in unitate ueneranda sit.

Qui uult ergo saluus esse, ita de trinitate sentiat.

SED necessarium est ad æternam salutem, ut incarnationem quoq; Domini nostri, Iesu Christi, fideliter credat.

Est ergo fides recta, ut credamus & confiteamur, quia Dominus noster Iesus Christus, Dei filius, Deus & homo est.

Deus est, ex substantia patris ante sæcula genitus: & homo, ex substantia matris in sæculo natus.

Perfectus Deus, perfectus homo, ex anima rationali & humana carne subsistens.

Aequalis patri secundum diuinitatem, minor patre secundum humanitatem.

Qui licet Deus sit & homo, non duo tamen, sed unus est Christus.

Vnus autem, non cõuersione diuinitatis in carnem, sed assumptione humanitatis in Deum.

Vnus omnino, non confusione substantiæ, sed unitate personæ.

Nam sicut anima rationalis et caro, unus est homo, ita Deus & homo, unus est Christus.

4 Qui passus est pro salute nostra, descendit ad in-

5 Tertia die resurrexit à mortuis. (feros.

6 Ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram patris omnipotentis.

7 Inde uenturus est iudicare uiuos & mortuos.

Ad

Ad cuius aduentum omnes homines resurgent. ¹¹
 tum corporibus suis, & reddaturi sunt de factis pro
 prijs rationem.

Et qui bona egerunt, ibunt in uitam æternam: ¹²
 qui uero mala, in ignem æternum.

Hæc est fides catholica, quã nisi quisq; fideliter
 firmiterq; crediderit, saluus esse non poterit.

Et hæc quidẽ fidei confessio est per sanctum Dei
 & ecclesiæ ministrum Athanasium conscripta, qua
 non quæ sua duntaxat fides & doctrina fuerit, sed
 quid uniuersus omnium fidelium cõtus ab ipsa
 apostolorum prædicatione ad sua usq; tempora &
 deinceps uere & orthodoxe crediderit, profiteretur.
 Huic uero D. Damasi episcopi symbolũ coniunge
 mus, qui & ipse non suã modo, sed totius ecclesiæ
 catholicæ fidem confitetur, sic inquit:

CREDIMVS in unũ Deum, patrem omnipo- ¹ *Symbo*
 tentem: et in unum Dominũ nostrũ Iesum Christũ, ² *lum Da*
 filium Dei: & in spiritum sanctum: Deum, nõ tres ³ *masi.*
 Deos, sed patrem & filium & spiritum sanctum,
 unum Deum colimus & confitemur: non sic unũ
 Deum, quasi solitariũ: nec eundem, qui ipse sibi pa-
 ter sit, ipse & filius: sed patrem esse, qui genuit: & fi-
 lium esse, qui genitus sit: spiritum uero sanctũ, non
 genitũ, neq; ingentum, non creatum neq; factum,
 sed de patre filioq; procedentem, patri & filio coæ-
 ternum & coequalẽ & cooperatorem: quia scriptũ
 est: Verbo Dñi cœli firmati sunt, id est, à filio Dei: & *Psal. 33.*
 spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Et alibi: Emit *Psal. 104.*
 te spiritum tuum & creabuntur, & renouabis fa-

1 ciem terræ. Ideoq; in nomine patris & filij & spiri-
 2 tus sancti unum confitemur Deum, quod nomen
 est potestatis, non proprietatis. Proprium nomen
 3 est patri, pater: & proprium nomen est filio, filius:
 & proprium nomen spiritui sancto, spiritus san-
 ctus. In hac trinitate unum Deum colimus, quia
 ex uno patre quod est, unius cum patre naturæ est,
 unius substantiæ, & unius potestatis. Pater filium
 genuit, non uoluntate, nec necessitate, sed natu-
 ra. Filius ultimo tempore ad nos saluandos, &
 ad implendas scripturas descendit à patre, qui nun-
 4 quam desijt esse cum patre. Et conceptus est de
 spiritu sancto, & natus ex uirgine, carnem & ani-
 mam & sensum, hoc est, perfectum suscepit ho-
 minem: nec amisit quod erat, sed cœpit esse quod
 non erat: ita tamen, ut perfectus in suis sit, & ue-
 rus in nostris. Nam qui Deus erat, homo na-
 tus est: & qui homo natus est, operatur ut Deus:
 & qui operatur ut Deus, ut homo moritur: &
 5 qui ut homo moritur, ut Deus resurgit. Qui de-
 uicto mortis imperio, cum ea carne, qua natus
 6 & passus & mortuus fuerat & resurrexit, ascen-
 dit ad patrem, sedetq; ad dexteram eius in gloria,
 7 quam semper habuit, & habet. In huius morte
 & sanguine credimus emundatos nos, & ab eo
 8 resuscitandos die nouissimo in hac carne, qua nunc
 9 uiuimus: et habemus spem nos consecuturos præ-
 mium boni meriti, aut pœnam pro peccatis æterni
 supplicij. Hæc lege, hæc crede, hæc cretine: huic fidei
 animam

animam tuam subiuga, & uitam consequeris & præmium à Christo.

Haëtenus Christianæ fidei symbola uel capita primaria, quæ ad salutem necessario requiri solent, proluxe & copiose satis exposuimus: & primo quidem generalia illa catholicæ ecclesiæ symbola, quæ per ecclesiarum ministros ex uniuerso Christiani orbis circuitu congregatos conscripta sunt, adducere libuit: deinde priuata quædam aliorum sanctorum et uere fidelium ecclesiæ ministrorum symbola subiunximus, qui & ipsi non suam modo, sed catholicæ ecclesiæ communem fidem professi sunt. Præterea breui quadam adumbratione omnis generis hæresum & hæreticorum mentionem fecimus, qui ueram fidem oppugnare & (quantum in ipsis fuit) corrumpere, & sanctam catholicam ecclesiam turbare & affligere studuerunt: contra quorum temeritatem, corruptam & impiam doctrinam ac fædos errores, Symbola hæc (quorum modo meminimus) ad ueritatis subsidium conscripta & concinnata sunt.

Cum uero nos, qui Tiguri & in Heluetijs uersamur, omnes istos hæreticos simul et hæreses abominemur et reijciamus, utpote cū quibus nihil unquam nobis uel cōmercij uel cōmunionis unquam fuerit, nec etiamnum sit, quin potius doctrinã illorum execremur penitus, è cōtra uero Christianæ ecclesiæ (cum qua idem & sentimus & docemus) fidem & cōfessionem retineamus firmiter, speramus equidem firmis & certis rationibus hætenus demon-

stratum & euectum esse, quod nos, qui uel Tiguri uel intra uel extra Heluetiæ limites hanc doctrinam & confessionem tenemus & sequimur, Christiani, nõ hæretici, simus, imò quod nihil nobis uel rei uel negotij cum aliqua hæresi intercedat. Porro eam nos & doctrinã & fidem sequi, Christus ecclesiæ caput (ut supra quoq; annotauit est) & tota ecclesia testari poterit: simul etiam hac nostra cõfessione omnem hanc doctrinam omnesq; eiusdem articulos palàm & libere confitemur.

Tigurinæ ecclesiæ ministri omnes & singulos Christianæ fidei articulos recipiunt: & num Lutheri de Sacramento dogma, fidei articulus censeri debeat.

Lutherus nos nulli fidei articulo credere dicit.

Vapropter, licet Lutherus, ut apud omnes fideles quàm maxime nos inuisos & exosos reddere possit, eius criminis nos accuset, quod ne uni quidem ueræ & Christianæ fidei articulo uere & ex animo credamus, nec fidem nobis habendam esse scribat, etiam si nos eum qui de Christi persona est articulũ amplecti & illi credere fateamur (nos enim certo mentiri, quicquid tandem de his pronunciauerimus: & ore quidem, ut & diabolus olim in euangelica historia, Christum dei filium esse dicere, animum uero à confessione hac certo certius longissime abesse) illud tamen cunctis Christi fidelibus notum & persuasum esse uolumus, quod hoc à Luthero nobis intentatum crimen, imò conuicium, non quicquam aliud, quàm falsa, improba & ex mera animi libidine profecta calumnia sit, qua
 nostrum

nostrum honorem & causam, fidem autem cumprimis (quam summam nostram gloriam & famam esse agnoscimus) suspectam reddere & obfuscare conatur. Quamobrem non immerito ea de re coram Deo simul & cunctis fidelibus summopere conquerimur: & sanè effrenem illam Lutheri libidinem, qua contra nos furit & æstuat, multò acerbius ac seuerius accusare corripereq; possemus, nisi diuini numinis reuerentia moti animorū nostrorū affectibus resistere, et sanctorum pacificorumq; hominum auribus parcere studeremus. Nos enim in Christū credere certò cognouimus, & fidei huius infallibilem in nobis ipsis sentimus uirtutem, Testem habemus hic ipsum Christum, qui in nouissimo illo iudicio suam nostram fidem contra omnes, qui nos incredulitatis & diffidentiae insimulant, coram patre suo certò asseret. Ea & tam immani iræ & odij præcipitantia in nos fertur Lutherus, ut in Dei quoq; iudiciū temerarias manus iniiciens animos nostros iudicare non uereatur: cum solus & unicus Deus animorum inquisitor & scrutator sit. Vbi uero Dei cōsilio Lutherus interfuit? Vel quando diuinæ sapientiæ per omnia penetrantes oculi ipsi traditi sunt, ut animos nostros tam exacte inspicere potuerit, & nunc per uniuersum orbē quid in hisce reconditū lateat quidq; ipse inibi uiderit, ebucinare et promulgare queat? Quod nimirū non credamus Christo Iesu, nec ipsum Deū & hominē in una persona agnoscamus? Item, quod certò cōstet, nos non aliter Christū confiteri, q̄ diaboli olim in

T R A C T A T V S

euangelica historia illum confessi sint? Videte quæ
 so ô sancti Christi fideles, quò tandē insanix odij
 & contentionis æstu infœlix homo abripiatur? si-
 mulq; inspicite, quali nam argumento temerariũ
 illud suum iudiciũ stabiliri posse existimet. Qui uni
 alicui, inquit, articulo fidem non habet, nec illum
 admittere dignatur, postquam admonitus & insti-
 tutus est, is certe nulli prorsus uere & ex animo fi-
 dem habet. Quo autē & quàm firmo ueritatis fun-
 damento hoc ipsius dictũ nitatur, ipsi demonst-
 randum & probandum, uel etiam excusandũ relinqui-
 mus. Nos uero in hac causa ad hunc modũ respon-
 demus: Licet uere hoc dici cõcedamus, eũ uidelicet,
 nulli prorsus fidei articulo digne credere, qui uni
 alicui fidē nō habet, uel in uno aliquo laborat: nul-
 li tamen fidei articuli sunt, ex omniũ eorũ numero,
 qui unquã in ueteri & uere catholica sanctorũ ec-
 clesia pro fidei articulis recepti sunt, quos non nos
 quoque omnes & singulos uere & constanter am-
 plectamur & ijs religiose credamus. Lutherus cer-
 te nullũ unquam ueterẽ fidei articulũ proferre pote-
 rit, de quo nos aliter, quàm dignum est, sentiamus
 uel doceamus. Hæc ergo cõtra nos prolata senten-
 tia, nequaquã solida quædam et iusta sententia, sed
 falsa quædam, maligna & quam effrenis animi li-
 bido expuit, calumnia est, quam ueris & solidis ra-
 tionibus, ut Christianos homines decet, à ceruicis
 bus nostris excussimus.

*Quod de
 corporali*

Quod si dicat hunc etiam fidei articulũ esse, ut
 nimirum panẽ, qui in Cœna est, uerum et naturale
 Christi

Christi corpus reuera & corporaliter esse credamus: iam nemo non fidelium illud nouit & intelligit, huius articuli nullam prorsus, nec inter duodecim illos ueræ & orthodoxæ fidei articulos, nec in ullis alijs orthodoxis ueterum ecclesiarum symbolis, mentionem fieri. Constantinopolitanum quidem baptismi meminit, huius uero articuli nequam. Qua ratione uero extra fidei articuloꝝ tractationem in Cyrilli ad Nestoriũ epistola, quæ ex Ephesina synodo scripta & missa est, & inter alia Nicenæ synodi decreta uel statuta, Dominicæ Cœnæ mentio fiat, Oecolampadius P. M. non semel abunde satis exposuit, & etiam nũ huius expositio & ratio in libris ab ipso conscriptis extat. Interim uero novos fidei articulos condere, nec Pontifici nec Luthero permissum est.

Rursum, si Lutherus non ijs modo, quæ duodecim illis fidei articulis & multoꝝ alioꝝ symbolis cõnentur, sed omnibus ijs quoq; quæ in scriptura sacra docentur, præscribũtur & eius testimonio confirmata sunt, fidẽ necessario habendã esse dixerit: nihil equidẽ ipsi hoc loco cõtradiciamus. Scripturã enĩ spiritus sancti inspirationẽ esse cõstat. Quæ uero illius de Cœna Dñi doctrina sit uel traditio, sequẽtia clarius exponent: ea nimirũ, quæ hisce manifestis et expressis fidei articulis nullo modo cõtraria existit.

Illud uero nõ in symbolis modo oĩbus, uerum: etiã in omni scriptura unanimiter definitũ, et firmatq; indubitata fide à catholica fidelioꝝ ecclesia semper receptũ & retentũ est, quod illud ipsum corpus

*Christi in Sacramen-
to præsen-
tia doce-
tur, fidei ar-
ticulus non
est.*

*De uerita-
te corporis
Christi re-
suscitati, or-
thodoxæ fi-
dei sentẽtia*

T R A C T A T V S

Christi, quod è uirgine natum, & postea in crucem affixum, in cruce mortuum, & inde ablatum in sepulchrum depositum est, illud ipsum (inquam) corpus & non aliud (quod iccirco quoq; clauorum et uulnerum uestigia retinuit) à mortuis resurrexerit, & ascenderit in cœlos, ubi nunc quoq; ad dextram Dei residet. Et quod idem illud, non mutatum in aliud, tam substantiam quàm formam ueri & humani corporis retineat, clarificatum tamen, sic nimirum, ut humanitas nec exinanita, nec abiecta, nec in diuinitatem conuersa, nec ullo alio modo suis illis proprietatibus orbata uel spoliata sit. Veri autem & humani corporis, licet clarificati, propria sunt, formam & figuram, carnem & ossa habere, non spiritum esse, loco certo contineri, & non simul pluribus in locis esse, &c. quemadmodum supra in Symboli expositione annotatum est. Et omnia hæc Evangelica quoq; ueritas resuscitato & clarificato corpori tribuit. Dominum enim, postquam à mortuis resurrexit, sua illa & solita forma sese discipulis exhibuisse, & illos eundem ex uulnerum cicatricibus agnouisse, sic ut à nemine interrogaretur num is esset, legimus. Et angelus mulieribus Christum in sepulchro quærentibus ait: Videte locum ubi positus erat. Surrexit, & non est hic. Et cum discipuli primo quidem ipsum uel spiritum uel phantasma esse putarent, dicit illis: Videte manus meas & pedes meos, quia ego ipse sum. Contrectate me, & uideate, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me uidetis habere. Et cum hæc dixisset, ostendit eis manus

Ioan. 20.

21.

Luc. 24.

nus

nus & pedes. Præterea Dominus in euangelio expressis uerbis sic ait: Si abiero ad parandum uobis *Ioan. 14.*
 LOCVM (ὅπου τόπου) iterum ueniam, & assumam uos ad meipsum, ut ubi ego sum, & uos sitis. Idem discipulos quoq; in Galilæam præcessit. Ex Galilæa in Bethaniã rursus abiit. Hinc discipulos suos eduxit in montem Oliueti: & ab huius cacumine in cœlos ascendit, & nubes abstulit eum ab oculis illorum. Hisce ueris et solidis rationibus ex ipsa ueritate desumptis innixi fideles, ea, quæ supra exposuimus, Symbola conscripserunt.

Quamuis uero hæc per sese abüde satis clara & solida sint, nec ullo humano testimonio ac consensu uel ueriores uel firmiores reddi possunt (cum uidelicet scriptura per sese ipsissima sit ueritas, & fidẽ certò mereatur) hisce tamen ad pleniorẽ scripturæ sacræ declarationem & causæ huius ueritatem euidentius explicandam, duo adhuc sanctissimorum Christi simul & ecclesiæ ministrorum de clarificati corporis ueritate testimonia attextere instituimus, ut inde quoq; constet, qualem de uero Christi corpore in cœlis iam agẽte fidem & doctrinam ueteres secuti sint.

D. Hieronymus suam, id est, ueram ac Christianam fidem, fatetur hoc modo: Christus ascendit in cœlum, sedet ad dexteram Dei patris, manente ea natura carnis, in qua natus & passus est, in qua etiã resurrexit. Nõ enim exinanita est humanitatis substantia, sed glorificata, & in æternum cum deitate mansura, &c. Qui autem plura ex Hieronymo su-

Hieron. de ueritate corporis Christi in cœlis.

T R A C T A T V S

per hac re scire uolet, ea legat quæ ad Pãmachium de corporum resurrectione contra Ioannem Hierosolymitanum episcopum disputauit.

D. Augusti nus de ueritate corporis Christi in cœlis. D. Aurel. Augustinus epistola ad Dardanũ 57. sic ait: Noli dubitare, ibi nunc esse hominem Christum Iesum, unde uenturus est, memoriterq; recole & fideliter tene Christianam confessionem, quoniam resurrexit à mortuis, ascendit in cœlum, sedet ad dexteram patris, nec aliunde quàm inde uenturus est ad uiuos mortuosq; iudicandos. Et sic uenturus est illa angelica uoce testante, quemadmodũ ire uisus est in cœlum, id est, in eadem carnis forma atq; substantia, cui profecto immortalitatem dedit, naturam non abstulit. Secundũ hanc formam non est purandus ubiq; diffusus. Cauendum est enim, ne ita diuinitatem astruamus hominis (Christi uidelicet) ut ueritatem corporis auferamus. Non est autem consequens, ut quod in Deo est, ita sit ubiq; ut Deus. Nam & de nobis ueracissima scriptura dicit, quod in illo uiuimus, mouemur & sumus, nec tamen, sicut ille, ubiq; sumus: sed aliter homo ille in Deo, quoniã aliter & Deus ille in homine, proprio quodam & singulari modo. Vna enim persona Deus & homo est, & utrunq; est unus Christus Iesus, ubiq; per id quod Deus est, in cœlo autẽ per id quod homo. Hæc Augustinus. Possemus & alia huius generis q̃ plurima adducere ex alijs quoque sanctis Christi & ecclesiæ ministris, ut Leone ad Flauianum, item ad Leonem Cæsarem Aug. Præterea ex tribus Fulgentij libris ad Trasimundum regem

regem cōscriptis, & ex quinque libris D. Vigilij epi-
scopi & martyris: qui omnes non suas modo opi-
niones, sed totius Christianæ ecclesiæ fidem con-
fessi & tutati sunt. Quapropter nunquam fore spe-
ramus, ut Lutherus hæc negare instituat. Quod si
his omnibus contradicere eaq; contemnere uelit,
Dei uindicta illum urgeri nemo non uidet: quod
nimirum pertinaciæ & arrogantia stitit: alis agita-
tus illis sese polluere et implicare instituit, quorum
nos hactenus in simulare consuevit, quasi uidelicet
aliquid Christianæ fidei articulis & ueritati con-
trarium agamus.

Quoniam uero hæc aliter sese habere non pos-
sunt, & expressi illi sanctæ Christianæ fidei articu-
li Christum in gloria quoq; uerum hominem ma-
nere, nec humanitati suæ quæ illi propria sunt ade-
misse, & proinde corpus ipsius non nisi uno in lo-
co, non ubiq; simul esse posse, manifeste testentur:
intelligunt nimirum fideles omnes, quàm probe
illud fidei articulis cōueniat, quod quidam creden-
dum esse docent, quod uerum & naturale Christi
corpus in terris hisce agat, & uno eodemq; tempō-
ris momento corporaliter prorsus & uere in omni-
bus locis præsens sit, omnium deniq; manibus &
labijs contineatur, qui Domini panem frangunt &
manducant. Vt interim de eo hic nihil dicamus,
quod huiusmodi dogma, tam clavis, dilucidis & sa-
lutaribus catholicæ fidei articulis contrarium, pro
fidei (quæ nihil in sese repugnās, & contradictoriū
continet) articulo à fidelibus recipiendū esse non

nulli contendunt.

Cæterū, quia in fidei articulis & omnibus Sym-
 bolis (quorum p̄tissima hætenus recensuimus)
 de uera & corporali naturalis corporis Dominici
 in cœna præferitia, nihil plene & absolute defini-
 tum, decretum uel traditum est, nec nos etiam no-
 stram de Dominica cœna doctrinam hætenus or-
 dinarie uel plene tradidimus, Luthero interim pro-
 pter hanc curā primis nos accusante & damnante:
 nunc quoq; eam, quæ de Domini Cœna per nos
 traditur, doctrinam huic apponere institutū est, bo-
 na spe freti, Christi fideles omnes, ubi hanc doctri-
 nam nostram audierint, auditam intellexerint, in-
 tellectam examinarint diligentius, non obscure il-
 lud quoq; intellectuuros esse, quod nimirum & scri-
 pturæ sacræ, & sanctæ catholicæ ecclesiæ dogmati-
 bus, & ueræ fidei consentanea, & proinde nec fal-
 sa nec hæretica sit.

*Tigurinæ ecclesiæ ministrorum de Cœna Domini doctri-
 na, Christiana, scripturis ueræ ac orthodoxæ fidei, & catholi-
 cæ ecclesiæ dogmatis consentanea est.*

O S T R A E, quæ de Domini Cœna
 est, doctrinæ fundamentum non alibi
 quàm in Dei uerbo, utpote irrefragabi-
 li ueritate, locare solemus. Primo igitur
 Domini institutionem ex tribus illis Euangeli-
 stis & Paulo apostolo præmittemus: deinde uero
 & illud exponemus, quid et quo modo ex Dei uer-
 bo de Cœna docere soleamus.

Vespere

Vespere factō uenit Dominus cum duodecim, & cum iam esset tempestiuum, accubuit, ac duodecim apostoli cum eo. Et ait illis: Desiderio desiderauī hoc pascha, uel transitum, comedere uobiscū an tequam patiar. Dico enim uobis, posthac nō edām ultra ex eo, donec cōpleatur in regno Dei. Vescens tibus autem eis, accepit Iesus panem: & cum egisset gratias, fregit deditq; discipulis, & ait: Accipite, comedite, hoc est corpus meum, quod pro uobis traditur uel frangitur. Hoc facite in mei recordationem. Similiter & poculo, postquam cœnauit, accepto, gratias egit, & dedit illis, dicens: Accipite hoc, & diuidite inter uos. Bibite ex eo omnes. Et biberunt ex eo omnes. Et dicebat illis: Hic est enim sanguis meus, qui est noui testamenti, qui pro multis effunditur. Vel, Hoc poculū, nouum testamentum in sanguine meo, qui pro uobis effunditur. Hoc facite, quotiescunq; biberitis, in mei commemoracionem. Amen dico uobis, quod non bibam posthac ex fructu uitis, usq; in diem illū, cum illud bibam uobiscum nouum in regno patris mei.

Et hæc quidem Domini uerba sunt, hic eiusdem ordo & hæc Cœnæ est institutio, de qua ita nos omnino sentimus, ut in hac omne illud perfecte comprehensum esse credamus, quod ad diuinæ huius institutionis & Sacramenti perfectionem attinet. Christus enim æterna Dei sapiētia est, summus noster pontifex, qui omnia sua in ecclesia sua perfecte & euidenter, ut à quouis hominum percipi & intelligi possent, instituit: cum uidelicet, omnium

TRACTATUS

qui in terris sunt hominum lux & saluator descendit. Sed & Paulus apostolus nihil præter ea, quæ modo cõmemorauimus, addidit, cum post annos à cõuersione sua circiter decem & octo Corinthijs scribens corruptum Dominicæ Cœnæ ordinẽ & administrationem corrigere, & in priorem ritum usumq; reducere instituisset. Si qd ergo post Christi ascensionem apostolis uel aliud uel perfectius reuelatum fuisset, Paulus utiq; eiusdem post tot annorum spatium nondum immemor, illud nequaquã prætermisisset. Cum uero nihil præter ea, quæ superius cõmemorata sunt, amplius narret, constat certe Dei institutionem paucis istis uerbis plenissime comprehendi, & omnes eos perfectæ Cœna frui, qui hanc Christi institutionẽ sequuntur & seruant. Diuina enim perfectio nullo miserorũ hominum uel complemento uel emendatione opus habet.

*Cœna quæ
in ecclesijs
habetur, do-
mini Cœ-
na est.*

Hoc itaq; certo & solido perfectæ institutionis Christi filij Dei fundamento nitentes, primo loco eam Cœnam, quæ uel hodie quoq; per uniuersum Christiani nominis orbem in ecclesijs celebratur, diuinum, non humanum institutum, ab ipso Deo traditum & ipsius iussu à fidelibus celebratum, ac proinde Domini Cœnã esse, docemus. Licet enim apostoli, à quibus Cœnæ institutionem & huius ritum ecclesia accepit, homines fuerint, hæc ipsa tamen ab ipso domino antea acceperunt, ut ea nobis quoq; traderent. Quapropter Paulus quoq; dicit: Quod à Domino accepi, tradidi uobis: nempe qd Dominus ea nocte, qua traditus est, &c. 1. Cor. 11.

Vnde

Vnde Domini Cœnã nostrę ecclesię Mensam Dei Gottes quoq; uocare solent. Quotquot em̃ Domini mensam accedunt, eos non hominum, sed Iesu Christi, ueri Dei & hominis, inuitatos conuiuas esse, doce mus: unde & illud monemus, ne uel ministros, uel ullos alios hominum, imò nec panem quoq; & uinum cum primis & potissimum respiciant, sed eleuata mente ipsum Dominum, qui Cœnam instituit, & in fidelium suorum commodũ nunc quoq; administrat, per ueram fidem contemplantur. Hęc ob causam olim quoq; in ecclesijs receptum fuit, ut ministri in ipso statim Cœnæ principio populũ admonituri dicerent: S V R S V M C O R D A, illud nimirum uolentes, ut animos eleuatos cœlis inferrent.

Secundo loco, Cœnam hanc à Domino nostro Christo in ultimo illo discessu suo, cum mortẽ iam aditurus esset, nobis fidelibus suis institutã esse docemus. Quapropter institutio hęc apud omnes fideles maiori in pretio habetur & omnium est acceptissima: ut quæ postremæ illius profectiois dulce monumentum à fidelissimo domino & rege non sine summæ charitatis testimonio nobis relicta sit. Interim uero ecclesiam propter primam institutionem nequaquã eodem tempore & loco astrictam esse uolumus, ut nimirum non nisi uespertino tempore & in cœnaculo aliquo priuato Cœnã necessario celebrare debeat, eo quod prima Cœna in hunc modum celebrata sit. Paulus apostolus fideles in ecclesiam, cõmunem sanctorum cœtuum

Cœna in ultimo Christi discessu instituta.

Tempus et locus Cœnæ.

T R A C T A T V S

locum, ad Dei institutionem celebrandam conuenire iubet. Et cum omnes Dei ministri à prima statim origine auroram uel matutinum tempus tam religioni, quàm omnibus alijs magnis & grauibus negotijs dedicauerint, nos quoq; matutino tempore, sobrii adhuc, idq; citra omnem externum fastum, Domini Cœnam in templis celebrare solemus.

Quomodo Dominus Cœnam celebrarit, & nobis celebrandã insituerit. Tertio, ipsum Dominum Cœnam hanc sanctã hoc modo celebrauisse docemus: Christus cum discipulis suis congregatus, apud illos de passione simul & fructu mortis suæ sermonem habere cœpit, docens, quod ipse uerus Deus & homo mortem pro peccatoribus subiturus, & ipsos ab æterna morte liberatos, Dei filios, & æternę uitæ hæredes ex gratia facturus esset. Simul etiam fidem et charitatem tam Dei quàm proximi eisdem cõmendauit. Præterea eos & corripit, & hortatur & consolationibus roborat, & quo pacto Deum patrem in nomine Christi inuocare debeant summa fide instituit. Et inter ipsam diuinæ huius doctrinæ expositionem, postquam paschatis quoq; mysterium declarauit, panem è mensa tollit, gratias agit, frangit, discipulis suis porrigit, dicens: Accipite, edite, hoc est corpus meũ, quod pro uobis traditur. Hoc facite in mei commemorationem, &c. quemadmodum supra euidenter expositum est. Hoc modo Dominus primam Cœnam, ut nobis exemplo esset, celebrauit, & hoc modo eandem omnibus fidelibus suis usq; ad mundi consummationem celebrandam

brandam instituit.

Quarto, ex his quæ hæcenus præmissa simul & Quomodo
solide demonstrata sunt, omnes eos, qui filij Dei Cæna Do-
exemplum per omnia sequuntur, Domini Cænam mini digne
uere, ordinarie & Christiane celebrare docemus: celebretur.
qui uidelicet in nomine Christi conuenire solent,
uerbum Christi (imò euangelij uerbum de fide-
lium per innocentis Christi mortem redemptio-
ne, de uera fide, charitate ac spe, de fidei gratia-
rum actione & fidis Dei laudibus) audiunt. Qui
tales sunt, Deum inuocant, orant & laudant, pec-
cata sua agnoscunt & deplorant, firma interim fi-
de firmati, quod eadem illa per mortem Christi re-
missa & ablata sint, & ideo in Dei laudes & gra-
tiarum actionem totis animis effundi cupiunt. Ad
Domini mensam ergo festini pergunt & accele-
rant. Vbi minister orando ecclesiæ præit, Domini
institutionem prælegit, deinde panem ac potum
distribuit, fidelis uero ecclesia hæc à ministri, ceu
Christi manu accipiens, edit & bibit, omne illud
in Christi memoriam peragens, qui pro peccatis
nostris in mortem traditus est, & sanguinem su-
um in peccatorum nostrorum remissionem ef-
fudit.

Quinto, traditi corporis & sanguinis in pecca- Memoria
torum nostrorum remissionem effusi memoriam traditi cor-
præcipuum illud totius actionis caput, prima poris & ef-
rium finem ac scopum esse docemus. Dominus e- fusi sangui-
nim fideles suos hoc F A C E R E iuber. nis potifs.
ergo uel communem omnibus celebrationem in cænae finis
est. & scopus

T R A C T A T V S

stituit, uolens nimirum, ut quod ipse fecit, omnes quoque fideles ipsius faciant. Quid uero illud est? Gratas agant, panem frangant & comedant, potum distribuunt & bibant. In quæ finem uero? In sui commemorationem, quod ipse pro nobis in mortem traditus sit, & sanguinẽ suum in peccatorum nostrorũ remissionem effuderit. Et huius quidem unici ac principalis finis Dominus secunda uice meminit. Interim uero illud nõ morabimur, quod memoria hæc uel Luthero uel alijs quibusdam leuior, uilior & abiectior uideri potest. Domini uerba nobis abunde satis uera, magna & grauiasunt. Domini uerbis contenti sumus, & ea ipsi nec inuertere nec annihilare studebimus. Idẽ ergo quod modo diximus denuo fatemur, Cœnam hanc in hunc finem institutã esse, ut traditi pro nobis Domini & sanguinis ipsius in nostri purificationem effusi recordemur. In hoc ergo unice laboramus, hoc unice studemus, ut salutarem illam Domini memoriam ecclesia uere & perfecte intelligat. Qui enim externam duntaxat actionem per se, prout illa externo ritu celebrari & transigi consuevit, respiciunt, nec intelligunt quam ob rem & in quem finem ecclesia hoc modo panem frangit & potum bibit, facile cogitare possunt, nihil inter Domini Cœnam & uulgare aliquod & quotidianum conuiuium esse discriminis: quemadmodum Lutherus quoque de nobis non sine graui iniuria & maledicendi libidine pronunciat, nos in nostris eccle
sijs

ſiſ non Domini Cœnam, ſed uulgare quoddam amicorum conuiuium, imò *computationem ruſſicam peragere. Barentz ſâch.

Porro de hac, cuius modo mentionem fecimus, *De rememoratione Chriſti* Chriſti rememoratione & uero proprioꝝ Domini *ratione Chriſti* nicæ Cœnæ ſcopo ac fine ſic docemus. Dominus *ſti, quid ſit,* claris & perſpicuis uerbis nos panem frangere & *quomodo* comedere, potum distribuere & bibere iubet in ſui *digne ce* recordationem, ſimulꝫ expreſſe docet quo pacto *lebretur.* ipſius recordari debeamus, eius nimirum, quod corpus ſuum pro nobis in mortem tradidit, & ſanguinem ſuum in peccatorum noſtrorum ablutionem effudit. Atqui eiufmodi memoria digne iuxta Domini iuſſum ſine uera & orthodoxa fide celebrari nullo modo poteſt. Memoria ergo hæc in Cœna non uanum quoddam uel inane ſigmentum eſt, niſi fides inane ſigmentum ſit. Illud enim à conuiuiis ſuis omnino requirit Dominus, ut uera fide conuiuium hoc ſuum adeant. Qua fide autem? Ea nimirum, quæ firmiter & certo credit, quod Dei filius in cruce fractus uel mortuus ſit, & innoxium ſuum inſontemꝫ ſanguinem pro fidelium redemptione effuderit. Porro memoria hæc præteritarum & olim geſtarū rerum eſt, quæ nūc dum illarum recordatio animum ſubit, nequaquam uel geruntur, uel corporaliter præſentes ſunt: quemadmodū hic quæ in Cœna euenire uidemus. Celebratū traditi corporis & effuſi ſanguinis Chriſti, imò totius paſſionis omniumꝫ dolorū ipſius memoria,

TRACTATUS

quæ tamen omnia nequaquam denuo in Cœna corporaliter adsunt, nec rursus uere fiunt. Nam Christus semel duntaxat passus, semel duntaxat mortuus & immolatus est, nec amplius morietur aut immolabitur. Licet uero ipsæ res, quarum memoria celebrari consuevit, corporaliter nec fiant nec præsentés sint, fidelis tamen illa imaginatio & fidei certitudo salutis negotium semel peractum renouat, & menti nostræ ceu præsens ob oculos statuit: præsertim cum & Paulus Christum in conspectu Galatarum & inter ipsos crucifixum esse dicat: non corporaliter certe, sed uehementi ac forti imaginatione & propria indubitataq; fidelis mentis contemplatione. Fides enim *ἰσχυρὴ*, certa quædam comprehensio est rerum, quæ non uideri possunt, sed sperantur. Eadem fides bona illa, quæ per traditum corpus & effusum Christi sanguinem acquisita sunt, fideli menti proprie & uere præsentia reddit. Id est, fides eos qui fideles sunt, omnium bonorum, quæ per mortem suam Christus nobis acquisiuit, reddit participes. Bona hæc sunt, gratia & fauor Dei, peccatorum remissio, coniunctio Dei, Christi communio & omnium bonorum ipsius hæreditas. Quisquis itaq; uere & firmiter crediderit, is Dei gratia fruitur, remissionem peccatorum obtinet, cum Deo reconciliatus atq; coniunctus, & Christi simul omniumq; bonorum ipsius particeps est. Et huiusmodi quidem fide præditos Dominus mensam suam adire, huiusmodi fide memoriam

moriam sui celebrare uult: quam profecto nemo mortalium inane commentum dixerit, nisi qui fidem quoque Christianam rem nihili & inanem esse iudicarit.

Hæc in crucifixū Dei & Mariæ uirginis filium *De cibo fidei* fides, ad uitam æternam fideles cibatur ac sustinet. Et *delium, &* scriptura ueritatis nuncia edere idem esse quod cre *quomodo il* dere, & bibere pro fidere dicit, cibum uero ac po *le mandu-* tum, qui manducatur & bibitur, uerum Christi cor *setur.* pus & sanguinem nominat. Testimonium hic nobis fert, quod Dominus apud Ioannem cap. 6. pronunciat, sic dicens: Caro mea uere est cibus, & sanguis meus uere est potus. Qui edit meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet uitam æternam: & ego suscitabo eum in nouissimo die. Et rursus: Hęc est uoluntas eius qui misit me patris, ut omnis qui uidet filium, & credit in eum, habeat uitam æternam, & ego suscitabo uel seruabo eum in nouissimo die. Item, Ego sum panis uiuus, qui de cælo descendi: si quis ederit ex hoc pane, uiuet in æternum. Et panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi uita. Item: Amen amen dico nobis, qui confidit mihi, habet uitam æternam. Ego sum panis ille uitæ. Qui uenit ad me, non esuriet: & qui credit in me, non sitiet unquam. Ex quibus omnibus illud certò & irrefragabiliter concluditur, quod is Christi carnem uere manducarit, & sanguinem eius uere biberit, qui in Christum uerum Deum & hominem, pro nobis crucifixum, credit. Credere enim est edere, & edere idem quod

T R A C T A T V S

credere. Constat præterea, quod qui in Christi credunt, cum illo coniuncti & uniti sint, & uitam æternam habeant. Magno igitur studio & cura fidem hanc docemus, ut quæ omnibus ijs cumprimis necessaria sit, qui Domini Cœnam digne celebrare uelint, Indigne enim Domini panem edit, & Domini potum bibit, qui sine fide huiusmodi Domini Cœnam accesserit.

Scimus quid hic quidam nobis obiçiant: Si edere idem quod credere est, & è diuerso credere idem quod edere: & qui credit, simul etiam uerum Christi corpus & uerum eiusdem sanguinem manducauit & bibit, præterea, si is qui fidem habet, Domini Cœnam adire debet: illud omnino sequi necesse est, ut fidelis Christum in animo suo secum asserre, & non in Cœna demum ipsum suscipere, uel nihil hic amplius quàm antea habuit, accipere dicatur. Atqui hac sententia Domini Cœna & inutilis, & uana, & inanis redditur: aut certe amplius quiddam in hac exhibeatur oportet, quod non sola fides spiritualiter, uerum etiam ipsum os corporaliter suscipiat, &c. His uero nos ad hunc modum respondemus: Christum fideli mente & animo habere ac possidere (si proprie & expresse loqui uelimus) aliud non est, quàm ipsius spiritus, gratiæ & bonorum, simulq; redemptionis Christi esse participem, & omnia hæc per fidem possidere. Dominus enim, qui sursum in cœlis est, nequaquam in terris hisce intra pectus nostrum corporaliter circumgestari potest. Vnde & Paulus inquit: Per fidem

*Christum si
deli mente
possidere,
quid.*

Eph. 8.

dem

T R A C T A T V S

ad prædicationem affert, nec aliam, sed eandem illam, quæ per prædicationem uerbi doceri & plantari solet. Interim tamen prædicationem uerbi accedere, nequaquam inutile, uanum & inane fingementum est. Minister diuini uerbi semen spargit, & fidem plantat. Ager bonus, id est, honesta & fidelis hominum mens, semen excipit, fidem discit, quam ante quoque habebat, priusquam uerbi prædicationem accederet. Vna igitur eademque fides remanet, quæ per prædicationem illam exercetur, plantatur & confirmatur indies. Sic non sine fide Domini Cœnam fidelis adit, & per fidem iam ante Christi particeps factus est: interim tamen Cœna non est inutilis. Minister Christi institutionem prædicat, & Sacramenta distribuit. Fidelis illa suscipit, & hoc modo exercet, plantat & confirmat fidem suam, per quam Christi particeps redditur, & particeps est. Eunuchus ille Aethiops, quem à Philippo conuersum esse legimus, & Cornelius Centurio, cui Petrus concionari iussus est, Acto. 8. & 10. capite, totum Christum Dominum, etiam priusquam baptizarentur, possederunt, sed et spiritu sancto fuerunt donati, nec postmodo demum illum acceperunt: nihilominus tamen baptismus quoque illis additus est, qui nec superuacaneus erat nec inutilis, sed utilis simul & frugifer, utpote per quem fidem suam exercebant & testabantur: quemadmodum & panis fractio, quæ fideles celebrant, suo fructu nequaquam caret, propter quæ & à Domino instituta est.

De

De hac uero in sequentibus plura docebimus, ut omnes intelligāt, quid nam amplius in Dominica cœna præbeat, quod non fides solummodo spiritaliter, uerum etiam ipsum os corporaliter suscipiat, & hinc simul externæ actionis finis et fructus à singulis eò euidentius cognosci queat.

Per uetustus & à prima rerum origine obseruatus Dei mos est, ut excellentissima quæq; sua beneficia propter infirmitatem nostram (cui succurrere studet) non uerbis modo, uerum etiam signis quibusdam & externis ac uisibilibus ceremonijs notis uel exercitijs & testimonijs nobis proponat, ut hæc nunquam non innouare & in perpetua hominum memoria nõ sine præsentis semper testimonio conseruare possit. Posset hoc per fœderis cum Abrahamo facti & circumcisionis historiã, per transitum quoq; & paschalis agni manducationẽ, per sacrificia & pecudum immolationem Dei populo præscriptam, per prædicationẽ de peccatorũ remissione à Ioanne promulgatam & baptismum, copiose simul & euidentissime demonstrari. Quoniam uero mors filij Dei, cuius merito totus mūdus redemptionem inuenit, omnium beneficiorum Dei colophon et corona summa est, ipse quoq; Dominus noster Iesus Christus iam à suis discessurus externã actionem, panem & uinum, corporis & sanguinis sui testimonia & memoracula, imò redemptionis nostræ nouam & recentem recordationẽ, propter ecclesiæ suæ commodum euangelicæ prædicationi addere dignatus est: quibus aduersus omnem hu-

*De externa
actione &
huius fine
ac fructu.*

TRACTATUS

mani generis obliuionem in certum ueritatis testimonium ingens illud beneficium suum testari, noua subinde recordatione instaurare, et usq; ad mundi consummationē in firma & tenaci fidelium memoria retinere uult. Hinc factum est, ut priscis illis temporibus cœna Domini in ecclesia ueri corporis & sanguinis Christi Sacramentum uel Symbolum diceretur. At omne signum non sui ipsius, sed alterius rei, signum est. Quapropter in Domini cœna duæ distinctæ inter se partes consyderari debent, signum uidelicet & signatum. Signum tota illa externa & uisibilis actio est, in qua panis frangitur & manducatur, potus uero effunditur & bibitur. Signatum autem, Dominus Iesus est, uerus Deus & homo, caro & sanguis ipsius, passio quoque eiusdem, crux, mors, omne denique bonum, quod inde profectum est, utpote Dei gratia, peccatorum remissio & uita æterna. Et in hac equidem signi & signati analogia externæ actionis fructus & finis cernitur. Cum enim externa actio tessera uel *μνημόσυρον*, id est, signum sit memoriæ gratia institutum, fidelis non obscure conijcere potest, se non in hoc solummodo à Domino inuitatum esse, ut panem edat & uinum bibat, uel externæ actionis ritus peragat, sed propter præstantius quiddam & excellentius, ut nimirum fidem suam ueram in Christo exerceat. Fidelis ergo non signis affixus hæret, sed in rem signatam omnes suas meditationes & totam mentem dirigit. Ideoq; cum Dominus panem uinumq; accipit.

pit, & ait, Hoc est corpus meum, quod pro uobis traditur: Hic est sanguis meus, qui pro uobis effunditur, &c. fidelis omnes suas cogitationes & fidem in uerum Christi corpus & sanguinem collocat, qui semel pro peccatis nostris effusus est, nunc uero ipse ad dextram Dei confidet. Et hoc ipsum est, quod ueteres in actione hac, *S V R S V M C O R D A*, dixerunt. Quod si uero in pane Christi corpus quærere uoluerimus, iam, *D E O R S V M C O R D A*, dicendum erit.

Cum itaque fidelis panem Domini manibus suis accipit & frangit, illius facti memoriam refricat, quo Dominus in mortem traditus & pro fidelibus fractus, id est, occisus est: quod denique hi ipsi, qui panem frangunt, peccatis suis Dominicæ morti causam præbuerint, & quod ab ipsis quasi occisus sit. Fideles panem non in manibus modo retinent, nec eundem seponunt aliò, sed susceptum comedunt. Sic fidelium fides crucifixum Dei filium suscipit, & Dominum non modo passum esse credit, sed quod pro omnibus & singulis fidelibus passionem illam sustinuerit. Esu cibus recipitur, cibus autem in ipsum corpus manducantium commutatur eosq; cõforrat. Fide Christus uiuificus ille cibus recipitur. Christus per fidem fideli unitur, ut nimirum in ipso uiuat, & fidelis in Christo, similiter ad omnia bona opera eundem prouehit, confirmat, roborat, & in uitam æternam conseruat. Eodem modo uinum sicut

*Analogia
signi & signati.*

tim leuat & exhilarat hominem. Cum ergo fidelis Domini poculum accipit & bibit, fida & firma memoria eius beneficij magnitudinem consyderat, quo sanguis filij Dei, in cruce semel pro nobis effusus, à peccatis abluit, & animã ita saturat, ut post hac nulla sibi laboret: adde, quod fidelis interea sanguinis & uirtutis Christi operationem & fidei suæ fructum, pacem uidelicet, gaudium, & securitatem in spiritu sancto, sentit ac experitur.

*Externæ
actionis &
signorum
fructus.*

Et hac quidẽ ratione & modo externa illa actio & signum fidelium fidem exercet, testatur & ueritati quoq; testimonium fert, quod scilicet Christi participes simus, quod Christus in nobis sit, & nos in ipso, Christi mortem & insigne illud Dei beneficium in fideli memoria retinet, præterea animi deuotionem mouet, & ad rerum gestarum cœlestiumq; bonorum (quæ per fidem uere percipiuntur, & quorum nos participes reddimur, nec inani duntaxat cogitatione prosequimur) consyderationem excitat. Et sic quidem sacra hæc actio aliquo modo fidei succurrit & multam utilitatem affert, in hunc nimirum finem suum à Domino instituta: ut licet fideles in ipsa cœna nullo alio uiuifico cibo fruantur, quàm qui illis extra cœnam quoq; adest, nec alio fruendi modo qui cœnã peragunt utantur, q̃ quo & extra cœnam Christo frui solent (per fidẽ scilicet) externa tamẽ actio propterea nec uana, nec inanis, nec inutilis sit. Nostræ enim (ut modo exposuimus) infirmitati seruit, Christum se
totum

totum nobis impartire & nobis unitum esse testa-
 tur, & fidei quodammodo occasionem ad promo-
 uendum suppeditat. Et hæc quidem tesseræ ac me-
 moracula, nempe panis et uinum, illud ipsum sunt
 (ut supra meminimus) quod non fides modo spi-
 ritualiter, uerum etiam os fidelium corporaliter ex-
 cipit. Extra cœnam hanc Dominus morte sua fide-
 lem per fidem iustificat & saluat. In cœna hac idem
 ille Dominus fidelem morte sua per fidem iustifi-
 cat & saluat. Et sic quidem qui fidelis est utrobique
 eodem modo & eadem fidei uia ac ratione unum
 & eundem cibum, Christum uidelicet uerum Deum
 & hominem percipit, hoc uno addito discrimine,
 quod in cœna actio quoque exerceri, & signum iux-
 ta Christi præceptum non sine contestatione, gra-
 tiarum actione & promissione seu pactioe qua-
 dam (de qua paulò post dicitur) adhiberi consue-
 uit. Vnicus enim duntaxat Dominus est, unica sa-
 lus, unica uita, Christus nimirum: similiter unica
 quoque ad uitam perducens uia est, fides scilicet, nec
 alia fides, quam quæ Iesum Christum, uerum Deum
 & hominem pro peccatis nostris & incarnatum &
 mortuum esse credit. Hæc fides iustificat simul &
 uiuificat. Imò externa illa cœnæ actio uel admini-
 stratio, si ipsam nude consyderes, prorsus infrugife-
 ra est: cum fide autem & per fidem peracta & usur-
 pata, multum utilitatis & fructus affert. Da enim
 aliquem nulla prorsus fide præditum, & quanti
 ipsum hanc panis fractionem facturum putas? Ri-
 sus & lusus omne hoc illi esse uidebitur. Rursus

T R A C T A T V S

uero alium da, qui uera fide donatus est, quanto hic animi gaudio, quanto studio & alacritate ad cœnæ huius communionem festinabit? Et huius quidem generis exempla superius quoque audiui-
 mus, Cornelij nimirum, Centurionis & Eunuchi Æthiopsis, qui non sine insigni gaudio baptis-
 mum receperunt, licet iam ante totum Dominum & bona illius omnia in animabus suis per fidem possiderent. Nostra cœna igitur, quam in nostris ecclesijs à Domino traditam accepimus & uera fi-
 de exercemus, nequaquam rusticana quædam co-
 messatio est, in qua non nisi panem uoremus et ui-
 num hauriamus, quemadmodû Lutherus (qui os
 suum calumnijs & conuicijs assuefecit) plus satis
 impure loquens tale quidem calumniose & falso
 nobis impingit. Domini cœnam celebramus, idq̃
 eo modo & forma, qua illam nobis instituit. Cæte-
 rum plenius adhuc, quid porro hic docere solea-
 mus, declarabimus: ut uerus ille finis, in quem Do-
 mini cœna instituta est, plene & perfecte intelligi
 possit.

*De gratia-
 rum actio-
 ne in cœna
 Domini.*

Ipse Dominus, iuxta Pauli testimonium, sic in-
 quit: Quotiescunque panem hunc comederitis, &
 de poculo hoc biberitis, mortem Domini annun-
 ciate donec uenerit. Et horum quidem uerborum
 sensum legemq̃ secuti ineffabilem illam Dei boni-
 tatem, qui miseros nos peccatores per filij sui mor-
 tem ab æterna morte redemit, & æternæ uitæ hære-
 des constituit, summis laudibus & fideli gratiarum
 actione celebrare docemus. Nam & mortem Do-
 mini

mini annunciare aliud non est, q̄ illum laudare, celebrare & gratias agere: quo sensu & illud Petri dicitur, 1. Pet. 2. Vos autē gens sancta, populus qui in lucrum accessit, ut uirtutes prædicetis illius, qui è te nebris uos uocauit in admirabilē suam lucem. Primo enim & potissimo loco cœna *μνημόσυνον* et tessera, testimoniū deniq; est diuinæ, quæ erga nos exercita est, gratiæ, & nostræ redemptionis, quæ p̄ Christi mortem obuenit, instauration, ut supra dictū est. Deinde fidelis quoq; gratiarū actio est, qua peccata nostra ob mentis oculos reuocamus, Deo confitemur, & pro gratuita, quam nobis præstitit, peccatorum remissione illi gratias agimus. Et ob hunc finem causamue apud ueteres Eucharistiæ nomē accepit, quod gratiarū actionem significat. *Eucharistia*
Sacrificiū
item Christiani populi eandē cœnā dixerunt, non equidē, quod uerū Christi corpus & sanguis in cœna immolentur: sed preces, Dei laudes & gratiarū actio Christiani populi sacrificia sunt, quæ unā cū charitate, cōcordia & proprijs suis corporibus Deo patri offerre consueuerunt. Hebr. 13. Rom. 12.

Rursum, Paulus 1. Cor. 10. sic scribit: Poculū gratiarum actionis, quo gratias agimus, nōne communio sanguinis Christi est? Panis, quem frangimus, nōne communio corporis Christi est? Quoniam unus panis, unum corpus, multi (uel multitudine aut ipsa concio) sumus. Nam omnes ex eodem pane participamus, &c. Quibus uerbis demonstrare uult, Corinthijs nequaquam licere, ut idolis sacrificatas epulas accedant, & ex illis manducent,

*Comunio,
unio, confessio
et officij
conestatio
in cœna.*

& aliqua cum idolis & idololatriis communionē
 uel participatione utantur. Sacra enim hæc symbo-
 la uel Sacramenta omnes eos in unam concionem
 & populum unire & quasi incorporare, qui illis
 simul utantur & eorundē participēs fiant. Et quia
 Corinthij ex Domini cœna manducarint ac bibe-
 rint, ipsos quoque cum uniuersis fidelibus & ipso
 Christo in unum corpus coiuisse: nequaquam er-
 go illos decere, ut sacrificiorum (utpote Sacramen-
 torum gentilitiorū) participatione unū etiam cum
 dæmonijs & infidelibus corpus constituentur: &
 proinde panis fractionē & potū illum de poculo
 gratiarū actionis haustum, corporis & sanguinis
 Christi cōmunionē esse dicit, id est, eos qui panem
 frangunt & de poculo eucharistiæ bibunt, unū &
 idem corpus, unum & eundem populū & concio-
 nem Christi iam esse & fieri, Christi nimirum san-
 guine mūdatos & ut Christiana essent ecclesia pur-
 gatos: Huiusmodi sensum enim ipse Paulus nō ob-
 scure profert, cū addit: Quoniā multi, id est, nos ex
 quibus multitudo aut concio populi constat, unus
 panis et unum corpus sumus. Nos (inquit Paulus)
 unū corpus & unus panis sumus. Nos, inquit, &
 non panis & corpus Domini, unum sunt. Qua ra-
 tione uero & forma illud dicit? Ipse Paulus, decla-
 rat. Nam omnes ex eodē pane participamus. Ut er-
 go ex multis granis unus panis confit: ita omnes,
 qui ex uno pane in cœna manducant, unus panis,
 una concio, unum corpus, unus populus, tam in-
 ter sese inuicem, quàm cum Christo capite suo,
 fiunt:

fiunt: talis nimirum, qui Christo cohærere, omnes alios Deos, omnia idola & idolothya abnegare, solus Christi & ecclesiæ eius particeps esse, & sic cum Christo simul & omni fidelium cœtu unū & idem esse debet: quod ipsum idē apostolus euidentius multo in eadem epistola cap. 12. declarat. Et hic quidem uerborum Pauli sensus in sequentibus magis confirmatur & exprimitur, quæ tamen hoc loco breuitatis causa omittimus. Ex hac ergo D. Pauli traditione illud nos quoq; docere consueuimus, quod nimirum fideles in Domini cœna liberā & apertam fidei suæ confessionem prodant, & quod cum Christo simul cunctisq; fidelibus in unū corpus, in unā, inquā, sanctam societate ad uitæ sancti moniam & mutua Christi fideiū officia sese obstringant. Quam causam ueteres quoq; respicientes Christi cœnam Sacramentum, id est, iusiurandū & stipulationem quandā, non modo sacræ rei signum, dixerunt. Cōuiuas ergo cœnæ Dominicæ, ut fidei & charitatis officia tam Christo quàm fidelibus suis membris omnibus sedulo præstent ac seruent, studiose hortamur.

Sacramentum.

Et hæc quidem breuis nostræ doctrinæ summā *Summa.* est & declaratio, quā de Domini cōmemoratione & fine cœnæ, propter quæ illa ecclesiæ à Dño instituta est, tradimus: nempe quod hæc ideo sic fieri uoluerit, ut tam passionis quàm redemptionis nostræ firmam & recentē semper memoriā in ecclesia sua retineret, simul etiam gratiā suam & immensa dona nobis testimonio quodā cōfirmaret, & signo dato

TRACTATUS

adumbraret, quæ sola quidē fide percipi possunt, quam tamen ipse externa hac actione exercere solet. In hac quippe & per hanc fideles gratias agūt, Dei bonitatē in Christo laudant & celebrant, fidē suam testantur & confitentur, et in unū corpus atq; unā concionē sese aduniunt & obstringunt, in qua Domino fideliter cohærent, & proximo seruiunt.

*An natura
le Christi
corpus cor
poraliter
in cœna
præsens sit.*

Porro, non ignoramus quæ nā & qualis quæstio circa cœnæ negotiū hodie disputari soleat: An non uidelicet naturale etiā Christi corpus uere præsens in Domini cœna, cum pane simul porrectum & traditū nō spiritualiter modo per fidem, uerum etiam corporaliter ipso ore manducetur? Scimus præterea esse quosdā, qui omnē, utcunq; sanctā & diuinam, de Domini cœna doctrinā contemnunt & aspernantur, nisi illud ante omnia libere quis fateatur, hoc inquā quod Dñi panis ipsum quoq; naturale corpus sit. Nos uero quæstionem hanc & sententiā ad salutē non modo inutilē esse minusq; proficua, uerum etiam fideles mentes ut plurimū excruciare, uniuersum cœnæ negotium exacerbare & simplicem de fidei iustificatione doctrinā & plures alios scripturæ locos obscurare atq; inuoluerē, nostras ecclesias diligenter docemus. Dominus enim in Euangelio disertis uerbis sic ait: Exiui à patre, & ueni in mundū: iterum relinquo mundum, & uado ad patrem. Item: Posthac non ero in mundo, ipsi autē (discipuli scilicet) in mundo sunt: ego autem ad te uenio. Et, Veritatem dico uobis, expedit uobis ut abeam. Nam si non abiero, consolator

Ioan. 16.

Ioan. 17.

Ioan. 16.

Solator ille non ueniet. Si autem abiero, mittam illū
 ad uos. Cum itaq; uerba hæc omnia clara & dilu-
 cida sint, sed & corporalem corporis Christi in ter-
 ris hisce præsentia simpliciter abnegent, nō temere
 profecto nostræ fidei cōmissos absurdo illo de cor-
 porali corporis Christi præsentia & eius fructu do-
 gmate, nequaquā onerandos esse censemus. Caro
 illius semel in terris hisce p̄fuit, ut salutē scilicet no-
 strā oparetur, nunc eiusdē in terris hisce usus nullus
 est, nec etiā in terris hisce præsens est. In cælis resi-
 det, & ibi plurimū utilitatis affert, quemadmodū su-
 pra de Christi sacerdotio & regno disputatum est.
 Hęc omnia ipse Dominus locutus est, & se ueritatē
 loqui testatus est: quis ergo illum mendacij arguet?
 Idem ueritatis os illud quoq; pronunciat: Spiritus
 est qui uiuificat, Caro non prodest quicquam: non
 quod per omnia inutilis sit, sed quod comesta nihil
 fructus afferat. De sua enim carne ibi loquitur Do-
 minus: quæ cum corporaliter manducata nihil
 prodest, & spiritus sit qui uiuificat, multum certe ad-
 miranda est eorum temeritas, qui aduersus tam cla-
 ra & expressa Dei uerba docere audent, spiritualem
 corporis & sanguinis Christi manducationem &
 potum ad uitam non sufficere, nisi corporaliter
 quoque Dominus manducetur, & corporalem il-
 lam manducationem utilem esse uitamq; largiri
 contendunt. Hoc etenim dogma cum Domini do-
 ctrina *δις διὰ πᾶσιν* pugnat. Præterea, cum omnis
 scriptura hominem ex mera Dei gratia per Christū
 in sola fide iustificari doceat, nos contra hoc infal-

T R A C T A T V S

libile fidei & æternæ ueritatis fundamentum uel etiã præter hoc nec possumus nec uolumus docere, quod huiusmodi fides (quæ uidelicet Christum Iesum, uerum Deum & hominẽ, per mortem suam innocentem patrem suum nobis recõciliauisse credit) ad iustificationem, peccatorum remissionem et uitam æternam non satis sit, imò non plenissime sufficiat, nisi & Christi corpus corporaliter quoque ipso ore manducetur.

Quod si qui illud nimis tenuiter & cõtemptim dictum putarint, si uidelicet dicamus: Sola mors Christi peccata remittit, Sola fides iustificat, &c. abeant quæsumus isti homines & prophetas, imò ipsum Dominũ cum apostolis reprehendant, qui omnes nec aliter, nec quicquid ulterius de peccatorum remissione, de iustificatione & uitæ acquisitione docuerunt: interim uero corporalis huius manducationis qua naturale Christi corpus comedatur nullibi meminerunt. Quod si uero idẽ isti, per fidẽ & spiritualem manducationem non cõspicue nec magnifice satis eximium illud Dei donũ exprimi dixerint, quod Dominus in cœna sua ecclesiæ distribuit, sed nec ipsum fruitionis modũ, ut qui inefabilis sit, &c. nobis equidem uidetur amplis illis & magnificis uerbis nequaquã opus esse, ubi nullus horum fructus est. Ipse enim Dominus noster & apostoli ipsius eximium illud & præstantissimũ Dei munus ac donum satis dilucide & excellenter tam in cœna quàm extra hanc nobis exposuerunt. **Christus Iesus, Dei & Mariæ filius, eximium illud donum**

donum est, non in hunc finem à patre mundo traditus ut corporaliter illū manducemus, sed ut pro nobis mortem subiret, à peccatis expiaret, ac æternæ uitæ hæredes faceret. Quapropter si proprie loqui uelimus, ipsa peccatorū remissio, Dei per Christum amicitia & coniunctio ac uita æterna, uerum illud, finale & eximiū donū est: pretium uero quo illud redemptum & acquisitū est, mors Christi est: medium aut, per quod donū hoc recipitur & usurpatur, fides est ac fidelis hominis anima. Et hoc modo omnes apostoli docent, & negotiū hoc omne sufficienter & cōmode eloqui, & fideles idem illud non obscure capere potuerunt. In cœna uero idem illud per externam actionem amplius & uisibiliter figuratur & nō sine externo testimonio proponitur, quemadmodum supra annotatū est. Quid ergo ad simplicē huiusmodi & claram ueritatis sententiā, sublimibus hisce, amplis & obscuris uerbis atq; inauditis opus est? Cur non apostolorum simplicitate cōtenti esse discimus? Licet enim apostoli quoq; figuratis interdum & obscuris loquendi formulis utantur, eadem tamen ab ecclesiæ ministris exponi & explanari debent. Quomodo enim res non intellectæ humanā mentē instituere, cōfirmare & cōsolari poterunt? Sed & Augustinus eos grauius falli & errare & in anima quoq; damnū accipere dicit, qui figuratas locutiones crudo sensu et literaliter intelligant. Et lib. de doct. Christ. 4. cap. 8. prophetas simul & apostolos certas ob causas nunquā obscuris uerbis & locutionibus uti docet,

T R A C T A T V S

Interim tamen ecclesiæ ministros & scripturarum interpretes nequaquã ita loqui uult, aut ita sermones suos instituere, ut & ipsis nouo interprete opus sit, sed illos clarissime, simplicissime euidētissimeque loqui debere scribit, sic ut nemo non illorum sermonem & sententiam capiat. Non ergo, ait, expositores eorum ita loqui debent, tanquam se ipsi exponendos simili authoritate proponant: sed in omnibus sermonibus suis primitus ac maxime ut intelligantur elaborent, ea quantum possunt perspicuitate dicendi, ut aut multum tardus sit qui non intelligit, aut in rerum, quas explicare atque ostendere uolumus difficultate ac subtilitate, non in nostra locutione, sit causa, quò minus tardiùsue quod dicimus possit intelligi.

De uero & simplici sensu uerborum Domini, Hoc est corpus, etc. Alia hic obiectione nos oppugnat aduersarium turba. Dominus (inquiunt) in cœna accepit panem, ac dixit, Hoc est corpus meum: Similiter & poculum accepit, dicens, Hic est sanguis meus. Et hæc quidem uerba clara sunt & expressa, quibus demonstratur hunc Domini panem & poculum eiusdem uerum ac naturale corpus esse & sanguinem: & cum ipse hæc nos manducare iubeat & bibere, consequi omnino necesse est, quod uerum Christi corpus & uerus eiusdem sanguis ore quoque comedatur ac bibatur. Atqui obiectionem hanc diluere longe facillimum est, simulque irrefragabili demonstratione euincere, illos ipsos Christi uerbis huiusmodi sensum obtrudere & eiusdem uerbum à uero sensu & ingenio uolenter deflexum

xum torquere. Et primo quidem uetustissima illa catholicæ ecclesiæ regula uel lege nitimur, quæ monet, ne unicus aliquis scripturæ locus multis alijs opponatur, sed ut unicus ille iuxta plurimum uel multorum sensum & analogiam explicetur: item, quod nullus sensus secundum literam uerbis aliquibus tribui debeat, qui cum fidei articulis pugnet. Quot uero scripturæ loci unico oppositi sint, qui denique Christianæ fidei articuli cum corporali hac Christi in cœna præsentia pugnent, partim supra demonstratum est, partim in sequentibus manifestius demonstrabitur. Deinde certò constat, quod Dominus hoc loco Sacramentum, sanctam actionem uel *μνημόσυνον*, id est, monumentum rei gestæ instituat. In omnibus uero Sacramentis & memorialibus signis communi more illud fieri consuevit, ut signati nomen ipsi signo tribuatur: nec tamen ideo signum hoc ipsum est quod dicitur. Quia uero aliqua uel analogiâ uel similitudine ipsi signato respondet, ppter hanc solam signati nomen accipit. Sic circumcisio fœdus dicitur, cum reuera & proprie loquendo non nisi fœderis signum esset. Agnum illum paschalẽ cum tota eiusdem actione transitũ scriptura uocat, cum non nisi in transitus memoriam esset institutus. Sacrificia & eorundem immolationes peccata & peccatorum expiationes dicebãtur, interim tamẽ non proprie peccata erant, sed peccatorũ, ut Paulus inq̃t, *Hebr. 10c* memoria & similitudo. Interim nemo est qui aliquem falsò locutum esse accuset, si circumcisionem

TRACTATUS

fœdus, sacrificia ipsa peccata, &c. esse dixerit. Singuli uero ex ipsa locutionū proprietate, ex rerum similitudine & cōmuni omnium usu, quales nam locutiones & qualiter accipiendæ sint, intelligunt. Quod si quis apud ueteres illos huiusmodi ineptis & turbulētis clamoribus multa euincere & asserere uoluisset, Verba clara sunt & propria, Sacrificia ipsissima peccata sunt corporaliter, Vacca rufa peccatum est, & sacerdotes peccata populi comedunt, &c. Verba inquam hæc euentissima sunt, & expresse posita, &c. nemo certe illū audire dignatus fuisset, sed contentiosum & rixatorem esse omnes iudicassent. Imò, si uel hodie quispiam oriator, qui contentiosis clamoribus euincere uelit Christū petram esse corporalem, agnum, uitem, & omnia hæc corporaliter: eo quod scriptum est, Petra erat Christus, Christus est agnus ille dei, qui tollit peccatum mūdi, Ego sum uitis uera, &c. nemo equidē istiusmodi hominem æqua mente tulerit: interim nemo offenditur cum Christum in scripturis petram, agnum uel uitem nominari audit. Vident enim omnes, locutiones istiusmodi similitudinē aliquam in se complecti, quales innumeras tam in scripturis quàm quotidianis colloquijs deprehendere licet. Eodem itaq; modo fideles non obscure intelligunt, quo pacto panis & uinū Christi corpus ac sanguis, & è diuerso corpus & sanguis Christi panis & uinum sit, sacramentaliter scilicet, non corporaliter nec naturaliter.

*Locutiones
parabolis
ca.*

Porro quod nonnulli obijcere solent, istiusmodi

di

di locutiones, quarum supra meminimus, similitudinem exprimere, has uero, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus, nequaquam, &c. nullo certo & solido ueritatis fundamento nititur. Nam & Sacramētales locutiones similitudinem in se comprehendunt, cum uidelicet Sacramenta, nisi similitudinem aliquam rerum quarum Sacramenta sunt haberent (quemadmodum & D. Augustinus inquit) sacramenta non essent. Atqui istæ locutiones, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus, sacramentales sunt. Dominus enim hæc dicens, Sacramentum instituit. Similitudinem ergo aliquam in se comprehendunt, & iuxta hanc sacramentaliter exponi debent. Qua uero similitudine panis & uini corpus & sanguis Christi adumbretur, nō multo ante expositū est. Regulam ergo illam ecclesiæ uetustissimā, quæ signa propter similitudinem rei signatæ nomen accipere docet (cuius & Augustinus crebro meminit, & in Sacramentorum declaratione communiter uti consuevit) ex scripturis desumptam, nō priscis modo illis qui Christi tempora præcesserūt, uerum etiam apostolis cognitam & in usu fuisse, constat. Licet enim rebus multo uilioribus nonnunquam offensi sint, & declarationem aliquam à Domino postularint, hæc tamen dicente Domino, Hoc est corpus meum : &, Hic est sanguis, &c. nullam prorsus quæstionem mouisse leguntur. Sacramentum enim ipsis commendari & institui non obscure uidebant. Sacramentales autem locutiones ipsis nō nouæ nec inauditæ, sed no

TRACTATUS

tissimæ & communi usu expositæ erant. Ad hæc iam tunc quoq; paschalem agnum comederāt, qui & ipse transitus nomine uocabatur eodem modo, quo panis & uinum Christi corpus & sanguis dicebantur. Præterea ipsum Dominum corporaliter sibi assidere, ac panem uinumq; porrigere uidebāt. Vnde nulla amplius uel quæstione uel expositione opus erat. Sciebant etenim Dominum non nisi unicum, non duo (porrigens nimirū & porrectum) corpora habere. Vnicum ergo illud uerum Christi corpus unici illius ueri corporis signū uel tesseram porrigebat, quæ Sacramentali modo corpus Christi est. Quod ipsum D. Augustinus quoq; respexit, cum in Psalmi 33. enarratione sic ait: Dominus accepit in manus suas quod norunt fideles, & ipse se portabat quodammodo (sacramentaliter nimirū) cum diceret, Hoc est corpus meū, &c. Sed & illud non obscure sentiebant discipuli, quod ipsum dominum nequāquam corporaliter ore suo manducarent, sed panem ueri corporis signū uel tesseram, adeoq; ipsum dominū per fidem spiritualiter, non carnaliter. Accedit his quod antea (ut Ioan. 6. uideri licet) abūde satis instituti, quo pacto Christi carnem uere māducare, & sanguinem eius salubriter bibere deberent, & quod hæc corporaliter uel edere uel bibere nihil prodesset, non ignorabāt. Cum præterea multa experientia docti intelligerent Dominum suis nihil, quod inutile & superuacaneum est, instituere & commendare, intellexerunt utique uerba hæc, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus,

meus, & figurate dicta esse, & iuxta communē Sacramētorum rationem debere intelligi. Sed & quidam è ueterum numero Ioannem ideo nullam huius institutionis & uerborum istorum, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus, mentionē fecisse, quod antea cap. 6. abunde satis docuisset, quo pacto Christi corpus ac sanguinem uiliter manducare & bibere oporteat, spiritualiter nimirum, per fidem & cum fide.

Et licet multa & proluxa de uerbis istis, Hoc est corpus meum, contentio instituat, quomodo uidelicet apud tres euāgelistas simili euidētia & perspicuitate posita sint, nemo tamen negare potest ea quæ de poculo dicuntur, uerba, sic describi, ut citra expositionē illa præterire non liceat. Vt enim Mattheus & Marcus habent, Hic est sanguis meus: ita apud Lucam & Paulum legimus, Hoc poculū, nouum testamentū est in sanguine meo. Vbi nemo fidelium, quid nouum testamentum sit ignorat, perfecta nimirū quæ fidelibus cunctis contingit peccatorum remissio, quemadmodum Iere. 31. Heb. 8. & 10. est uidere. Hoc ipsum uero nec poculum est, nec quod isto cōtinetur. Interim tamen bene & uere testamentum dicitur, quemadmodū & aliàs que testamenti uel fœderis articulos continent tabulæ, & testamentum & fœdus uocantur. Sed nec poculum in Christi sanguine est. Vino autem, quod poculū ipsum continet, Christi sanguis in cruce effusus figuratur, & ceu testimonium quoddam illius proponitur, in quo & per quod nouum illud testa

Fraçtio panis.

mentum, perfecta uidelicet peccatorũ remissio, nõ
 bis legata, promissa, imò acquisita est. Et sancta il-
 la apostolica ecclesia, ut futuros errores cauere pos-
 set, Domini Cœnam non sacrosanctũ Christi cor-
 pus, sed fractionẽ panis uocauit, Acto. 2. 20. 1. Co-
 rinth. 10. Sed & Dominus potum hunc, nõ uinum
 solũmodo, uerum etiã uitis fructum uel genimen
 dixit. Paulus apostolus non sine accurata diligen-
 tia Domini panem ac potũ nominat, 1. Corin. 11.
 Præter hæc omnia nec ipsa corporis Christi in glo-
 ria ueritas, nec Christianæ fidei certitudo ferre aut
 admittere potest, ut uerba hæc, Hoc est corpus meũ,
 Hic est sanguis meus, corporaliter secundũ literam
 intelligantur. Sic enim Domini corpus omnibus
 ijs in locis uere & corporaliter præsens esse, & ipso
 ore manducari oporteret, in quibus Domini Cœ-
 na celebratur. Hoc autem nec uerũ est, nec unquam
 uerum esse poterit, nisi humanæ naturæ propria-
 tem cũ Eutyche exinanire uelimus, ut Christi cor-
 pus ita ubiq; esse dicatur, quemadmodũ diuinitas
 eius ubiq; est: quod tamen nullus unquam ortho-
 doxus doctor dicturus est. Eutychen enim (ut su-
 pra annotatũ est) propter hoc dogma uniuersæ ec-
 clesiæ consensus olim damnauit.

Et hæc quidem abunde satis euidenter demon-
 strãt, imò forti & irrefragabili testimonio euincũt,
 quod hæc Christi uerba, Hoc est corpus meũ, Hic
 est sanguis meus, Sacramentaliter exponi, & non
 corporaliter accipi debeant: & quod uerborũ isto-
 rum sensus nequaquam is sit, quod naturale illud
 Christi

Christi corpus corporaliter in Cœna præsens sit, et in hac tam à malis quàm à bonis ore manducetur. Præterea illud etiam constat, quod Domini uerbis priuato consilio contra simplicem istorum sensum aliquid addant & assuant, qui uerba hæc, Hoc est corpus meū, Hic est sanguis meus, simpliciter quidem pronūciant, mox uero addunt, naturaliter, uere, corporaliter, deffinitiuè, ineffabiliter, &c. Nostra uero horum declaratio, qua signa propter analogiam uel similitudinem signatarū rerum nomina accipere docemus, ex scripturis desumpta & uetustissima illa Sacramentorū expositio est, quæ à prima statim origine in ecclesia citra omnem contradictionem usurpata olim fuit.

Quapropter nostra hæc uerborum Christi, Hoc est corpus meū, Hic est sanguis meus, imò uniuersa nostra, quam de Domini Cœna hæctenus tradidimus, doctrina, non sacris scripturis modo & ueræ fidei, uerum etiam cōmuni illi, quam catholica sequitur ecclesia, doctrinæ conformis est: cuius ministri duas distinctas in Cœna Domini res semper agnouerunt, corpoream uidelicet ac uisibilem, alteram uero spiritualem, quæ non nisi intellectu percipi debeat. Corpoream & uisibilem, ipsum signum uel actionem externam nominant: spiritualem uero id, quod spiritu uel fideli mēte percipitur. Alioqui enim corpus Christi nequaquã spiritus est, nec in spiritum transiit (Verum enim corpus manet) spiritualia autem sunt, quæ ille uero suo corpore & sanguine fidelibus acquisiuit, peccatorū uidelicet

*Nostra de
Cœna Do-
mini doctri-
na ueteri in
ecclesia do-
ctrinæ con-
formis est.*

T R A C T A T V S

remissio & uita æterna. Præterea inter signum & signatum miro & diligenti studio fidelium ecclesia distinxit, simulq; euidenter & perspicue docuit, quomodo mentem à uisibili illo abstrahere, nec illi affigere, sed sursum in cælos per fidem attollere oporteat. Et iuxta hanc quidem sententiam D. Augustinus omnem suam de Domini Cœna doctrinã instituit. Atqui idem hic ceu coronã quẽdam & ueræ doctrinę, orthodoxę & incorruptę sententię quasi princeps ac eximium decus apud omnes fideles semper habitus est. In libris enim de Doctr. Christ. in Tractat. super Ioannem, in Epistolis & alibi diligenter docet, ne signum pro ipso signato accipiamus: & quod signis propter analogiam & similitudinem signati nomen tribuatur, nec tamen illud ipsum reuera esse, quod dicuntur: item quod Christi corpus ad Dexterã Dei in cælis certo loco contineatur, in terris hisce corporaliter non sit amplius, in Sacramento autem spiritualiter & sacramentaliter percipi solet: quod deniq; qui infidelis est, panem quidem Domini (quemadmodũ Iudas) non autem ipsum Dominum manducet. Cæterum hac de re fidelis ille & omni eruditione excellentissimus Christi minister D. Ioan. Oecolampadius P. M. libros aliquot cõscripsit & ædidit, in quibus clarissimis demonstrationibus euicit, quod & uetustissimi ecclesię doctores simplicem hanc, quam hætenus exposuimus, de Domini Cœna doctrinam tradiderint.

Præterea, sacrę scripturę sententia in huius articuli

culi tractatione apud Heluetios diligenti studio
 uentilata & inuestigata est. D. Ioan. Oecolampa-
 dius in eodem hoc contra D. Ioan. Eccium in Ba-
 densi disputatione publice disseruit, & ueritati nõ
 sine summa fide & eruditione testimonium tulit.
 Nec multo post Bernæ quoq; insignis sanè dispu- *Disputatio*
 ratio & uere Christianum colloquium institutum *Bernensis.*
 est, ad quod multi eruditissimi doctissimiq; uiri ex
 plurimis uere Christianis urbibus conuenerunt, et
 illic quidem sequens hæc propositio contra Ponti-
 ficis simul & Lutheri opinionem uere & orthodo-
 xe asserta est:

Christi corpus & sanguinem substantialiter &
 corporaliter in pane eucharistiæ percipi, nullo Bi-
 blicæ scripturæ testimonio euinci & demonstrari
 potest.

Et ab eo tempore, quo disputatio illa finita &
 transacta est, nemo prodijt, qui Christi corpus &
 sanguinem substantialiter & corporaliter in pane
 hoc suscipi, certis ac solidis sacræ scripturæ testimo-
 nijs euincere potuerit. Aeternæ igitur & inuictæ
 ueritati etiamnum innitimur, ut qui non super are-
 nam & humanam auctoritatem, sed æternum Dei
 uerbum ædificauerimus.

Et hæctenus quidem Domino Deo nostro ac
 ueritati æternæ confisi hac confessione nostra nos
 abunde satis demonstrauisse, declarasse & euicisse
 speramus: quod nimirum nostra hæc, quam de Do-
 mini Cæna tradere solemus, doctrina, uere Chri-
 stiana & orthodoxa, sacris scripturis, ueræ, uerustis

T R A C T A T V S

firmæ & indubitatæ fidei ac illi, quã catholica Christi ecclesia sequitur, doctrinæ conformis sit, quod deniq; omnem nostram fidem atq; doctrinam diuini uerbi autoritate à calumnijs omnibus asseruerimus, sic ut omnibus tandem notū sit, nos qui Tiguri sumus, & sanctos Christi fideles, qui Bernæ, Basileæ, & ubiuis gentium, tam intra quàm extra inclytæ Heluetiæ limites, doctrinæ, quam modo exposuimus, consentiunt & adhærent, Christianos ac uere fideles homines, non hæreticos esse, & quod nostræ ecclesiæ non hæreticæ sectæ, sed Christianæ ecclesię sint. Quod si quid in nostra hac Confessione uel obscurius uel ambiguum magis dictum est, nō inuiti omnibus qui illud postularint, quoad illud per nos fieri potest, omnem sententiã nostram clarius exponemus. Scripturę locos, è quibus confessio hæc nostra desumpta est, quibus deniq; fortissime nititur, ideo iuxta librorum & capitum distinctiones, ut quidam solent, non annotauimus, quod fideles scripturis sacris ita nunc assueuerunt, ut uel suopte ingenio, nihil hic per nos, uel præter, uel contra, uel extra scripturam sacram pronunciatum esse, facile animaduertere possint.

Lutheri

Lutheri de Cæna Domini doctrina nullo solido diuini uerbi uel orthodoxæ fidei fundamento nititur: seipsam subuertit, nec ueteris fidelium ecclesiæ doctrina est.

DOSTQVAM uero doctrinæ nostræ confessio hæctenus facta, & eadem illa ecclesiarum iudicio exposita est, è diuerso Lutheri quoq; fidem & doctrinam, non quidē per singula eius capita, sed de Cæna dūtaxat Domini, prout illā in ultima hac Confessione sua ipse testatus est, exponemus. Sola enim hæc tantum in se offendiculi continet, ut reliqua quoq; eiusdem & absurda & uana & offendiculi plena dicta, nequaquam congerere & coaceruare uoluerimus.

Et primo quidem de præsentia Domini in Cæna & præsentia modo, Lutherus in hac breui sua Confessione sic pronunciat: Docemus Christi corpus non localiter (ut stramen sacco continetur) in Sacramēto esse, sed definitiue, id est, certo adest, non ut in sacco stramen, corporaliter tamen & uere, quemadmodum in libello meo solidissime per me demonstratum est. Et hæc quidem Lutheri uerba sunt, qui alibi nostros eo nomine accusat, quod causam suam nutantem & uitiosam sarcire, & sutelis quibusdam illi consulere uoluerint. Quid uero est causam malam & nutantem sarcire, si Lutherus hoc loco causam suam plus satis miseram non sarcire studet, idq; tam absurdis rationibus, ut stramineos quoq; saccos & centones proferat, quos ni

*Lutheri de
præsentia
Christi in
Cæna doct
trina.*

mis inepte sarcit ac consuit, ut infœlix illa hominis
 in causa hac miseria & inopia manifestius conspi-
 ci queat? Christi corpus (inquit) non localiter, sic
 nimirum quasi certo loco circumscribatur, in Cœ-
 na est, uere tamen & corporaliter in Cœna est. Hic
 Christi cor- ergo consistas paulisper Christiane Lector, & di-
 pus non lo- ligenter expendas uelim, quàm probe hoc Luthe-
 caliter in ri dictum uel sibi ipsi, uel scripturis cōsentiat. Nam
 Cœna, & si uerum illud & naturale Christi corpus præsens
 tamen cor- est, haud dubie localiter quoque præsens est. Nec e-
 poraliter. nim fieri potest, ut uerum & naturale aliquod ho-
 minis corpus sit, quod loco suo, quo contineatur,
 careat. Nusquam enim esse (de corporibus hic no-
 bis sermo est) aliud non est quàm non esse. Et pro-
 prium humani corporis est, certo aliquo loco con-
 tineri. Vnde & diuus Augustinus ad Dardanum
 scribens, dixit: Spatia locorum tolle corporibus,
 nusquam erunt: & quia nusquam erunt, nec erunt.
 Dominus in euangelio ait, Hoc est corpus meum,
 sed mox addit, Quod pro uobis traditur. Atqui cor-
 pus illud locum suum habuit, in quo esset, & ubi-
 cunque corpus illud fuerit, ibi etiam localiter sit
 oportet. Quod si ergo in Cœna localiter non est,
 certe nec corporaliter adest, & Lutherus sibi ipsi cō-
 tradicens proprijs uerbis seipsum quoque menda-
 cij arguit. Quod enim ante C O R P O R A L I-
 TER dixit, nunc rursus negat, cum addit, N O N
 L O C A L I T E R. Si enim posterius hoc ue-
 rum est, prius illud uerum esse non poterit. Sed &
 idem corpus à mortuis quoque resuscitatum suum

⁂ ⁂, uel suum V B I & I B I, id est, locū suum certum, in quo esset, & eius proprietatem retinuit. Angelus enim mulieribus Dominū in sepulchro quærentibus dicebat, Iesum quæritis Nazarenum, crucifixum, Surrexit, NON EST HIC. Venite, uide-
te L O C V M, ubi positus erat. Ipse præcedit uos IN Galilæam, I B I illum uidebitis. Sed de his supra quoq; disputatum est. Quapropter si uel ipsum corpus Domini gloriosum aut clarificatū in Cœna esset, localiter tamen adesset, alioqui corporaliter adesse dici non posset.

Eiusdem generis est, quod Lutherus præsentia *Modus præsentia.* modum declarare uolens addit, Definitiuæ: quod non immerito Germanicis quoq; uerbis dicere debebat: sed id minus commode potest. Nec enim ab apostolis aut ex scriptis eorum illud didicit, sed ex miseris Sophistarum lacunis hausit, ad quas miser & infœlix homo (cum olim non infœliciter ab ijs liberatus esset) denuo confugere cogitur, ut uel aliquid quod dicat habeat, & simplicioris ingenij hominibus oculos perstringere possit. Quid obsecro hæc sibi uolunt: Christi corpus in Cœna est, non localiter, sed definitiuæ. Audiemus uero, quid nam de hoc in eo libro, quē hic citauit, disputer. In Confessione sua magna sic scribit: Secundo aliquid definitiuæ in loco esse dicitur, cum illud ipsum corpus non comprehensibiliter in loco est, nec loci in quo est finibus mensuratur, sed nunc quidem multum, mox uero parum loci occupare potest. Locus

quidem corporeus est & comprehensibilis, & iuxta longitudinem, latitudinem & altitudinem mensuratur: sed quod loco continetur, nō eandem cum loco suo longitudinis, latitudinis & altitudinis mensuram habet, imò longitudinem & latitudinem habet nullam. Et hoc modo angeli & spiritus in loco sunt. Iuxta eundem modum tota diabolorum legio unicum hominem occupat, Matthæi octauo. Iuxta eundem modum Christus quoque in pane est & esse potest, licet interim seipsum & comprehensibilem & uisibilem, ubicunq; uult, ostendere possit. Vt enim in obfignato illo monumento lapide & clausis foribus nullus uel motus uel mutatio fiebat, interim tamen corpus ipsius eodem in loco erat, ubi solidum saxum lignumque erat: Ita in Sacramento quoq; est, ubi panis & uinum est, sic tamen ut panis & uinum nullam in se se mutationem suscipiant, &c. Hæc egregia illa demonstratio est, Christiane Lector, quam Lutherus tanta cum gloriatione hic iactitat, qua tamen sententiam suam euertit potius quàm confirmet. Si enim modus ille Definitiuus Spirituum proprie est, & Christi corpus definitiue in Cœna est, illud equidem necessario sequi oportet, quod Christi corpus in spiritum iam transferit, quantitate sua quam prius habebat, prorsus amissa. Quod si autem hoc uerum est, quorsum hæc Christi uerba referenda erunt, Hoc est corpus meum, quod pro uobis traditur? Clarificatum equidem Christi & fidelium suorum

suorum corpus, spirituale corpus dicitur (ut supra annotatum est) non autem idcirco spiritus est, sed iuxta quantitatem quoque suam uerum corpus manet. Multo minus ergo de eodem corpore, tunc cum mortale adhuc fuit, cogitari potest, quod spiritus fuerit. Atqui de eodem illo Dominus loquitur, cum ait: Hoc est corpus meum, quod pro uobis traditur. Cum itaque Christi corpus nec in spiritum transferit, nec quantitate sua uel magnitudine careat, modus ille, iuxta quem spiritus in loco sunt, illi nequaquam competere potest: unde uel hic quoque posterius illud quod de modo definitiuo dicitur, prius quod de corporali praesentia dictum est, subuertit & confutat. Praeterea, etiamsi Christi corpus, iuxta eum modum in Cæna esset, quo spiritus & angeli in loco sunt, definitiue scilicet, nihilominus tamen non nisi uno in loco, non ubique simul esset. Nam & spiritus & angeli locos suos proprios habent, sic ut dum uno in loco sunt, nequaquam & alibi simul sunt, multo minus ubique sunt. Lutherus ergo hoc suo definitiuo modo nequaquam demonstrauit adhuc, quod Christi corpus corporaliter ubique sit, ubicunque per uniuersum Christiani nominis orbem Cæna celebrari solet, quod ipsum tamen se solidissimis rationibus demonstrauisse arbitratur. Quod si uero modum hunc definitiuum rursus deserere, interim tamen (ut uerum & naturale Christi corpus ubiq; locorum in Cæna esse demonstrare queat) dicere uoluerit, Christi hu-

T R A C T A T V S

manitatem perinde ut diuinitatem ipsius simul ubiq; esse, iam Catholicæ ecclesiæ sententia, qua Eutyche olim damnatus est, ipsi quoq; imminet, & eadem ipse damnatur. Et hic quidem ad propria sua scripta Lutherum ablegamus, monemusq; ut quid ab ipso quondam dictum sit, probe consyderet. Ad Marchionē enim scribens inter alia sic ait: Mallet equidem non modo omnium phanaticorum spirituum, sed & omnium Imperatorum, regum & principum sapientiam & leges contra me testimonium ferre, quàm uel unicum sanctæ catholicæ ecclesiæ iota aut apicem aduersus me proditum audire uel cernere. In fidei enim articulis, qui ab initio simul per uniuersum Christiani nominis orbem unanimi consensu recepti & seruati sunt, nequaquam, ut in Pontificijs & Cæsareis legibus uel alijs humanis uel patrum uel Conciliorum traditionibus, ludere conuenit, &c. Hæc Lutherus. Propius ergo nunc suum ipsius sinum inspiciat, Deo & ueritati det gloriam, & ne Catholicæ ecclesiæ sententia cum Eutyche damnetur, caueat.

Num Christi corpus lapidem ob signatū & clausas foras penetra uerit.

Porro loci, quos de ob signato sepulchri lapide & clausis foribus citauit, Lutheri sententiam nequaquam comprobant. Et nos quidem sic respondere poteramus: Dominus in Cæna ait, Hoc est corpus meum, quod pro uobis traditur: Loci uero isti supra citati de clarificato corpore dicti sunt. Sed omissis his sic respondemus. Vt in sepulchri lapide & clausis foribus Domini corpus contentum

&

& conclusum fuit, ita etiam in Cœna est. In lapide uero & ipsis foribus corporaliter non fuit: ergo nec in Cœna corporaliter est, Christi corpus enim in ipso sepulchri lapide aut foribus contentum fuisse, scriptura nusquam meminit. Angelum uero cœlitus descendisse, lapidem à sepulchro deuoluuisse, & super eundem confedissee tradit. Et lapidem hunc à sepulchro deuolutum mulieres inueniunt. Sed & Ioannes euangelista de clausis foribus, non ut miraculo quodam scribit, quasi uide licet duo corpora in uno & eodem loco simul fuerint, uel Christi corpus cum ipsis foribus fuerit unitum, sed fores (inquit) erant clausæ, eo quod discipuli, tunc in unum locum collecti, Iudæorum uim & tyrannidem pertimescerent, & cum fores clausæ essent, uenit Iesus. Nihil ergo hic dicitur, quod per clausas fores corpore suo penetrarit. At cum fores (inquis) clausæ essent, quo pacto per illas ingressus est? *Luc. 4.* Ridiculum. Quo pacto priusquam moreretur illorum manus effugit, qui ipsum de monte præcipitem daturi ducebant? An non angelos sibi ministrantes semper habuit? Vel, quo pacto è carcere liberati sunt discipuli, cum tamen *Act. 5.* crastino die fores clausas missi ministri inuenirent? Angelus fores reserauisse dicitur, & num idem ille Christo domino fores aperire non potuit? Vel num decet, ut uerum Christi corpus uere resuscitatū à mortuis per huiusmodi somnia Marcionico modo suspectum reddamus, quasi phan-

TRACTATUS

tasma potius, quam uerum corpus sit? Christi cor-
 pus à mortuis resuscitatum uerum corpus est, & ue-
 rum corpus manet, unà cum omnibus corporeis
 proprietatibus suis, ab omni tamen morbo aut in-
 firmitate liberum. Diuus Hieronymus ad Pamma-
 chium contra Ioannem Hierosolymitanum epi-
 scopum de erronea Origenis doctrina, quam hæ-
 reticam esse dicit, scribens, ipsum hoc modo do-
 cuisse tradit: Paulus inquit, Transfigurabit domi-
 nus corpus humilitatis nostræ, conforme corpori
 claritatis suæ gloriæ. Quando dixit, transfigura-
 bit, id est, μετασχηματίσει, membrorum quibus nunc
 utimur, diuersitas denegatur. Aliud nobis spiritua-
 le & æthereum promittitur: quod nec tactui subia-
 cer, nec oculis cernitur, nec pondere prægrauatur:
 & pro locorum in quibus futurū est uarietate mu-
 tabitur. Et paulò post hæc quoq; Origenis uerba
 citat: Nec uos, ò simplices, resurrectionis domini de-
 eipiat, quod latus & manus monstrauerit, in litto-
 re steterit, in itinere cum Cleopha ambulauerit, &
 carnes & ossa habere se dixerit. Illud corpus a-
 lijs pollet priuilegijs, quod de uiri semine & car-
 nis uoluptate non natum est. Comedit post resur-
 rectionem suam & bibit, & uestitus apparuit, tan-
 gendum se præbuit: ut dubitantibus apostolis fi-
 dem faceret resurrectionis. Sed tamen non dis-
 simulat naturam aerei corporis & spiritualis.
 Clausis enim ingreditur ostijs, & in fractione pa-
 nis ex oculis euanescit. Hæc omnia Origenis uer-
ba

ba sunt, quæ diuus Hieronymus ut catholicæ fidei contraria copiose simul & multis solidis demonstrationibus confutat, è contra autem non minus solide asserit, quod corpus à mortuis resuscitatum, uerum, uisibile, & tactui subiacens corpus, non phantasma nec spiritus sit. Quod uero clausis ingressus sit ostijs, diuinæ uirtutis opus fuisse tradit, qua & Petrus antea mortali suo corpore super aquas ambularit. Et multis demonstrat resuscitatum illud corpus non propterea spiritum, sed uerum corpus esse. Quapropter idem quod & ante dicimus: Si Christi corpus à mortuis excitatum, uerum corpus est, quod & formam & quantitatem & reliquas humani corporis proprietates (citra omnem tamen infirmitatem) seruat & retinet, si denique tactui subiacet, Lutherus certe horum locorum testimonijs nihil demonstrat, sed nec eo modo, quo spiritus in loco esse dicuntur, CHRISTI corpus in loco esse poterit, nisi fortè Lutherus contra catholicæ fidei orthodoxam sententiam Origenis dogma reducere & tueri uelit. Lutherum ergo suam illam ueri corporis Christi in cœna præsentiam & corporalis huius præsentiae modum nullis scripturæ sacræ locis approbauisse, sed Sophisticis quibusdam nugis (non localiter, sed definitiue) suum ipsius sermonem simul & sententiam subuertisse, constat. Huiusmodi ergo sententiam, nullo solidæ argumentationis funda-

mento nitentem nos nequaquam recipere uel admittere possumus.

Num boni
& mali ue-
rum Chri-
sti cor-
pus come-
dant.

Secundo loco Lutherus in ultima hac Cōfessio-
ne sua quo pacto & à quibus Domini corpus in
cœna manducetur, hoc modo docet: Domini pa-
nis uerum & naturale Christi corpus est, quod im-
pius. quoq; uel Iudas non minus ore suo, quàm Pe-
trus & omnes sancti, suscipit. Nos uero hoc do-
gma ipsius, ut uanum ita offendiculi plenum, non
immerito summopere abominamur. Quid enim
hinc aliud colligi potest, quàm quod Christi cor-
pus ore manducatum in corporis cibum conuer-
tatur? Ad manum sunt nobis clara & perspicua di-
uini uerbi testimonia, quibus Lutheri sententiam
oppugnamus. Dominus inquit: Quisquis carnem
meam comederit, & sanguinem biberit, habet ui-
tam æternam, & manet in me, et ego in ipso. Impij
in Christo non manent, nec Christus in illis, sed et
uitam habent nullam: Christi corpus ergo non
edunt. Scimus quid hoc loco Lutherus obijciat:
Magnum (inquit) inter sextum Ioan. cap. & ipsam
cœnam discrimen est. Illic enim spiritualis mandu-
catio absq; corporali describitur. In cœna aut spi-
ritualis māducatio est, sed solis fidelibus, interim ue-
ro corporalis q̄q; est, fidelibus simul & infidelibus
cōmunis, &c. (Nisi fortè per corporalē māducatio-
nem illā quæ sacramentaliter & externe fit intelli-
gat, quod ipsum tamē non fatetur.) Sed oīa hæc Lu-
theri nugæ sunt & somnia, quæ nullis diuini uerbi
testi-

testimonijs comprobare potest. Verba enim hæc, Hoc est corpus meum, ipsi neutiquam seruire, supra abunde satis comprobatum est. Sed & unicus duntaxat, iuxta quem Domini corpus uere manducatur, modus est, spiritualis nimirum per fidem. Quapropter infideles, quia fide carent, Christi corpus non manducant, nec in Christo manent, nec Christus in ipsis, & proinde uitam quoq; non habent. Vera illa, de qua hactenus diximus, corporis Christi manducatio semper prodest. Ipsa enim ueritas inquit, Qui me manducarit, uiuet. Nihil ergo quam effugia & contentiosæ contra ueritatem altercationes sunt, quicquid his contrarium affertur, Iudam uidelicet uerum corpus corporaliter manducare, sine fructu tamen, &c. Certum enim, solidum & æternū est, quod Dominus dixit, Qui me manducarit, uiuet. Et quisnam uita hac fructus maior & excellentior esse potest? Constat etiam impios Christi corpus eatenus duntaxat manducare, quatenus Dominicus ille panis Christi corpus nominari consueuit, sacramentaliter nimirum. Quapropter Paulus apostolus disertis uerbis inquit: Quisquis ederit panem hunc, aut biberit de poculo Domini indigne (en ut non iuxta Lutheri expositionem dicat, Qui corpus & sanguinem Christi indigne ederit & biberit, &c. hæc enim indigne, id est, sine fide nunquam manducari & bibi possunt) reus erit corporis et sanguinis Domini. At quomodo in nudo pane & uino, id est, in solo Sacramento, peccare quis potest? Non in Sacramentum mo-

Quomodo
impij cor-
pus Christi
edant.

do, sed in illud quoque, cuius Sacramentum est, in corpus uidelicet (ut Paulus inquit) & sanguinem Domini peccatur, non quidem quia hæc comedit, sed quia non per fidem comedit, & Dei donum aspernatus est. Qui fit enim, ut mortem meruisse dicatur, qui non ipsum principem, sed tabulas principis sigillo obsignatas in lutum abiectas conculcauit? Diffidentia ergo & incredulitas culpa illa est, quæ pœnam iure meretur. Et sic quidem sola incredulitas condemnationis causa est, quemadmodum & sola fides unicam salutis uiam ministrat. Alijs ergo hoc persuadere conetur Lutherus, ut nimirum uerum Christi corpus ab ipso Iuda quoque & infidelibus manducari credant. Nec enim ex scripturis, sed è Scholasticorum lacunis & Lombardo suo, qui multas ueterum sententias secus quam deceat in hac re adducit, illud didicit. Augustinus certe eos solummodo Christi corpus manducare & sanguinem eius bibere dicit, qui in ipso manent, & ille in ipsis: eos uero, in quibus Christus non manet, nec ipsi in Christo, corpus eius spiritualiter non manducare, licet corporis & sanguinis signum uel Sacramentum corporaliter ac uisibiliter edant & bibant. Non ergo, ut Lutherus, illos Christi corpus corporaliter, sed corporis sacramentum uel signum comedere, docet. Qui plura de his uidere uolet, Augustinum legat, Tractat. in Ioannem 26. & lib. de Ciuit. Dei 21. cap. 25. &c.

Iudas edit panem Domini, non panem Domini minimum.
Innocent. 3. de Sacram. alt. lib. 4. cap. 13. & 14.
 Num Christi corpus Tertio, Lutherus suam simul & pontificis doctrinam non nihil ornare & fucis quodam uendicare studet,

studet, sic dicens: Nec nos nec Papistæ tam crassi & ^{crasso mo-}
 stupidi sumus, nec etiam tam uesani & mente ca^{do mandu-}
 pri homines, qui Christum in Sacramento locali^{cerur.}
 ter esse sentiamus, & particulatim, ut lupo ouem,
 deuorandum, ac sanguinem eius, ut à uacca aquã,
 hauriendum esse arbitremur. Qui ab altari panem
 suscipit, non brachium à Domini corpore laniat,
 nec nasum ipsius morfu abscindit, sed totũ domini
 corpus accipit: similiter qui de poculo bibit, non
 guttam aliquam sanguinis ex Domini digito uel
 pede, sed totum eiusdem sanguinem haurit: quem
 admodum in Missa quoq; de sacrosancto Domini
 corpore olim inter alia cantatum est, Sumit unus,
 sumunt mille: quantum iste, tantum ille: nec sum-
 ptus absumitur. Nec enim dixit Dominus: En tibi
 hunc meum digitum Petre, istum deuora: & tu An-
 drea nasum tibi sumito, Ioannes uero has aures
 meas uorato, &c. En Christi fideles sanctissimi q̄
 pure, honorifice & modeste (si dijs placet) Lutherus:
 de Sacramentis disserat, quemadmodum in Enar-
 rationibus quoq; super Genesim cõscriptis baptis-
 mi aquam iuxta naturam suam perinde atq; eam
 esse scribit, quæ à uacca hauritur. Et hæc quidem il-
 lius tam fœde & absurde dicta omnibus arridere
 debent: Quod si nos istiusmodi locutionibus ute-
 remur, Deum immortalem, quibus eas exagitaret
 conuicijs? Tunc demum nos Sacramentorum ho-
 stes & prophanatores esse, ut qui nimis leuiter &
 fœde de ipsis disserere studeremus, uociferaturus
 esset. Errat uero Lutherus, si fanaticorum improbi-

TRACTATUS

tatem huiusmodi locutiones sibi extorquere dicit. Per se enim plus satis obscenus est, & alijs quoque tam fœde & obscene loquendi occasionem ministrat. Cum enim vulgus Lutheri de corporali ueri & naturalis corporis Christi præsentia & eiusdem māducatione corporea sententiã audit, quid aliud de hac uel dicere uel cogitare potest, quàm quod facere uel dicere solet, Christum nimirum corporaliter dentibus quoq; conterendum, & per os in uentrem demittendum esse? Lutherus enim omnes eos, qui Domini panem naturale Christi corpus esse, et in cœna corporaliter ipso ore quoq; manducari credere nolunt, damnat, nec nos de spiritali fidei māducatione, & de ea quæ sacramentalis est, disputantes audire dignatur. Hoc enim ipsi neququam sufficit, sed nimis tenue & abiectum uidetur, & corpoream omnino, quæ ore fiat, māducationem urget. Rursus uero, cum uerba ipsius iuxta proprium sensum accipiuntur, & spiritalis māducationis nulla amplius fit mentio, sed carnaliter ac corporaliter de hisce differitur, denuo furit, nec ferre potest ut de carnis māducatione quicquã dicatur, ut qui nec Capernaita nec Sarcophagus esse uelit. Et quid nam hæc sibi uolunt? Vel quis hominum quo pacto loquendum sit, & quomodo Christum manducare oporteat, intelligit? Misera me hercle & inaudita res est, aliquid disertis uerbis et expressis dixisse, nec tamen ut proprie accipiatur uelle permittere. Panis ipsum Christi corpus corporaliter et substantialiter dici & credi debet, interim idem ille panis essentialiter

liter & uere panis remanet. Mentiri & Christi uerba peruertere dicuntur, qui Christum eo modo panem dici docent, quo & agnus & petra & uitis nominatur. Et uerba hæc, Hoc est corpus meum, nec spiritali nec sacramentali, interim tamen nec crasso quoq; illo, sensu exponi debent. Quas enim hic, Deum immortalem, turbas contra eos Lutherus mouet, qui Deum impanatum uel aliud quidpiam huiusmodi dicere consueuerunt, interim tamen ipse quoq; panem Christi corpus, nec sacramentū modo aut sanctum corporis symbolum, sed ipsissimum & naturale Christi corpus corporaliter & uere esse clamitat, non sine noua & inaudita hæcenus intemperie uerbum illud, EST, EST, EST subinde ingeminans. Et in his nec in scriptura sacra, nec in ulla lingua aliquem Tropum unquam fuisse clamitat. Adhæc, Christi corpus in cœna non spiritaliter modo, sed corporaliter quoq; & ipso ore manducari sentiendum est, interim tamē Christi corpus in uentrē quoq; hominis per esum hunc demitti, dicere nephas est. Christi corpus quod in cruce pependit, corporaliter manducari debet, nec tamen quisquam hominū hic carnem & ossa manducari dicere, nemo etiam de his carnaliter, ut de rebus corporeis disputare debet, alioqui à Luthero asinus, porcus, crassus & impius Suermerus uel fanaticus non sine immani furore diceretur. Vos ergo hic pronunciare uolumus, ô Christi fideles, qualis nam hic modus & qualis hæc sententia sit. Haud dubie panis Domini artocreon quoddam uel pa

nis carneus erit, & hic quidem uel carneum quendam spiritum, uel spiritualement quendam carnem, uel neutrum ex his, sed medium quoddam esse oportet, quod nec caro nec spiritus, sed aliud quidpiam sit, quod nemo hominū quid nam sit explicare potest. Aliter certe de his sentire non possumus, quā quod Lutherus cum suæ partis hominibus mundum ita perstringere conetur, ut uidentibus oculis nihil uideat, & eam causam mundo non iam persuadere, sed obtrudere, in cuius tractatione ita impliciti sunt, ut nec ipsi, quid nam sit, intelligant.

Num Lutheri sententia adeo crasse accipi debeat.

Obijciunt hic quidam: Crassis quidem uerbis Lutherus utitur, interim uero non aliud dicere uult, quā quod fidelis quidem anima uerum Christi corpus uere per fidem manducet, os uero fidelis ueri corporis Sacramentum suscipiat, cui postea propter analogiam omne illud tribuatur, quod ueri corporis proprium est. His uero nos respondemus hoc modo: Audimus equidem amicam hanc Lutheranae sententiae complanationem, interim uero quid Lutherus quoque dicat, & quā clara & expressa ipsius uerba sint, non ignoramus. Sensum ergo non alium quā uerba præ se ferunt elicere possumus, in primis cum ea sit Lutheri morositas, ut nec semper nec ab omnibus uerba sua exponi uelit. Sed quorsum tanta uerborum copia & tam urbanis & splendidis expositionibus opus est? Quod si sensus alius non est, quā quod fidelis anima interna & spiritali manducatione

per

per fidem uerum Christi corpus, ipso ore autem eiusdem corporis Sacramentum uisibiliter man-
 duceatur: quin disertis & expressis uerbis negotium
 omne exponitur, ut à quouis eius ratio digne &
 plene possit intelligi? Si hæc quoque eius est senten-
 tia, non equidem decet ut Satanæ tradat Lutherus
 omnes eos, qui sententiam hanc sequi solent. Ad
 hæc, quorsum hæc tam crassa uerba pertinent? Pa-
 nis ipsum naturale corpus est corporaliter. Panis
 essentialiter panis est, simul tamen essentialiter
 quoque corpus Christi est, sic ut carneus panis non
 immerito dici possit. Dominus tactui non am-
 plius subiacet, nec illum unquam apprehendes,
 nisi seipsum tibi obstringat, & te ad peculiarem
 quandam mensam per uerbum suum inuitet. Hoc
 autem per ipsum fit, cum inquit, Hoc est corpus
 meum. Cum hoc comedis, corpus meum come-
 dis, aliàs uero nequaquam. Quam ob rem? Eò
 quod uerbo meo huc me affigere institui: ne hinc
 inde palpando me ubique locorum inuestigare
 cogaris. Hic enim præsens sum, &c. Hæc & alia
 huius generis & crasse & contra ueritatem dicta
 parumque sacramentaliter in Lutheri libris legun-
 tur. Et quid nam qui simplicioris ingenij sunt ho-
 mines aliud ex his colligere possunt, quam quod
 æque absurdum est. Ex absurdo absurdum sequi
 solet, Quod si minus ferre uolunt isti homines, sic
 ut decet de rebus hisce loquantur. Quàm diu enim
 simplices excruciare & hinc inde distrahere lubet,
 dum uidelicet nunc huc nunc illuc torquentur sin-

Fleisch
 b:or.

gula? Nunc Christi corpus corporaliter adest, & mox idē illud nō corporaliter adesse dicitur. Nunc per fidem spiritualiter manducatur, & mox illud quoq; nimis leue uidetur, & amplior quædā confessio requiritur. Quod si is dogmatis huius sensus est, quod totum illud naturale Christi corpus in cœna uere & corporaliter præsens sit & ore hominis manducetur (quemadmodum Lutheri uerba paulam testantur) crassas quoq; & absurdas, quæ ex doctrina sua plus satis absurda sequi solent locutiones æquanimiter & patienter ferat. Sed & nemo erit, qui absurdū hoc Lutheri dogma aliqua ueritatis specie uelare aut excusare queat, nec etiam diuini uerbi testimonio idem illud unquā asseret. Cum ueritate enim humanæ in Christo naturæ, quam in gloria quoque obtinet, & uera fide ex diametro pugnat.

*Quomodo
totus Chri-
stus à sin-
gulis fide-
libus possit
percipi.*

Qua ratione uero Lutherus absurdis istis confessionibus obsistere possit, ne ex sua ista corporali præsentia & mādicatione aliquo modo colligantur, ipse uiderit. Nos nequaquā docemus, quod qui Domini mensam accedunt, brachiū ex corpore Domini lanient, uel aliquod eiusdem membrum mordicus inuadant, sed et uerba huiusmodi, simul cum occasione ex qua illa oriri solent, cruda & absurda uehemēter abominamur: & diuina sic fauente gratia ipsam ueritatem secuti euidenter & perspicue demonstrare possumus, quo pacto totus Christus non diuisus, uerus Deus & homo, in fidelium cœna præsens sit, & ab iisdem manducari soleat. Vera fides,

fidēs, qua Dominus manducatur, totū Dominū, uerum Deum & hominem, non diuisum, cōprehendit, illi confidit, & se totam ipsius gratiæ & uoluntati cōmittit. Et totus ille Dominus Iesus Christus non unicum modo ipsius membrū aut portio, fideles in sui consortium clementer suscipit, iuuat, solatur, purificat, peccatorum remissionem confert, totus deniq; in fidelibus suis operatur & uiuit, sic tamen ut nihilominus humana natura in sua proprietate uel conditione inconfusa et inuiolata permaneat, nec ut illa quoque ibi præsens sit oportet, ubi auxilium hoc & Christi operatio sentitur. Possumus hic ut multa sic clara quoque & perspicua ex Euangelistarum scriptis exempla producere. Totus ille Christus, non diuisus, uerus Deus & homo, Centurionis famulo uere medetur, ut Matthæi s. cap. uidere licet. Idem ille non diuisus Christus Reguli filio opem fert, Ioan. 4. Atqui corpus Christi in loco suo manens neutrum ex istis corporaliter adiit. Vterque uero Domini uerbis fidem habens totum Dominum animo suo comprehensum possidebat. Quemadmodum tam in cœna, quàm extra hanc totus Dominus per fidem nobis unitur, & nos cum illo. Et ut nec Matthæus nec Ioannes indiuisam Christi personam idcirco scindere dici possunt, quod Christum neutrum ex ijs corporaliter accessisse, eundem uero illum, non alium, Christum utrique subuenisse testantur: Ita hic quoq; Christus nequaquam scinditur, dum uerum illius corpus iuxta humani cor-

TRACTATUS

poris naturam & proprietatem in cœlis uno in loco agere, eundem uero Christū, non alium, in cœna quoq; fideles suos pascere, solari, purgare, in illis uiuere & eosdem sibi unire docemus. Solis globus per circulum suum cœlestem motu suo fertur, & locum certum in illo occupat, interim tamen idem ille sol homines radiorum suorum splendore perfundit, exhilarat, & calore suo fouet, globō solari nunquam in terras hasce descēdente: Similiter & Christus corpore suo uero in cœlis, non in terris hisce, agit, nihilominus tamē idem ipse fideles exhilarat & conseruat. Et hoc quidem modo nō obscure docere possumus, ut totus Christus, non diuisus, suis adsit, & ut fideles singuli toto Christo, nec dilaniato nec in frustra dissecto fruantur. Et hanc quidem sententiam fideles quoq; intelligunt, ut pote quæ simplicissimæ ueritati & sibi ipsi per omnia conformis sit. Lutherus autem, suam illam sententiam nunquam ita explanare poterit, ut intelligant hoīes quo pacto naturale Christi corpus corporaliter ubiq; præsens sit, & ipso ore, incorruptibiliter tamen, manducetur. Iam olim enim effugiam quærere & fugam moliri cœpit: Cum uidelicet in primo statim congressu attonitus hæserit, quid diceret nesciens, neque adhuc aliud respondere potuerit, quàm, Dei hæc uerba sunt clara & perspicua, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus. His nitor, his credo, & doceo, quod Christi corpus in cœna uere & corporaliter manducetur & recipiatur. Qua ratione autem hoc fiat, & quomodo panem hoc

Lutherus
tenebris im
plicat suos,
& dogma-
tis sui ratio
nem non
nouit.

ne hoc corpus Domini contineatur, ipse nec scio nec scire deo: nec enim id nobis diuinitus iniunctum est, ut quo pacto panis noster Christi corpus fiat & sit, curiosius scrutemur. In tenebris & occlusis oculis hic ambulare cōuenit, &c. Hæc enim omnia Lutheri uerba sunt, quæ in libro contra fanaticos spiritus conscripto & in Confessione eius leguntur. Quàm solide uero & firmiter (si dijs placeat) Christi uerbis, Hoc est corpus meum, nitatur, supra abunde satis demonstratum est.

Et hoc quidem ultimū eius effugium non obscure arguit, ipsum ita implicitum harere, ut uani sui dogmatis nullam fide dignam rationem amplius reddere possit. Iuxta fidē quidem & spiritua-
lis manducationis sensum, qui per nos hætenus traditus est, ferri potest quod Aquinas cecinit, Sumit unus, sumunt mille, &c. Quàm minime autem ad humanæ naturæ ueritatem & proprietatem, corporalem quoque manducationem referri possit, nemo ignorat, nisi qui nec quicquam scire, nec fidei articulos expendere uoluerit.

Quarto, Lutherus in hoc suo de Sacramento *Lutherus* dogmate ad Papistarum partes transit, dicens: Sic *ad Papi-* Papistæ docent, & nos cum ipsis simul, &c. Et hic *stas trāsīt.* quidem satis mirari non possumus, Lutherum uel in his saltem ijs sese coniungere, in quorum caput tantum non tota conuictorum plaustra exonerat. Pontificem enim nec Deum nec Christum habere, ipsissimum diabolum, plenum hæreseum, infestissimum Christi hostem & uerum illum Anti-

T R A C T A T V S

christum esse dicit, qui seipsum Christianæ ecclesie caput, imò culum potius (cōdonate hoc nobis, ô fideles, quod tam fœda & spurca Lutheri uerba recitare cogimur) & podicem diaboli, per quẽ tanta Missarũ abominatio, tanta Monachorũ copia & omnis generis uitia in mundum cacata sint, constituerit. Et cum his iam copias iungit Lutherus, qui & nos non aliã ob causam persequi consueuerunt, quã quod Christum, non Pontificem, caput nostrum agnoscimus, & quod Christum solum cum uerbo suo amplexi doctrinam nostram non Romano, sed apostolico more (quemadmodum supra in Confessione nostra expositum est) ecclesijs tradimus. Quin. centies potius cremari uult Lutherus quàm ut in doctrina nobiscũ sentire uelit, eandem uero cum Pontificijs doctrinã sequi & tradere non dedignatur. Piorum ergo hic esto iudicium, quàm bona fide Lutherus agat, & num citra priuari affectus intemperiem ita furiat.

Porro hunc cum Pontificijs cōsensum haud dubie hac ratione excusare instituet, quod nõ ad Pontificem uel Pontificios trãseat, ut qui Pontificij hic sint, sed qui in hoc Sacramenti articulo ueterem & orthodoxam Christianæ ecclesie doctrinam retinuerint. Sacramentum enim non à Pontifice inuentum uel institutum esse, & nos idem necessario fateri oportere dicit, & in Papatu eam doctrinam traditam esse, quam & ipse adhuc retineat & ceu orthodoxam ueteris Christianæ ecclesie doctrinam, quæ ab annis iam 1700. durauerit, tradat: nempe, quod

pe, quod non digitus modo, sed totum Christi corpus, nec gutta duntaxat sanguinis è digito expressa, sed totus Christi sanguis in Sacramento accipitur, & quod Christi corpus in Sacramento non localiter, ut stramen in sacco est, sed definitiue fit. His uero nos ad hunc modum respondemus. Quod Lutherus se ita sentire & docere testatur, ut in Papatu doceri solitum fit, Papistis excutiendum relinquimus, num uidelicet modum illum definitiuum & alia Lutheri de hoc articulo dogmata admittere & boni consulere uelint. Nos equidem, omnes, *Papistica doctrina* qui uere Papistæ fuerint, palam dicturos credimus, Lutherum de Sacramento nequaquam cum *Lutheri de Sacramen-* ipsis sentire, nec ita de hoc docere, ut ecclesia in *to sententiã* Papatu credere & docere instituit. Lutherus enim *non fert.* in Confessione sua maiori sic ait: Non multum equidem contendo, an panis substantia maneat uel minus, quamuis panem manere cum Viucto sentiam. E contra cum Sophistis quoque sentio, quod & Christi corpus præsens adsit, & quod duæ distinctæ substantiæ una substantia esse possint. P. Lombardus aut in Sententijs distinct. 11. quosdam suo sæculo & antea quoque fuisse perhibet, qui & ipsi, panem quidem in sua substantia manere, nihilominus tamen uerum quoque Christi corpus adesse, senserint: contra hos uero species quidẽ panis & uini, non autem substantiam, manere concludit. Innocentius 3. de Sacram. alt. lib. 4. cap. 9. Lutheri quoque sententiam, sed non ut catholicã ecclesiæ doctrinã adducit, Innocentium sanctus ille.

(ut ipsi dicunt) doctor Thomas de Aquino sequitur, qui in 4. script. distinct. 22. Quæst. 1. eorum qui panem in Sacramento panem manere credunt, sententiam non inconuenientem modo, sed impossibilem quoq; & hæreticam esse tradit. Et huius quidem iudicij sui causas aliquot enumerat. Et quamuis Ioan. Scotus 4. script. distinct. 22. Quæst. 3. causas illas à Thoma citatas infirmiores esse demonstrat, ita tamen de Sacramentis sentiendum esse docet, quemadmodum S. Romana ecclesia sentiat & in Extra. de hæreticis, Ad abolend., traditum sit: quo in loco omnes isti damnantur, qui nõ per omnia credunt & docent, quemadmodum Romana ecclesia credere & docere consuevit. Nunc autem (inquit Scotus) tenet sancta Romana ecclesia panem transubstantiari in corpus, uinum in sanguinem, sicut manifeste habetur Extra. de summa trinitate & fide catholica. Firmiter. Consentit his & Gabriel Biel Lect. in Canon. Missæ 40. sic scribens: Quamuis expresse tradatur in scriptura, quod corpus Christi ueraciter sub speciebus panis continetur & à fidelibus sumitur, tamen quomodo ibi sit corpus Christi, an per conuersionem alicuius in ipsum, an sine conuersione incipiat esse corpus Christi cum pane, manentibus substantia & accidentibus panis, non inuenitur expressum in Canone Bibliæ. Vnde diuersæ fuerunt opiniones antiquitus, &c. Opinio autē ab oïbus doctorib. catholicis acceptatur, quod substantia panis non manet, sed realiter, ueraciter in substantiam corporis Christi conuertitur,

Decret.
lib. 5.

conuertitur , transubstantiatur uel commutatur. Et sic quidem unanimi ferè consensu Scholastici illi Theologi fatentur, articulum hunc in priscis illis *Ecclesia ar-
ticulum de
Sacramen-
to explanat
anno 1215.* fidei articulis nusquam uel exprimi uel inueniri, utpote nec in apostolorum, nec in Athanasij, nec in Nicenæ Synodi symbolo: ecclesiam uero hunc sub Innocētio 3. in Concilio Lateranensi recepisse testantur, quando & illud Symbolum æditum est, quod in Pontificio iure extat, Extra. de summa Trinitate & fide catholica. Firmiter. Præterea Viclephum in Constantiensi Concilio à Romana ecclesia ideo damnatū fuisse nemo ignorat, quod in Sacramento panis substantiam manere diceret, quem admodū & Lutherus docet, & palàm se cum Viclepho sentire faterur. His ergo causis moti Papiſtas Lutherum in sodalitiū suum, quod hic omnino ambire uidetur, recepturos esse sperare nō possumus, nec etiā illud Lutheri dictum approbabūt, quo in Papatu eandem sententiam traditam esse testatur, quam ipse etiam nunc teneat & tradat: nisi fortè illud duntaxat hic intelligi uelit, quod supra de totius & non per partes manducādi Christi modo & ratione dixit, quod ipsum tamen nemo ex nobis oppugnat.

Quid multis? Lutherus in hac re tam intricate et *Lutherus
sue senten-
tiæ incer-
tus est.* inconstanter agit & dicit omnia, ut qui aliquo iudicio præditi sunt, facile intelligant, quod ne ipse quidem plenam & solidam huius rei sententiā in animo suo conceperit. Panis substātiā in Cœna manere, nec in Christi corpus conuerti, nihilomi-

TRACTATUS

nus tamen eundem panem Christi corpus esse dicit, quod ipsum Pontificij nunquam admittent. Se enim (ut paulò ante annotatum est) non multum contendere dicit, num panis maneat uel minus. In certus ergo animi fluctuat, interim tamen panem manere fatetur. Deinde in eadem illa Confessione sua illud quoq; addit: Fanatici nõ minus quàm iuris Canonici glossa peccant, dum uidelicet Nicolaum Papam reprehendunt, quod Berēgarium ad eiusmodi Confessionem adegit, qua uerum Christi corpus dentibus conteri & confringi fateretur. Utinam omnes pontifices æque pie & Christiane egissent, ut Nicolaus hic cum Berengario in confessione sua egit. Omnino enim sentiendum est, quod qui hunc panem manducat, & morsu frangit, illud ipsum manducet, & morsu frangat, quod uerum & ipsissimū Christi corpus est, non nudum panem, ut Vuiclephus tradit, &c. Et hæc omnia Lutheri sunt. Berengarij palinodiã paulò post apponemus. Quis uero tam stupidus & hebes est, qui quàm parum sibijpsi Lutherus conueniat, non uidere possit. Nunc enim se cum Vuiclepho sentire fatetur, mox uero eiusdem sententiã reiicit. Quemadmodum & Pontificium quoq; se dici aliquãdo inique fert, interim tamen ipse (ut & hoc loco) pontificis gesta summis uehit laudibus, & quod ipsam rei substantiã attinet eandem cum Pontifice de Sacramento sententiam sequitur, unde merito certe panẽ in uniuersum negaret, & solis carnibus cum Pontifice uesceretur. Porro singuli Christi fideles,

les, quotquot uera ratione uti possunt iudicent, quanta in his Lutheri firmitas, constantia & certitudo sit, quàm constanter deniq; & tuto in hisce agat & disputet. Causa hæc certe nondum ita nobis arridere potest, ut huic confisi in Lutheri partes concedere uelimus.

Deinde nunquam in hoc fuimus, ut Sacramentum per se Papisticum esse contenderemus. *Non sacramentū, sed eius expositio papistica est.* Qui enim fieri potuisset, ut huiusmodi cogitatio in animum nobis incideret, cum ex Euāgelio probe edocti, & supra quoq; confessi simus, Dominum nostrum Iesum Christum Cœnæ huius primum authorem & fundatorem esse. Illud uero & olim diximus, & hodie quoq; testamur, quod nouū illud de ueri & naturalis corporis Christi in pane præsentia & eiusdē manducatione tam malis quàm bonis cōmuni dogma, non à Christo & apostolis ipsius traditū, sed à Pontifice & loquacibus suis Benedictini aliorūq; ordinū monachis plantatū, & ecclesijs obtrusum sit. Nimiū ergo hic sibi permittit Lutherus, sed & ueteri ac Catholice ecclesiæ uim facit & iniuriā: dum uidelicet suū illud & Pontificiū de Sacramento dogma per annos mille quingētos extēdere, & sanctæ catholicæ ecclesiæ obtrudere conatur. Deū immortalē, quā parū negotij ueteri illi et sanctissimæ ecclesiæ cū Lutheri cētonibus & sacco stramineo fuit, quæ Lutherus hic nunquā nō (serio an ioco, nōdū nobis satis cōstat) declaratiōis causa infarcire & pferre solet? Quàm procul ab istiusmodi loquēdi formulis abfuit, quibus ille Christi corpus nō

localiter sed definitiue in Cœna esse clamat. Nec modo à uerbis istiusmodi abstinuit, sed à sensu quæ, quæ Luth. per hæc euincere conat, fuit alienissima. Præterea paulò ante ex Scholasticæ theologiæ authoribus annotatū est, quid nam isti de Pontificis dogmate pronuncient, quo ille panem iam nō panem amplius manere, sed in uerum Christi corpus conuerti tradit, quod uidelicet dogma hoc ut nouum ita recens & nuper inuentum sit.

Porro, ut uniuersum causæ huius negotium, & quo pacto Roma. pontifices suum illud de Sacramento dogma mūdo obruserint, plenius intelligi possit, primo loco Nicolai Papæ sententiã, (quam Lutherus tantopere laudat & tuetur) quam & Berengarius fateri coactus est, è Canonico iure apponere instituiamus: è qua postea quid paulatim subsecutum sit, facile animaduertere licebit. Palinodia ergo Berengarij de Consec. dist. 2. Can. Ego. talis extat: EGO Berēgarius, indignus S. Mauritiij Andegauenfis ecclesiæ diaconus, cognoscens uerã catholicam & apostolicam fidem, anathematizo omnem hæresim, præcipue eam de qua hæctenus infamatus fui, quæ astruere conatur panem & uinum, quæ in altari ponuntur post consecrationē, solum modo sacramentum, & non uerum corpus & sanguinē Domini nostri Iesu Christi esse, & non posse sensualiter, nisi in solo Sacramento, manibus sacerdotū tractari uel frangi, aut fidelium dentibus atteri. Cōsentio autem S. Romanæ ecclesiæ & apostolicæ sedi, & ore & corde profiteor de sacramētis dominicæ

*Palinodia
Berengarij
& Papæ
de Cœna
domini sen-
tentia.*

dominicæ mensæ fidem me tenere eandem, quam dominus & uenerabilis Papa Nicolaus & hæc sancta Synodus autoritate euangelica & apostolica tenendam tradidit mihiq; firmavit, Panem scilicet & uinum, quæ in altari ponuntur, post consecrationem non solum sacramentum, sed etiam uerum corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse, & sensualiter non modo Sacramentum, sed in ueritate manibus sacerdotum tractari, frangi, fidelium dentibus atteri, &c. En hæc Christiana illa Nicolai Papæ doctrina est, hoc tam egregium eiusdem facinus, quod Lutherus tantopere approbat, hæc deniq; pontificia simul & Lutherana de Dominica Cæna fides est.

Quæ uero & qualis de Domini Cæna in ueteri ecclesia à prima statim origine doctrina tradita sit, superius in Cõfessione nostra expositum est. Contra hæc uero Romana ecclesia nouam opinionem ab omni Sacramentorum sensu alienissimam profert, & eandem illam & uiolenter & impudenter catholicæ ecclesiæ obtrudit. Vbi tamen quotquot sunt fideles animæ certo norunt, & manifestè deprehendere possunt, falsum esse, quod Papa tradit, et quod Berægarius fateri cogitur. Quem enim sacerdotem dabimus, cuius manus, non modo Sacramentum corporis Christi, sed uerum & ipsissimum Christi corpus sensualiter tractauerit? Cuius etiam hominis os uerum Christi corpus sensualiter, nõ modo corporis Sacramentum accepit, & dentibus contriuit? Hæc sanè tam falsa sunt, ac si quis tenebras lu-

cem, uel lucē tenebras esse dixerit. Interim tñ Rom. illud Concilium ex Italicis Monachis & sacerdotibus collectum, tam euidentis & apertū mendacium non modo pro ueritate agnoscere, sed apostolicæ ueritatis loco catholicæ ecclesiæ credendū & confitendum obtrudere, non pudet. Atqui ipse Lombardus & eiusdem interpretes causa hac nimium impliciti totis uiribus lassatis, nouas dicendi formulas neētunt, quibus se quidem extricare student, interim uero seipsos magis atq; magis implicant, & se incertos animi in causa hac & hærere & uictos suffocatosq; esse palam arguunt. Concilium enim hoc, ipsum Christi corpus non Sacramentū modo uel signum corporis, frāgi diserte fatetur. Lombardus crassum hoc & absurdū mendacium non nihil uelare & excusare studēs, Corpus Christi (inquit) frangitur, uere quidem, sed in sacramento tantum. Iam ergo uidete, o Christi fideles, q̄ egregie, scilicet, isti homines inter sese conueniant, & ut mendacium sibi ipsi pugnās seipsum quoq; euertat. Concilium hoc celebratum fuisse legitur, anno à nato Christo 1053. Atqui non dubium est, quin plures è doctorum numero longe aliter loqui uoluissent, nisi metu territi ueritatem eloqui timuissent. Hoc enim multorum implicita & nimis anxia scripta non obscure testantur, &c.

Berengarij de Cæna Domini fides & sententia. Cæterum, ut quæ nam Berengarij ante Conciliū hoc fides & doctrina fuerit, omnes intelligant, illam quoq; huc ascribemus: In hūc enim modum scripsit & docuit: Sacrificium ecclesiæ (sic enim eucharistiam

eucharistiam uocat) duobus constat, duobus cōfit, uisibili scilicet & inuisibili, sacramento & re sacramenti: quæ tamen res, id est Christi corpus, si esset præ oculis, uisibilis esset, sed eleuata in cœlum, sedensq; ad dexteram patris usq; ad tempora restitutionis omnium (quod scribit Christi apostolus Petrus) cœlo deuocari non poterit. Siquidem Christi persona constat Deo & homine: sacramentū uero dominicæ mensæ pane & uino constat, quæ consecrata non mutantur, sed in substantijs suis permanent, similitudinem habentia cum rebus, quarum sacramenta existūt. Hæc omnia Berengarij sunt, & summam doctrinæ ipsius cōtinent, quã abnegare & papistico more de Cœna differere coactus est. Magna fuit Berengarij huius apud Gallos & Germanos tam propter uitæ innocentiã q̄ propter eruditionē singularem celebritas & gloria, quamuis circa agnitæ ueritatis negotium plus satis mollem & infirmū se præbuerit. At qualiacūq; hæc sint, certo tamen constat in hac Berengarij sententia nihil dici, quod non prius dixerit scriptura, & ipse ecclesiæ doct̄or Augustinus scripserit.

Et eo quidem tempore demum, nouę illæ & inauditę cōtentiones atq; disputationes de Sacramento exortæ sunt, quæ ab apostolis nunq̄ uel traditæ uel usurpatę, imò à Christi fidelibus in ueteri ecclesia nunq̄ admittæ uel agnitę sunt, nūc aut̄ hoc plus satis afflicto sæculo ex contentioso philosophię et rixatricis sophisticæ spineto haustæ non sine graui ecclesiarum infortunio, & simplicium multorum

Quando circa Domini Cœnam disputari coepit.

offendiculo, perniciosoꝝ Turcarum & Iudæoꝝ
 rum scandalo receptæ sunt. Nouas, enim istius mo-
 di de Sacramēto locutiones nulli ex apostolorum
 numero, sed immūdæ illæ sophistarum scholæ ac-
 ceptas ferre possumus. Ex hac enim habemus, Acci-
 dentia sine subiecto, transubstātiationem, species,
 substantialem & realem præsentiam, attamen non
 localem, non quātitatiuam nec qualitatiuam, non
 circumscriptiuam, sed definitiuam, ubiuitatem,
 & quicquid præterea huius generis obscurum &
 contentiosum est, sine quibus omnibus primitiua
 sanctorū ecclesia usq; in hæc tempora securo pace,
 sancta & aperta simplicitate consistere potuit, & in
 posterum quoq; post agnitam ueritatem consistere
 posset, nisi quorundam improbitas contētionibus
 magis, quàm pace, delectaretur.

*Ecclesia à
 monachis
 gubernata.*

Eodem tempore Romanā sedem & ecclesiam
 ubiq; locorum Monachi Benedictini ferè ordinis
 sectatores gubernabant. Monachus erat Lanfran-
 cus, qui præ cæteris Berengarium oppugnauit, &
 libros qui etiamnum extant, ea de re conscripsit. Si-
 militer & Leonem 9. Papam, qui primus cōtra Be-
 rengarium pugnam moliri cœpit, & eiusdem Car-
 dinalem Humbertum, qui postea sedente Nicolao
 Papa Concilij iussu palinodiam & confessionem,
 cuius supra meminimus, Berengario præscripsit,
 Burgundos monachos fuisse legimus: quibus & il-
 lud mali accessit, quod ab alio quoq; mire astuto
 & audaci monacho, Hildebrando Cluniacēsi (quī
 & ipse postea Papa creatus Gregorij septimi no-
 men

men accepit) regeantur. Gregorium hunc (licet illum quorundam historiæ à monachis & suæ partis hominibus conscriptæ magnis laudibus extollant) non postremum inter sceleratissimos pontifices fuisse constat. Extat adhuc uita eius per Benonem Cardinalem conscripta unà cum multorum aliorum Chronicis, qui illum diabolo addictū, necromantiæ & omnis impietatis deuoto animo studiosum fuisse, & per ueneficia ac multiplicē latrociniorum crudelitatem Romanam sedem occupauisse testantur. Præterea nullum unquam Pontificem maiores hoc motus & periculosiora tempora dedisse, plures historici docent. Heinrichum quartum Imp. Germanum, sanctissimum & integerrimum principem pertinaciter oppugnauit, sic ut aduersus illum & Imperij principes, & episcopos, & Abbates cum monachis, & plures imò plerosq; è doctorum numero, imò Imperatorię ditioni subiectos homines commoueret, & immania bella ac incredibiles sanguinis effusiones ubiq; excitaret. Huius opus est, quod in Gallijs simul & Germania matrimonij usum (ut Paulus olim prædixerat) ecclesiarū ministris eripuit. Eiusdem opus est Romanum illud Concilium, quod ubi ex suæ partis sacerdotibus & monachis ex Italia undequaq; collectis congregauisset, ueterē & simplicem ecclesię ^{1079.} de Cœna Domini doctrinam cum Berengario damnauit, & nouū illud dogma, sub Leone 9. & Nicolao 2. traditum, confirmauit.

Ab eo tempore pontificium illud dogma, quo *Pontificiū*

T R A C T A T V S

de Sacra- mento dog- ma quomo- do inuectū sit. Sacramentum uel signum, id est, panem & uinum post consecrationis uerba, non iam panem & uinum amplius, sed ipsissimū Domini corpus & sanguinem esse traditur, magis atq; magis inualuit. Successerunt enim prioribus istis Benedictini alii quot, & aliorum ordinū professores monachi, eruditionis & sanctimonix titulo insignes, qui antecessorum suorum doctrinā ac fidem de Sacramento traditam tam scriptis quàm publicis concionibus omnibus inculcare & obtrudere satagebant. Fuerunt inter hos non infimo loco Hugones cum Gratiano multijugæ lectionis homine, qui Decretorum librum congeffit. Iunxerunt se his doctores quidam Parisienses, & inter hos clarissimi Lotharius & Petrus Lombardus. Lotharium postea Pontificem factum, Innocentium 3. dixere. Hic Concilium Romæ indixit, quod Lateranense uocant, in quo Symbolum æditū, & pro fidei articulo receptum est, quod panis & uini in Sacramento substantia mutari, & iam uera Christi caro & sanguis esse credi debeat, ut paulò ante narrauimus. Concilium hoc anno 1215. habitū fuisse legimus. Lombardus uero Parisiēsis episcopus factus est, & communi ferè nomine Magister Sententiarum dicitur: eo quod è scripturæ sententijs, maxime tamen è patrum scriptis, libros quatuor de fide & Christiana doctrina collegit, quorū postea monachi & sacerdotes studiosi, omnem ferè suam doctrinā & conciones omnes inde desumpserunt.

Aedicula Sacramentaria.

Anno autem Domini circiter 1226. Honorius
 Papa,

Papa, insignis monachorum patriarcha, Sacramentum honorifice & studiose asseruandū esse statuit. Vnde primam suam originem habēt Ciboria uel ædiculæ, in quibus Sacramentum postea asseruari solitum fuit. Eodem tempore & Mendicantium ordines, & inquietorū garrulorumq; monachorū turba oriri cœpit, qui per uniuersum Christiani nominis orbem pontificiam doctrinā diffundere, & Romanæ sedi, non sine graui orthodoxæ, simplicis & apostolicæ doctrinæ sanctæq; ecclesiæ detrimēto, fideliter seruire studuerunt. Nec multo post Urbanus 4. monachus Cisterciensis Romanam sedem occupans, Corporis Christi festum instituit. Contulit huc opem suam Thomas de Aquino, cui eam ob causam Dominicani monachi columbam humero infidētem, & calicem cum hostia appingere consueuerunt. Et tunc temporis hæc Lutheri cantilena primum cani cœpit: Sumit unus, sumunt mille: quantum iste, tantū ille: nec sumptus absumitur.

Hic uero diligentius paulò considerent uere fideles animæ, qua causa factum sit, ut Christiana ecclesia annis circiter 1200. ædiculis istis Sacramentarijs & Festo corporis Christi caruerit. Festum enim hoc à Pontifice demum, circa annum Domini 1264. institutum esse constat. Hoc certe irrefragabile quoddam τεκμήριον & signum est, quo ueterem & apostolicam sanctorum ecclesiam de Cœna Domini uel corporis & sanguinis Sacramento nequaquam ita sensisse colligi potest, quemadmodum hodie noua illa Romana ecclesia omnes alias

*Festū Corp
poris Christi.*

T R A C T A T V S

*De adora-
tione Sacra-
menti.*

ecclesias sentire & docere uult. Sed & hoc loco (ut multis alijs) Lutherus & se & doctrinam suam su-
 spectam reddit, utpote de qua nec ipse quicquam
 certi pronunciare, & proinde nec nos illi satis con-
 fidere possumus. In Papistas enim suos propter fe-
 stum hoc dire & grauius inuehit, nec libere cum
 ipsis fatetur, quod Sacramentum adorari debeat.
 Quid uero? Panis uerum & naturale Christi cor-
 pus est, & in Cœna uere & corporaliter (ut Papa et
 Lutherus docent) Christus præsens est: cur ergo
 Dominus illic adorari non debet, ubi illum præ-
 sentem esse dicitis? Quã ob rem illud adorare pro-
 hibebimur, quod non sacramentaliter modo, sed
 corporaliter quoq; corpus Christi est? Thomas ue-
 rum Christi corpus, à mortuis excitatum, contre-
 ctat, ac in genua prouolutus adorat, dicens: Deus
 meus & Dominus meus. Discipuli Dominũ tam
 ante quàm post ascensionem eius adorant. Matth.
 28. Acto, 1. Et Dominus apud Ioannem cap. 9. cæ-
 co inquit: Credis in filium Dei? Et respondit illi, di-
 cens: Domine, quis est, ut credam in illum? Et dixit
 ei Iesus: Et uidisti eum, & qui loquitur tecum, ipse
 est. Et ille ait: Credo Domine: & adorauit eum.
 Quod si Domini panem naturale Christi corpus
 reuera esse doceremus, cum Papistis certe fideliter
 quoq; essemus adoraturi. Nunc uero, cum sacro-
 sanctum ueri corporis symbolum hoc esse agno-
 scamus, eius nimirum corporis, quod nec pane nec
 Sacramentaria ædicula cõtinetur, sed in cœlis con-
 fidet, mentem & oculos nostros in cœlum attolli-
mus,

mus, & illic Dominum nostrum Iesum Christum, uerum Deum & hominem adoramus, iuxta Paulum uidelicet, qui ait: Si resurrexistis unà cum Christo, superna quærite, ubi Christus est ad dexteram Dei sedens. Coloss. 3. cap.

Cæterum ad institutū reuersi narrationem eam *Confessio* absoluemus, qua ut Pontificis de Sacramento dog *auricula-* ma introductum, & mundo obtrusum sit, docetur, *ris.*

Plurimum autem hic effecit auricularis Confessio, quæ tum quoq; Pontificum decretis instituta & in iuncta erat, cum tamen per annos mille in ueteri sanctorum ecclesia nequaquam hic eius uel usus uel institutio antea fuisset. Huius prætextu tam sacerdotes quàm monachi hominum corda altissime scrutari, & multa, quæ uix fidem inueniant, efficere potuerunt. In primis autem hæc de corpore Christi opinio multorum animis nõ sine tristi miserorum carnificina inter cõfessionem hanc inculcata est: donec eò rem perduxere astutissimi nequã, ut licet fidem huiusmodi nullam in animis suis homines sentirèt, eandem tamen cum reliquis fidem profiterentur, & si quæ cogitationes huic aduersæ animo oboriri inciperent, illarum meditationi quæ minimum intenti, illis locum non darèt aliquem. Quod quid aliud erat, quàm ueritati & diuinæ reuelationi uiam præcludere? Vnde fiebat, ut miseri homines graui animorum dolore compuncti tristissima quoq; conscientiarum carnificina, sine omni fructu Sacramentum perciperent, & multi non sine ingenti mœrore, hoc unicū uotum suum esse

TRACTATUS

faterentur, ut si hæc Sacramenti fruitio nihil emolumenti uel fructus, saltem nihil quoque periculi & nocumenti illis afferret. Huiusmodi uero doloribus sanctorum in primis animos exagitados fuisse, omnes quotquot per uniuersum Christianorum orbem sunt fideles animi testabuntur. Furiat & ferociat, ut uolet, cum Rom. pontifice Lutherus insolens, ueritatis tamen spiritus qui in ecclesia est, & unanime fidelium animorum testimonium maius est & excellentius, quam ut sua ferocia & insolentia quicquam nobis extorquere possint.

*Miracula
circa Sa:
cramentum
ædita.*

Accesserunt his infinita & noua indies, quæ circa corpus illud dominicum in Papatu euenerunt, miracula. Quid enim hic uerbis opus est? Nota sunt miracula hæc in uniuerso terrarum orbe. Simul autem & illud certo constat, quod ne unum quidem miraculorum huiusmodi in primitiua ecclesia æditum sit. Vnde ex eorum haud dubie numero sunt, quæ Iesus Christus fidelis Dominus & redemptor noster nos cauere diligenter iubet, dicens: Surgent enim pseudochristi & pseudoprophetae, & dabunt signa magna & prodigia, ita ut in errorem inducantur, si fieri possit, etiam electi. Ecce prædixi uobis. Si ergo dixerint uobis, Ecce in deserto est, nolite exire: Ecce *ἐν τοῖς ταμείοις*, in claustris, in penetralibus, nolite credere. Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & apparet usque in Occidentem: ita erit aduentus filij hominis, &c. Matthæi 24. Et Paulus efficaciam illusionis, id est, signa ad illudendum efficacia euentura dicit, ut puniantur omnes, qui

*Christus
nec hic, nec
illic, &c.*

ueritati

ueritati certæ & euidenti credere noluerunt. Quapropter qui uere fideles sunt, istiusmodi, quæ circa uanam Pontificis doctrinam & inanem ceremoniarum apparatus, signa euenire solent, non magnifaciunt. Fida enim & euidens Christi admonitio maiori (ut par est) quàm omnia signa eiusmodi, in pretio ab illis habetur. Cum ergo Dominus inquit: Si Christum in deserto, apud monasteria nimirum & in passagijs, uel in sacramentarijs illis ædiculis & claustris uobis indicauerint, nolite credere, nec illuc exieritis. Quam ob rem? Filius hominis enim posthac non corporaliter, inuisibili tamen arcano & ineffabili modo, descendet uel in terris hisce morabitur, ut uel hic uel illic monstrari possit, sed ut fulgur magna cum gloria & maiestate omnibus conspicuus de cælo descendet, cum nimirum uiuos & mortuos iudicaturus uenerit: Eandem illam Christi doctrinam & traditionem infallibilem fideles certa, constanti & inconcussa fide seruant, in terris hisce patienter quæuis sustinent, & eousq; expectant, donec redemptor mundi, unica illorum spes & salus, corporaliter in nubibus ueniat, cunctos fideles æterna beatitudine coronaturus.

Et hæc quidem paucis & breuiter comprehendere libuit. Lectori enim proluxa totius & integræ historiæ narratione molestiores esse nolimus. Hinc uero non obscurum est uidere, Lutherū suam hanc & Pontificis de Sacramento sententiam, ad minimum per annos mille latius, quàm ipsa rei ue-

*Doctrina
corporeã in
Cæna præ-
sentia asse-
rens, nõ an-
nis 1500.
durauit.*

ritas permittat, extendisse, & quod ea quæ de corporali ueri corporis Christi præsentia & manducatione doctrina traditur, nec Christi Domini, nec ueteris Catholicæ & apostolicæ ecclesiæ sententia, sed Pontificis & Romanæ ecclesiæ figmentum sit. Et huius quidem longe uanissimæ opinionis insignes isti hypocritæ & picis loquaciores monachi maxima ex parte auctores fuerunt, qui miseros fideles hoc suo dogmate plus satis misere excruciarunt & torserunt: quemadmodum & Lutherus hodie omnem potestatem sibi uendicare, omnibus insultare, imò omnes eos terrarum orbe quoque expellere, & uita defunctos Satanae tradere conatur (& quantum in ipso est, iam tradidit) qui suam illam & Pontificiam de Sacramento sententiam admittere, fateri & tueri noluerint. Benedictus autem Dominus Deus, qui æterna ueritate sua nos instituit & confirmauit, ut & Lutheri & Pontificis nugas multo minoris, quàm ipsi existiment, facere possimus.

*Lutheri
fundamen-
tum, quo ni-
titur.*

Postremo demum Lutherus rem serio agere, & longe solidissimum quod potest disputationis sue fundamentum iacere incipit, hoc modo: Ego cum sancto patre Abraham illi, quæ Rom. 4. proditur, sententiæ innitar, **QVOD DEVS PROMISSIT, POTENS EST ET PRÆSTARE**, & quæ Psalmo 51. extat, **Vt iustificeris in sermonibus tuis, & uincas cum iudicaris.** Nec meam rationem primum in consilium uocabo, qua ratione nimirum conueniens & possibile sit, ut corpus &

& sanguinem ipsius ipso ore percipiam: nec deinde tanquam Dei iudex uerba ipsius iuxta meæ rationis obscurum & cæcum iudicium exponere instituam. Minime (inquam) sic *tumultuari aut ferocire uolo. Ipse locutus est, His ergo nitor, his infiso. Quod si me ipse seduxerit, sæliciter utiq; ab illo seductus sum. Nunquam certe mentitus est, nec etiam mentiri nouit, &c. His nos sic respondemus. Et nos certe Abrahamum patrem nostrum sequi instituimus, & omnibus Dei uerbis atq; promissionibus citra omnem controuersiam credemus. Certo enim scimus, nos salutem minime cõsequi posse, nisi Abrahæ filij per fidem reddamur. Fides uero non in nudis uerbis hæret, sed sensui & ueræ, diuinæ ac Christianæ uerborum sententiæ nititur. Nam quædam Dei uerba arripere & sensum aliquem prauū ex iisdem elicere, cui postea fide constanti inhærere uelis, nequaquam credere, sed diffidere est, & fidem obscuro nostræ rationis iudicio præbere. Dominus apud Ioannem cap. 14. disertis uerbis inquit, Pater maior me est. Verba hæc clara & intellectu facilia sunt. Si quis uero eadem hæc de toto Christo & diuina quoq; eiusdē natura exponere, & fidem suam sensui huic inniti uellet, falsa fide præditus esset, imò fides ipsius non Dei uerbo, sed suo iudicio, suiq; capitis peruerso & pertinaci sensui niteretur. Hæc enim Christi uerba, de altera duntaxat eius natura, humanitate nimirum, non diuinitate (iuxta Arii sententiam) exponi debent, quo sensu & primitiua ecclesia ea-

Schwer
men.

Quomodo
omnibus
Dei uerbis
credendum
sit.

dem hæc exponens Christum iuxta diuinitatem patri similem, iuxta humanitatem uero patre minore esse dixit. Præterea & illud scripturis traditum & expressum ac euidens Dei uerbum est, Ego sum uitis uera. Si quis uero hæc insolentius urgere uellet & dicere: Deus mentiri nescit, quicquid dicit idem & facere nouit, se autem uitim ueram esse dixit, potest ergo ut uitis uera sit efficere: meam ergo rationem consulere nolo, nec in Dei uerbum mihi iudicium sumere, quin potius ipsum ueram uitim esse constanter credam, &c. Qui, inquam, his pertinacius niti uellet, nequaquam Dei uerbum fidei suæ fundamentum haberet, sed proprii capitis malignæ pertinaciæ nitens à fide uera esset alienissimus. Similiter, licet multum uociferetur Lutherus, Quod Deus loquitur idem & facere potest: panem uero & uinum corpus ac sanguinẽ suum esse dicit, potest ergo, ut panis & uinum corpus ac sanguis ipsius sit, efficere: Meam ergo rationem in consiliũ uocare nolo, sed Dei uerbis fidem habebo simpliciter, &c. Nequaquam Dei uerbo, sed proprii capitis pertinaci sensui, quem ipse Dei uerbo obtrudit, fidem habet. Christus enim panẽ & uinum corporis & sanguinis sui nominibus nõ alio sensu appellat, quàm qui Sacramentis omnibus communis est, ut nimirum signa id dicantur cuius signa sunt: quemadmodum in præcedẽibus euidenter satis expositum & demonstratum est.

*Promissio-
nis uerba in
cena.*

Abraham pater noster promissionẽ habebat certam & euidẽtem, nullius figuræ inuolucro implicitam.

citam. Quod si uero Lutherus cœnæ uerba, Hoc est corpus meum, &c. promissionis uerba esse dixerit, non inuiti equidem hoc illi permittimus, sano tamen & uero sensu obseruato, quod nimirum Dominus se corpus suum in mortem traditurum, & sanguinem in peccatorum remissionem effusurum esse pollicitus sit, quod ipsum & præstitit. Et hæc quidem promissio non aliter quàm per fidem percipi potest. Quamuis, si proprie loqui uelimus, uerba hæc declaratio potius & causæ redditio dici debent, propter quam Dominus panem manducare iubet, & qualis hic panis sit, & quid in hoc nobis proponatur, quid denique idem hic nobis in memoriam reuocet, exponunt. Si uero Lutherus hæc promissionis uerba sic esse dixerit, ut Dominus per hæc sese pani alligare & astringere uoluerit, ut cū uerba hæc, Hoc est corpus meum, super panē pronunciantur, eorundem uirtute fiat ut corpus præsens sit & ore nostro acceptum manducetur: Luthe- ro nos omnino contradicimus. Hæc enim uerborum Christi expositio, appendix potius & uiolenta contra ueritatem adsuta additio, quàm Christiana explanatio est. Dominus enim nihil de uerborum pronunciatione locutus est. Præterea apud omnes fideles certò constat, uerbis nullam eiusmodi uirtutem inesse, qua aliquid uel mutare, uel rem per ipsa significatam præsentem reddere possint. Vnde si- gmentum hoc non maiori uel iure uel autoritate defendi potest, quàm si quis olim ex paschalis agni descriptione colligere uoluisset, quod ijs pronun-

ciatis, ipse transitus quoq; præfens redderetur, & propterea paschalis agni solennitatem non modo transitus rememorationem, sed ipsum transitū credendum esse contendisset.

*Rationem
in consiliū
uocare nol-
le, &c.*

Lutherus præterea, se rationem suam nequaquā in consilium uocare, nec se Dei iudicem constituturæ, sed potius simpliciter credere uelle, dicit. Atqui nec nos Deum iudicare, nec nostram rationem, sed scripturas potius & fidem in omnibus consulere, & proinde nihil quod uel Deo, uel scripturis, uel fidei articulis contrariū sit, credere uolumus. Quæcunque uero his conformia & consona fuerint, ijs fidem habituri sumus, etsi omnis humani ingenij ratio aduersaretur. Adhæc Deum iudicare uel rationem suam consulere nequaquam dici possunt, qui cum nuda litera aliquid abominandū suadere uidentur, illud propter rei absurditatem non statim admittunt uel recipiunt iuxta eum sensum, quem prima fronte uerba præ se ferre uidentur. Augustinus certe de doctrina Christ. lib. 3. cap. 16. sic scribit: Si præceptiua locutio est, quæ aut flagitiū aut facinus uidetur iubere, figurata est. Nisi māducaueritis, inquit, carnem filij hominis & sanguinem biberitis, nō habebitis uitam in uobis, facinus uel flagitium uidetur iubere. Figura est ergo præcipiens passioni domini esse comunicandum, & suauiter atq; utiliter recondendū in memoria, quod pro nobis caro eius crucifixa & uulnerata sit. Et hæc dicens Augustinus haud dubie nec Deum in iudicium nec suam rationem in cōsiliū uocauit, interim tamen
uerba

uerba ipsius eiusmodi sunt, ut mirum sit, si Lutheri promptam ad conuitia linguam impune effugere potest. Quapropter licet & nos crudā illam & absurdam naturalis corporis Christi in cœna manducationē nō obscure arguere dixerimus, quod Christi uerba, Hoc est corpus meum, &c. figurate accipi debeant, interim tamen nec Deū iudicauimus, nec nostræ rationis consilia sumus secuti.

Deum præterea neminem seducere, nec mentiri posse, libenter cum Luthero fatemur. Atqui hinc si mul & hoc colligimus: Dei filius se posthac in mundo non fore, nec expedire nobis, ut in mundo posthac sit corporaliter, sed & carnem suam, si manducetur, nihil prodesse, docuit. Cum ergo mentiri nesciat, nec quicquam contra uerbum suum faciat, iam nec corporaliter in terris hisce est, nec corporaliter per nos manducatur.

Cum Paulo quoque apostolo Deū omne quod loquitur exequi posse, & quod pollicetur certò præstare, docemus. Hinc uero & illud concludimus, quod quæ sequitur Dei actio uerba quæ præcedunt exponat & declarer. Ipsum factum enim uerborum finis & scopus est. Vnde cum illud non fit, quod uerba significare uidentur, iam ex eo constat, alium uerborum quæ dicta sunt sensum esse. Dominus dixit, Fiat lux, & facta est lux, talis nimirum quæ & cerni & sentiri poterat. Cæco idem dicebat, Visum recipe, & uisum recepit. Mortuis quoque, Resurgat, & mox resuscitati surrexerunt. Sic cum leproso dixisset, Mundus esto, statim mundatus est. Pecca-

Deus mentiri nescit.

Quod Deus loquitur, idem facere potest.

T R A C T A T V S

tores quoq; solatus ait, Remissa sunt uobis peccata uestra, & statim ea sibi remissa esse senserunt. Et sic quidem sequens euentus antecedentiũ uerborum sensum declarauit. Cum itaque Dominus in cœna dicat, Hoc est corpus meum, quod pro uobis traditur, Hic est sanguis meus, qui pro uobis effunditur, haud dubie omne hoc reuera sic euenisset, ut naturale illud corpus uere & proprie sentire potuissent, siquidem symbola hæc corpus suum naturale uere & corporaliter esse uoluisset. Cum uero nihil horum eueniat, quod uerba secundũ literam sonant, sed nec panis nec uini substantia mutetur, sequens hoc factum certò euincit, quod uerba hæc nequaquam iuxta literam crasso sensu debeant intelligi.

Deo & fidelibus nihil impossibile.

Fidelibus nihil impossibile esse, disertis uerbis in scriptura exprimitur. Si quis uero hinc quiduis, imò illud quoq; quod à fide alienum et absurdum est, colligere uellet, ipsum hæc & inique facere & scripturas uiolenter torquere, omnes fideles non obscure intelligerent. Similiter nec eum ferre fideles dignarentur, qui à Dei omnipotentia argumentari & ideo illum omnia facere, quia omnia potest, colligere conaretur. Deus contra uerbum suum & contra seipsum nihil facit. Veritas enim est, nec seipsum mendacem constituit. Et Deus, iuxta Tertuliani sententiam, quod non facit non potest: non quidem quod non possit siquidem illud facere uellet, sed quia non uult facere: ideo autem non uult, quia indignum est & inconueniens. Et sic quidem Deus quod indignum & absurdum est nec facit

nec

Oia quæ uoluit fecit. Velle præcedit facere.

nec potest. Rursum ergo et hic constat, Lutheri fundamentum languidum & infirmum esse, adeò ut in libris suis non immerito dicat, hic in tenebris & oclusis oculis ambulare oportere. Nemo enim tam puerili ingenio præditus est, qui quàm miserè in tenebris infælix homo palpitet, nunc hoc nunc illud præhendat & nihil certi proferat, uidere non possit.

Vltimum uero illud, quo ea quoque producit, quæ commodius & maiori cum gloria taceri potuerant (nempe eum nec utrâq; Christi naturam, diuinam scilicet & humanam, in una persona, nec quod solus filius, non pater, non spiritus sanctus, incarnatus sit, digna fide amplexurum esse, qui huic de Cœna articulo fidẽ habere noluerit) quod denique grauem & horrendam Nestorianæ & Eutychianæ hæreseos suspicionem nobis conflare studet, &c. omnium fidelium iudicio cõmittimus, ut nimirũ ipsi pronuncient, annon hæc dirũ illum & acerbum Lutheri in nos animum, & causæ suæ labascentis periculũ manifestissime prodant. Articulis paulò ante cõmemoratis fidẽ habemus ex animo, utpote quos tot tamq; claris scripturæ testimonijs uallatos & suffultos tenemus. Luthero potius curandum erit, ut his iuste & digne fidem habeat, qui ueteres illos, solidos & indubitatos ueræ & orthodoxæ fidei nostræ articulos, non sine graui periculo in sui noui illius articuli defensionem citare & perstringere nõ ueretur, ueterẽ nimirum Germanorũ parcemiã secutus, qua implicati homines in

TRACTATUS II.

causa desperata dicunt, *Belff was belffen möge*, hoc unū nimirū quærentes ut à præsentī periculo liberari possint, de futuris interim nihil prorsus solliciti. Nestorianæ & Eutylianæ hæreseos crimine nos iam olim liberauimus, nec aliqd nobis cū his unquam fuit cōmercij. Hactenus uero Lutheri de Cœna Domini sententiā nullo solido diuini uerbi & fidei testimonio uel fundamento niti, seipsam confutare & euertere, nec ueteris ecclesiæ doctrinā, sed magna ex parte Pontificis commentum esse, abunde satis nos demonstrauiſſe speramus. Quapropter nostram de eadem sententiā deserere, & ipsius dogma amplecti, hactenus salua conscientia non potuimus.

TRACTATUS

TERTIVS.

TERTIAM & postremam operis nostri partem nunc adorimus, in qua, diuini numinis præsidio adiuti, Lutheranae condemnationis sententiã, qua nos ut pertinaces & pœnitere nescios hæreticos, damnat, infamat & traducit, expendere, admonitiones eiusdem unã cum multis alijs, quæ nõ sine insigni arrogantia adducit, trutinare, postremo enormia illa & à Christiana charitate alienissima conuitia ipsius, calumnias & iniurias modesta excusatione diluere instituimus.

Luthero causam iustam & æquã non esse, propter quam Zuinglium, Oecolampadium & plures alios condemnet.

R I M O quidẽ omnes Christi Lutherus
fideles studiose monentur suis condẽ-
mus et hortamur, ut quò tant nationibus
dem Lutheri facinus & ex prauis exten-
emplũ in ecclesia Dei tendent pli author
re, & quantum ex hoc malo est.
rum aliquando exoriri possit,
sit, consyderare dignentur.

Quod enim nunc Lutherus, idem mox alius quoque, homo audax & impudens, facere audebit. Lutherus propria animi libidine inflammatus omne ius sibi arripit, & tum antecessores nostros & nos, tum omnes nostræ doctrinæ sectatores, damnat ac infami & intolerabili hæreseos crimine (quod ex

T R A C T A T V S

animo horremus et odimus) infamare studet. Idem
 olim quoq; Rom. Pontificē fecisse legimus, quod
 cum alijs ecclesiarum ministri nimium pauidi, cre-
 duli & negligentes illi permitterent, eò tandem res
 deuenit, ut ab eo tempore usq; nunc per sæcula ali-
 quot, effreni rabie & intolerabili tyrannide contra
 orthodoxæ doctrinæ traditionem & innocentes
 plurimos grassatus sit: idq; sub catholicæ & eccle-
 siasticæ potestatis prætextu, cum tamen solus in ec-
 clesia regnare, & priuatas suas causas, suam perti-
 naciam denique & priuati fastus gloriam, tanquã
 publicum catholicæ ecclesiæ negotium obtinere;
 & omnes sibi contradicentes opprimere semper
 studuerit. Quemadmodum Lutherus quoq; suam
 causam, suum sensum & articulum, ut cõmunem
 catholicæ ecclesiæ articulum proponit. Præterea in
 sua causa & actoris & testis & iudicis officium sibi
 arrogat. Quod ipse pronunciarit, id citra omnem
 controuersiam ratum sit oportet. Nos uero nullus
 hominũ audire, nemo libros nostros legere, om-
 nes uero nos hæreticorũ loco habere & ceu ipsissi-
 mum diabolũ uitare debet. Et hic iam Lutherus ful-
 gurare, tonitru cuncta terrere & fulminare satagit,
 ut olim à Romana sede factitarũ esse & etiamnum
 hodie fieri constat. Simul uero magnis obtestatio-
 nibus & protestationibus causam hanc agit, ueluti
 is sit, qui omnibus modis cupiat conscientiam pu-
 ram et immaculatam ad tribunal Christi iustissimũ
 ostentare. Qua tamen protestatione perinde facit,
 ac si quis iurisiurandi cõtestationẽ offerat, priusquã
tale

*Lutheri
 protestatio-
 nes.*

tale quidpiam ab ipso postulatū uel etiam à iudice decretum est. Adhæc omnem authoritatē nostram, quantum in ipso est, imminuit, fidelium animis tales nos fingit, ut qui Iudæis, Turcis, imò ipsis diabolis deteriores simus. Quod si uero exemplum hoc alij quodq; imitari & mali huius uires quotidie augeri cœperint, quid obsecro in ecclesia tandē futurum esse sperabimus? Audacissimus quisq; omnes, qui pedes ipsius exosculari noluerint, damnare conabitur. Non magna erit ueritatis & sanæ doctrinæ authoritas, charitas cōtemnetur, æquitas omnis periclitabitur, ecclesiarum libertas peribit, & infamis seruitus ut audacissimis & affectuū libidini deditis hoībus subiiciamur, introducet. Aequum ergo & iustum est, ut huic tanto periculo quotquot sunt fidi pastores pro Christiana ecclesiarū suarum libertate indefesso studio, assiduīs uigilijs & indefinentibus pugnis occurrant.

Secundo, cum Lutherus condēnationis suæ, quæ nos ceu hæreticos infamat, iustas & æquas causas se habere, imò diuino q̄q; iussu impelli existimet, primo statim loco, quo iure & quo Dei iussu hoc faciat, inuestigabimus: Ego (inquit) ut qui iam se pulchro uicinus obambulo, hoc testimonium & hanc gloriam mecum ad dilecti Domini & saluatoris mei Iesu Christi tribunal perferam, quod nimirum fanaticos homines & Sacramenti hostes, Carolstadium, Zuinglium, Oecolampadiū, Stenckfeldium, & eorum, qui Tiguri uel ubicunq; locorum sunt, discipulos, summo studio damnauerim

*Lutherus
nullo Dei
iussu nos
cōdemnat.*

TRACTATUS

& uitarim, iuxta ipsius nimirum præceptum, quod ad Tit. 3. sic extat: Hæreticum post unam & alteram admonitionem fuge, sciens quod euersus sit qui eiusmodi est, & peccet, ut qui omnino damnatus esse uelit. Ad hæc nos ita respondendum esse ducimus. Paulus hæreticos uitare iubet. Quod si uero præsens hic locus Luthero seruire debet, illud prius ipsi probandum erat, quod Zuinglius, Oecolampadius, nos quoque qui Tiguri agimus, unam cum alijs qui tam extra quam intra Heluetiæ limites fidem & doctrinam nostram sequuntur, hæretici sint. Hoc uero nunquam demonstraerit. Hic ergo Pauli locus Lutheri instituto nequaquam seruire po-

Hæreticus testis. Hæretici, qui sunt contra manifestam scripturæ
quis. ~~ra~~ authoritatem, contra diuini uerbi oracula, contra
 // tra certos & indubitatos Christianæ fidei articu-
 // los, contra ueram denique & orthodoxam sanctæ
 // ecclesiæ, quæ ex ueritate generatur & alitur, doctri-
 // nam falsa, absurda, et ab illa aliena ipsiq; repugnan-
 // tia dogmata è proprii capitis figmento & huma-
 // nis affectibus comminiscuntur, docent, urgent, re-
 // cipiunt, & ueritate licet cõuicti pertinaciter tamen
 // retinent ac defendunt, per quæ corda & animi ipso-
 // rum scindi & à Deo ueraq; salute & sanctorum com-
 // munionem abstrahi cõsueuerunt. Hoc modo de hæ-
 // reticis & hæresibus disputant, quotquot iuxta scri-
 // pturæ traditiones pie & uere de illis unquam iu-
 // dicarunt. Huiusmodi uero homines per Dei gratiam
 // nec nos nec antecessores nostri unquam fuimus.
 Testimonium hic nobis fert nostra, quam supra
 exposuimus,

exposuimus, fidei confessio. Quapropter hæretici non sumus, & Pauli locus Luthero contra nos nequaquam feruit. Simul autem & hoc constat, Lutherum nō Christiano, sed Romani Pontificis more nobiscum agere, qui iam olim simul & hodie infantes & orthodoxæ fidei sectatores homines, inuiso illo hæreticæ prauitatis crimine onerare & opprimere studuit. Nos quoq; , diuina sic fauente gratia, hoc testimonio & hac gloria instructi saluatoris & domini nostri Iesu Christi tribunal accedemus, quod nihil nobis cum ullis uel hæreticis uel hæresibus commercij unquam fuerit, & quod de omnibus & singulis Christianæ fidei articulis, de ipsa quoque Domini cœna, eam & doctrinam & fidem simpliciter simul & uere tradamur & sequamur, quæ ab ipso Domino nobis tradita est. Oramus quoque illum, ne gratiæ suæ opem nobis negare, sed & Lutherum benigne ac clementer respicere uelit, ne in hac sua dira & immani conuitia contra infantes iaciendi libidine in extremam usq; fati horam perseueret. Non ignoramus enim grauem illam, quam in effrenem linguã Iacobus apostolus tulit, sententiam, quæ huiusmodi est: Si quis uiderur religiosus esse inter uos, qui non frenat linguam suam, sed aberrare finit cor suum, huius uana est religio. Iacob. 1. Rursus, sic pergit Luthërus: Ioannes in secunda sua epistola, Si quis (ait) uenit *Dammandi* ad uos, & hanc doctrinam non affert, ne recipiatis *sunt, qui nō* eum in domum, nec aue ei dixeritis. Qui enim di- *afferūt do-* cit ei aue, communicat operibus eius malis. En hic *ctrinā apo-* stolicam.

audis quis nam uir ille sit, qui me Suermeros aut fanaticos hosce nec audire nec respicere, sed fugere & damnare iubet, &c. Porro cum Ioannes apostolus expressis uerbis dicat, Qui hanc doctrinam non affert, &c. & de apostolica atque euangelica doctrina istud pronunciat: nos uero eandem illam & habeamus & afferamus (quemadmodum in Confessione nostra abunde satis demonstratum est) etiam hic Ioannis locus Luthero nequaquam seruit, & proinde nullo diuino iure nos damnat & reijcit.

De admonitionibus per Lutherum factis.

Veræ admonitiones quales sint.

Tertio, multiuarias suas admonitiones Lutherus adducit, quò suum illud contra nos iudicium obtinere & nos hæreseos conuincere possit. Et primo quidem in genere de admonitionibus differit, hoc modo: Multoties & abunde satis per me et plures alios admoniti sunt. Extant ubique libri, sed & hodie quotidianæ nostræ conciones blasphemam & mendacem illorum hæresim oppugnant: quod ipsos sanè non latet. His uero nos quoque responsuri, neminem ignorare dicimus quales nam eas, de quibus Paulus agit, admonitiones esse conueniat, Christianas nimirum, scripturæ & fidei conformes, è diuina ueritate desumptas, & modestè, amicè ac non sine magno Christianæ charitatis ardore prolatas, in admoniti salutem, non interitum. Huiusmodi uero admonitiones nemo, qui affectuum immoderata intemperie non agitatus fuerit, in Lutheri scriptis & actis, tam contra antecessores nostros quam nos ipsos æditis, inuenire poterit:

poterit: sed longe diuersa omnia. Nostri, Lutheri circa Sacramenti tractationem commissos errores citra omnem nominis sui mentionem & calumniam amicè & fideliter indicarunt, & orthodoxam ueritatis sententiam tradiderunt. Lutherus contra à primo statim initio mordere, furere, conuictiari & bacchari cœpit, sed & libros suos diris & horrendis diabolorum, sectariorũ spirituum & fanaticorum nominibus impleuit, & quicquid calumniarum in buccam uenit immaniter contra nos expuit. Adhæc nunquam ueris & solidis argumentis usus est, ut ea nos uel erudire uel persuadere potuerint, ut à fidei articulis & simplici nostra doctrina desciscere, & crassam illam & fidei inconuenientem Lutheri de corporali ueri & naturalis corporis Christi (quod Iudas æque ut Petrus comedat) præsentia ac manducatione sententiam salua animorũ nostrorũ cõscientia recipere potuerimus. De Lutheri cõcionibus aliud non possumus cogitare, quàm quod scriptis ipsius sint similes. Nos enim illum concionantẽ nunquam audiuius. Illud autẽ uere dicimus, q̃ Lutherus tam in nostros q̃ nos ipsos Christianæ charitatis & fraternæ amicitie q̃ minimum, plurimũ uero insolentiæ, arrogantia & maledicentiæ exercuerit. Testamur hic pprios ipsius libros, quib. posteritas olim edocta, nostrã innocentia agnosceret, et nos nõ hereticos, sed uere Christianos fuisse iudicabit. Adhæc tam nostræ q̃ nostroræ conciones & libri palàm extant, qui haud dubie apud omnes fideles nostram fidem &

TRACTATUS

innocentiam contra Lutheri cōuitia & calumnias
fortiter & asserent & tuebuntur. Vnde omne hoc
fidelium iudicio committimus.

Post hæc Lutherus tres admonitiones enumera
re pergit, quas nobis quidem oblatas esse, nos ue
ro ex ijs non resipuisse, scribit.

*Ad primā
admonit. re
sponso.*

Primum ab ipso statim spiritu sancto admone
batur (inquit) cum uidelicet in textus (Hoc est cor
pus meum) expositione in septem spiritus diuide
rentur, & nullus eorū cum altero conueniret. Mox
uero Carolstadij, Zuinglij, Oecolāpadij, Schuenk
feldij, Cāpani, & aliorū expositiones adducit, qui
bus hæc Domini uerba, Hoc est corpus meum, illi
exposuere. Et hic quidem tantū iniquæ, infidæ, im
pudētis & uanæ loquacitatis profert, & exercet, ut
non immerito quis mirari possit, qui fiat, ut tam pa
rum salis, plurimū uero uanitatis & nugarū, in ui
ro tam grādæuo esse queat. Horrorem certe nobis
ea uel audita solūmodo pariunt, quæ tam impuris
sermonibus de spiritu sancto profundit. Quas eñ
ille erroneas opiniones esse arbitratur, eas per iro
niam spiritū sanctū nominat: quin diabolū quoq;
sanctum & magnum spiritum uocat, & uetus ille
spiritus sanctus alium iuniorem spiritū sanctum
*peperit & excubauit, &c. Vbi merito certe (cum
nos nulla necessitate id postulāte Dei nomini par
cere iubeat) æterno illi, unico & uero spiritui san
cto parere debuisset. Quod si uel decima saltem di
eteriorum istiusmodi & uanissimorum turpiumq;
scommatum pars, in nostris libris extaret, Deum
immo

gebeckt

immortalē quantas de nobis Tragœdias agere, et quā diro animo inuisum hæretici nomen nobis impingere Lutherus conaretur? Sed quodcūq; ipse dixerit, irreprehensibile, imò apud multos planè Heroicum & diuinū est. Sed & hoc uere fidelium iudicio subiicimus.

D. Andreas Carolstadius per annos aliquot *Carolstadius.* *dius.* gurinæ ecclesiæ archidiaconus fuit, Christiane & sancte uixit, & cum bona nostra pace, nec sine honore, à nobis Basileā discessit. Et quoad apud nos egit, nihil unquā à Confessione nostra, quā supra exposuimus, docuit. Quod ergo nobis de illo cōpertum est, hic testamur. De libris ipsius, quos nobis non omnes uidere cōtigit, nihil uel testari uel pronūciare uolumus. Apud Basilienses per annos aliquot ecclesiæ minister fuit, & apud eosdē extremū diem obiit. Speramus autē hanc quoq; ecclesiā nullo inhonestiori testimonio illū infamaturum esse.

Campanū nemo nostrum nouit, & si quid is de *Campanus.* Sacramento scripsit, illud quoq; nobis prorsus ignotum est. Sed Lutherus quoq; causam hanc non usq; adeo bona fide agit, ut ipsius uerbis fidere aut niti possimus. *Schuenkfeldius.*

Similiter nec illud nouimus, quam aut qualem nūc de Sacramento sententiā Schuenkfeldius (quē Lutherus pro miti suo & benigno, si dijs placet, spiritu à fœtore Stenkfeldiū uocat) sequat̄ aut teneat. Vnde illū iudicare non possumus. Lutherus nos & Schuenkfeldiū eiusdē *culinæ sodales & consortes iudicat. Quod quo sensu intelligi uelit, aut quid in **In Germ. uox ambigua inuolucru habet. Nam tuchē & culinam et placentā significat.*

T R A C T A T V S

culina nobis negotij sit (culinarię enim artis periti non sumus) non uidemus. Quod si uero non culinā, sed placentā, utpote unum panē, unam cōmunionem, unam doctrinā intelligit, nostro quidē uideri Lutherus cōmodius q̄ nos Schuenkfeldio copulari potest: cum supra annotatū sit, q̄ subtiliter de Christi corpore Lutherus differat, ut qui angelorū & spiritūū more definitiue in loco sit, quod deniq; & solidū sepulchri lapidem & clausas ianuas penetrarit, & illic loci fuerit, ubi nō nisi saxū & lignum erat. Contra non paucis hominū notum est, quam de deificato Christi corpore, ut quod creatura iam non sit amplius, &c. sententiā Schuenkfeldius tradat. Et hęc quidē opinio Lutheri instituto commodius seruit, q̄ nostra doctrina cū Schuenkfeldij figmento cōueniat. Nos enim scripturę traditionē, si dei articulos & sanctę ecclesię doctrinā sequimur, quę uere humanū Christi corpus, à mortuis resuscitatū, uere humanū corpus cum omnibus humani corporis proprietatibus (omni tamen infirmitate excepta) esse, & in ipsa gloria manere fatetur: quę admodum in Confessione nostra superius euidenter expositum & demonstratum est.

*Dissimilis
scripturę
interpretatio.*

Cæterū & hoc loco impræmeditata & offendi-
culi plena Lutheri uerba diligētius singuli exami-
nēt, oramus. Si enim dissimilis scripturarū interpre-
ratio admonitionis & signi loco haberi debet, quo
nimirū eos causa sua laborare, scripturas torquere,
& seductores esse deprehendatur, qui diuersas &
dissimiles interpretationes afferunt, quos tandē ē
sanctissi

sanctissimorū patrum numero dabimus, qui non omnium horū criminū inculsari possint? At cui nō hæc uel auditu saltem horrenda sint? Atqui certo illud sequi necesse foret, siquidē Lutheri sententia ra- & firma fuerit. Quicumq; enim patrū Commentarios in sacras literas legūt, certo nouerūt, imò nec ipse Lutherus illud ignorat, q̄ sancti & fideles episcopi & scripturarū interpretes in unū & eundem locū uarias, diuersas & sibi inuicē contrarias ex parte expositiones ac sentētiās proferre consueuerūt. Quia uero à fidei articulis non deficiunt, & ad sacræ scripturæ explanationē, Dei & proximi charitatem plantandā omne suum studium conferunt, diuersæ hæc & dissimiles scripturarū interpretationes laudi nō uitio ducūtur. Et hic quidē uel unicos D. Hieron. in pphetas cōscriptos Cōment. testamur.

Præterea, Lutherus in hac Confessione sua perinde facit, ac si ad hanc obiectionē suam non iam olim responsum sit, & excellens quidpiā uideri debeat, quod hic profert. Quapropter ipsius Zuinglij & Oecolāpadij uerba hic repetere, & ipsi responsionis loco ob oculos ponere uolumus. Zuinglius in responsione ad Lutheri Confessionem scripta, sic ait: Nulla inter nos de Cœnæ uerbis pugna est uel dissonantia. Ipsi uero plus quiddā hic q̄ dissentiūt. Pontificij (quorū partibus in hac sua breui Cōfessione Lutherus sese iungit) panē in ipsam corporis Christi substantiā conuerti uel transire contendūt. Lutherus panē hunc reuera & substantialiter panē simul & corpus Christi esse docet, unde etiā ipsum

*Nostri in
Cœnæ uer-
bis non dis-
sentiunt.*

fleisch = ἀπὸ σαρκός, id est, carneum panem nominat (quod si
brot. nos huiusmodi uocē aliquā produceremus, quid
 de nobis futurū esset?) quod ipsum cum pontificio
 rum sententia ex diametro pugnat. Præterea Chri-
 sti corpus unà cū pane māducari docet. Porro qua-
 tuordecim illi Sueuici prædicatores uel parochi,
 Christi corpus in uel sub pane adesse asserunt, &c.

*Quartus
 ordo eorū
 est, qui cla-
 rificatum
 corpus mā-
 ducari di-
 cunt.*

Et sic quidē Pontificij panē hic nullum faciunt reli-
 quum. Lutherus panē hic reliquū esse & manere dī-
 cit. Lutherus tpsum panē corpus Christi esse tradit,
 sic tamen ut panis quoq; simul maneat. Sueuici ue-
 ro illi scriptores panis quidem substantiā ferunt, &
 illā manere docent, interim uero eundē illū corpus
 Christi substantialiter esse negant, sed illud uel sub
 uel in pane cōmanducari contendunt. Eo nimirū
 modo, quo pillulæ ouis immixtæ absorberi con-
 sueuerunt. Prodire hic aliquē uelim, qui hæc illo-
 rum omniū sentētiās aliquo modo sibi inuicē con-
 uenire, & in idem recidere, demonstrare possit. Inte-
 rim uero de nobis illud pronunciat Lutherus, q̄ ni-
 mirum diuersas sententias tueamur: atqui non ali-
 quem hominū, eorum saltem qui sensu sano utun-
 tur, existere arbitror, qui uerba nostra diuersos & si-
 bi inuicem contrarios sensus proferre, probare pos-
 sit. Cum enim Oecolāpadius noster Tertullianū
 secutus inquit, Hęc est figura corporis mei uel sym-
 bolum: nos uero iuxta Ambrosij sententiā, Hoc cor-
 pus meū significat, dicimus, utraq; hæc in unum et
 eundē sensum recidunt: Hęc est corporis mei signi-
 ficatio: & Hoc corpus meū significat. Quis est qui

ex his duplicem uel diuersam sententiam colligere possit: &c. Oecolampadius aut̄ in præliminari ad Zuingliū epistola, quā responsioni suæ ad eandem Lutheri Confessionem scriptæ præmisit, sic inquit: Nullū in nobis diuersum aut contrariū sibi spiritū agere (quemadmodū Lutherus falsò de nobis scribit) certò constat. Interim tamen hæc non minima rationum & probationū ipsius est, qua doctrinam nostrā suspectam reddi posse arbitratur. Quāuis illud interim luce clarius constet, simulq; ipse Lutherus contra seipsum testimoniū ferens palàm fateatur, unam et eandē utriusq; esse sententiā, nisi q̄ uerbis diuersis utamur. Legantur quē in libro suo scripsit, & me uerū dixisse omnes fideles facile uidebūt. Atqui nos nunq̄ tibi contradiximus, nec tu quoq; te nobis unq̄ contrariū opponere conatus es: quin potius tuis uerbis non raro ipse usus sum, quemadmodū te quoq; nostrorū nō pudet, &c. Et hætenus quidē Zuinglij & Oecolāpadij uerba recitauimus.

His uero ad primā Lutheri admonitionē, quam ille nobis oblatā scribit, apud prudētes & honestos uiros abunde satis responsum est, q̄ nimirū non iusta aliqua admonitio, sed iniqua potius uerborum inuersio & calūnia fit, quæ nos hæreseos nequaquā conuincere potest. Reliqua uero quæ his non sine magna leuitate addit, Cœnā uidelicet nostrā nō nisi cōmunem quandā & quotidianam *comessationem esse, in quā panis & uinū adhiberi solet, & q̄ *zâφ*. Christus eximie stultus fuerit (tanta nimirū modestia & puritate Lutherus hic quoq; excellēti illo spi

Sellen

ritu suo illustratus de æterna Dei sapientia loquitur) qui peculiarem Cœnā instituere uoluerit, cum Cœnarū huiusmodi totus mūdus alioqui plenus sit, &c. hæc (inquā) & alia huius generis, qualia reuera sunt, uana nimirū & plus satis scurrilia esse finimus. In Confessione enim nostra euidenter expositū est, q̄ honorifice de Domini Cœna iuxta ipsius uerbū sentiamus: sed & omnes fideles Domini Cœnam sacrosanctū Christi saluatoris institutum non comensationē esse, satis intelligunt. Lutherus huiusmodi & scurriles & impios sermones, ut nos inuisos & exosos reddat, è suo capite fingit, hęc unam ob causam uidelicet, q̄ nō crassam et carneā Cœnā agnoscere uolumus, qualē ipse tradit, cuius tamen illū ipsum q̄ sic pudet, ut illud tam crasse & carnaliter nolit intelligi, quod disertis uerbis & expressis pronunciat. Hoc ergo Lutheri institutū non aliud q̄ maligni animi pertinaciā & plenam offendiculi confusionem esse constat. Deus faxit, ut seipsum tandem nouisse possit. Amen.

Ad secundam Lutheri admonitionem re sponsio. Deinde secundam, quæ nostris ac nobis ipsis obtigerit, admonitionē profert Lutherus. Et hæc quidem talis ferè uidetur, quasi è Dei uerbo petita sit, & nos hac repulsa & sprete dei quoq̄ uerbū aspernati simus. Atqui Dei uerbū non unq̄ nos contempnissse certo cōstat, uanas uero illas & nullo scripturarum fundamēto nitentes tam Lutheri q̄ Pontificis expositiones nunquā potuimus admittere. Sed ipsam Lutheri admonitionē audiamus. Secundo (inquit) per me in primis admonebantur, cū tanta diligentia

diligentia & studio contra illos scriberē, & omnes illorū rationes ac argumēta omnia tam firmiter & potenter confutarē. Et his quidē duo præcipua noſtrorū argumēta Lutherus profert, è quibus primus est Ioannis locus, Caro non prodeſt quicquid. Hunc locū tam potenter illis (inquit Lutherus) eripui, ut & Zuinglius in ultimo ſuo libello nullā eius mentionem faciat. Ampla profecto & hamaxiæa uerba Lutherus ſonat, quod ſi autem rem diligētius paulò inſpicias & expendas, nihil in tanta oſtentatione ſolidi reperiēs. Quid uero Zuinglij uel ſententiæ uel de monſtrationi illud derogare poteſt, etiāſi huius loci, qui Ioan. 6. extat, in ultimo ſuo libello nūquam meminifſet? An nulla alia præter hanc cauſa eſſe potuit, quod quod Luthero herbā uoluerit porrigere? Præterea manifeſte falſum & hoc eſt, quod Zuingliū loci illius mentionē nullam in ultimo illo libello ſuo facere Luth. dicit. Teſtis loco hic ipſe libellus erit. Quare incautā illam & plus ſatis effrenem ad quiduis dicendū Lutheri linguam ſatis mirari nō poſſumus. Accedit his, quod Zuinglij argumenta, quibus locū illu-
 lum contra Lutheri oppugnationes muniuit, intacta adhuc & inuiolata conſiſtunt. Teſtatur hoc plures qui adhuc extant libri, & nos omne hoc fidelium iudicio ſubiicimus. In prima reſpōſione Zuinglius ſic ſcribit: Lutherus in noui Teſtamenti trāſlatione hæc Chriſti uerba, *ἡ σὰρξ ἢ οὐ φέρει ὄσθιν* hoc modo interpretatus eſt, *Das fleiſch iſt kein nütz* (addito uidelicet articulo qui in Græcis exprimitur) nunc autem eodē illo omiſſo, legit, *fleiſch iſt kein nütz*, ut ni-

Locus Ioan. 6. nobis per Lutherū ereptus non eſt.

mirum uerba hæc eò referri possint, quasi de carnis sensu, ingenio & natura Christus loquatur. En ut res tuæ se hic habeant Luthere, ut omniū oculis expositus, manifestus & publicus scripturæ sacræ corruptor & adulterator esse conspiciaris. His uero septem argumenta Zuinglius subiūgit, quibus Christum uerba hæc, Caro non prodest quicquid, de sua ipsius carne pronūciauisse probat. Simul etiā Lutheri regulā diluit, qua ille per carnis uocabulū ueterem Adamum, non Christi carnē, intelligi dixerat, ubi cunq; in scriptura carnis & spiritus antithesis inueniatur. Qui uolet eā, cuius modo meminimus, Zuinglij responsionem uideat. Quoniā uero Lutherus magna illa Confessione sua Zuinglio respondere conatus est, alterā quoq; Zuinglij responsionē, qua Lutheri Cōfessioni occurrit, si quis uolet, legat. Sed quid in re tam euidenti pluribus uerbis opus est? Lutherus quoq; priusquā hæc oboriretur controuersia, hæc Christi uerba non alio, quā quem Zuinglius secutus est, sensu exposuit. Vnde rursus nō obscure uideri potest, hanc Lutheri contentionem e pertinacia potius, quā ulla iusta causa exortam esse. In eō enim, quem de Christi uerbis, Caro mea uere est cibus, &c. ædidit, sermone sic ait: Dominus postea dicit, Caro non prodest quicquam: & rursus, Caro mea dat uitā. Qua ratione uero hæc discernemus? Spiritus discernit. Christus enim corporalē carnis manducationem non prodesse dicit, sed si filij Dei carnem propter me cœlitus descendisse, & sanguinem suum pro me effudisse credam, &c. Hęc Luth.

Hoc

*de hinc ueni
pilla, rōno
de pistoria:
exib. d. h.*

Hoc ergo argumentum nostrum (quod Oecolampadius non immerito murū aheneum dixit) quod Lutherum attinet, firmum adhuc, immotum & inconcussum consistere, uere testamur.

Secundū, quo nostri confisi sint, argumentū Lutherus sic describit: Alterum, quo nitēbantur, argumentum hoc erat, Christus ascendit in cœlos, ergo corpus & sanguis ipsius in Cœna esse nō possunt. Simul autē & plures alios de ascensione Christi locos producebāt, & Christū in cœlos ascendisse nos magno studio docebant, quasi uero id ipsum per annos iam 1500. nemo unquā audiuiisset. Sed & hoc argumentū se illis æque potenter eripuisse gloriatur. Licet enim Christus corporaliter in cœlos ascenderit, nō tamen ideo sequi dicit, quod nudus in Cœna panis & nudū uinum sit. Et hanc nucem (sic enim Germanica parœmia quasi de indissolubili argumento loquitur) nostros nunquā uel mordere uel attingere uoluisse scriptitat. Sed & hoc addit, falso nimirū & mendaciter hoc dici, quod Christi in cœlos ascensio nostros, ut corporalē in Cœna præsentiā & manducationē abnegarent, mouerit: cum uidelicet Cœna, priusquā in cœlum ascenderet dominus, instituta sit. Vnde cum primā Cœnam ascensio hæc nō sit remorata, nō posse non falsum esse, quod ascensione moti sint, ut præsentiā illam abnegarent, &c. Atqui Lutherus non ignorat (siquidē nō ignorare uelit) cōtrouersię huius caput nunquā in hoc fuisse, num nudus panis & uinū in Cœna sint, sed nūpanis & uinū, quæ in Cœna apponūtur, corporaliter

Argumentū nostrum ab ascensione desumptū, Lutherus nō euertit.

Controuersia huius caput.

T R A C T A T V S

naturale Christi corpus & sanguis sint, ac à bonis simul & malis reuera comedantur & bibantur. Et hic quidem tam nostri illi quàm nos ipsi, uerum & naturale Christi corpus nostro, id est, humano corpori per omnia (excepto peccato) simile esse, & clarificatum iam humani corporis infirmitates, non proprietates, deposuisse, & proinde uere humanū corpus, qualia & nostra post resurrectionem futura sunt, manere & certo loco contineri, non ubiq; simul esse, docuimus & docemus. Atqui cum hoc Christianæ fidei nostræ conforme simul & irrefragabile sit, ex eo quod uerum est non nisi uerū colligitur, quod nimirum Domini panis, qui in ecclesijs per terras hæc ubiuis locorum dispersis proponitur, non ipsum & naturale Christi corpus corporaliter existat. Et hæc quidem omnia simul & singula nostri certis & solidis è Dei uerbo desumptis demonstrationibus euicerūt, adeo ut manifeste falsum sit, q̄ Lutherus nostros nucem hæc nunquam uel mordere uel tangere uoluisse dicit. Legātur saltem, quæ Zuinglius in secunda ad Lutherū responsione copiose tractat, in quibus ad hæc ipsa Lutheri uerba respondet. Inter alia autem sic scribit: Christus Dominus noster inquit: Ecce ego uobiscū ero usq; ad consummationē sæculi. Interim idē ille inquit: Posthac non ero in mūdo. Quod si uerba hæc simplici & absoluto sensu accipienda sunt, ut nimirum in mundo sit, & simul in mūdo non sit, iuxta unam & eandem nimirum naturam & essentiam; impossibile equidem est, ut hæc Dei uerba sint. Sed
Dei

Dei uerba certo sunt : Necessariū ergo est, ut de di-
 uersis naturis ea dici & simul intelligi debere iudi-
 cemus. Vtrunq; enim in unam & eandē naturam
 competere nō potest: & proinde Deus quoq; illud
 facere non potest. Huic enim, ut quod iniustum, fal-
 sum ac mendax est faciat, est impossibile. Sic enim
 ipse per prophetam Psal. 93. ait: Quę procedunt de
 labijs meis, non faciam irrita. His ergo probe con-
 syderatis, fidem simul & charitatem in auxiliū uo-
 cantes utriusq; loci uerū & ineffabilē sensum scru-
 tari incipimus. Et fides quidē, Christus æterna pa-
 tris ueritas hæc locutus est, inquit: Ergo hæc talia re-
 uera sunt, nec aliter se habere possunt, q̄ qualia hic
 esse pronunciat. Charitas autem sic ait: Ah domi-
 ne misericors & mitissime pater, in ueritatis cogni-
 tionem certam peruenire unice cupio, ut nimirum
 hac intellecta carnis meæ affectus quietior factus
 fidei minus negotij faciat. Tu ergo, quo nam mo-
 do diuersi isti loci & eorundem sensus discerni pos-
 sint & debeant, quò deniq; utrunq; horum referen-
 dum, & quo sensu accipiendum sit, mihi ostēdito.
 Hæc si dicamus, mox spiritus sui illuminatione &
 litera, quæ ex spiritu hoc iuxta æternam suam pro-
 uidentiam & ordinationē scripta est, ueritatē nobis
 reuelat Dominus. Dicit enim, Scrutamini scriptu-
 ras. Mox ergo ad Ioannis euangelium recurrendo
 eam institutionē, quam Cœna peracta discipulis
 tradidit, consyderamus, & ex hac non obscure in-
 telligimus, ipsum non aliud uelle, quàm quod in
 in mundo hoc corporaliter posthac non sit sus-

T R A C T A T V S

rurus. Atqui hoc modo alterius illius dicti sensus nobis perspectus est, eius nimirū, quo se posthac in mundo non amplius futurum dicit. Interim fidei quoque ratio & intellectus sic colligit: Christus non minus Deus quoque quam homo est. Cum uero fieri aliter non possit, quin Deus ubique sit, Christus haud dubie diuina sua potentia & uirtute, qua nos tuetur, nobiscum est in æternum. Quapropter fieri nequit, ut Christi uerba alterutra de utraque in ipso natura intelligamus. De diuina enim impossibile dictu erit, quod eam non semper nobis presentē habituri simus: unde alterum illud Christi dictū, quo dicit, Me nō semper habebitis, de humanitate duntaxat illius intelligendum sit. Similiter humanam Christi naturam in terris hisce uersari impossibile est. Deus enim mentiri non potest. Ille autem, Post hac non sum in mundo, disertis uerbis inquit. Cælum & terra igitur facilius transibunt, quam ut nos nostra loquacitate, nostris nugis & dicacibus gerris ipsum, ut terras hasce petat, adigere possimus. Marcus item cap. 16. sic scribit: Itaque Dominus quidem postquam locutus fuisset eis, receptus est in cælum, & consedit à dextris Dei. Si in cælum receptus est, iuxta humanitatem utique in terris amplius non est. Nam nec Lutherus nec ulla creatura Iesu Christi humanam naturam uno & eodem temporis momento pluribus in locis simul esse, hactenus demonstrauit. Porro ne Lutherus illud quoque hoc loco nobis obijcere possit: In cælum quidē receptus est Dominus, interim tamen cum illis adhuc erat,

&c, ea quæ Lucas in Actis cap. 1. de hisce tradit, accipite: Atq; hæc locutus, uidētibus iisdem in altum sublatus est, & nubes subduxit illum ab oculis eorum. Hoc modo itaq; ab oculis illorum discessit. Et cum hic quoq; Lutherus ipsum euanuisse duntaxat, & ex conspectu illorum sublatum esse dicere posset, Lucas diligētius adhuc illud cauens effugium, paulò post subiungit: Hic Iesus, qui assumptus est à uobis in cælum, &c. En principes sanctissimi, quanta cum luce hæc pronunciet. Qui in cælum à uobis, qui in terris nimirum uersamini, assumptus & receptus est. Nec illum in terris quidem esse dicit, sed inuisibiliter; uel quod cum discipulis sit quidem, sed non mortali modo, &c. Hæc minus animaduertere uolens Lutherus, contra infallibilem diuini uerbi autoritatē & testimonia, Christum in Sacramento corporaliter præsentem esse, euincere conatur. Quod quid aliud est, quàm Christum, qui uerus Deus est, mendacij insimulare? Duo enim hæc, ut nimirum panis corpus ipsius sit, & ipse interim in mūdo quoq; corporaliter amplius non sit, non magis sibi inuicem conuenire possunt, quàm si dicam: Deus mundum condidit, & Deus mundum non condidit. Vel, Deus qui mundum condidit, facile efficere potest, ut ipsum non condiderit. Hoc autem non modo absurdum cogitatu, uerum etiam dicere stultum est, &c. Hucusq; Zuinglij uerba recensuimus, quæ si cum præsentibus hisce Lutheri argumentationibus conferantur, fideles pronūciare uolumus, num Lutheri

T R A C T A T V S

nux aliquem, qui hanc morderet, uel minus, inuenit. Nos certe nucem hanc, ubi con fracta est, casam esse, & Lutherum omnibus hominibus nuce perforata haecenus illudere uoluisse, arbitramur.

Ascensio

praesentiam

in prima

Cæna non

impediuit.

Deinde, Christi ascensionem corporalem in prima Cæna praesentiam & manducationem nihil impediuisse dicit, & proinde mentiri eos (tanta modestia enim in suis dictis Lutherus utitur, ut nunquam non sui sit similis) qui in nostra hac Cæna corporalem illam praesentiam & manducationem ascensione impediri dicant: cum uidelicet non nisi una Cæna sit. Christum equidem in prima Cæna corporaliter discipulis suis assedissem fatemur: sed & panem ac uinum eiusdem porrexit, dicens: Accipite, edite, Hoc est corpus meum, &c. Simul autem & illud manifesto liquet, quod discipuli non illud ipsum Christi corpus, quod mox à mensa surgens mortem & passionem adibat, sed panem, qui in corporis traditi memoriâ à Domino institutus & porrectus erat, corporaliter ore suo manducarint. Tunc temporis corporaliter, uisibiliter & contrectabiliter mensæ accumbebat, discipuli uero eundem non eo modo, sed spiritualiter comedebat. Nunc uero postquam in caelos ascendit, non amplius ad eundem modum in terra agit, sed sursum in caelis est, à suis autem rursum & semper spiritualiter manducatur. Quod autem catholica ecclesia non aliam, quam Christi Cænam habeat, cum prima illa conuenit. Sed haud dubie ipsum Dominum quoque Lutherus mendacij accusabit, qui (iuxta diui Augustini sententiam)

tiam) Ioannis sexto capite ascensionis suæ argu-
 mento discipulos erudit & instituit, quod ipsum
 corporaliter māducaturi non sint. Nec quicquam
 aliud nostri quoq; per ascensionem hanc euincere
 uoluerunt, q̄ quod cum in cœlos ascenderit, & cor-
 pus habeat uere humanum, nequaquam in Cœnz
 corporaliter manducari possit. Augustini uerba
 hæc sunt: Hoc uos scandalizat, quia dixi, Carnem
 meam do uobis manducare, & sanguinem meum
 bibere. Si ergo uideritis filium hominis ascenden-
 tem ubi erat prius. Quid est hoc? Hinc soluit illud
 quod non nouerant: hinc aperuit unde fuerāt scan-
 dalizati: hinc planè si intelligerent. Illi enim puta-
 bant eum erogaturum corpus suum, ille autem di-
 xit, se ascensurum in cœlum, utiq; integrum. Cum
 uideritis filium hominis ascendentē ubi erat prius:
 certe uel tunc uidebitis, quia non eo modo quo pu-
 tatis erogat corpus suum, certe uel tunc intellige-
 tis, quia gratia eius non cōsumitur morsibus. Tra-
 ctat. in Ioan. 27.

Præterea, cum nouam quandam & implicatam
 de Dei dextera doctrinam Lutherus in libris suis
 tradat, non adeo mirum est, quod nostros nescire
 ait, quid nam sit in cœlos ascendere. Proprii enim
 capitis figmenta in tantū illi arrident, ut quicunq;
 tandē illa non pro eximijs & certis Dei reuelatio-
 nibus & oraculis citra omnē controuersiā magna
 cum animorū gratitudine & laudibus receperint,
 mox nihil intelligere, imò stupidi, bardi & asini di-
 cātur. Sed iaciant licet in nos quęcunq; tandē fingi

*De ascēsiōne
 Christi
 & dextera
 dei.*

possunt conuitia, Lutheri tamen de ascensione & sessione Christi ad dexteram patris sententiam, nequaquam per omnia, prout ipse de ijs disputat, recipere possumus. Quantū enim nos illū capimus, in cœlos ascendere nihil aliud est, q̄ seipsum inuisibilem reddere. Christum quidem uisibiliter & uere corpore suo in cœlos ascendisse dicit, mox tamen idē illud corpus uere & corporaliter, modo tamen inuisibili, penes nos quoq; in terris esse testat. Sed & Dei dexterā ubiq; locorū esse, & proinde Christum quoq; cum ad Dei dexterā sedeat, ubiq; locorum esse præsentē docet, omnia deniq; undiquaq; Christo plena esse, iuxta humanitatē quoq;, mox tamen addit, nō circūscriptiue, sed supernaturaliter. En Christi fideles dilecti, tam intricatā et uanā opinionem, nos nec docere nec credere possumus, ut cunq; tandē apud omnes male audiamus. Huius enim, quā Lutherus tradit, doctrinæ ullū uel argumentū uel exemplū nec in scripturis, nec in fidei articulis, nec in ueteri catholicæ & sanctæ ecclesię doctrina inuenire possumus. Nos cū sancta catholica fideiū ecclesia ex Dei uerbo et fidei ingenio credimus & docemus, q̄ Christus corpore suo in cœlos ascēderit, in cœlis corporaliter agat, nec uisibiliter nec inuisibiliter ad nos ante rediturus, donec in nubibus ad iudicādū uiuos et mortuos ueniat. Hic uero Dei dexterā æternam & ubiq; præsentem Dei uirtutem esse non negamus, nec etiam illud, quod Christus iuxta diuinam maiestatem eodem modo nobis ubique & semper adsit. Interim tamen

cum

cum D. Augustino Dei dexteram certum quorū in cœlis æterni gaudij & beatitudinis locū esse fate-
mur & docemus: in quo et uerū Christi corpus cor-
poraliter agit, nec ubiq; locorū præsens est: quemad-
modum & nostra corpora olim in cœlis agent, nec
ubiq; locorū erunt. Naturarū enim in Christo pro-
prietates & differentias nec miscere, nec cōfundere,
nec euacuare, sed distinguere, & in una indiuisa
persona uere retinere uolumus. Quam Christianè
uero & q̄ cōuenienter iuxta scripturæ & primitiue
ecclesiæ doctrinam antecessores nostri de Christi
ascensione & Dei dextera senserint docuerintq; ex
scriptis illorū super hac re æditis euidentissime con-
stat, in primis autē ex Bernensi disputatioue circa fi-
nem nimirum quartæ propositionis, & ex secunda
Oecolampadij ad Lutherū respōsione cap. 5. Zuin-
glius in utraq; ad Lutherū responsione singulari di-
ligentia & studio de hisce disputauit. In prima Lu-
theri paralogismum euidenter soluit & infringit,
quo ille sic argumentabatur: *Dextera Dei est ubiq;*
Christus est ad dexterā Dei: ergo corpus Christi est
ubiq;. Ipsam responsionē, si quis copiosius cogno-
scere uelit, inspiciat. In eadem uero illa, inter multa
alia sic scribit Zuinglius: *Dominus inquit: Me non*
semper habebitis. Expedit uobis, ut abeam hinc:
Iterum relinquo mundū et uado ad patrem. Si quis
uobis dixerit, Ecce hic Christus aut illic, ne creda-
tis. A modo uidebitis filium hominis sedentē à de-
xtra uirtutis dei. Posthac non ero in mundo. Hæc
(inquā) omnia de humanitate sua pronūciat. Quaq;

TRACTATUS

propter singulorum iudicio facile expendi potest, iuxta uerbi sui auctoritatem impossibile esse, ut humanitas ipsius in mundo hoc corporaliter præsens sit, cum illud tam euidenter ipsum negauisse uideamus. Nec enim ea facit, quæ cū uerbi ipsius ueritate pugnant. Hinc ergo colligitur, propositionē illā tuam (cum Luthero autē hic illi res est) uel conclusionem potius, qua Christi corpus ubiq; esse dicis, nō falsam modo, uerum etiā impiā et minime Christianam esse. Christianū enim esse nō potest, quod cum Christi uerbo & doctrina adeo manifeste pugnare cernitur. Cū ergo Christi corpus ubiq; locorum diuinitati * coæquale & coëssentiale & eiusdē potentia particeps esse dicis: Christus uero è cōtra pronunciet: Iterū relinquo mundū, Et posthac non ero in mundo, sed et alia multa, quorū modo meminimus (quæ ad solā humanitatē ipsius referri possunt: diuinitas enim ubiq; est) sermo ille tuus omnino falsus & uanus est, nec unquā euincere poteris, quod humana Christi Iesu natura uno et eodē temporis momento pluribus q̄ uno in loco esse possit. Licet uero ipse etiā hoc loco ingentem dæmonum uim, conuitia infinita & atrocissimos sesquipedalium uerborū fragores in te expuerem, & hisce causam meam uellem asserere, ueritas tamen his nihilo illustrior reddetur, nec etiam error ille tuus in lucem clarius protrahetur, quā in præcedentibus hisce rationibus factū sit, quibus legitime concinnatis omnia nostra solidis testimonijs ex ipsissimo Dei ore desumptis comprobauimus. Christi ergo
humanitas

Glych
 messig
 vñ glych
 wāsend.

humanitas nequaquam omni in loco est, ubicunque Dei dextra fuerit: sed Christus ubique est, ubicunque Dei dextra est, non quidem iuxta utraque naturam, sed iuxta diuinam solummodo. Interim tamen non offendimur hac locutione: Christus ubique est, ubicunque Deus est, & (quemadmodum tu quoque dicis) extra Christum nullus deus est, nullaque deitas. Quamuis hæc iuxta allæosim utriusque naturæ de diuina duntaxat, non humana, intelligamus. Hoc ipsum uero iam euidentiori demonstratione comprobabimus.

C V M angelus mulieribus, quæ Christum resurrectionis die quærebant, diceret: Surrexit, non est hic: num Dei dextera eo in loco, in quo angelus ille erat & mulieres, præsens aderat, uel minus? Illam sanè etiam illic adfuisse nunquam poteris negare: alioqui media illa propositio tua, Dei dextra ubique est, consistere non posset: quod ipsum tamen uel cogitare à pio alienissimum esse debet. Quod si ergo Dei dextera illic præsens erat, Christus autè ibidem non erat præsens (quod tamen de sola humanitate ipsius debet intelligi) iam inuincibili argumento cõprobatum est, Christum non ubique corporaliter præsentè esse, ubicunque Dei dextera est. En quot tibi nodos proponamus, quorum nullum unquam solvere potes, nec tamen institutionem aliquam admittis. Hæc omnia Zuinglij sunt. Et hæc quidem ceu in transcursu in ueritatis patrociniū de Christi ascensione et dextera Dei differuimus, bona nimirum spe freti, fideles hinc facile agnituros esse, nos nihil Christiana religione indignū de Christi ascensione sentire,

TRACTATUS

Ex his ergo omnibus diuinæ ueritatis testimonio comprobatis euidentissime constat, secundam quoq; Lutheri admonitionē nequaquam iustæ & dignæ admonitionis loco habendam esse, cum nostræ sententiæ argumenta, non modo non confutare, sed ne loco quidē uel tantillum mouere haec tenus potuerit: præterea, nec suam doctrinā tanta claritate & certitudine firmari, ut nostrā deserere & in illius partes transire bona conscientia nobis licuerit, nisi fortè pro luce tenebras & pro eo quod certum est aliquid incertius amplecti uoluissimus.

*Ad tertiam
admonitionem
respon-
sio.*

Tertiam, quæ nobis induratae malitiæ & pœnitere nescijs hominibus obuenerit, admonitionem Lutherus huiusmodi uerbis producit: Tertio per horrendum Dei iudiciū admonebantur, cum Zuiniglius (ut ipsorū historiæ & literæ tradunt) & cum ipso circiter 5000. uirorū, optimorū hominum, cæderentur. Quamuis graue illud irati Dei iudicium ipsi gratiæ signū esse interpretari conarentur. Porro licet Pontificijs eadem obiectione nos oppugnantibus iam olim sufficiēter respōderimus, nunc tamē paucis rem omnem absoluemus hoc modo. Cladem in eo, cuius modo mentio facta est, bello acceptam quotquot apud nos uere fideles sunt fidam Dei admonitionē esse iudicant, non eo tamen sensu, quod Dominus & Deus noster propter fidē nostram, quam in æterni uerbi ipsius oraculis fundatam certō scimus, sed propter uitā nostrā nos punire uoluerit. Veram quidē ac orthodoxam doctrinam & tunc habuimus & habemus euiā hodie, illi
uero

uero minus obsequimur, & in factis & in uita nostra multū desiderari potest. Vnde Dei uerbū in nobis completur: Seruus, qui nouit uoluntatem Domini, pluribus plagis uapulabit. Interim uero non in uniuersum nos repudiauit Dñs. Cum enim & ipse misericors sit, & fides in nobis inueniretur, & religionis causæ optime consultū uellent nostri homines, Domini iudiciū (ut Petrus ait) à domo domini cœpit. Nec iuxta indignationis suæ furōrem, sed iuxta gratiā suā nos uisitauit. Licet enim & opū & hominū iacturam fecerimus, euangelicā tamen doctrinam & fidē non amisimus, in qua nostrates ab eo tempore usq; nunc in annū iam decimum quartum per Dei gratiam in summa concōrdia & pace perseuerāt, præter id quod in multis alijs quoq; suo fauore & paterno animo Dñs Deus nos respicere dignatus est. Sic ut non immerito hanc uisitationē ipsius gratiæ suæ signū esse æstimemus. Quod si uero uel propter Sacramenti causam res hæc infelicius nobis successisset, nihilominus tamen gratiæ signū illud esse dicendum foret. Cum enim Paulus Corinthios morbis letalibus, eò quod Sacramēto abuterentur, puniri docet, mox addit: At cū iudicamur, à Dño corripimur, ne cum mundo condemnemur, 1. Cor. 11. Cæterū clades hæc non ppter Sacramentū nobis euenit. Deus enim neminem propter eam doctrinā & fidem, quā ipse tradidit, punire solet. Quā ob rem admonitio hæc Lutheri instituto nequaquā seruit. Florentissimis regnis, clarissimis nationibus, ciuitatibus honestissimis magnæ calas

T R A C T A T V S

mitates, multo etiam, quā nostra hæc fuerit, grauiores obtingere consueuerunt: nemo tamen ideo uel hæreticos uel falsæ fidei & religionis sectatores esse dicit. Solus Lutherus & pauci quidā cū illo inuisas huiusmodi & peruersas obiectiones, pferunt, cū argumenta potius solida & firma proferre deberent. Porro ante annos aliquot quidā è nostris D. Ioāni Fabro Viennensi episcopo eadē de re copiose satis responderunt. Lutherus enim in tantū proficit, ut iam ipsdem cum Fabro obiectionibus uti cogatur.

Præterea nemo ueritatis studiosus cū Zuinglio quinque millia uirorum cecidisse dicere poterit. Nō ignoramus equidē quid in Chronicis suis scribat Carion. Eūdem uero illum à ueritate (nihil hic in ciuilius dicere uolumus) procul aberrauisse certis & fide dignis rationibus demonstrare possemus. Quamuis si uel tot centena solummodo, quot milia Lutherus numerat, desiderata sunt, tamen & hic numerus plus satis, proh dolor, magnus & funestus est. Nam (ut Lutherus uere pronunciat) uiri boni fuerunt & perque egregij. Cum uero ipse illi P. M. sanctissimi fortissimiq; uiri, nō sine magno solatio feliciter in ea fide obdormierint, quam Lutherus tam diris cōuitijs laniat, mirum equidem est, quod eosdem illos laudare dignatur. Sed æternæ Dei ueritati cōfisi ipsos (licet quā maxime ab illo uituperarentur) laudem suam apud fidelium ecclesias obtinere, & in magno illo die coram Domino lætis conscientijs comparituros esse speramus.

Illud cū primis indigne fert Lutherus, quod quidam

dam è nostris Zuinglium sanctum dixerunt. Atqui Paulus omnes eos sanctos uocat, qui p Christi sanguine in fide & Dei spiritu mundati & sanctificati sunt, 1. Cor. 6. Adeo ut citra omnem tam Pontificis q̄ Lutheri canonisatione iuxta hunc modum unusquisque fidelium, doctus uel indoctus, rusticus uel ciuis, sanctus esse & fieri possit. Lutherus ex D. Augustino uere pronunciat, quod causa bona & sancta hominis quoque passionem bonam et sanctam reddat. Quapropter cum Lutherus Zuinglii causam prauam et iniustam esse hactenus euincere non potuerit, certe nec passionem quoque ipsius illi uel uitio uertere uel ignominiam aut infamiam loco iudicare poterit.

Simul autem & hinc constat, quod non temerarium modo, sed et impium et a Christiana religione alienum sit Lutheri iudicium, quo Zuinglium condemnat, dicens: Zuinglium in magnis & multis peccatis (quemadmodum ultimus ipsius libellus testatur) & blasphemis occubuisse certo scio. Et quis nam alius Lutherum huius iudicij sui tam certum reddidit, preter priuam illam & audacem ipsius arrogantiam? In ultimo certe Zuinglii libello damnationis causam iustam non inuenit. Illud enim in primo tractatu euidenter per nos demonstratum est. Alias uero, preter hanc, causas iustas & æquas non habet. Lutherus ergo sui istius contra Zuinglium iudicij tam certus, quam temerarius & arrogans est. Porro quod comensus abnegationem & itinera obsessa attinet, illud omne per sanctissimum magistratum nostrum, priusquam bellum illud exoriretur, publicis scriptis explicatum est, quibus & hæc Lutheri

*Lutherus
Zuinglium
temere damnat.*

TRACTATUS

criminatio iam olim confutata est. Cæterum istius negotij, utpote politici & ad magistratū pertinentis, tractationem uolentes præterimus. Nec enim quicquam ad nos pertinet. Præterea magistratui simul totiꝫ populo pax & concordia cum socijs & cōfœderatis suis (qui tunc aduersus nos arma gesserant) intercessit, & omnes se inuicem amicos & benignos præbent, pacata quoque per totam Heluetiam sunt omnia, ut iure equidem Lutherus quoꝫ uulnera coalita non refricaret, atꝫ ab huiusmodi odiosarum rerum cōmemoratione abstineret. Ad hæc, fides nostra orthodoxa & Christiana, omnes homines qualibuscunꝫ tandem peccatis immerſi sint, in extremo quoꝫ uitæ suæ articulo gratiam et beatitudinem consequi posse docet, si peccata suâ agnoscant, diuinæ misericordiæ confidant, & eiusdem gratiâ implorent. Notū hic omnibus est præclarū illud et consolationis plenū latronis crucifixi exemplū, de quo ueteres dixerūt: Latrocinium damnationem meruerat & supplicium, sed cor contritum pœnā mutauit in martyriū, & sanguinē in baptismum. Licet ergo Zuinglius nihil unquam in terris hisce uel boni uel honesti fecisset, in ultimo tamen uitæ suæ exitu peccatorū suorū pœnitentiā egisset, num tanta confidentiâ, qua nunc utitur, Lutherus illum damnare posset? Vel, num morienti adfuit, ut eum sine pœnitentiâ & fide mortuū esse tam certò nouisse queat? Quidam certe aduersæ etiâ partis homines, qui morienti affuerunt pium & Christianum uitæ ipsius exitū fuisse testantur, quem in medijs

Cyprianus.

dijs quoq; afflictionibus cōstanter obtinuit. Cum
 uero præter hæc omnia Zuinglius (ut certò cōstat) *Zuinglius*
 eximijs à Deo dotibus ornatus à primis annis sta- *fidus eccle*
 tim bona fide & integritate in ecclesia Dei labora- *sic minis*
 rit, multumq; fructus attulerit, quibus & diaboli et *ster.*
 Antichristi potentia plurimum derogauit, & Chri-
 sti regnum euexit, cum præter hæc honeste & pie
 uixerit, patriam unice amaret, & huius incolumita-
 tem prouehere & reducere impense studuerit, & in
 his omnibus in extremam usq; obitus sui horam
 non sine magnis laboribus & molestijs perseuera-
 rit, quid prohibebit, ne ipsum per Dei gratiã & mi-
 sericordiam, quam tanta fide docuit & celebrauit,
 à Christo Domino suo, cui seruiuit, in uitam et gra-
 tiam assumptum esse speremus? Quis autem uera
 ratione præditus & nulla priuatorum affectuum
 intemperie agitatus homo temerariũ illud in uita
 defunctos & bene meritos Lutheri iudicium non
 miretur ac horreat? Nec ideo hæc dicimus, quod
 Zuinglium ut ex omni parte perfectũ, & ab omni
 macula & infirmitate alienum hominem cunctis
 obtrudere uelimus. Minime in hoc sumus, ô fra-
 tres. Homo fuit, suis quoq; affectibus & carnis in-
firmitate laborans, interim tamẽ in fidei & doctri-
næ negotio fidus fuit & integer. Lutherus quoque
suis affectibus & uitijs, instar hominis, laborat, affe-
ctuum intemperie nimiũ abripitur, in dicendo in-
ciuilis admodum, & in nonnullis articulis pertina-
cior est q̃ solidior & instructior. In omnibus uero
hisce fidelem erga nos Dei prouidentiam & admo-

TRACTATUS

nitiones cernimus, qui huiusmodi exempla nobis ob oculos ponit, ne cuiquã hominũ nimiũ tribuamus, nullius autoritate nimiũ nitamur, nulli deniq; ulterius fidem habeamus, quã æterno Dei uerbo docere, exponere & demonstrare potest.

Multi labores et libri.

Quale uero hoc est, uel quid nam Lutherus per hoc se effecturum sperat, quod mox subiungit, audire se, quod librorum quos scribimus copia & laboribus nostris in ecclesia et scriptura sacra assiduis plurimũ fidamus: sed omne hoc frustraneũ esse & inutile, &c. Quod fiduciam nostrã attinet, auditu suo fallitur, nec illi quoq; ueritati studet, qui huiusmodi famam ad illum deferũt. Nullo alio, q̃ solius diuinæ gratiæ præsidio in Christo Iesu Domino nostro cõfisi nitimur. Fatemur autem, quosdã è nostris multorũ & pietate & eruditione insigniũ fratrum precibus & literis è multis & diuersis nationibus missis cõmotos quædã scripsisse & publicis typis in lucem exposuisse: sed et nunc quidã scribunt, qui & ipsi labores suos ubi cõmodum fuerit in lucem proferent, omnia tamẽ hæc ut ueritas prouehi & ecclesia ædificari possit, fiunt. Quid uero hinc damni ad Lutherũ redit? Vel num citra ipsius permissionẽ nemini scribere licebit? aut num quæ scribuntur non ante, quã ab ipso approbata fuerint, in lucem ædenda erunt? Nõstram uocationem & mandatũ à Christo habemus & ecclesia. Sed & omne iudiciũ penes ecclesias est. Quiescat ergo Lutherus, nec sibi nimiũ arroget. Verũ omnia eius eò tendunt, ut suã apud omnes autoritatẽ prouehat, nos autem

autem omnibus ceu sceleratissimos homines et diaboli martyres inuisos reddere possit. Ferre igitur nequit ut quis uel aliquã laudẽ nobis tribuat, imò uel tales esse cogitet, qui res omnes bene administrare & ecclesijs fideliter seruire studeamus. Ob hæc enim tanta indignatione incēditur, ut disertis *Iudæorum* uerbis dicat: Iudæi quoq; in scripturis multos labores exhauriunt, idq; per annos iam 1500. Imò, quot *& hæreticorum labores.* hæreticos dabimus, qui tam docendo q̄ scribendo non plus q̄ Christiani laborauerint? His certe, non ppter Iudæos & hæreticos (cū quibus nihil nobis negotij est) sed ppter ueritatẽ & catholicæ ecclesiæ honorẽ & gloriã, respondere omnino oportet: nullos uidelicet uel Iudæos uel hæreticos in oĩbus historijs inueniri, qui in laboribus & studijs, ipsis catholicæ fidei sectatoribus, magis assidui fuerint. Hanc ergo ut offendiculi plenã, ita lõge uanissimã calumniã à Christianis hoĩbus longe depellemus. Licet enĩ hæreticorũ qdam multos labores sustinuerint, plures tamẽ è cõtra è Christianorũ numero dare licet, q plus ipsis laborauerũt. Et, ut uel paucissimos saltẽ è tanta Christi fideiũ multitudinemumeremus, quos nobis dare poterunt oēs uel Iudæi uel hæretici, q cū nostro Origene, Athanasio, Hieronymo, Augustino et alijs huiusmodi merito cõferant? *Origenes tamen suos quoq; errores habuit.* Omnes certe hæretici & Iudæi illorũ labores satis admirari non potuerunt. Hæc tamẽ omnia Lutherus non curat, & quia ira tantummodo in nos furit ac spumat, tam absurdos & inconuenientes sermones expuit, nulla interim præmeditatione habita

T R A C T A T V S

num ad Ecclesiæ totius honorē & gloriam uel infamiam faciant. Deus faxit ut hæc tandem agnoscere & melius sapere incipiat.

His uero omnibus abunde satis demonstratum esse arbitramur, Lutherum audax illud, iniquum et à Christiana religione cum primis alienū nos damnan di institutum tribus hisce admonitionibus suis nequaquã tueri & asserere posse. Pauli & Ioannis contra hæreticos prolatæ sententię in nobis locum non habent. Nos enim per Dei gratiã & nunc & semper tales fuimus, talesq; fuisse constat, quales orthodoxæ fidei sectatores & Christi ministros esse conuenit, ut qui Christianã fidem & apostolicã doctrinam asseramus: cum hæreticis uero nec nobis nec ecclesijs nostris, quibus seruimus, quicquã commercij est, nec in posterum quoq; diuina sic fauente gratia, erit. In sancta Christiana fide, in orthodoxa & ueteri apostolicæ ecclesiæ doctrina, non ulla incredulitate aut hæresi, per Christi gratiam perseuerabimus, & in ipsdem illis, quandoquã & quocumq; tandem modo uocari nos Dñs, moriemur. Deus hic suam nobis gratiam conferre dignetur.

Falsissimorū & à Christiana religione alienissimorū conuictiorū et criminū, quibus Lutherus Christianos hoies præter omnem modum & modestiam traducit & obruit, purgatio.

Lutherus ultimum hunc libellum suum Breuem de Sacramēto Confessionem inscripsit: & sanè si diuinæ scripturæ locos, argumenta iusta & solida in illo inquiras,

Inquiras, nimum brevis est: rursus uero, si conuicia, calumnias & criminationes consideres, plus satis prolixum & magnum uidebis: talis enim est, ut in maximis reliquorum doctorum omnium operibus nihil eiusmodi inuenire possis, nisi fortè Thomæ Murneri & aliorum pontificij ordinis scriptorum maledicentiã cum Lutheri scriptis cõferas. Sed & alij ferè omnes ipsius libri eundem genium habent, quo multi simplices & infirmi in tantum offendi solent, ut uniuersum euangelij negotium ipsis suspectum & inuisum fiat. Diuinos equidem prophetas, Ioannem Baptistam, apostolos electos, a comniũ horum dominũ & caput Iesum Christũ nostrum redemptorem dicendi acrimonia & duris uerbis usos nonnunquam fuisse fatemur. Modum tamen in omnibus istis tenebant, & simul rationibus quoq; firmissimis auditorum animos in suas partes pertrahebant. Lutherus autẽ modum nõ feruat aliquem, sed pleracq; sua scripta præter conuicia & criminationes nihil ferè aliud cõtinent, adeo ut licet argumentũ nonnunquã firmum & solidũ inueniat, idẽ tamen tot fœdis & diris uerbis farcit & onerat, ut saniorẽ doctrinã sub tam diris criminationibus latentem uix possis deprehendere: ut interrim de eo nihil dicamus, quod scriptis ipsius per se non multum persuasoriæ uirtutis inest. Illorũ correptiones graues erant & minime leues. Lutheri correptio ut minimũ gratuitatis, ita leuitatis plurimum & nimum habet. Illi Dei gloriæ, non priuato honori, nõ suæ perünaciæ & superbix studebant,

*Quales
sint prophetarum & apostolorũ correptiones.*

TRACTATUS

sed & peccatorum salutē quærebant unice, adeo ut licet acribus nonnunquã uerbis inueherentur, in ipsa tamen acrimonia paterni spiritus ingenium elucesceret. Lutherus sua quærit, pertinax est, insolentia nimia effertur, & cõfestim Satanæ tradit, quotquot illius sententiæ non illico subscribere uelint. Et in oïbus correptionibus suis plurimum maligni spiritus, quã minimũ uero amici & paterni ingenij deprehenditur. Dei ministri iuxta delicti culpã & rationē correptiones suas uel intenderunt uel leniuerunt. Lutherus primo statim conatu omnia quę habet maledicta profundit. Qui enĩ in uno aliquo errarit, illi oĩa reliqua bona opa inutilia et inania esse dicit, præstare denique ut pro his peccata potius et mala opa faciat, ut uel sic sua ipsius facta posset agnoscere. Dei ministri eos duntaxat quę correptionē merebantur, corripiebãt. Lutherus infantes quę cũ sonitibus inuadit, eosquę nõ minori amarulẽtia & immanitate, quã sceleratissimos nebulones p̄scindit. Quapropter sanctissimorũ dei prophetarũ et apostolorũ acres correptiones Lutheri exẽplo minime patrocinari possunt. Sed & immania illa, quę nobis intente conatur, crimina, nullis unquam demonstrationibus ueris probabit.

Vt Lutherum sua illa conuitia dedeant. Atqui hic uel officij sui curã habere debebat Lutherus. Qui enim Christi minister est, Dñi negotiũ solũmodo agere debebat, & os ad diuini uerbi prædicationē à Dño purgatũ, nequaquã tot sordibus, diabolis, cõuitijs & tanta fellis amarulentia scatere conueniebat. Paulus apostolus cœlorũ regno cõui-
tiores

riatores & calūniatores omnes excludit, & quales Christianorū sermones esse deceat diligēter docet. Coloss. 4. Ephes. 5. Et Dñs inquit: De quocunq; uerbo ocioso, quod locuti fuerint homines, reddituri sunt rationem in die iudicij. Adhæc mundus per se non ociosorum modo, sed & leuissimorū uerborū, conuictorū, scommatum, execrationum, calumniarum, obtreccionū & infamiarū, omnis deniq; obscœnitatis totus plenus est. Lutherū ergo tā insulsi soli salem esse decebat, ipse uero uel nimium amantulentiæ addit, uel conuiciando alijs exemplū præfert. Magna enim & plus satis magna eorū concio *Mordaces quorundā contiones.* natorū est copia, q̄ ex Lutheri libris lædorijs & mordacibus ingentē maledictorū uim colligentes, eandem illā postea in publico suggestu in miserū Dñi gregē exonerant. Et cum Dei uerbū prædicandum & ex hoc fides, spes & charitas docenda, homines item monendi, corripiendi, consolandi, instituendi & persuadendi erant, nō aliud quàm fanaticos, sectarum authores spiritus, Sacramentarios, Sacramentorum hostes et prophanatores, hypocritas, seditiosos, diabolos, hæreticos et infinita huius generis indigna conuicia crepant, quæ indies de nobis noua & inaudita comminiscuntur: imò se suo officio nequaquā functos arbitrantur nisi omniū auditorū aures huiusmodi indignis clamoribus oppleuerint. Isti hoīes tam nos quàm doctrinā nostram multorum animis tam suspectam reddunt, ut qui simpliciores sunt, nos reuera Dei simul & Sacramentorum hostes esse, nec ullum fidei articulum

rite docere credant. Sed uidete tandem o conuicia-
tores, uidete o calūniatores, quibus rationibus hoc
peccatum uestrū, quod in ipsam quoq; Dei uerita-
tem cōmittitis, corā Christi tribunali & iudicio ex-
cusari posse arbitremini. Vos uero, sancti & fideles
homines, contra infontes & nihil tale meritos uos
irritari ne permittatis. Alterius quoq; partis ratio-
nes audite, iusto iudicio de singulis decernite, & iu-
sta sanctissimæ fidei regula quęcunq; uobis propo-
nuntur, expendite. Cæterū ex istiusmodi pastorum
exemplo indignū illud conuitiandi & calumnian-
di studiū in totam plebem quoq; sese diffundit, ut
pleriq; istorum, qui cum primis euangelici uideri
uolunt, suum illud euangelij studiū maledictis so-
lummodo & amarulētis diēterijs testari uelint. Et
hoc deinde apud plures hominū laudem meretur.
Lutherus enim, Germanorum propheta & aposto-
lus, idem facere consueuit. Hinc autē fit, ut insigne
scelus uirtutis loco habeatur, unde plurimū offen-
diculi manare uidemus.

Quod nos priuatim attinet, Lutheri cōuitia non
magis facimus, nec eiusdem calumnias multū mo-
ramur, partim quidem q̄ Lutheri temeritas & im-
modestia fidelibus multis iam p̄specta est, qui etiā
quales nos simus nequaquā nesciunt, partim uero q̄
& nos nostræ innocentix nobis probe sumus con-
scij. Simul autē, quid Christo domino nostro accide-
rit, & quid per hunc nobis promissum sit, nō igno-
ramus. Hūc ut ab omni malo nos tueri, & si quan-
do prouocati in hac responsione nostra acerbiores
æquo

quo fuimus, nobis clemēter ignoscere dignetur, oramus. Quapropter Christiano Lectori non multum hac causa molesti posthac erimus, sed quędam tam nobis ipsis q̄ nostris hominibus intentata per Lutherum crimina paucis expedire simul & declinare uel confutare instituimus.

Nec nos nec nostri hactenus (ut Lutherus iactat) blasphemię & mendacij conuicti sumus. Imo infamem hanc & ignominiosam Lutheri camlumniam nostri iam olim in scriptis suis digne & fortiter excusserunt. Sed & nos hactenus tam in doctrina q̄ in hac Cōfessione nostra, nullū mendacium, sed ipsissimā ueritatem tradidimus. Oportet ut neq; Lutherū ab om̄ibus istis, quę nobis & nostris impingere studet, tam alienū esse & liberum q̄ nos sumus. Quam probe enim cum ueritate illud conueniat, quo Lutherus nostros mendacij cōuincere conatur, fideiū iudicio examinandū relinquimus. Manifestis (inquit Lutherus) demonstrationibus euici; q̄ ea quę de *inutili carnis disceptatione & Christi ascensione proferebant, carnaliter exposuerunt, & mēdaci ac falso sensu ijs usi sunt. Atqui nostri illi nihil de inutili carnis disceptatione, sed de eius manducatione disputauerunt, nempe q̄ Christi caro ad salutem spiritualiter, nō carnaliter manducanda sit. Hanc enim carnaliter manducatā non prodesse quicquā. Qua ratione ergo Christi uerba Ioan. 6. carnaliter accipi uoluerunt, nisi q̄ de uera Christi carne illa exposuere, q̄ tamen uetustissimus illius loci sensus, non mēdax & falsa (ut Lutherus

Blasphemie et mendacij conuicti sunt.

Non unam ueritatem sed de carne.

T R A C T A T V S

temere & immodeste nimis pronunciat) interpretatio, semper fuit. Et Lutherus in hac sua breui Cōfessione, Christus (inquit) nullū spirituale corpus nec spiritualement sanguinē assumpsit, nec tale quidpiam pro nobis tradidit, quemadmodū & ipse testatur, dicens: Contrectate me & uidete, spiritus carnem & ossa non habet, quemadmodum me uidetis habere. Cū ergo Christus iuxta Lutheri quoque Confessionem (quæ hic cum ipsa ueritate conuenit) nullū spirituale corpus habuit, & proinde corpus ipsius, uerū, id est, corporale uel carnale, id est, uere humanū corpus fuit, & ipse eodem illo, non alio, in cœlos ascendit, qua ratione quæso ascensionis articulum nostri spiritualiter, non carnaliter intelligere & exponere debuerunt? Christi caro em̄ uel uerū corpus ipsius & humana eiusdem anima in cœlos ascendit. Fideiū ergo iudiciū esto, utri nam mēdacem & falsum loci huius sensum proponāt. Lutherus autē caueat, ne in ipsum crimen illud recidat, quod alijs intentare conatur. Quis uero absurdus istis de panaceo Deo, cocto Deo, & alijs huiusmodi locutionibus absurda sua & parū sacramentali doctrina occasionē præbeat, in secūdo huius libri tractatu abunde satis demonstratū est. Porrò quod Lutherus Deum eodē modo & aqueū & nubilū dici posse scribit, eo quod aqua baptizatus, & in nube in cœlos assumptus sit, & absurdos & offendiculi plenos sermones esse censemus, quales nunquā antehac audire contigit: quāuis eum, qui aqua baptizatus, & in nube in cœlos assumptus est, iuxta scripturarū oracula

Oracula uerum Deum (non autem ideo uel aqueum uel nubilum &c.) esse certo credamus.

Deum nos mendacij nequaquam arguimus. Oibus enim & singulis Dei uerbis, ut quæ irrefragabilia sint, in uero sensu, quem ipsa fides & scripturæ produunt, fidem habemus. Et hic quidē Lutheri regulam (quæ sana & orthodoxa est, à ueteribus semper usurpata. Utinam ipse quoque illam sectari studeret) quā in Cantici Mariæ uirginis expositione tradidit, sequimur. Si quando in scripturis propter contrarios sibi inuicem locos contentio oboritur, nequaquam unum aliquem locum decem aut uiginti alijs opponere & hos iuxta unici illius sententiam torquere conuenit, sed unicus ille pluribus alijs, imò toti scripturæ cedere & iuxta multorum testimonia exponi debet. Hęc Lutherus. Tunc ergo nos Deum mendacij accusaturos esse credimus, si propter unicam hanc & Sacramentalem locutionem, Hoc est corpus meum, omnes scripturas simul torquere & Deum contra ipsius uerbum cogere uellemus, ut corpore suo humano in Cæna nobiscum, simul uero contra omnem humanæ naturæ proprietatem corporaliter, sed tamen inuisibili modo, ubique locorum præsens esset &c. Lutherus ergo in nos uiolentus & iniurius est, cum nos hoc loco Dei uerbum adulterare & peruertere dicit. Dei uerbum enim per nos immotum & inuolatum stat, nec ullum uel alienum uel peruersum sensum, sed quæ ipsum per se tenet & qui fidei conformis est, illi tribuimus. Faciunt huc quæ Zuinglius

*Dei uerbum
adulterare
& peruertere.*

TRACTATUS

ad Germaniæ principes sic scripsit: Cū nullis mortalium nobis est diffidiū de uerbis Cœnæ, quasi uelimus ista immutata esse, ut quidā, aut prorsus sublata, ut alij calumniantur. Cū enim sic sonant, Hoc est corpus meum, iam ipsum sacramentū augustius est, q̄ si diceremus, Hoc significat corpus meum, ut omnino nihil uelimus mutatū esse. Sublata uero e medio quomodo cupiemus, quæ ne mutata quidem uolumus? Habent ergo aduersarij nostri uerba ista, habemus & nos. Verba ista illis inconcussa maneant, nam & nobis immota manebūt, Hoc est corpus meū, quod pro uobis datur: & Hic est sanguis meus, &c. Dicunt aduersarij hic præberi corpus Christi, idem et nos dicimus. Vbi ergo diffidiū est? Hic est: Dicunt aduersarij, corpus Christi naturale & substantiale præberi, nos sacramētale. Hinc pugnæ, &c.

*Blasphemi
in Deum &
Christum.*

Vnde nec in Christū nec in Deum blasphemi sumus, sed illū adoramus, colimus, laudamus & celebramus. Nō ergo hostes sed amici Dei sumus. Nec adhuc nobis uidere licuit, quibus rationibus ab ijs se pugnarit Lutherus, quæ Zuinglius in responsione sua ad ipsius Cōfessionem illi ob oculos posuit.

*Damnata
secta.*

Damnata secta sunt uel factio, qui per fidei abnegationē à Christi benedicti seminis & fidelium ecclesia sese separant. Cum uero nos antehac non separauerimus, & per dei gratiā in extremum usq; uitæ finem, nec à Christo, nec sponsa illius ecclesia separaturi simus, Lutherus tam Dei quàm honoris sui omnisq; iuris immemor, nos damnatam &

execra

execrabilem sectam uocat. Ipse uiderit, ne iracūdis istis & à Christiana religione alienissimis sermonibus sibi ipsi damnationē acceleret, & ne sectarum authorem uel consortē sese faciat, dum cum ijs conuenire non uult, qui Christū & fatentur & docent.

Quām admirabilem uero Lutherus hic quoque cum diabolis suis sese præbet? Quām impuris uerbis, quæ diabolis farcita tument, utitur? Sic em̄ ait: Inuisus ille diabolus in ipsis agit, & nunc & in posterum. Sy habend (quis enim Latinis uerbis hæc exprimat?) ein yngeteüflet / überteüflet / vñnd durchteüflet lesterlich hertz vñnd lügenmaul. Blasphemū enim cor et os mendax habent, in quo, super quod, & per quod diabolus diffusus est & regnat. Multa huius generis ab omni Christiana religione aliena uerba, non sine grauibus & iustis causis præterimus. Quis uero unquam mortalium istiusmodi sermones ex ratione utentibus, non furiosis & dæmoniis, audiuit? Nobis per Dei gratiam cum diabolo nihil negotij est, nec tantum de illo disputare aut differere possumus, quantiū senex ille heremita, in Vitis patrum descriptus, Macarius. Dei filio Domino nostro Iesu Christo gratias agimus, q̄ in nostris simul & omniū fidelium animis regnare uult & regnat, quod deniq; ab omni satanica tyrānide nos potenter asseruit. Diabolū ergo nihil metuimus. Christo Domino nostro confisi contra illius multiuarios dolos & tentationes assiduis uigilijs & precibus contendimus. Christus inquit: Princeps huius mūdi iudicatus est. Ioan. 12. 31.

TRACTATUS

Deus faxit, ne Luthero iuxta Domini uerbum eueniat: Ex abundantia cordis os loquitur, Matth. 12. Superbos & arrogantes spiritus nos nemo unquam, præter unum Lutherum, uocauit. Fideles iudicent, quis hæcenus in Dei ecclesia maxima insolentia usus sit, & etiam nunc utatur. Lutherus ipse se Germanorū prophetam & apostolum esse gloriatur, qui à nemine quicquã, omnes autẽ ab ipso didicerint. Nemo item quicquam nouit, nisi quod ex Luthero habet. Nemo quicquam fecit, Lutherus fecit omnia: & quod ab ipso factum non est, infectum sit oportet. Quod ipse dixerit, ratum esto, nec quisquam illi contradixerit. Si quis ipsius more loqui noluerit, uel amplius quiddã quã ipse loquitur, mox hæreticus est, excõmunicationis tonitru & damnationis fulmine tangitur. Multi profecto eruditione, pietate & animi mansuetudine egregij ante Lutherũ simul & cum ipso fuerunt, qui linguarum studia, scripturæ & religionis negotium (licet suis quoque erroribus nõ in uniuersum caruerint) mire prouexerunt, adeo ut luce clarius constet Lutherũ, nisi illi tam fideliter in hisce laborauissent, multo minus effecturum fuisse. His tamen omnibus neglectis, solus omnia sibi uendicat, imò contra plures illorum contendere, & fideliter laborãtes hostiliter inuadere cœpit, quo facinore multi simplicioris ingenij homines in doctrinæ profectu impediti magis quã adiuti sunt. Utinam uel nunc saltẽ rixarum & contentionũ finis esset. Nũc ergo, ubi nam arrogantes & insolẽtes illi spiritus sint, fideles iudicent.

*Arrogãtes
spiritus.*

cent. Interim uero Deum per Lutherū multa & magna opera in fideiū salutem & papatus euerſionē ædidisse libenter & libere fatemur, nec illi honorē suum inuidemus, sed & nos hætenus dignum honorem illi impendimus. Cui uero fidei & modesto homini placere possit, quod tanta arrogātia modo insolens plus impedimenti quā cōmodi affert, sibi nimium arrogat, in multis etiam pertinax magis quā solidus & instructus est, quod denique multi illum (ut olim Franciscum suum monachi) satis euehere nunquam possunt, quibus immodicis laudibus eum magis insolentem faciunt. Moderata laus, laus iusta & æqua est. Et Paulus inquit: Quis est Paulus? Quis autem Apollo? nisi ministri, per quos credidistis, & ut cuique Dominus dedit? Quid autem habes, quod non accepisti? Quod si etiam accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Item: Charitatem habete unanimes, & idem sentientes. Ne quid fiat per contentionē aut per inanem gloriam, sed per humilitatem animi, aliū quisque se præstantiorem existimet. Ne sua quisque spectetis, sed unusquisque quæ sunt aliorum.

Contra propriā conscientiam nostram nihil uel in hoc uel alijs negotijs agimus. Contra conscientiam nostræ testimoniū tūc agere & dicere cogemur, si et contradictoria & sibi inuicē pugnantia, impedita quæ et intricata dogmata ecclesijs, proponere, et doctrina fateri uellemus, quod animus noster non credit, & quibus clariora et saniora dei uerbum nos tradere iubet.

1. Cor. 3.

Cor. 4.

Phil. 2.

Contra propriam conscientiam agere.

Solus Deus, non quisquam hominū, conscientiam iudicat. Huic iudici merito & libenter omne iudicium deferimus.

Sacramen- Lutherus Sacramentorum quoq; prophanato-
torum pro- res, *paniuoros & uinibibones nos esse dicit. Qui
phanato- bus conuitijs supra in secunda operis nostri parte,
res. ubi nostræ de Cœna sententiæ confessionem expo-
B:otfres suimus, ita responsum est, ut eum hic uim & iniu-
ser. riam nobis facere nemo nō uidere possit. Præterea
Wynsus nostri quoq; iam olim ad hæc responderunt, quem
ser. admodum in Oecolampadij ad Zuinglium in res-
 sponse sua ad Lutheri Cōfessionem epistola ui-
 dere est. Et Zuinglius in prima sua respōsione ait:
Sacramentorū prophanatores sunt, qui quod reue-
 ra non habent, ipsis tribuunt, & sacramenta, quæ
 non aliud q̄ sacre rei signa sunt, ipsas res sacras esse
 docent, qui deniq; creaturā creatori suo parem &
 æqualem faciunt. Hæc enim prophanatio & bla-
 sphemia non in Sacramenta modo, sed in ipsum
 Deum quoq; tendit, quemadmodū ex Rom. 1. ca-
 pite colligere licet. Interea uero grauem iniuriam
 summa mixtā uiolentia nobis infers, dum nos ex
 Sacramento non aliud q̄ nudū panem ac uinū fini-
 gere dicis. Si enim de sola substantia uel materia lo-
 qui uoles, an scilicet panis sit quod hic editur, uel
 Christi corpus, tu tibi ipsi respondeas iubeo. Tu e-
 nim panem non Christi corpus esse tot in locis (in
 libro scilicet ad Regem Angliæ) docuisti, ut ea re-
 censere opus nō sit. Interim uero in pane hoc Chri-
 sti corpus māducari asseris. Tu ergo panē nudum
 ac

acuinum solum hic esse pronunciauisti, non nos. Si enim usum respicias, non te latere potest, nos in Cœna, hoc non ut uulgari pane uti, nec talem etiã iudicare, sed tesseram mysticam, & concordiaẽ symbolũ esse profiteamur. Sin uero ipsam rei materiam aut substantiam cõsideraueris, tu hanc non aliud quã panem esse docuisti. Quod uero addis, in pane hoc Christi corpus manducari, ex tuõ capite, non ex Deo protulisti. Ipse enim inquit, Hoc est corpus meum: Non autẽ, In hoc pane est corpus meum. Cur ergo nobis impingis, quod abs te cõmissum esse nõ ignoras? Vel, cur nobis uitio uertis, ac fraudi esse uis, quod idem tu ipse docere non dubitas?

Præterea, Zuinglius in ea, quam ad Germaniæ principes scripsit, epistola sic ait: Esto omnes creaturæ inuitent nos ad numinis contemplationem, at omnis ea inuitatio muta est. In sacramẽtis uero uia ua & loquens est inuitatio: loquitur enim Dominus ipse, loquuntur & elemẽta, atq; idem loquuntur & suadent sensibus, quod menti sermo & spiritus. Adhuc tamen hæc uisibilia omnia nihil sunt, nisi inuisibilis sanctificatio spiritus præcedat, &c. Item: Prædicant enim sacramẽta salutem à Deo datam, sensus huc conuertunt, & subinde fidem exercent, quam & proximo pollicẽtur, & ad fraternam charitatem trahunt, &c. Et alibi: Cum panis & uinum, quæ ipsis Domini uerbis consecrata sunt, simul fratribus distribuuntur, an non iam totus Christus uelut sensibiliter (ut etiam, si uerba requirantur, plus dicã quã uulgo solet) sensibus etiam

offertur? Sed quomodo? An ne corpus ipsum naturale, manibus & palato tractandum? Minime: sed animo offertur istud contemplandum, sensui uero sensibile eius rei sacramentum. Hæc sanè & his similia uerba non alicuius Sacramentorum prophætoris, sed Christiani & orthodoxi doctoris sunt.

Possemus equidem & nos (siquidem causa hæc istiusmodi rixis pie absolui posset) Lutherò ostendere, qui nam & ubi locorum ueri lurcones, bibones & ebrii comestatores sint. Quotquot uere fideles et minime pertinaces homines ecclesias nostras Domini Cœnam celebrare uiderunt, Christi gratiam & opus agnouerunt & prædicarunt. Summa enim hic ab omnibus adhibetur modestia, & ardens animi studium. Nullæ hic intemperates comotationes, nulla helluonum conuiuia, sed sancta donorum dei fruitio, non sine summa animi gratitudine & fide inuicem pactationibus celebratur.

Ad tartara deducere.

Neminem mortalium nobiscum ad tartara abstrahimus. Per unicam enim uitæ uiam, Christum uidelicet, ad uitam ducimus. Ad hæc omnes nostro ministerio addictos homines à lata illa & ampla perditionis uia auocamus, & iuxta Euangelicæ doctrinæ traditionem arctam & angustâ uiam inire iubemus. Quapropter nec animarum latrones sumus, qui uitam eripiamus animis. Unica animarum uita fides in Christum est: quemadmodum Paulus ex propheta docet, Iustus ex fide sua uiuit. Eam fidem iuxta gratiam diuinitus nobis concessam, docemus fideliter. Sed nec ani-

Animarum latrones.

Animarum deuoratores.

mas ullas unquam deuorauimus, sed easdem Christi carnem uere manducare docuimus, ut uiuificari & uitam obtinere possent. Sed quid diuo Augustino respondeat Lutherus, uiderit, qui nullam animæ mortem congruentius appellari posse scribit, quàm figuratam locutionem non iuxta figuræ ingenium, sed ad literam accipere. Item: Ea demum est miserabilis animæ seruitus, signa pro rebus accipere, & supra creaturam corpoream oculū mentis ad hauriendum æternum lumen leuare non posse, &c. Libro de Doctrina Christiana 3. capite 5. & 9.

Hæreticæ prauitatis & falsæ seductoriæq; doctrinæ crimen iam olim diluimus, unde ad hoc *Ad mortē peccare.* transimus, quod Lutherus nos ad mortem peccare dicit. Ad mortem uero peccant, qui se spiritui sancto opponunt, in incredulitate pertinaciter perse- *Ioan. 3.*
uerant, & proinde Christi uitam in cordibus suis *1. Ioan. 5.*
non habent. Nihil autem huiusmodi nos per Dei *Matth. 12.*
gratiam facimus. Non ergo peccamus ad mortem. *Galat. 2.* Lux nostra, uita, bonum summum, unicum æternumq; solatium Christus est. Quapropter licet Luthero & pertinacię peruersoq; sensui ipsius, quē tam scripturis ipsis q̄ fidelibus ille obtrudere conatur, nos opponamus, non tamen idcirco nos spiritui sancto opponere dici possumus.

Nec pro nobis amplius, sed cōtra nos Lutherus *Nō pro nobis, sed con-*
se oraturū esse testat̄. Cōdonet illi hoc Dñs. Quod *tratos or-*
nos attinet, illius minas nō perinde metuimus, ut *rat Luth.*
qui Lutherū mortē quoq; inimicis suis orādo accer-

T R A C T A T V S

lerare persuasi sunt. Odiſſimè inuidiæq; plenas preces cœlos nequaquã penetrare certò ſcimus. Sed hac ſua ſtultitia, imò ueſania potius, cõtentus eſſe deberet, nec per ſe impijs magis impia addere, cum dicit: Nemo Chriſtianorum pro fanaticis orare uel illorũ cauſam ſuſcipere aut poteſt aut debet. In hoc enim traditi ſunt, & peccant ad mortẽ, ut D. Ioan. ſcribit. Lutherus enim præcipiti ſuo iudicio nimiũ audax & temerarius eſt, ſed & coram ipſo Deo & toto mũdo uim nobis manifeſtam infert. Niſi forte ad mortem peccent, qui (ut modo diximus) pertinenti Lutherò & uanis ipſius ſcripturæ ſacræ interpretationibus ſe opponunt. Fideles autẽ omnes innocentiã noſtrã agnituros, & Deũ ꝑ nobis fideliter oraturos eſſe ſperamus: qđ ipſum ut unice cupimus, ita nos quoq; pro omnibus, pro ipſo etiã Lutherò, ſtudioſe orare uolumus, ut nimirũ Deus gratiam ſuam nobis largiri, peccata remittere, in omnibono confirmare, ab omni malo abſtrahere, & dona ſua in nobis indies augere dignetur. Lutherus immodèſta illa ſua conuitiandi libidine, qua contra tot Chriſtianas eccleſias multosq; ſanctiſſ. homines (quos ille contemnit ſimul & condemnat) graſſatur, q̃ miſere & calamitoſe cauſa ſua labore, demonſtrat: ſic nimirum ut fidelium pro ſe precibus q̃ maxime opus habeat.

Magiſtros non plebem Luth. abominatur. Et quoniam propriæ conſciẽtię teſtimonio conuictus hæc ſua, quibus neminẽ ꝑ nobis orare poſſe dicit, & horrenda & inaudita eſſe intelligit, aliquo modo illa uelare conat̃, hoc addens: De magiſtris
uel

uel doctoribus loquor : miserā autē, quæ illis subie-
 cta est, plebeculā Dñs noster Iesus Christus ab hu-
 iusmodi animarū latronibus liberare dignetur, &c.
 Et his quidē haud dubie uulgi fauorē ambit, et nos
 eidē uulgo exosos & inuisos reddere conatur. Sed
 Lutherus paucos duntaxat duces esse existimat, qui
 miseram plebē pro suo arbitrio hinc inde circūdu-
 cant, & plebem quoq; tam stultam & stolidam esse
 credit, ut à paucis se duci patiatur. Alibi fortasse lo-
 corum istud fit, apud nos uero longe aliter res geri-
 tur. Ecclesiæ non à paucorū, imò ne multorū qui-
 dem ductu & imperio pendent. Sed nec hinc inde,
 sursum & deorsum sese duci & agi patiuntur, nec
 hanc modo, mox aliā (ut quidam solent) doctrinā
 ferunt & admittunt. Docendi quidē & prædican-
 di munus ministrorū ecclesiæ est : de doctrina autē
 iudicandi potestas, iuxta Pauli sententiā, penes se-
 dentes in ecclesia est, eaq; libera & integra. Sic nimi-
 rum, ut ministri uel minimo q in ecclesia est (siqui-
 dem id postularit) doctrinæ suæ rationem reddere
 cogantur. Præterea uulgus ecclesiæ nō tam stultus
 aut stolidus est, q̄ Lutherus existimat: sed scripturis,
 quas frequenter legunt, & in solidis fidei nostræ ar-
 gumentis ita instructus, ut à regia uia non adeo fa-
 cile se abduci patiatur. Idem Lutheri quoq; librū &
 miserum & ex affectuū intemperie profectū esse,
 non obscure uidet. Conuitorū & calumniarum ra-
 bies nō nostris modo sed multis quoq; pontificijs,
 publicæ honestatis studiosis, summopere displicet.
 Et cum uulgus nostrā de Dñi cœna doctrinam ino-

T R A C T A T V S

telligat, & eandem Dei uerbo & catholica fide constanter niti sentiat, à doctõribus nequaquã sese separat, ut nec doctõres ab ipso se separari patiuntur: adeo ut Lutherus frustra de uulgo & plebe nostra doleat. Atqui facile cõijci potest, Lutherum hæc tam ex animo dicere, q̃ cum Zuinglij & Oecolampadij mortẽ tantos dolores sibi peperisse scribit, ut & ipse tantũ non expirauerit: mox tamen in ipsos, ac si piratæ uel sceleratissimi flagitiosissimiq; homines fuissent, inuehit. Quod si Lutherus nos ipsum talem iudicare cuperet, ut qui nobis, uel ecclesijs salutem nostris, bene uellet & curã illarum gereret, longe aliter ipsi & scribendũ & loquendũ erat, quàm in ultima hac sua breui Confessione & alijs libris ipsius hætenus factitatũ sit: è quibus aliud quoq; plus satis iniquum & hostile facinus huc adducere possemus, nisi hæc quæ hætenus narrata sunt, nimia essent. His ergo nunc contenti causam nostrã omnẽ Deo dõmino patri & protectõri nostro unico cõmendamus. Nostrã uero & nostrorũ innocentiam nos cõtra immania Lutheri cõuitia & atroces calumnias fortiter asseruissẽ speramus. Omne uero hoc fidelibus dijudicandũ proponimus.

De elevatione.

Prolixa enim illa, quã in fine libelli sui de Elevatione panis Domini Lutherus instituit, disputatio nihil ad nos pertinet. Et licet nos quoq; amico & fraterno animo nostrã de hac sententiã proferre uellemus, Lutherò hoc & ingratum & proinde frustraneum esset, cum nimirũ dicat: In hisce liberi omnino domini, non serui, esse uolumus, qui quiduis, ubi

mis, ubiuis, quocunq; etiã loco & tempore pro no-
 stro arbitrio facere possimus, &c. In nostris ecclesijs
 à primæ statim reformationis tēpore eleuatio pror-
 sus sublata est. Domini enim exemplo & apostolo-
 rum ritu contenti sumus, qui panē acceperunt, por-
 rexerunt, fregerunt & comederunt. His (inquam)
 & nos citra omnē disputationē utimur: cum uideli-
 cet Domini exemplum & certum & perfectū esse
 sciamus. Sed & Lutherus ante annos ab hinc retro
 uiginti, priusquã hæc de Sacramento pugna obor-
 ta, nec ipse adhuc exacerbatu animo esset in libro
 de abroganda Missa priuata sic scripsit: Si inuenias
 fideles, qui simplicissimum hunc ritum imitantur
 aut imitari uolunt, omissis omnibus quæ per ho-
 mines adiecta sunt, caue tu hæreticos dixeris, nisi
 Christum quoq; hæreticum simul criminari uelis.
 Opponent enim tibi uerbum, non Papæ, non lupa-
 rum, non patrum, sed ipsius Christi, Hoc facite. Et
 tu cū audieris, Hoc facite, aliud in illis & Christo
 factum esse, docere non potens, inuenieris cum
 Parrisiensibus uel rudissimus asinus, uel insignis
 blasphemator Christi. Hæc omnia Lutheri uerba
 sunt, quæ & nos secuti Christi exemplum firmi-
 ter retinemus, qui in cœna nulla panis eleuatione
 usus est: scimus interim quod licet Lutherus de his
 non ita differuisset, Christi tamen & apostolorum
 exemplum iustum & perfectum esset, quod unice
 sequi nec ullum aliud loco ipsius admittere fide-
 les debeant.

TRACTATUS

*Qualis in rebus indif-
ferentibus
libertas ser-
uanda sit,*

Simul autem & hoc fatemur, liberam de his in ecclesia potestatem esse debere, quæ Deus nec præcepit nec prohibuit: Hoc autem prætextu nihil Dei uerbo uel inconueniens uel contrarium uel recipi uel seruari uel uelari uolumus. Nec etiam pios & sanctos ecclesiarum ritus in cuiusuis ministri privato arbitrio sitos esse docemus, ut his ceu arithmeticis calculis utatur, qui uel primo loco poni & ingentem numerum significare, uel infimo minorem, uel omnino sublatis nullum profus referre possunt. Et hic quidem in ecclesijs non iuxta paucorum hominum affectus, sed unanimi, matura & sana deliberatione ad ecclesiarum ædificationem, non interitum, iuxta charitatem Dei & proximi ab omnibus ecclesiarum senioribus de huiusmodi rebus consultari debet: qui mos in nostris ecclesijs hætenus obseruatus etiam nunc obseruari solet. Et quicquid hac ratione in ecclesijs agitur, iuste & commode fit, iuxta ueteris ecclesiarum exempla innumera. Vt uero quis solus in medium progressus sibi omnem potestatem arroget, & non sine iactantia hoc se omnino obtinere, illud uero abotere uelle contendat, nullis uel rationibus uel exemplis probari potest, nisi paucorum quorundam arrogantium & pertinacissimorum hominum, qui istiusmodi factis ecclesiarum incolumitatem impedierunt magis quam prouexerint. Dominus noster Iesus Christus diuinam suam gratiam ecclesiarum suarum largiatur, et illam in æternum conseruet, Amen.

EPILOGVS.

THACTENVS quidem fidem nostram
 confessi sumus, & famam atq; honorē nostrum,
 imò ecclesiarum potius, quibus seruiamus, integri
 tatem & innocentiam, nostrum quoq; munus &
 doctrinam, multorum deniq; uere fidelium, defunctorum si-
 mul & uiuentium, gloriam nomenq; aduersus uanas Lutheri
 condemnationes & offendiculi plena conuitia asseruimus &
 tutati sumus: idq; sine omni (ut speramus) immodestia. Nec
 enim conuitia conuitijs, nec scommata scommatibus compensa-
 re uoluimus: interim tamen ipsius conuitia non prorsus inex-
 pensa reliquimus. Sicubi uero & nos uel nimij uel immodestio-
 res fuerimus, Dominum ut hoc nobis condonet, & fideles ut
 nostram infirmitatem ferre dignentur, oramus: illud nimirum
 consyderantes, quod ab omnibus ijs malto libentius abstinere
 malluissemus. Quoniam uero multiuaria illa & indefinencia
 Lutheri conuitia, & immanes atrocesq; eiusdē calumniæ tan-
 ta & tam intolerabili in nos & nostros immodestia stringeren-
 tur, quibus deniq; uel honestatis uel utilitatis rationibus moti
 amplius silere potuissemus? Præterea aliter iudicare non pos-
 sumus, quàm quod offendiculū, quod ex Lutheri scriptis exor-
 tum est, nostro silentio magis atq; magis confirmari potuisset:
 quod nunc solida hac & Christiana fidei nostræ Confessione
 & modesta respōsione nonnihil imminutum, imò apud multos
 magna ex parte sublatū esse, Deo & ueritate cōfisi, speramus.
 Hanc ergo respōsionem nostram, ut quam extrema nobis ne-
 cessitas extorsit, iustis de causis non prauis affectibus aut uin-
 dictæ cupiditate moti ædidimus. Quamuis uero Lutheri di-
 cta & argumenta exceperimus simul & confutauerimus, nul-

EPILOGVS.

lo tamen priuato erga Lutherum uel odio uel inuidia laboramus: optime enim illi uolumus, & Dominum pro illo oramus, ut humilitatem & eum spiritum illi largiri dignetur quo se ipsum agnoscere possit. Quod si institutum suum contumaciter persequi, & nec nos, nec scripta nostra uel auditu uel uisu (ut ipse inquit) dignari uult, omnino illud nobis ferendum est, & omne hoc Deo & fidei ecclesiae cōmendamus. Nos certe Confessionem & responsionem hanc nostram nequaquam propter illum, quod nimirum ipsi insultare uel eundē prouocare et irritare liberet, sed propter alios, qui in ecclesia sunt, fideles scriptissimus, ut ijs scilicet ad offendicula cauenda & ueritatē promouendā uere & simpliciter causam hāc omnē exponeremus. Sin uero Cōfessionem & responsionem nostram admittere & legere, deinde & nos amice simul & scripturarū autoritate magisq̄ firmis (quā hactenus solitus sit uti) rationibus erroris admonere dignatus fuerit, hoc illius studium non sine magna animorum gratitudine æqui boniq̄ consulemus, & diuinae ueritati ubiq̄ & semper locū dabimus. Rursus, si nos iam ante per libros suos, tam nunc quā olim æditos, abunde satis institutos & edoctos esse, nos uero omnem institutionem rejicere dixerit, & proinde nouis cōdemnationibus, conuictijs & calumnijs (ut solet) contra nos debacchari cœperit, uel si qui discipulorum ipsius conuictiandi licentiam ipsius exemplo secuti nos maledictis simul & uanis scriptis obruere conentur: iam nunc Deo iustissimo iudici causam hanc omnem cōmendare & fidelis ecclesiae iudicio committere uolumus, bona nimirum & infallibili spe animati, Deum nos nunquam deserturū sed fortissime asserturū esse: quin quotquot sunt pertinacis ingenij capita in ueritatis scopulum impingendo confringentur. Adhæc uere fideles & simplicitatis studiosos homines ex hac fidei & doctrine

doctrinæ nostræ Confessione ita institutos iam esse speramus, ut citra responsionem aliquã inter ueritatem et mendacium, inter iustam correptionem ac confutationem solidam & intemperantē conuitiandi malignamq; singula peruertēdi libidinē, non obscure discernere possint. Nisi enim sacrosanctæ & Blicæ scripturæ oraculis meliora edoceamur, in hac doctrina & fide, quam ex Dei uerbo hic confessi sumus, diuino sic fauente numine, perseuerabimus & pergemus, nihil interim morati, qui nam aut quot numero homines, quã insolenter, callūiose, duriter uel molliter, maligne uel benigne nos opugnare contendāt. Cum apostolis enim dicimus: An iustū sit in conspectu Dei homines potius audire, quã Deū, omnis mundus iudicet. Nō possumus enim non fateri & eloqui, quod ex illorū sermonibus, scriptis & doctrina hausimus, qui ut ipsum Dominum uiderunt audiueruntq; ita totius mundi doctores constituti sunt. Et hi quidē apostoli & prophetæ sunt, qui perfectã & absolutam Dei uiam nobis tradiderunt. Act. 4.

Qui labenti papatui subuenire cupiunt, non est quod ob hanc contentionem nostram gaudeant. Dominus ad ecclesiæ salutem & commodum omnia dirigit, & ministrorū dissensio nonnunquam ecclesiæ augmento & profectui seruit, quemadmodum in Pauli & Barnabæ exēplo uidere licet. Act. 5. Quamuis enim in ueteri quoq; ecclesia ministri nonnunquã non per omnia conuenirent, nullū tamen inde ad Christianæ fidei aduersarios commodum, nec aliquod ad fidē Christianam damnū redibat. Scimus præterea non ideo ab omnibus fidelium ecclesijs nos & nostras ecclesias damnari, quia Lutherus nos tam hostiliter damnat & reijcit. Licet nonnulli contentiosi nimis & rixarū studiosiores sint, plures tamen pacis amantes sunt, qui cum amice se inuicem respiciant, optime quoq; conuenire

EPILOGVS.

Inuicem possunt. Simul uero & hoc testatum uolumus, nos à nemine prorsus scindi uel diuidi. Cū omnibus enim illis nobis bene cōuenit, imò omnes eos pro dilectis nostris fratribus agnoscimus, qui in substantia & primarijs huius Confessionis nostræ articulis nobiscum conueniunt. Deo itaq; & fidelium charitate & modestia confisi speramus ipsos amarulentis illis Lutheri scriptis nequaquam exacerbari posse: quin potius in Confessione hac nobiscum concordēs & unanimes fore, quem admodum & nos cū ipsis concordēs sumus, ut & Deus nobiscū & nos cum illo conuenire possimus. Regnantibus Maximiano & Diocletiano Imp̄p. ecclesiæ non usq; adeo fœliciter cessit, quod discordijs intestinis scinderetur, & ministri ipsius fraternæ charitatis obliti hostilibus animis in se mutuo pugnarent. Dominus enim suum in illos exercuit iudiciū, & tam ministros q̄ ecclesiam in infidelium & persecutorū manus tradidit: quemadmodū Eusebius lib. Eccles. hist. s. cap. i. manifeste & euidenter describit. Quid uero si & hodie iudiciū suum in ecclesia Dominus proferens ipsam persecutionis gladio purgaret & igne afflictionis examinaret? Vel nū adhuc uidere non possumus quorsum multorū pseudochristianorū tendant consilia? Vel nū adeo stupidi sumus, ut quantū uictoriarum & successuū Assyrio & Babylonio tyranno Deus largiatur, nos limus intelligere? Nostra discordia, nostra uita impœnitens, nostra deniq; perfidia summū & maximū illius robur est. Nostrū quoq; fortissimū robur, summa nostra contra hostes fœlicitas, uera cōcordia, fides, charitas & impiæ uitæ emendatio esset. Concordia quæ in Deo est, acceptissimum Deo opus est. Quod si de uerbis dūntaxat et loquēdi formulis pugnatur, sic tamē ut doctrinæ substantia illæsa & inuiolata permaneat, nos certe cū nemine mortaliū hostilius pugnabimus: cum uidelicet

uesteris

ueteris quoq; ecclesie ministri alijs atq; alijs loquedi formulis
 usi sint, a ueris tamen & primarijs fidei articulis nunq; defece-
 rit, nec quicq; illis cōtrariū sub horū prætenu uel uelant uel
 docuerint. Interim uero omnes ecclesiarū ministros, ut simpli-
 citatis & perspicuitatis studiosi sint, etiam atque etiam hor-
 tamur, ne uulgus obscuriori doctrina (ut ante ex Augustino
 annotatū est) implicitus, errorū, discordiarū, contentionū &
 prauarū opinionum occasionem inuenire possit. Leuius in eccle-
 sia de Sacramentis differere, & iisdem nimium tribuere,
 utrunq; uiciosum est & erroneum. Adhæc quæ Deus instituit,
 iusta, recta, perfecta & ab omni parte absoluta sunt: quapro-
 pter nostris medelis & correctionibus opus non habent. *Arca* 2. Sam. 6.
fæderis nomen Dei Zabaoth gerebat: cum uero nutans ca-
sum minaretur Oza illam sustinere uolens subitanea morte
concidit. Bethsemitæ etiā arcā longe aliter, quā Dominus in 1. Sam. 6.
stituerat, tractantes Dei iudicium pœnasq; senserunt. Israeli-
tæ contra Philistæorum uires arcam educi uolebant, & ei-
dem nimium tribuebant: unde arca ab incircuncisis capta &
in signi clade illorum supersticio punita est. Quapropter
Paulus apostolus omnes & singulos ecclesiarum ministros
non immerito in hunc modum admonere uoluit: Stude te ip- 2. Tim. 2.
sum probatum exhibere Deo, operarium non erubescendum,
recte secantem sermonem ueritatis. Cæterum prophanas uo-
cum inanitates præmittito, ad maiorem enim proficient im- 1. Tim. 5.
pietatem: & sermo illorum ut cancer morbus passionem ha-
bet. Dominus Deus omnibus ecclesie ministris gratiam suam
largiri dignetur, ut ueritatis sermonem recte secare & tra-
ctare norint, ut omnes fideles tuta pace frui & in recta ueri-
tatis semita persistere possint.

INTERPRES CHRISTIANA

no Lectori S.

QVANTVM laboris, studij, diligentiae & eruditionis integra & ab omni parte perfecta libri huius è vulgari in Latinam linguam translatio requirat, facile iudicabunt, quotquot Germanicum legerint. Bò grauius ergo periculum subeundū fuit, quod ut eruditionis minimum mihi inest, ita plus satis iniqua temporis angustia omnem quoque studij, diligentiae & maturae considerationis facultatem ademit. Cum enim instantibus iam Frankfordianis nundanis Germanicus liber praelo commissus esset, nos quoque è chalcographorum manibus tantummodo humida adhuc & officinam redolentia folia suscipientes ea inter summam festinationem Latino sermone utcumque loqui docuimus. Nam et nostra quoque confestim excudi coepta uorae praeli os subinde postulabat. Accessit his aliud malum longe grauius. Ineptae nimirum, imò nouae & inauditae nobis hactenus, quibus Lutherus uti solet, loquendi formulae: quas ita exprimere oportebat, ut Latinus lector Lutheri sensum percipere, Lutherus uero nihil calumniari posset. Sensui (quantum opinor) nihil deest. Num autem Lutheri satisfactum sit, pronuntiare non possum. Sed ipsius uerba ad marginem nonnunquam apposuimus, semel etiam in ipsum orationis contextum inseruimus, ne nos doli mali alicubi accusaret. Sicubi ergo peregrinae dialecti sensum minus percepimus, quod suum est habet, & ex hoc Lector quoque Lutherani idiomatis me peritior, sensum facilius deprehendet. In nostris, quamuis elaborandi studium omne festinandi necessitas impediuit, sensui non multum deesse existimo. Licet enim sermonis elegantiam tenerae aures requirere possint, fidem tamen nostram Christianae simplicitatis studiosus neuiquam desyderabit. Tu his nostris benigne fruire Lector, & Deum ora, ut à contentionum & pertinaciae scandalo ecclesiam suam tandem libera re dignetur. Vale VIII.

Idus Martij,

1545.

